

ISSN 1812-2566
E-ISSN 2587-4063

MOLDOSCOPIE

Publicație periodică științifico-practică

Tipul B

Anul 28 (2024), nr. 1 (100)

DOMENII DE CERCETARE:

- ♦ *Științe sociale și economice*

CHIȘINĂU - 2024

MOLDOSCOPIE
Publicație periodică științifico-practică

Anul 28 (2024), nr. 1 (100)

Inregistrată de Universitatea de Stat din Moldova (fondată la 1 octombrie 1946) în 1997 și reînregistrată în 2009

Certificatul de înregistrare: nr. 1002600043325 din 28.07.1997

Acreditată de Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei prin Hotărârea nr. 146 din 27.06.2013, reacreditată prin Hotărârea nr. 245 din 11.11.2015

Acreditată de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare prin Decizia nr. 14 din 28.02.2020

Tipul B

FONDATORI:

- ✓ *Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”*, Republica Moldova
- ✓ *Universitatea de Stat „M. Lomonosov” din Moscova, Rusia*
- ✓ *Universitatea de Stat din Moldova*
- ✓ *Universitatea Americană din Moldova*

REDACTOR-ȘEF: *Victor MORARU*, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru corespondent, Academia de Științe a Moldovei

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT: *Victoria TROFIMOV*, doctor, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Redactare în română și rusă: *Tudor SOROCEANU*; Redactare în engleză: *Lorina GODOROG*; Redactare în franceză: *Anișoara DUBCOVEȚCHI*;
Asistență computerizată: *Maria BONDARI*

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC AL REVISTEI

Ivan ALEȘCOVȘCHII, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat „M.Lomonosov” din Moscova, Rusia

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Cătălin BORDELANU, doctor, profesor universitar, membru corespondent, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România

Christian HAERPFER, doctor habilitat, profesor universitar, Marea Britanie

Victor MORARU, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru corespondent, Academia de Științe a Moldovei

Valeriu MOȘNEAGA, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Joao PEIXOTO, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea Tehnică din Lisabona, Portugalia

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

Mihail ȘLEAHTIȚCHI, doctor habilitat în pedagogie și psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Republica Moldova

Stefan TROEBST, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea din Leipzig, Germania

COLEGIUL DE REDACȚIE AL REVISTEI

Vitalie ARMAȘU, doctor în sociologie, Universitatea Americană din Moldova

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Cristina BALACEANU, doctor în economie, profesor universitar, Universitatea din București, România

Petru CĂTAN, doctor habilitat în economie, profesor universitar, Universitatea de Studii Europene din Moldova

Cristina COPĂCEANU, doctor în economie, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Vasile CUJBĂ, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Ion DEACONEȘCU, doctor, profesor universitar, academician, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România

Valeriu EFREMOV, doctor, conferențiar universitar, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Republica Moldova

Spyridon FLOGAITIS, doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician, director, Organizația Europeană de Drept Public, Grecia

Ludmila FRUMUSACHI, doctor în economie, Universitatea Americană din Moldova

Alexandr GASPARIȘVILI, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat „M. Lomonosov” din Moscova, Rusia

Svetlana GOREA, doctor în pedagogie, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Vladimir GUTOROV, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, Rusia

Victor JUC, doctor habilitat, profesor universitar, Academia de Științe a Moldovei

Andrei KOROБКOV, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat Middle Tennessee, SUA

Anatolii KRUGLAȘOV, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea Națională „Iurii Fedkovici” din Cernăuți, Ucraina

Aliona LÎȘÎI, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Alexandru MARÎȚ, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Pavel MIDRIGAN, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Cezar MINĂȘCURȚA, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Adrian POP, doctor, profesor universitar, România

Elena RAILEAN, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova

Sergei REȘETNICOV, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Belarus

Alexandru ROȘCA, doctor habilitat, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

Rodica RUSU, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Victor SACA, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Sergiu SANDULEAC, doctor în științe ale educației, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Republica Moldova

Sofia SCUTARI, doctor în economie, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Aurel SIMBOTEANU, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Constantin SOLOMON, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Georg SOOTLA, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea Pedagogică din Tallinn, Estonia

Georgeta STEPANOV, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Alexandr ȘIRINEANȚ, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat „M. Lomonosov” din Moscova, Rusia

Oxana ȘOIMU, doctor în studii internaționale și interculturale, Universitatea Deusto, Bilbao, Spania

Vasile TABĂRĂ, doctor, profesor universitar, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, România

Valentina TEOSA, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Victoria TROFIMOV, doctor, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Eduard ȚUGUI, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Pantelimon VARZARI, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Tatiana VERDEȘ, doctor, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Republica Moldova

Mariana ZUBENSCHI, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova

ADRESA REDACȚIEI: MD 2009, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207

Versiunea electronică: <https://uspee.md/moldoscopie/>; <https://americanuniversity.md/moldoscopie/>; <https://revistestiintifice.md/moldoscopie/>. Pagina web: www.revistestiintifice.md/moldoscopie

Toute articolele sunt recenzate in sistem „double-blind peer review”

Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține, în exclusivitate, autorilor

MOLDOSCOPIE
Periodical scientific-practical publication

Year 28 (2024), No. 1 (100)

Registered by the State University of Moldova in 1997 (founded on 1 October, 1946) and re-registered in 2009
under the Registration Certificate No. 1002600043325 of 07.28.1997

Accredited by the Supreme Council for Science and Technological Development of the Academy of Sciences of Moldova by Decision No. 146 of 27.06.2013 and re-
accredited by Decision No. 245 of 11.11.2015

Accredited by the National Agency for Quality Assurance in Education and Research by Decision No. 14 of 28.02.2020

Type B

FOUNDERS:

- ✓ *University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova*
- ✓ *Moscow State University „M.Lomonosov”, Russia*
- ✓ *State University of Moldova*
- ✓ *American University of Moldova*

EDITOR-IN-CHIEF: *Victor MORARU*, doctor habilitatus in political science, professor, correspondent member, Academy of Sciences of Moldova

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF: *Victoria TROFIMOV*, PhD, professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Romanian and Russian editing: *Tudor SOROCEANU*; English editing: *Lorina GODOROG*; French editing: *Anisoara DUBCOVETCHI*; Digital assistance: *Maria BONDARI*

SCIENTIFIC COMMITTEE

Ivan ALESCOVSCHEI, doctor habilitatus in law, professor, Moscow State University „M.Lomonosov”, Russia

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitatus in law, professor, Rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Cătălin BORDEIANU, PhD, professor, correspondent member, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania

Christian HAERPFER, doctor habilitatus, professor, United Kingdom

Victor MORARU, doctor habilitatus in political science, professor, correspondent member, Academy of Sciences of Moldova

Valeriu MOSNEAGA, doctor habilitatus, professor, State University of Moldova

Joao PEIXOTO, doctor habilitatus, associate professor, Technical University of Lisbon, Portugal

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitatus, professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Mihail ȘLEAHTITCHI, doctor habilitatus in pedagogy and psychology, "Ion Creangă" State Pedagogical University, Republic of Moldova

Stefan TROEBST, doctor habilitatus, professor, Leipzig University, Germany

EDITORIAL BOARD

Vitalie ARMASU, PhD in sociology, American University of Moldova

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitatus in law, professor, Rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Cristina BALACEANU, PhD in economics, professor, University of Bucharest, Romania

Petru CATAN, doctor habilitatus of economics, professor, University of European Studies of Moldova

Cristina COPACEANU, PhD in economics, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Vasile CUJBA, PhD, associate professor, State University of Moldova

Ion DEACONESCU, PhD, professor, academician, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania

Valeriu EFREMOV, PhD, associate professor, Military Academy of the Armed Forces „Alexandru cel Bun”, Republic of Moldova

Spyridon FLOGAITIS, PhD in history and law, professor, academician, Director of the European Public Law Organization, Greece

Ludmila FRUMUSACHI, PhD in economics, American University of Moldova

Alexandr GASPARIȘVILI, doctor habilitatus in law, professor, Moscow State University „M.Lomonosov”, Russia

Svetlana GOREA, PhD in pedagogy, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Vladimir GUTOROV, doctor habilitatus, professor, Saint Petersburg State University, Russia

Victor JUC, doctor habilitatus, professor, Academy of Sciences of Moldova

Andrei KOROBEKOV, doctor habilitatus, professor, Middle Tennessee State University, SUA

Anatolii KRUGLASOV, doctor habilitatus, professor, Chernivtsi National University „Yuriy Fedkovych”, Ukraine

Aliona LISII, PhD in economics, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Alexandru MARIT, PhD in law, university professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Pavel MIDRIGAN, PhD in political sciences, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Cezar MINASCURTA, PhD in political sciences, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Adrian POP, PhD, professor, Romania

Elena RAILEAN, PhD in pedagogy, associate professor, American University of Moldova

Sergei RESETNICOV, doctor habilitatus, professor, Belarusian State University, Belarus

Alexandru ROSCA, doctor habilitatus, professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Rodica RUSU, PhD, associate professor, State University of Moldova

Victor SACA, doctor habilitatus, professor, State University of Moldova

Sergiu SANDULEAC, doctor of educational sciences, associate professor, "Ion Creangă" State Pedagogical University, Republic of Moldova

Sofia SCUTĂRI, PhD in economics, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Aurel SIMBOTEANU, doctor habilitatus, professor, State University of Moldova

Constantin SOLOMON, doctor habilitatus, professor, State University of Moldova

Georg SOOTLA, doctor habilitatus, professor, Tallinn Pedagogical University, Estonia

Georgeta STEPANOV, doctor habilitatus, professor, State University of Moldova

Alexandr SHIRINYANTS, doctor habilitatus, associate professor, Moscow State University „M.Lomonosov”, Russia

Oxana SOIMU, PhD in International and Intercultural Studies, Deusto University, Bilbao, Spain

Vasile TABARA, PhD, professor, „Lucian Blaga” University of Sibiu, Romania

Valentina TEOSA, doctor habilitatus, professor, State University of Moldova

Victoria TROFIMOV, PhD, professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Eduard TUGUI, PhD, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Pantelimon VARZARI, doctor habilitatus, professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Mariana

Tatiana VERDES, PhD, associate professor, "Ion Creangă" State Pedagogical University, Republic of Moldova

Mariana ZUBENSCHI, PhD of psychology, associate professor, American University of Moldova

PUBLISHING HOUSE ADDRESS: MD 2009, Chișinău, blvd. Ștefan cel Mare și Sfint, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207

Electronic version: <https://uspee.md/moldoscopie/>; <https://americanuniversity.md/moldoscopie/>; <https://revistestiintifice.md/moldoscopie>. Pagina web: www.revistestiintifice.md/moldoscopie
All articles are double-blind peer reviewed

The responsibility for the texts' content lies exclusively with the authors

© USPEE, USML, USM, UAM, 2024

MOLDOSCOPIE

Publication périodique scientifique et pratique

Année 28 (2024), N° 1 (100)

Enregistré par l'Université d'État de Moldavie en 1997 (créée le 1er octobre 1946) et ré-enregistré en 2009,
Certificat d'enregistrement: N° 1002600043325 du 28.07.1997

Accréditée par le Conseil supérieur pour la science et le développement technologique de l'Académie des Sciences de Moldova
par la Décision N° 146 du 27.06.2013, ré-accréditée par la Décision N° 245 du 11.11.2015

Accréditée par l'Agence nationale pour l'assurance de la qualité dans l'enseignement et la recherche par la Décision N° 14 du 28.02.2020

Type B

FONDATEURS:

- ✓ Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
- ✓ Université d'État „M.Lomonossov” de Moscou, Russie
- ✓ Université d'État de Moldovie
- ✓ Université Américaine de Moldovie

RÉDACTEUR EN CHEF: *Victor MORARU*, docteur habilité, professeur, membre correspondant, Académie des Sciences de Moldova

RÉDACTEUR EN CHEF ADJOINT: *Victoria TROFIMOV*, docteur, professeur, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Rédaction en roumaine et russe: *Tudor SOROCEANU*; Rédaction en anglais: *Lorina GODOROG*; Rédaction en français: *Anisoara DUBCOVETCHI*;

Assistance informatique: *Maria BONDARI*

COMITÉ SCIENTIFIQUE

Ivan ALESCOVSCHEI, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moscou „M.Lomonossov”, Russie
Gheorghe AVORNIC, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Cătălin BORDEIANU, docteur, professeur, membre correspondant, Académie Internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie
Cristian HAERPFIER, docteur habilité, professeur, Grande-Bretagne
Victor MORARU, docteur habilité, professeur, membre correspondant, Académie des Sciences de Moldova

Valeriu MOSNEAGA, docteur habilité, professeur, Université d'État de Moldova
Joao PEIXOTO, docteur habilité, professeur, Université Technique de Lisbonne, Portugal
Gheorghe RUSNAC, docteur habilité, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova
Mihail ŞLEAHTITCHI, docteur habilité en pédagogie et psychologie, Université Pédagogique d'État "Ion Creangă", République de Moldova
Stefan TROEBST, docteur habilité, professeur, Université de Leipzig, Allemagne

COMITÉ DE REDACTION

Vitalie ARMASHU, docteur en sociologie, Université Américaine de Moldova
Gheorghe AVORNIC, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Cristina BALACEANU, docteur en économie, professeur, Université de Bucarest, Roumanie
Petru CATAN, docteur habilité en économie, professeur, Université d'Études Européennes de Moldova
Cristina COPACEANU, docteur en économie, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Vasile CŪJBA, docteur, professeur associé, Université d'État de Moldova
Ion DEACONESCU, docteur, professeur, académicien, Académie Internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie
Valeriu EFREMOV, docteur, professeur associé, Académie militaire des forces armées „Alexandru cel Bun”, République de Moldova
Spyridon FLOGAITIS, docteur en histoire et en droit, professeur, académicien, directeur, Organisation Européenne de Droit Public, Grèce
Ludmila FRUMUSACHI, docteur en économie, Université Américaine de Moldova
Alexandr GASPARIŞVILI, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moscou „M.Lomonossov”, Russie
Svetlana GOREA, docteur en pédagogie, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Vladimir GUTOROV, docteur habilité, professeur, Université d'État de Saint-Petersbourg, Russie
Victor JUC, docteur habilité, professeur, Académie des Sciences de Moldova
Andrei KOROCHKOV, docteur habilité, professeur, Université d'État Middle Tennessee, États Unis
Anatoliy KRUGLASOV, docteur habilité, professeur, Université Nationale de Tchernivitsi „Ioury Fedkovitch”, Ukraine
Aliona LISIU, docteur en économie, professeur associé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Alexandru MARIT, docteur en droit, professeur, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Pavel MIDRIGAN, docteur en science politique, professeur associé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Cezar MINASCURTA, docteur en science politique, professeur associé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Adrian POP, docteur, professeur, Roumanie

Elena RAILEAN, docteur en pédagogie, professeur associé, Université Américaine de Moldova
Serghei RESETNICOV, docteur habilité, professeur, Université d'État du Bélarus
Alexandru ROSCA, docteur habilité, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova
Rodica RUSU, docteur, professeur associé, Université d'État de Moldova
Victor SACA, docteur habilité, professeur, Université d'État de Moldova
Sergiu SANDULEAC, docteur en sciences de l'éducation, professeur associé, Université Pédagogique d'État "Ion Creangă", République de Moldova
Sofia SCUTARI, docteur en économie, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Aurel SIMBOTEANU, docteur habilité, professeur, Université d'État de Moldova
Constantin SOLOMON, docteur habilité, professeur, Université d'État de Moldova
Georg SOOTLA, docteur habilité, professeur, Université Pédagogique de Tallinn, Estonie
Georgeta STEPANOV, docteur habilité, professeur, Université d'État de Moldova
Alexandr SHIRINYANTS, docteur habilité, professeur, Université d'État de Moscou „M.Lomonossov”, Russie
Oxana SOIMU, docteur en études internationales et interculturelles, Université Deusto, Bilbao, Espagne
Vasile TABARA, docteur, professeur, Université „Lucian Blaga” de Sibiu, Roumanie
Valentina TEOSA, docteur habilité, professeur, Université d'État de Moldova
Stefan TROEBST, docteur habilité, professeur, Université de Leipzig, Allemagne
Victoria TROFIMOV, docteur, professeur, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Eduard TUGUI, docteur, professeur associé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Pantelimon VARZARI, docteur habilité, professeur, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Tatiana VERDES, docteur, professeur associé, Université Pédagogique d'État "Ion Creangă", République de Moldova
Mariana ZUBENSCHI, docteur en psychologie, professeur associé, Université Américaine de Moldova

ADRESSE DE LA MAISON D'ÉDITION: MD 2009, Chişinău, blvd. Ştefan cel Mare şi Sfint, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207

Version électronique: <https://uspee.md/moldoscopie/>; <https://americanuniversity.md/moldoscopie/>; <https://revistestintifice.md/moldoscopie/>. Pagina web: www.revistestintifice.md/moldoscopie

Tous les articles sont évalués en système „double-blind peer review”

La responsabilité du contenu des textes incombe uniquement aux auteurs

MOLDOSCOPIE

Научно-практическое периодическое издание

Год 28 (2024), № 1 (100)

Зарегистрировано Молдавским Государственным Университетом в 1997 и перерегистрировано в 2009,
Регистрационное свидетельство: № 1002600043325 от 28.07.1997

Аккредитовано Высшим Советом по Науке и Технологическому Развитию Академии наук Молдовы решением № 146 от 27.06.2013 и решением № 245 от 11.11.2015
Аккредитовано Национальным агентством по обеспечению качества в образовании и исследованиях по решению № 14 от 28.02.2020

Тип Б

УЧРЕДИТЕЛИ:

- ✓ *Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова*
- ✓ *Московский Государственный Университет имени М.В. Ломоносова, Россия*
- ✓ *Молдавский Государственный Университет*
- ✓ *Американский Университет в Молдове*

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР: Виктор МОРАРУ, доктор хабилитат, профессор, член-корреспондент, Академия наук Молдовы

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА: Виктория ТРОФИМОВ, доктор, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Редактирование на румынском и русском языках: *Тудор СОРОЧАНУ*; Редактирование на английском языке: *Лорина ГОДОРЮГ*; Редактирование на французском языке: *Анишоара ДУБКОВЕЦКИ*; Компьютерная техподдержка: *Мария БОНДАРЬ*

НАУЧНЫЙ СОВЕТ ЖУРНАЛА

Иван АЛЕШКОВСКИЙ, доктор, профессор, Московский Государственный Университет имени М.В. Ломоносова, Россия
Георге АВОРНИК, доктор хабилитат, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Кэтэлин БОРДЕЯНУ, доктор, профессор, академик, Международная Академия «Михай Еминеску», Румыния
Кристиан ХАЕРПФЕР, доктор, профессор, Великобритания
Виктор МОРАРУ, доктор хабилитат, профессор, член-корреспондент, Академия наук Молдовы

Валериу МОШНЯГА, доктор хабилитат, профессор, Молдавский Государственный Университет
Жоау ПЕЙШОТУ, доктор, профессор, Технический Университет Лиссабона, Португалия
Георге РУСНАК, доктор хабилитат, профессор, академик, Академия наук Молдовы
Михаил ШЛЯХТИЦКИ, доктор хабилитат педагогических и психологический наук, Государственный педагогический университет «Ион Крянгэ», Республика Молдова
Стефан ТРОЕБСТ, доктор хабилитат, профессор, Лейпцигский Университет, Германия

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ ЖУРНАЛА

Виталие АРМАШУ, доктор социологических наук, Американский Университет Молдовы
Георге АВОРНИК, доктор хабилитат, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Кристина БЭЛЭЧАНУ, доктор экономических наук, профессор, Университет Бухареста, Румыния
Петру КАТАИ, доктор хабилитат экономических наук, профессор, Европейский Университет Молдовы
Кристина КОПЭЧАНУ, доктор экономических наук, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Василе КУЖБЭ, доктор, доцент, Молдавский Государственный Университет
Ион ДЕАКОНЕСКУ, доктор, профессор, академик, Международная Академия «Михай Еминеску», Румыния
Валериу ЕФРЕМОВ, доктор, доцент, Военная Академия Вооруженных Сил «Александр чел Бун», Республика Молдова
Спиридон ФЛОГАНТИС, доктор, профессор, академик, директор, Европейская Организация Публичного Права, Греция
Людмила ФРУМУСАКИ, доктор экономических наук, Американский Университет Молдовы
Александр ГАСПАРИШВИЛИ, доктор, профессор, Московский Государственный Университет имени М.В. Ломоносова, Россия
Светлана ГОРЯ, доктор педагогических наук, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Владимир ГУТОРОВ, доктор хабилитат, профессор, Санкт-Петербургский Государственный Университет, Россия
Виктор ЖУК, доктор хабилитат, профессор, Академия наук Молдовы
Андрей КОРОБКОВ, доктор, профессор, Государственный Университет Миддл Теннеси, США
Анатолій КРУГЛАШОВ, доктор, профессор, Черновицкий Национальный Университет имени Юрия Федьковича, Украина
Алёна ЛЫСЫЙ, доктор экономических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Александр МАРИЦ, доктор юридических наук, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Павел МИДРИГАН, доктор политический наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Чезар МЫНЭСКУРТЭ, доктор политический наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Аориан ПОП, доктор, профессор, Румыния

Елена РАЙЛЯН, доктор педагогических наук, доцент, Американский Университет Молдовы
Сергей РЕШЕТНИКОВ, доктор, профессор, Белорусский Государственный Университет, Беларусь
Александр РОШКА, доктор хабилитат, профессор, академик, Академия наук Молдовы
Родика РУСУ, доктор, доцент, Молдавский Государственный Университет
Виктор САКА, доктор хабилитат, профессор, Молдавский Государственный Университет
Серджиу САНДУЛЯК, доктор педагогических наук, доцент, Государственный педагогический университет «Ион Крянгэ», Республика Молдова
София СКУТАРЬ, доктор экономических наук, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Аурел СЫМБОТЯНУ, доктор, профессор, Молдавский Государственный Университет
Константин СОЛОМОН, доктор хабилитат, профессор, Молдавский Государственный Университет
Георге СООТЛА, доктор, профессор, Таллинский Педагогический Университет, Эстония
Жеоржета СТЕПАНОВ, доктор хабилитат, профессор, Молдавский Государственный Университет
Александр ШИРНИЯНЦ, доктор, профессор, Московский Государственный Университет имени М.В. Ломоносова, Россия
Оксана ШОИМУЗ, доктор в области международных и межкультурных отношений, Университет Деусто, Бильбао, Испания
Василе ТАБЭРЭ, доктор, профессор, Университет имени Лучиана Блага в Сибиу, Румыния
Валентина ТЕОСА, доктор хабилитат, профессор, Молдавский Государственный Университет
Стефан ТРОЕБСТ, доктор хабилитат, профессор, Лейпцигский Университет, Германия
Виктория ТРОФИМОВ, доктор, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Едуард ЦГУИ, доктор, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Пантелимон ВАРЗАРЬ, доктор хабилитат, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Татьяна ВЕРДЕШ, доктор, доцент, Государственный педагогический университет «Ион Крянгэ», Республика Молдова
Марияна ЗУБЕНСКИ, доктор психологический наук, доцент, Американский Университет Молдовы

АДРЕС РЕДАКЦИИ: MD 2009, Кишинев, бул. Штефан чел Маре 200, 2-й этаж, офис 202. Тел / факс. (022) 241207.

Электронная версия: <https://uspee.md/moldoscopie/>; <https://americanuniversity.md/moldoscopie/>; <https://revistestintifice.md/moldoscopie/>. Сайт: [web: www.revistestintifice.md/moldoscopie](http://www.revistestintifice.md/moldoscopie)

Все статьи рецензируются по системе „double-blind peer review”

Ответственность за содержание текстов несут исключительно авторы

CUPRINS

ȘTIINȚE POLITICE

Angela GRĂDINARU, Svetlana CEBOTARI

Abordare semantic-pragmatică a discursului președintei Maia Sandu în contextul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană
8 *Vitalie ARMAȘU*

Provocările cu care se confruntă Republica Moldova ca țară aspirantă la aderarea la Uniunea Europeană
26

Svetlana CEBOTARI, Valeriu LUNGU

Securitatea frontierei de stat a Republicii Moldova în contextul agresiunii militare a Federației Ruse asupra Ucrainei
34 *Corneliu RADU*

Funcționarea frontierei de stat a Republicii Moldova în contextul dezvoltării cooperării internaționale. Legătura dialectică
45

Victor MORARU, Ionel PINTILII

Comunicarea în spațiul virtual: abordări actuale și influențe politice
58

ȘTIINȚE ECONOMICE

Aliona LÎȘÎI, Elena LUPANCU-POPA, Cristina BĂLĂCEANU, Mihaela GRUIESCU

Linii directe ale coaching-ului în antreprenariat
68

Tatiana GRIBINCEA

Managementul calității - instrument eficient pentru dezvoltarea unei companii moderne inovative
74

Aliona LÎȘÎI, Elena LUPANCU-POPA

Analiza procesului antreprenorial la nivelul entității prin raportare la coaching
81

Alexandru MARIȚ

Operațiuni și tranzacții efectuate prin intermediul cardurilor bancare. Evoluție și inovație
90

Ludmila FRUMUSACHI

Valorificarea informației privind serviciile medicale în organizarea eficientă a instituțiilor medico-sanitare publice la autofinanțare
100

ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

Elena RAILEAN

Pedagogia performanței la faza a treia a inteligenței artificiale: problema spațiului, timpului și mediului de învățare
109

Svetlana GOREA

Interferențe ale artei profesionale a cadrelor didactice: comunicare, competențe comunicative și măiestrie didactică
116

Antoanela Magdalena DRAGOMIR

Securitatea emoțională a copilului – dimensiune fundamentală a securității psihologice în sistemul coparental
126

Vitalie GUTU

Misiunea Centrului de instruire continuă pentru angajații „Teleradio - Moldova”. Principii de organizare și funcționare
135

Georgeta STEPANOV

Învățământul superior din URSS: acte de studii și legitimații ale studenților
145

TRADUCERI DIN LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE CELEBRE

Domenico FISICHELLA

Alle origini della scienza politica italiana: Gaetano Mosca – epistemologo
154

Traducere din limba italiană de către m.c. Victor MORARU

SUMMARY

POLITICAL SCIENCES

Angela GRADINARU, Svetlana CEBOTARI

A semantic-pragmatic approach to president Maia Sandu's speech in the context of the Republic of Moldova's accession to the European Union
8 *Vitalie ARMASU*

The challenges facing the Republic of Moldova as an aspirant country for the European Union membership
26

Svetlana CEBOTARI, Valeriu LUNGU

Security of the state border of the Republic of Moldova on the military aggression of the Russian Federation against Ukraine
34 *Corneliu RADU*

Functioning of the state border of the Republic of Moldova in the context of the development of international cooperation. The dialectic connection
45

Victor MORARU, Ionel PINTILII

Communication in virtual space: current approaches and political influences
58

ECONOMIC SCIENCES

Aliona LISII, Elena LUPANCU-POPA, Cristina BALACEANU, Mihaela GRUIESCU

Entrepreneurship coaching guidelines
68

Tatiana GRIBINCEA

Quality management - effective tool for the development of a modern innovative company
74

Aliona LISII, Elena LUPANCU-POPA

Analysis of the entrepreneurial process at the level of the entity by reporting to coaching
81

Alexandru MARIȚ

Operations and transactions carried out through bank cards. Evolution and innovation
90

Ludmila FRUMUSACHI

Valuation of medical services information in the efficient organization of public self-financing healthcare institutions
100

EDUCATIONAL SCIENCES

Elena RAILEAN

Performance pedagogy at the third phase of the artificial intelligence: the issue of time, space, and learning environment
109

Svetlana GOREA

Obstacles in teachers' professional expertise: communication, communicative skills and didactic mastery
116

Antoanela Magdalena DRAGOMIR

Emotional security of the child - a fundamental dimension of psychological security in the coparental system
126

Vitalie GUTU

Mission of the Continuous training center for "Teleradio-Moldova" employees. Principles of organization and operation
135

Georgeta STEPANOV

Higher education in the USSR: students' study documents and legitimations
145

TRANSLATIONS FROM FAMOUS SCIENTIFIC WORKS

Domenico FISICHELLA

Alle origini della scienza politica italiana: Gaetano Mosca – epistemologo
154

Translated from Italian by c.m. Victor MORARU

TABLE DE MATIÈRES

SCIENCE POLITIQUE

- Angela GRADINARU, Svetlana CEBOTARI*
Approche sémantico-pragmatique du discours de la présidente Maia Sandu dans le contexte de l'adhésion de la République de Moldova à l'Union Européenne
Vitalie ARMASU
Défis auxquels est confrontée la République de Moldova en tant que pays aspirant à rejoindre l'Union Européenne
Svetlana CEBOTARI, Valeriu LUNGU
La sécurité de la frontière d'état de la République de Moldova dans le contexte de l'agression militaire de la Fédération de Russie contre l'Ukraine
Corneliu RADU
Fonctionnement de la frontière d'état de la République de Moldova dans le contexte du développement de la coopération internationale. Une connexion dialectique
Victor MORARU, Ionel PINTILII
Communication dans l'espace virtuel: approches actuelles et influences politiques

SCIENCES ÉCONOMIQUES

- Aliona LISII, Elena LUPANCU-POPA, Cristina BALACEANU, Mihaela GRUIESCU*
Lignes directrices du coaching en entrepreneuriat
Tatiana GRIBINCEA
Gestion de la qualité - outil efficace pour le développement d'une entreprise moderne innovante
Aliona LISII, Elena LUPANCU-POPA
Analyse du processus entrepreneurial au niveau de l'entité par rapport au coaching
Alexandru MARIT
Opérations et transactions effectuées par cartes bancaires. Évolution et innovation
Ludmila FRUMUSACHI
Valorisation des informations sur les services médicaux dans l'organisation efficace des établissements de santé publics en autofinancement

SCIENCES DE L'ÉDUCATION

- Elena RAILEAN*
Pédagogie de la performance à la troisième phase de l'intelligence artificielle: la question du temps, de l'espace et du milieu d'apprentissage
Svetlana GOREA
Interférence de l'art professionnel des enseignants: communication, compétences communicatives et maîtrise didactique
Antoanela Magdalena DRAGOMIR
Sécurité émotionnelle de l'enfant - une dimension fondamentale de la sécurité psychologique dans le système coparental
Vitalie GUTU
Mission du Centre de formation continue pour les employés de "Teleradio-Moldova". Principes d'organisation et de fonctionnement
Georgeta STEPANOV
L'enseignement supérieur en URSS: documents d'étude et légitimations des étudiants

TRADUCTIONS D'OUVRAGES SCIENTIFIQUES CÉLÈBRES

- Domenico FISICHELLA*
Alle origini della scienza politica italiana: Gaetano Mosca - epistemologo
Traduit de l'italien par m.c. Victor MORARU

2024, nr. 1 (100)

ОГЛАВЛЕНИЕ

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

- Анжела ГРЭДИНАРУ, Светлана ЧЕБОТАРЬ*
Семантико-прагматический подход выступления президента Майи Санду в контексте вступления Республики Молдова в Европейский союз
8
Виталие АРМАШУ
Вызовы, с которыми сталкивается Республика Молдова в качестве страны-кандидата на членство в Европейском Союзе
26
Светлана ЧЕБОТАРЬ, Валериу ЛУНГУ
Безопасность государственной границы Республики Молдова в условиях военной агрессии Российской Федерации против Украины
34
Корнелиу РАДУ
Функционирование государственной границы Республики Молдова в условиях развития международного сотрудничества.
45
Диалектическая связь
Виктор МОРАРУ, Ионел ПИНТИЛИЙ
Коммуникация в виртуальном пространстве: современные подходы и политические влияния
58

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

- Алена ЛЫСЫЙ, Елена ЛУПАНКУ-ПОПА, Кристина БЭЛЭЧАНУ, Михаела ГРУЕСКУ*
68 Принципы руководства по коучингу в предпринимательстве
Татьяна ГРИБИНЧА
74 Управление качеством - эффективный инструмент развития современной инновационной компании
Алена ЛЫСЫЙ, Елена ЛУПАНКУ-ПОПА
81 Анализ предпринимательского процесса на уровне предприятия относительно коучинга
Александру МАРИЦ
90 Операции и сделки, осуществляемые через банковские карты. Эволюция и инновации
Людмила ФРУМУСАКИ
100 Использование информации о медицинских услугах для эффективной организации государственных медицинских учреждений на самофинансировании

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

- Елена РАЙЛЯН*
109 Педагогика результативности на III этапе искусственного интеллекта: проблема пространства, времени и среды обучения
Светлана ГОРЯ
116 Интерференция профессионального искусства педагогов: общение, коммуникативные навыки и дидактическое мастерство
Антоанела Магдалена ДРАГОМИР
126 Эмоциональная безопасность ребенка - фундаментальное измерение психологической безопасности в системе совместного воспитания
Виталие ГУЦУ
135 Миссия Центра непрерывного обучения для сотрудников "Телерадио-Молдова". Принципы организации и функционирования
Жеоржета СТЕПАНОВ
145 Высшее образование в СССР: учебные документы и удостоверения студентов

ПЕРЕВОДЫ ИЗВЕСТНЫХ НАУЧНЫХ ТРУДОВ

- Доменико ФИЗИКЕЛЛА*
Alle origini della scienza politica italiana: Gaetano Mosca - epistemologo
154 Перевод с итальянского, ч. к. Виктор МОРАРУ

COMPARTIMENTUL

ȘTIINȚE POLITICE

CZU 323(478):061.1EU:808.5

DOI [https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.1\(100\).01](https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.1(100).01)

ABORDARE SEMANTICO-PRAGMATICĂ A DISCURSULUI PREȘEDINTEI MAIA SANDU ÎN CONTEXTUL ADERĂRII REPUBLICII MOLDOVA LA UNIUNEA EUROPEANĂ

Angela GRĂDINARU

Doctor, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail : angela.gradinaru@usm.md

<https://orcid.org/0000-0001-5225-6583>

Svetlana CEBOTARI

Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: svetlana.cebotari11@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9073-104X>

Prezentul articol investighează discursul susținut de Președintele Republicii Moldova, Maia Sandu, în plenul Parlamentului, cu tema „În 2030 Republica Moldova trebuie să fie țară-membră a Uniunii Europene”. Abordarea semantico-pragmatică a discursului evidențiază utilizarea unui limbaj încărcat de semnificații și strategii retorice menite să convingă și să mobilizeze atât deputații, cât și cetățenii Republicii Moldova pentru sprijinirea aderării la Uniunea Europeană. Discursul Președintei Maia Sandu în Parlamentul Republicii Moldova, axat pe aderarea la Uniunea Europeană până în 2030, evidențiază o abordare semantico-pragmatică persuasivă. Exemple concrete, cum ar fi eșecurile altor opțiuni de integrare, adaugă o dimensiune pragmatică discursului, oferind context și susținând argumentele pentru aderarea la UE. Tonul ferm și hotărât, precum și apelurile la solidaritate națională, contribuie la mobilizarea publicului în susținerea unui viitor european pentru Republica Moldova. În concluzie, discursul Președintei Maia Sandu ilustrează eficacitatea unei abordări semantico-pragmatice în construirea unei perspective pozitive asupra aderării la Uniunea Europeană.

Cuvinte-cheie: Uniunea Europeană, comunicare politică, discurs politic, discurs argumentativ, funcții ale limbajului, integrare europeană, abordare semantico-pragmatică.

A SEMANTIC-PRAGMATIC APPROACH TO PRESIDENT MAIA SANDU'S SPEECH IN THE CONTEXT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA'S ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

The article explores the semantic-pragmatic approach to President Maia Sandu's discourse within the context of Moldova's aspiration to join the European Union. President Sandu, addressing the Parliament, strategically utilizes linguistic phenomena to convey a compelling vision for Moldova's future integration into the EU by 2030. The discourse critically evaluates past political choices, dismissing options like the Commonwealth of Independent States and Customs Union as unsuccessful paths. The President uses negative forms and expressions to distance Moldova from previous political deceit and corruption, emphasizing the need for a new direction. The semantic elements in the discourse reveal a clear commitment to European integration, citing support from EU member states as a crucial factor. Pragmatic strategies, such as modality and rhetorical questions, have been used to emphasize the urgency and necessity of the chosen path. The discourse encourages political unity, urging support for EU accession over narrow interests. The analysis examines how semantics and pragmatics are strategically blended to construct a persuasive narrative that advocates for a European future for Moldova, fostering unity and dissociating from a troubled past. This study provides insights into the linguistic means used in President Maia Sandu's discourse, illustrating the effectiveness of a semantic-pragmatic approach in building a positive perspective on Moldova's accession to the European Union.

Keywords: European Union, political communication, political discourse, argumentative discourse, language functions, European integration, semantic-pragmatic approach.

APPROCHE SÉMANTICO-PRAGMATIQUE DU DISCOURS DE LA PRÉSIDENTE MAIA SANDU DANS LE CONTEXTE DE L'ADHÉSION DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA À L'UNION EUROPÉENNE

L'article explore l'approche sémantico-pragmatique du discours de la présidente Maia Sandu dans le contexte de l'aspiration de la Moldavie à rejoindre l'Union européenne. La présidente Sandu, s'adressant au Parlement, utilise stratégiquement les phénomènes linguistiques pour transmettre une vision convaincante de l'intégration future de la Moldavie dans l'UE d'ici 2030. Le discours évalue de manière critique les choix politiques passés, rejetant des options telles que la Communauté d'États indépendants et l'Union douanière comme des voies infructueuses. La présidente utilise des formes et des expressions négatives pour éloigner la Moldavie de la tromperie politique et de la corruption antérieures, soulignant la nécessité d'une nouvelle direction. Les éléments sémantiques du discours révèlent un engagement clair en faveur de l'intégration européenne, citant le soutien des États membres de l'UE comme un facteur crucial. Des stratégies pragmatiques, telles que la modalisation et des questions rhétoriques, ont été utilisées pour souligner l'urgence et la nécessité de la voie choisie. Le discours encourage l'unité politique, appelant à soutenir l'adhésion à l'UE au détriment d'intérêts étroits. L'analyse examine comment la sémantique et la pragmatique sont stratégiquement mélangées pour construire un récit convaincant qui plaide en faveur d'un avenir européen pour la Moldavie, favorisant l'unité et se dissociant d'un passé troublé. Cette étude donne un aperçu des moyens linguistiques utilisés dans le discours de la présidente Maia Sandu, illustrant l'efficacité d'une approche sémantico-pragmatique pour construire une perspective positive sur l'adhésion de la Moldavie à l'Union européenne.

Mots-clés: Union européenne, communication politique, discours politique, discours argumentatif, fonctions du langage, intégration européenne, approche sémantico-pragmatique.

СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧЕСКИЙ ПОДХОД ВЫСТУПЛЕНИЯ ПРЕЗИДЕНТА МАЙИ САНДУ В КОНТЕКСТЕ ВСТУПЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ

В данной статье исследуется выступление Президента Республики Молдова Майи Санду на пленарном заседании Парламента на тему «В 2030 году Республика Молдова должна стать страной-членом Европейского

Союза». Семантико-прагматический подход выступления подчеркивает использование насыщенного смыслами языка и риторических стратегий, направленных на убеждение и мобилизацию как депутатов, так и граждан Республики Молдова для поддержки вступления в Европейский Союз. Выступление президента подчеркивает убедительный семантико-прагматический подход. Конкретные примеры, такие как провалы других вариантов интеграции, добавляют дискурсу прагматический аспект, обеспечивая контекст и поддерживая аргументы в пользу членства в ЕС. Твердый и решительный тон, а также призывы к национальной солидарности способствуют мобилизации общественности в поддержку европейского будущего Республики Молдова. В заключение, выступление президента Майи Санду иллюстрирует эффективность семантико-прагматического подхода в создании позитивной перспективы вступления в Евросоюз.

Ключевые слова: Европейский Союз, политическая коммуникация, политический дискурс, аргументативный дискурс, функции языка, европейская интеграция, семантико-прагматический подход.

Introduction

Le discours de la présidente Maia Sandu constitue un appel convaincant à l'adhésion à l'Union européenne, affirmant que celle-ci représente la seule voie vers le bien-être et la sécurité pour la République de Moldavie. Grâce à une analyse sémantico-pragmatique, nous visons à révéler les stratégies utilisées pour transmettre le message et influencer le public. D'une importance accrue dans le contexte sociopolitique actuel de la République de Moldavie, le discours présidentiel représente une étude fascinante des techniques rhétoriques et sémantiques utilisées pour influencer les opinions et les attitudes publiques. Analysant en détail la structure et le contenu du discours, cet article se concentre sur la manière dont la présidente Maia Sandu construit ses arguments et mobilise son auditoire en faveur de l'adhésion à l'UE.

Ce thème étant d'une importance majeure pour l'avenir de la République de Moldavie et ses relations internationales, une approche sémantico-pragmatique offre une perspective essentielle pour comprendre comment les messages sont transmis et reçus dans un contexte politique complexe. En explorant cette approche, l'article contribue à révéler les subtilités du discours politique et à identifier des stratégies efficaces pour persuader et mobiliser le public à soutenir l'adhésion à l'Union européenne.

Les caractéristiques du discours politique

Le concept de *discours politique* occupe une place omniprésente tant dans les études politiques que dans les discussions quotidiennes. C'est un moyen par lequel les dirigeants expriment leurs visions et légitiment leurs actions. Le discours politique est une forme de la discursivité par l'intermédiaire de laquelle un dirigeant politique communique avec le public, influence l'opinion publique, promeut des idées politiques, défend des politiques spécifiques, critique l'opposition, etc. Il vise souvent à mobiliser le soutien, à créer un consensus, à établir une connexion émotionnelle avec le public et à façonner les perceptions. Ce type de discours peut également refléter les valeurs, les priorités et les objectifs d'un parti politique ou d'un individu, et ils sont un moyen essentiel de communication dans le processus démocratique. Cette définition met en évidence la dimension pragmatique du discours politique, souvent associé à un discours du pouvoir. Le discours politique est profondément lié au pouvoir et il est l'un des plus importants instruments que les forces politiques ont à leur disposition pour leur ascension au pouvoir [18]. À partir des définitions ci-dessus, Arabela Briciu considère la communication politique comme un processus dynamique de communication entre des acteurs impliqués dans des luttes symboliques au sein du champ politique, qui veulent

légitimer et réguler leurs positions de domination sociale au sein de l'État, à travers un capital politique ; et le reste des acteurs sont les civils, les citoyens qui ont le pouvoir de légitimer la domination. Ce processus est médiatisé et transmis à travers divers canaux de communication de masse, à la fois traditionnels et via au moyen des nouvelles technologies en fonction du contexte dans lequel l'action communicative est réalisée [1, p. 9].

Le discours politique se caractérise par : *instrument de pouvoir* - ce discours est un instrument central de pouvoir, utilisé pour influencer, persuader et mobiliser les citoyens ; *manipulation du langage* - les politiciens utilisent des stratégies rhétoriques pour manipuler le langage et créer des effets spécifiques. Ainsi, ils peuvent influencer les perceptions du public et façonner les opinions en leur faveur. ; *crédibilité et persuasion* - la crédibilité de l'orateur est essentielle dans le discours politique. Les hommes politiques bâtissent et maintiennent leur crédibilité pour rendre leurs messages plus persuasifs et convaincants. ; *utilisation d'une réponse émotionnelle* - Les hommes politiques font souvent appel aux émotions pour obtenir le soutien du public. Le discours politique comprend souvent des éléments visant à susciter des réactions émotionnelles pour soutenir ou contester certaines politiques. ; *ambiguïté et flou délibéré* - Les décideurs politiques peuvent utiliser l'ambiguïté et le flou pour laisser place à de multiples interprétations. Cette technique leur permet d'adapter leurs messages en fonction de l'audience ou des changements de contexte. ; *construction de l'identité politique* - Le discours politique contribue à la construction de l'identité politique, tant au niveau du leader que du groupe politique. Les hommes politiques utilisent la rhétorique pour renforcer leur image et différencier leur parti de l'opposition. ; *adaptation au public* - Les politiciens sont attentifs aux caractéristiques et aux attentes de leur public. Le discours politique est conçu pour trouver un écho

auprès de divers groupes sociaux et gagner le soutien de différents segments de la société. ; *construction des récits politiques* - Les politiciens utilisent le discours pour créer des récits puissants qui donnent cohérence et sens à leurs actions. Ces histoires sont essentielles pour former des perceptions durables parmi le public. Par conséquent, le discours politique constitue une stratégie importante de communication, d'influence et de pouvoir. Lucas Stephen E. dans l'ouvrage *L'art de parler en public* mentionne à juste titre que le discours est une responsabilité éthique solennelle tant pour l'orateur que pour l'auditeur. La qualité du discours expose le respect de l'orateur pour l'auditeur, valorisant son temps, prévoyant l'impact. Selon Lucas Stephen E. « l'irresponsabilité envers construire et entretenir le discours mériterait une punition sévère » [5]. En fonction de l'impact du discours (le niveau d'argumentation, de persuasion, de nouveauté), l'orateur peut obtenir l'appréciation des citoyens, l'autorité, la croissance ou l'effondrement de son image. De plus, le discours a un fort pouvoir de persuasion. Selon le célèbre auteur américain Dale Carnegie « il n'y a qu'une seule façon de persuader quelqu'un de faire quelque chose, c'est de l'influencer pour qu'il veuille le faire. Sinon, c'est impossible » [2].

Le discours analysé est un discours politique et argumentatif qui s'inscrit dans un contexte politique et persuasif, abordant des sujets sensibles de l'intégration européenne et adoptant des tactiques rhétoriques pour influencer l'opinion publique et mobiliser le soutien en faveur de l'adhésion à l'Union européenne. Ce discours vise clairement à persuader le public en faveur de l'adhésion à l'Union européenne, en mettant l'accent sur l'utilisation d'un langage persuasif et mobilisateur : « *Acum este șansa noastră reală de a deveni membru cu drepturi depline a familiei europene.* » [7]. Une caractéristique distinctive du discours est l'approche directe et la confrontation avec l'opposition, marquant une stratégie

rhétorique puissante pour attirer l'attention et soutenir les arguments. Le discours analysé comprend de nombreux appels à l'action, exhortant le public à s'impliquer activement dans le soutien à l'adhésion à l'UE, soulignant ainsi son caractère mobilisateur : « *Fac apel către toate forțele politice să pună aderarea la UE deasupra intereselor înguste și să susțină această cale necondiționat.* » [7]. L'émetteur développe des arguments solides en faveur de la nécessité d'une adhésion à l'UE en exposant les échecs d'autres options d'intégration et en fournissant des exemples concrets pour renforcer son point de vue. L'énonciateur fait appel au sentiment de solidarité nationale, soulignant la nécessité de surmonter les divisions pour le bien commun, créant ainsi un lien émotionnel avec le public. Le destinataire appuie ses arguments avec des exemples concrets, fournissant des références tangibles et pertinentes pour souligner les avantages de l'adhésion à l'UE et les échecs des autres options.

Un discours politique est une forme de communication publique ayant un but précis : influencer, persuader et mobiliser le public dans un certain sens ou direction, généralement en accord avec les opinions et les objectifs politiques de l'orateur ou du parti qu'il représente. Il est important de souligner qu'un discours politique n'est pas seulement un exercice rhétorique, mais aussi un discours argumentatif, dans lequel l'orateur vise à présenter et à étayer des arguments à l'appui de la position ou des idées qu'il défend.

Dans un discours politique argumentatif, l'orateur utilise des stratégies spécifiques pour renforcer sa position et gagner le soutien du public. Les arguments peuvent aller des preuves statistiques et des faits concrets aux considérations morales ou aux appels émotionnels. Aussi, un discours politique argumentatif peut aborder et contrer d'éventuelles oppositions en apportant des réponses aux critiques ou aux questions fréquemment posées.

Nous avons exploré les exemples du discours de la Présidente de la République de Moldavie, Maia Sandu, pour illustrer comment un discours politique peut être structuré autour d'arguments et comment ceux-ci sont présentés pour obtenir le soutien et convaincre le public. Cette approche non seulement informe, mais mobilise et engage activement le public dans le processus démocratique. Par conséquent, le discours analysé présente les caractéristiques suivantes : *la présentation d'un argument ou d'un point de vue* : le discours argumentatif a pour objectif principal la présentation et le soutien d'un argument ou d'une position spécifique sur une question. Par exemple « *În 2030 Republica Moldova trebuie să fie țară membră a UE.* » [7] ; *Structure logique et cohérente* : le discours est basé sur une structure logique, avec des idées présentées dans une séquence cohérente. Les arguments sont organisés pour assurer la clarté et la facilité de suivi : « *Timp de 3 decenii, Moldova, condusă de diferite partide, politicieni, guverne, a încercat să meargă pe mai multe drumuri. Adevărul este că toate au eșuat.* » [7] ; *La mise en évidence des arguments et l'illustration* : la présentation des arguments est souvent accompagnée de preuves et d'exemples pertinents pour étayer la position présentée. Ces éléments renforcent et illustrent les arguments ; *Contre-argument et réfutation* : dans un discours argumentatif, l'orateur peut anticiper des objections ou des contre-arguments et y répondre directement, puis proposer des contre-arguments ou des réfutations pour renforcer sa position ; *Utiliser Logos, Ethos et Pathos* : pour rendre l'argumentation plus convaincante, l'orateur utilise la logique (logos) « *Opțiunea „și cu unii, și cu alții” nu ne-au dus nicăieri.* » [7], l'éthique et la crédibilité personnelle (ethos) « *Deputații sunt aleși de oameni ca să-i reprezinte.* » [7], et fait appel aux émotions (pathos) pour obtenir du soutien et bâtir sa conviction « *Noi nu mai vrem ca moldovenii să fugă în UE, noi vrem ca UE să fie la noi acasă.* »

» [7]; *Vocabulaire persuasif et sémantique rigoureuse* : l'utilisation d'un vocabulaire persuasif et précis contribue à la construction d'un discours argumentatif fort. Les termes sont soigneusement choisis pour transmettre précision et clarté : « *Captivitate în care ne-au sufocat ani la rând trădători, hoși, oligarhi.* » [7]. *Style réticent et impersonnel* : le discours argumentatif adopte souvent un ton réticent et impersonnel, se concentrant sur les arguments et les faits plutôt que sur les aspects émotionnels ou subjectifs : « *Unii politicieni au mințit poporul pentru a cumpăra alegătorii sau pentru a fura țara. Unii continuă și acum să mintă.* » [7]. *Utilisation d'éléments rhétoriques* : les figures de style, telles que les métaphores ou l'ironie, sont utilisées pour ajouter de l'impact et de l'efficacité au discours argumentatif, en attirant l'attention et en renforçant les points de vue : « *Am ales această cale - o Moldovă europeană, nu pentru că este ușoară, ci pentru că este unica șansă ca moldovenii să aibă o viață bună, în pace, în casa lor.* » [7]; *Adaptation au public et au contexte* : un discours argumentatif efficace est adapté au public et au contexte dans lequel il est présenté. L'orateur doit prendre en compte les connaissances, les valeurs et les attentes de son auditoire ; *Conclusions et appels à l'action* : le discours argumentatif se termine généralement par des conclusions fortes, des résumés d'arguments et parfois des appels à l'action, encourageant ainsi le public à adopter ou à soutenir la position présentée « *Oamenii v-au dat încrederea de a le îmbunătăți viața. E timpul să nu-i mai țineți captivi pe cetățeni unor sperietori, să vă îndepliniți datoria.* » [7]. Le discours argumentatif repose sur la force des arguments logiques et la capacité de l'orateur à présenter ces arguments de manière convaincante, en tenant compte du public et du contexte dans lequel il est prononcé. Ces exemples tirés du discours de la présidente Maia Sandu illustrent comment son discours est construit selon les caractéristiques d'un discours argumentatif, avec des argu-

ments solides, une structure logique, une adaptation au public et l'utilisation de divers éléments rhétoriques pour soutenir sa position.

En se référant à l'influence psychologique du langage politique, les chercheurs ont constaté la complexité du phénomène. Charles Larson remarque le fait que le langage politique transmet l'information qui vise deux niveaux : le niveau linguistique – qui concerne le sens des mots et le deuxième niveau reflète un ensemble de croyances politiques fermes, ressuscitées chaque fois à la perception d'un certain langage politique. Un discours politique doit se baser sur les valeurs culturelles et spirituelles d'un peuple, doit avoir une force persuasive (ce type de discours doit intéresser, captiver, conquérir, surprendre, maintenir l'attention de tous). Les valeurs essentielles et secondaires qui doivent être reflétées dans le discours politique sont : *les valeurs morales* (correct/incorrect; vrai/faux; moral/immoral); *la valeur de l'individu* (des déclarations concernant le bien-être de l'individu); *la réalisation et le succès*; *le changement et le progrès*; *l'égalité étique* (on exprime la conviction que tous les hommes sont égaux et ils doivent bénéficier d'un traitement égal); *l'effort et l'optimisme* (les objectifs proposés peuvent être réalisés si on travail assidûment et avec optimisme); *le pragmatisme* (la recherche des solutions pratiques) [4, p. 262-266]. La force persuasive d'un discours politique se renforce par l'élucidation de ces valeurs. Le discours politique a le but de persuader, de convaincre, de séduire, d'informer, de commander, de négocier, de dominer, etc.

Grâce au langage utilisé dans ce type de discours on peut gagner l'opinion publique. Pour que le langage politique se transforme dans un moyen de la transmission de l'information, il doit être construit par des mots et des propositions traditionnelles, bien connus par le public. Un politicien, avec expérience, n'utilisera jamais dans un discours politique des mots inconnus et des expressions exotiques pour ne

pas soustraire l'attention du public de l'essentiel du message. Un message compris conditionne une réaction attendue. Le mot dans un discours politique est considéré l'un des principaux et des plus influents instruments du pouvoir.

L'analyse du langage du discours de la présidente Maia Sandu révèle une combinaison efficace d'éléments persuasifs, expressifs et argumentatifs. Le langage est adapté au contexte politique, dans le but principal de persuader et de mobiliser le public à soutenir l'adhésion de la République de Moldavie à l'Union européenne. L'émetteur utilise un langage persuasif, le message est formulé de manière catégorique, exprimant clarté et détermination, renforçant ainsi la conviction de la nécessité d'adhérer à l'UE. L'utilisation de termes tels que « *réel* » et « *pleins droits* » donne de l'expressivité et ajoute une charge sémantique, soulignant l'importance du moment et du statut souhaité. L'utilisation d'appels à l'action et de mots-clés tels que « *j'en appelle* » et « *sans condition* » visent à mobiliser et à persuader le public de soutenir l'adhésion à l'UE. La Présidente plaide en faveur de l'adhésion à l'UE en illustrant les échecs d'autres options d'intégration, en fournissant des exemples concrets et pertinents. Utiliser un ton ferme et des questions rhétoriques audacieuses constitue une confrontation directe avec l'opposition, imposant une certaine autorité et détermination. L'énonciateur utilise des appels à l'unité nationale et à une vision commune pour mobiliser le public en faveur de l'adhésion à l'UE.

Les fonctions du langage politique

En analysant le discours de la présidente Maia Sandu, nous pouvons identifier les fonctions du langage suivantes [3, p. 209-248] : 1) *la fonction émotionnelle (expressive)* qui désigne l'expression de l'état affectif ou des sentiments de l'expéditeur. Dans le discours analysé la présidente exprime des convictions et des sentiments forts concernant

l'adhésion à l'UE, soulignés par des mots chargés de sens, tels que « *notre vraie chance* » et « *la seule voie* » : « *Știu că mulți dintre voi merg seara la culcare cu grijă față de ziua de mâine.* » [7] ; 2) *la fonction conative (persuasive)* qui vise à influencer ou à persuader le destinataire d'agir d'une certaine manière : « *Și vreau să asigur toți cetățenii noștri că Republica Moldova nu este în prezent în pericol ca războiul să vină pe teritoriul țării noastre.* » [7] ; 3) *la fonction référentielle (dénotative ou informative)* grâce à laquelle l'émetteur fournit des informations et des descriptions sur le monde qui nous entoure. Dans le discours, l'énonciateur fournit des informations concrètes sur les échecs d'autres options d'intégration, telles que la CEI ou l'Union douanière, pour répondre à la nécessité d'une adhésion à l'UE : « *Timp de 3 decenii, Moldova, condusă de diferite partide, politicieni, guverne, a încercat să meargă pe mai multe drumuri. Adevărul este că toate au eșuat.* » [7] ; 4) *la fonction métalinguistique* : la langue elle-même devient sujet de discussion ou s'explique. Maia Sandu clarifie et met l'accent sur les termes et concepts, tels que « *aller simplement* », pour garantir une compréhension précise de son message : « *Nu sunt aici să vă povestesc despre minuni.* » [7] ; 5) *la fonction phatique* qui vise à maintenir ou tester le canal de communication. Le recours à la répétition et aux questions rhétoriques aide à retenir l'attention de l'auditoire et à engager directement le récepteur : « *Și, împreună cu Parlamentul, cu Guvernul, cu voi toți, vom face acest lucru.* » [7] ; 6) *la fonction poétique* grâce à laquelle le langage devient art et le message est construit en accordant une attention particulière à la forme et à l'expression. L'utilisation d'un langage chargé de significations, de métaphores et d'expressions rhétoriques contribue à l'impact artistique du discours, le transformant en une forme persuasive et mémorable : « *Noi nu mai vrem ca moldovenii să fugă în UE, noi vrem ca UE să fie la noi acasă.* » [7].

Ces exemples illustrent la manière dont la présidente Maia Sandu utilise les différentes fonctions du langage pour exprimer, persuader, informer, clarifier, maintenir le contact, créer un impact poétique et établir des relations avec le public dans son discours d'adhésion à l'Union européenne.

La voie vers l'intégration européenne : étude sémantique et pragmatique du discours

L'objectif principal du discours analysé est de convaincre l'auditoire que l'adhésion à l'Union européenne est la seule voie pour la prospérité et la sécurité de la République de Moldavie jusqu'en 2030 : « *Acum este șansa noastră reală de a deveni membru cu drepturi depline a familiei europene.* » [7]. Le discours vise à exprimer une vision pour l'avenir de la République de Moldavie et à souligner les avantages de l'adhésion à l'Union européenne. Le président utilise une variété de mots sémantiquement chargés pour souligner l'importance de ce choix. Par exemple, « *notre véritable chance* » et « *la seule voie* » suggèrent l'opportunité et la nécessité d'un changement radical. Maia Sandu aborde le thème de l'adhésion à l'Union européenne, en soulignant les avantages qu'elle apporterait aux citoyens, notamment le bien-être, la sécurité, la justice, de bons salaires et des retraites : « *Asigură dreptate, salarii și pensii bune.* » [7]. La présidente utilise des arguments basés sur l'expérience d'autres États ayant rejoint l'UE au cours des dernières décennies, comparant la situation de la Moldavie avec celle-ci et soulignant que d'autres options (CEI, Union douanière, etc.) ont échoué : « *În timp ce statele care au devenit membre a Uniunii Europene oferă acum bunăstare și siguranță pentru cetățenii lor.* » [7]. Les anciens hommes politiques sont vivement critiqués, les accusant de trahison, de vol et de collaboration avec des forces hostiles, notamment le Kremlin : « *Captivitate în care ne-au sufocat ani la rând trădători, hoți, oligarhi.* » [7]. Le discours révèle un lien

direct avec les événements en Ukraine et condamne l'absence de positions clairement anti-guerre de la part de certains acteurs politiques au Parlement : « *Avem aici, în Parlament, deputați angajați de forțe ostile de la Kremlin care au un singur scop - să semene haos, să provoace violență și război.* » [7].

Le discours analysé vise à la fois les députés et les citoyens de la République de Moldavie, en essayant d'obtenir leur soutien à l'adhésion à l'UE. Le discours a un fort impact sur le public cible. Par le ton déterminé et le recours aux répétitions, la Présidente parvient à mobiliser le sentiment d'unité nationale et l'envie de changement. Les critiques véhémentes des politiciens précédents ajoutent une dimension émotionnelle, générant de l'empathie et du soutien de la part du public. L'attitude est orientée vers un changement décisif et dirigée contre la corruption et la trahison : « *Am ales această cale - o Moldovă europeană, nu pentru că este ușoară, ci pentru că este unica șansă.* » [7]. L'utilisation de questions rhétoriques vise à impliquer directement le public et à souligner la nécessité d'une unité en termes d'adhésion à l'UE : « *Unde ne-au dus toate opțiunile care au fost promise oamenilor ? CSI, Uniunea Vamală, Uniunea Economică Euroasiatică, opțiunea „și cu unii, și cu alții” nu ne-au dus nicăieri.* » [7]. La présidente confronte directement ses opposants politiques, les interrogeant sur l'idéologie qui les empêche de soutenir l'adhésion à l'UE et les condamnant pour leur collaboration avec le Kremlin : « *Și vă întreb, în special pe cei care au plecat din această sală, vă întreb, stimați deputați care nu susțineți aderarea Moldovei la UE, ce ideologie de partid vă oprește să scoateți țara din întuneric ?* » [7]. Un appel direct est lancé aux forces politiques pour qu'elles placent l'intérêt national avant les intérêts individuels et soutiennent l'adhésion à l'UE sans conditions : « *Fac apel către toate forțele politice să pună aderarea la UE deasupra intereselor înguste și să susțină această cale necondiționat.* » [7]. Invoquer la solidarité nationale

et appeler à la fin des divisions sont des éléments clés pour mobiliser les citoyens pour une vie européenne : « *Oprîți dezbinarea. Să unim societatea noastră ca toți cetățenii să aibă o viață bună, venituri europene, să trăiască în sate și orașe amenajate.* » [7].

Les stratégies discursives

Le discours de la présidente Maia Sandu est riche en stratégies discursives, avec des éléments sémantico-pragmatiques visant à persuader et mobiliser l'auditoire en faveur de l'adhésion de la République de Moldavie à l'Union européenne. La présidente utilise des questions rhétoriques pour impliquer directement le public et provoquer une réflexion sur l'opposition à l'adhésion à l'UE. Il s'agit d'une stratégie efficace pour capter l'attention et orienter la réflexion du public vers ses arguments : « *Ce ideologie de partid vă oprește să scoateți țara din întuneric ?* » [7]. Elle s'adresse directement à l'opposition, la confrontant à des questions pointues et à des accusations de collaboration avec des forces hostiles. Cette stratégie met l'accent sur la clarté de sa position et encourage la transparence dans le dialogue politique.

La Présidente commence son discours en abordant un aspect émotionnel, en parlant des inquiétudes des gens concernant l'avenir et du désir d'assurer un avenir meilleur à leurs enfants. Cette stratégie lui permet de se connecter directement avec le public et de gagner son empathie : « *Știu că mulți dintre voi merg seara la culcare cu grijă față de ziua de mâine. Unii dintre voi chiar se gândesc în ce altă țară să plece pentru viitorul copiilor.* » [7]. Maia Sandu présente une vision claire et mobilisatrice pour l'avenir du pays : rejoindre l'Union européenne d'ici 2030. Cette déclaration mobilise et oriente l'attention du public vers un objectif commun et inspire l'espoir de changer l'avenir : « *În 2030 Republica Moldova trebuie să fie țară membră a UE.* » [7]. Elle soutient l'adhésion à l'UE à travers des arguments pragmatiques, tels que la création d'emplois, la garantie d'une vie dig-

ne pour les familles moldaves, la justice sociale et l'accès aux services médicaux. Ces arguments visent à démontrer les avantages concrets de l'adhésion à l'UE pour les citoyens : « *Înseamnă locuri de muncă care să asigure un trai demn tuturor familiilor, așa cum vedem în țările europene.* » [7]. L'émetteur souligne que la seule voie vers une vie meilleure est l'intégration dans l'Union européenne et évoque les conséquences d'une Moldavie isolée - pauvreté, vulnérabilité et peur de la guerre. Ce contraste souligne l'importance du choix de l'europeanisation pour le bien-être du pays : « *O Moldovă singură este slabă și vulnerabilă. Moldovenii nu vor să trăiască în sărăcie și cu frica războiului. Doar în UE putem trăi în bunăstare, liniște și pace.* » [7]. Maia Sandu aborde les déceptions antérieures des citoyens et exprime sa confiance dans le fait que l'avenir européen n'est pas une illusion. Cette stratégie vise à gagner la confiance du public et à contrer le scepticisme : « *Știu că unii dintre voi au ajuns să creadă că este imposibil să intrăm în UE. Că ați mai auzit cuvinte frumoase despre aderarea la UE și că ați fost dezamăgiți.* » [7]. La Présidente encourage les citoyens à faire confiance à leur pays et à s'impliquer dans le processus d'europeanisation. Elle met l'accent sur l'idée selon laquelle l'europeanisation peut unir les gens sans distinction d'origine ethnique ou de langue maternelle, en se concentrant sur l'avenir des enfants et du pays : « *Și știu că europeanizarea Moldovei ne poate uni pe toți, de orice etnie am fi, orice limbă maternă am avea. Ne poate uni pentru un lucru firesc - viitorul copiilor și viitorul țării noastre.* » [7]. Maia Sandu évoque sa gratitude pour le soutien reçu des partenaires internationaux et met l'accent sur la solidarité avec des pays comme l'Ukraine. Cette stratégie met en valeur le soutien international et répond à un sentiment d'unité mondiale : « *Suntem în condiții care nu au mai existat după al Doilea Război Mondial. Dar Moldova stă drept și ferm. Acesta este meritul tuturor moldovenilor care își fac bine lucrul acolo unde*

se află. » [7]. La Présidente parle de l'engagement de la Moldavie en faveur de la démocratie et de la paix, en soulignant le soutien reçu des pays démocratiques. Cette stratégie renforce l'image du pays en tant qu'acteur responsable engagé dans le maintien des valeurs démocratiques : « *Astăzi Moldova nu este singură. Împreună am câștigat respectul țărilor libere și puternice ale lumii față de cetățenii noștri și vă asigur că pacea și democrația din țara noastră vor fi protejate.* » [7]. Maia Sandu met en avant les réalisations de son gouvernement dans un contexte difficile, mentionnant l'augmentation des retraites, des salaires, des allocations et des investissements dans les infrastructures. Il s'agit de renforcer la confiance du public dans la capacité du gouvernement à apporter des changements positifs : « *Majorarea pensiilor, salariilor, indemnizațiilor, compensațiile fără precedent la plata facturilor, reparația și construcția drumurilor, modernizarea spitalelor, dezvoltarea infrastructurii în localitățile noastre.* » [7]. La présidente encourage les citoyens à assumer la responsabilité du présent et de l'avenir de la Moldavie, en soulignant l'importance des élections individuelles pour surmonter les temps difficiles et maintenir la stabilité : « *De modul în care noi alegem să trecem prin acest prezent dificil depinde viitorul copiilor și al țării noastre.* » [7]. Ces stratégies discursives contribuent à la création d'un récit cohérent et mobilisateur, dans le but d'obtenir le soutien du public aux objectifs d'europeanisation de la République de Moldavie.

La cohésion et la cohérence du discours

Dans le discours de la Présidente de la République de Moldavie, Maia Sandu, la cohésion et la cohérence sont des éléments fondamentaux qui contribuent à l'efficacité de sa communication. Ces aspects linguistiques sont essentiels pour assurer une compréhension cohérente du message et maintenir une connexion solide entre les différentes parties

du discours. La cohésion fait référence à la manière dont les éléments linguistiques individuels sont connectés les uns aux autres, tandis que la cohérence se concentre sur la cohérence et la logique au sein de l'ensemble du discours.

Dans le contexte du discours analysé, la cohésion est évidente à travers l'utilisation de connecteurs et de mots-clés qui facilitent le flux logique des idées. Ceux-ci incluent des références à des objectifs politiques, des termes qui relient des phrases et des expressions entre elles et une utilisation judicieuse des pronoms pour maintenir la clarté des références. Par ces moyens, le discours se développe harmonieusement, facilitant la compréhension et le suivi cohérent des arguments.

Dans le même temps, la cohérence du discours est assurée par la cohérence thématique et logique des idées présentées. La présidente construit un récit cohérent, commençant par une introduction qui aborde les aspects émotionnels et les préoccupations réelles des citoyens, puis se poursuivant par l'exposition des objectifs politiques et des avantages de l'adhésion à l'Union européenne. Une période de 30 ans est évoquée, soulignant la cohérence dans la résolution des problèmes au fil du temps et la nécessité d'un changement « *Timp de 3 decenii, Moldova... a încercat să meargă pe mai multe drumuri.* » [7]. La continuité des élections et leur direction sont soulignées, apportant des arguments logiques pour soutenir l'élection d'une Moldavie européenne « *Am ales această cale - o Moldovă europeană, nu pentru că este ușoară, ci pentru că este unica șansă.* » [7]. La relation entre le besoin de changement et le désir de trouver des solutions au sein du pays s'exprime logiquement, soulignant la cohésion dans l'orientation du discours « *Noi nu mai vrem ca moldovenii să fugă în UE, noi vrem ca UE să fie la noi acasă.* » [7]. La répétition de certains mots souligne la cohérence de l'argumentation et intensifie les accusations contre les hommes politiques « *Unii politicieni au*

mințit... Unii continuă și acum să mintă. » [7]. Une relation causale se construit entre la condamnation de la guerre et les critiques de certaines personnes au Parlement, contribuant à la cohérence du discours « *Războiul este condamnat în toată lumea, iar în Parlamentul nostru sunt și azi persoane care nu văd nicio crimă în invazia Rusiei în Ucraina.* » [7]. Des messages clés sont introduits et répétés pour renforcer la cohérence de l'appel à l'action et au changement « *Opriți dezbinarea. Să unim societatea noastră.* » [7]. L'enchaînement logique suivi dans l'énumération des options précédentes et la conclusion selon laquelle elles n'étaient pas efficaces contribuent à la cohérence du discours « *Unde ne-au dus toate opțiunile care au fost promise oamenilor? CSI, Uniunea Vamală, Uniunea Economică Euroasiatică, opțiunea „și cu unii, și cu alții” nu ne-au dus nicăieri.* » [7]. Cette cohérence entre les différentes parties du discours permet de transmettre un message unifié et facile à suivre.

Enfin, tant la cohésion, grâce à l'étroite liaison des éléments linguistiques, que la cohérence, grâce au maintien d'une structure logique et thématique, sont des outils clés dans la construction du discours de la présidente Maia Sandu, garantissant ainsi son efficacité et son impact dans la communication du message politique. Ces exemples démontrent la cohérence et la cohésion du discours de la présidente Maia Sandu, illustrant comment les idées sont interconnectées et présentées de manière logique et soutenue pour atteindre leurs objectifs argumentatifs.

La modalisation : l'expression de la subjectivité dans le discours

Dans le discours analysé, la modalisation joue un rôle important dans la formation et la consolidation de son message. La modalisation dans le langage fait référence à l'utilisation de mots et de constructions linguistiques qui expriment le degré de certitude, l'opinion ou l'attitude du locuteur en-

vers l'information présentée. Cette approche linguistique permet au locuteur de façonner non seulement l'information elle-même, mais aussi sa perception et sa réception par le public.

On peut identifier diverses stratégies de modalisation dans le discours analysé : 1) *Verbes modaux pour exprimer le désir et l'intention* : l'utilisation des verbes modaux « *nous voulons* » exprime le désir ferme du locuteur, lui conférant un caractère fort et déterminé « *Noi nu mai vrem ca moldovenii să fugă în UE, noi vrem ca UE să fie la noi acasă.* » [7] ; 2) *Verbes modaux pour souligner l'obligation et la nécessité* : l'utilisation des verbes modaux « *appeler* » et « *mettre* » souligne l'obligation morale et la nécessité d'une action immédiate « *Fac apel către toate forțele politice să pună aderarea la UE deasupra intereselor înguste și să susțină această cale necondiționat.* » [7] ; 3) *Verbes modaux pour exprimer une possibilité* : l'expression « *nous avons le soutien* » indique une possibilité réelle et le consentement des autres, ajoutant de la crédibilité à l'idée exprimée « *Avem susținerea statelor UE.* » [7] ; 4) *Adverbes et expressions modales* : l'adverbe « *ne ... plus* » ajoute une nuance de changement et exprime la détermination à abandonner une pratique existante « *Nu mai vrem ca moldovenii să fugă în UE.* » [7]. Des adverbes modaux sont intégrés pour souligner la conviction et la confiance du président dans son message. De cette manière, le discours devient plus convaincant et transmet au public non seulement des informations, mais aussi une attitude déterminée et engagée envers les objectifs politiques présentés. 5) *Modalisation des expressions rhétoriques* : les expressions « *souvenez-vous* » et « *ils ne peuvent pas leur souhaiter du bien* » ajoutent une manière rhétorique de souligner ce point et d'y attirer l'attention « *Țineți minte - cei care au furat cetățenii nu au cum să le dorească binele.* » [7] ; 6) *L'utilisation des modalités verbales dans les constructions argumentatives* : l'utilisation du verbe « *promettre* » ajoute une

note critique aux options précédentes et aux promesses non tenues « *Unde ne-au dus toate opțiunile care au fost promise oamenilor ?* » [7] ; 7) *L'utilisation des expressions conditionnelles* : l'expression « *nous pouvons et devons* » sous une forme conditionnelle indique la possibilité et la nécessité d'une action future « *Desigur, putem și trebuie să polemizăm, să dezbaterem conținutul și forma reformelor...* » [7] ; 8) *Modalisation par constructions interrogatives* : la construction interrogative ajoute une touche d'ambiguïté et invite à l'introspection « *Ce ideologie de partid vă oprește să scoateți țara din întuneric ?* » [7].

Ainsi, l'analyse de la modalisation dans le discours de la présidente Maia Sandu révèle comment elle utilise les subtilités linguistiques pour renforcer et donner de l'authenticité aux messages politiques, pour façonner des attitudes fortes, en exprimant de manière convaincante les désirs, les obligations et les évaluations, influençant ainsi leur réception par le public et renforçant l'impact de sa communication.

Les techniques d'affirmation et de négation dans le discours

Dans le discours de Maia Sandu, nous pouvons constater l'utilisation efficace de techniques d'affirmation et de négation pour renforcer son message et influencer la perception du public. L'affirmation et la négation sont des stratégies linguistiques clés qui contribuent à la clarté et à la force de l'argumentation dans le discours politique. À travers eux, la Présidente exprime avec fermeté ses positions et ses intentions, manipulant ainsi l'attitude et l'accueil du public.

L'affirmation est visible dans le contexte « *În 2030 Republica Moldova trebuie să fie țară membră a UE.* » [7], où se dessine une vision positive et déterminée quant à la direction que le pays doit suivre. Cette stratégie d'affirmation contribue à renforcer la

crédibilité de la Présidente et à clarifier les objectifs politiques. L'affirmation « *Am ales această cale - o Moldovă europeană, nu pentru că este ușoară, ci pentru că este unica șansă ca moldovenii să aibă o viață bună, în pace, în casa lor.* » [7] met l'accent sur le choix fait pour l'intégration européenne, la présentant comme la seule chance pour une vie meilleure et la stabilité du pays. Par l'énoncé affirmatif « *Avem susținerea statelor UE.* » [7] l'émetteur met l'accent sur le soutien extérieur à l'objectif de l'intégration européenne, apportant légitimité et validité à cet effort. L'affirmation du mensonge politique dans l'énoncé « *Unii politicieni au mințit poporul pentru a cumpăra alegătorii sau pentru a fura țara. Unii continuă și acum să mintă.* » [7] met en évidence une attitude critique envers les pratiques de corruption du passé et du présent, soulignant la nécessité d'un changement.

D'autre part, la négation est évidente dans des passages tels que « *Nu sunt aici să vă povestesc despre minuni.* » [7], où la Présidente précise son intention de fournir des informations réalistes et concrètes, éliminant ainsi les attentes exagérées. Cette négation stratégique sert à tempérer les attentes du public et à souligner l'approche réaliste de son gouvernement. Dans l'énoncé « *Noi nu mai vrem ca moldovenii să fugă în UE, noi vrem ca UE să fie la noi acasă.* » [7] l'énonciateur nie le désir de fuite des Moldaves, on met en avant un changement de paradigme et un désir de trouver des solutions internes, soulignant la nécessité d'une intégration européenne. Le déni des pratiques politiques passées met l'accent sur leur désapprobation, remettant en question les conséquences négatives du mensonge en politique « *Unii politicieni au mințit poporul pentru a cumpăra alegătorii sau pentru a fura țara. Unii continuă și acum să mintă.* » [7]. En niant l'efficacité des options précédentes, la Présidente soutient la nécessité d'abandonner ces orientations et d'avancer vers l'intégration européenne « *CSI, Uniunea Vama-*

lă, Uniunea Economică Euroasiatică, opțiunea „și cu unii, și cu alții” nu ne-au dus nicăieri. » [7]. En utilisant l'énoncé « Sunt agenți ai Kremlinului care, după ce au furat miliarde, stau acum la cald și se folosesc de propriii cetățeni aflați în nevoie pentru a-și salva pielea și a distruge Moldova în continuare. » [7], le locuteur nie les bonnes intentions de ces agents du Kremlin, accentue le danger qu'ils représentent pour la Moldavie, renforçant ainsi l'appel à mettre fin à leur influence.

En combinant ces techniques d'affirmation et de négation, le discours de la présidente Maia Sandu devient non seulement informatif, mais aussi persuasif, contribuant à façonner la perception du public sur l'orientation politique proposée et à renforcer l'impact de sa communication dans l'espace public. Les affirmations et les négations contenues dans le discours sont utilisées de manière stratégique pour définir des positions claires, souligner les changements nécessaires et présenter des arguments solides en faveur de la vision politique proposée. Ces éléments contribuent à façonner une vision cohérente et convaincante.

Les particularités lexicales du discours

Le discours de la Présidente de la République de Moldavie, Maia Sandu, se distingue par l'utilisation soignée d'un lexique riche et varié, qui contribue à façonner et amplifier son message politique. Les particularités lexicales de ce discours reflètent à la fois les objectifs politiques de la présidente et ses efforts pour communiquer efficacement avec les différents segments de la société. Nous avons exploré ces particularités lexicales, en étayant l'analyse par des exemples significatifs tirés du discours : 1) Technicité et spécificité politique : « *Européanisation de la Moldavie* » [7] - ce terme représente une particularité lexicale qui indique la claire orientation politique de la Présidente vers l'intégration dans l'Union européenne, apportant une contribution spécifique et technologique à son

discours. 2) Appels à la responsabilité et à la solidarité : l'utilisation de mots tels que « *uni* » et « *avenir* » dans l'énoncé « *Ne poate uni pentru un lucru firesc - viitorul copiilor și viitorul țării noastre.* » [7] met en lumière un lexique qui met l'accent sur la responsabilité collective et la solidarité dans la construction d'une Moldavie prospère. 3) Réalisme et conscience sociale : des mots comme « *miracles* » dans l'exemple « *Nu sunt aici să vă povestesc despre minuni.* » [7] soulignent une attitude réaliste et une conscience de la nécessité d'aborder les problèmes du pays avec pragmatisme, en éliminant les attentes irréalistes. La présidente utilise des mots qui reflètent la conscience sociale et le réalisme pour aborder des questions telles que « *réalité* », « *difficultés* », soulignant la nécessité d'aborder les questions avec pragmatisme. A travers des mots comme « *réalité* », « *concret* », le locuteur démontre une volonté de transparence et de clarté dans la communication, évitant toute ambiguïté et se concentrant sur les aspects tangibles. 4) Persuasion et appels à l'action : les expressions à caractère mobilisateur, telles que « *ensemble* » et « *nous ferons* » dans l'énoncé « *Și, împreună cu Parlamentul, cu Guvernul, cu voi toți, vom face acest lucru.* » [7] contribuent à convaincre et incitent à l'action collective afin d'atteindre les objectifs proposés. Dans ses efforts pour mobiliser et inspirer le public, Maia Sandu utilise des mots encourageants tels que « *ensemble* », « *avenir* » pour souligner la solidarité et l'espoir dans la réalisation d'objectifs communs. 5) Internationalisme et gratitude : des expressions telles que « *reconnaisants* » et « *leur héroïsme* » dans le contexte « *Le suntem recunoscători ucrainenilor pentru eroismul lor și dragostea lor de libertate.* » [7] soulignent à la fois la reconnaissance de la solidarité internationale et la gratitude pour le soutien apporté. Ce type de vocabulaire renforce les relations internationales et la reconnaissance mutuelle. 6) Accessibilité et simplicité : l'énonciateur opte souvent pour des propos simples et accessibles, sans sacrifier le contenu ni la profondeur

du message. Cela garantit une compréhension aisée des informations véhiculées, quel que soit le niveau de connaissance du public.

Dans l'ensemble, le vocabulaire du discours de la présidente Maia Sandu s'adapte à différents contextes, allant des discours politiques à la communication directe avec les citoyens. Cette adaptabilité reflète ses compétences en communication et son intention de toucher divers segments de la société. Ces particularités lexicales définissent non seulement la clarté et la précision du discours, mais contribuent également à convaincre le public, façonnant la perception de l'orientation politique proposée et renforçant son engagement envers les citoyens.

Les particularités grammaticales du discours

Dans le discours analysé, les particularités grammaticales jouent un rôle essentiel dans la formation et la transmission du message politique. L'utilisation d'une grammaire précise et variée contribue à la clarté du discours, à l'impact des messages et à l'efficacité de la communication. Dans cette analyse, nous avons inventorié ces particularités grammaticales pour comprendre comment la présidente utilise les structures et constructions linguistiques pour transmettre avec force sa vision et ses objectifs politiques. L'émetteur recourt dans son discours à :

- 1) Utilisation du mode impératif : l'utilisation de l'impératif donne au discours un ton mobilisateur et incite l'auditoire à agir dans le sens indiqué « *Oprîți dezbinarea. Să unim societatea noastră.* » [7] ;
- 2) Utilisation des verbes à la première personne : l'utilisation de formes à la première personne, telles que « *Am ales această cale - o Moldovă europeană.* » [7], personnalise le discours et connecte directement l'orateur au public, en l'impliquant dans le processus de prise de décision.
- 3) Utilisation des verbes modaux pour exprimer la subjectivité : le verbe modal « *nous voulons* » dans l'exemple « *Noi nu mai vrem ca moldovenii să fugă în UE.* » [7] exprime le désir sub-

jectif du locuteur et donne une note d'authenticité et d'engagement.

- 4) Utilisation des compléments circonstanciels de temps pour mettre l'accent sur la continuité : l'emploi des périodes de temps, telles que « *pendant 3 décennies* » dans l'énoncé « *Timp de 3 decenii, Moldova... a încercat să meargă pe mai multe drumuri.* » [7] met l'accent sur la continuité et la persistance dans les tentatives visant à trouver une voie appropriée pour la Moldavie.
- 5) Utilisation des questions rhétoriques pour impliquer le public et souligner l'importance de répondre aux questions clés « *Și vă întreb, în special pe cei care au plecat din această sală ?* » [7].
- 6) Constructions grammaticales contrastées telles que « *ne pas... fuir* » et « *nous voulons... être* » dans l'énoncé « *Noi nu mai vrem ca moldovenii să fugă în UE, noi vrem ca UE să fie la noi acasă.* » [7] mettent en évidence la différence entre la situation actuelle et les aspirations pour l'avenir.
- 7) Utilisation des adjectifs pour mettre l'accent sur le contenu : l'adjectif « *vrai* » donne une connotation de certitude et de pertinence, soulignant l'importance de l'énoncé.
- 8) Structures grammaticales complexes pour l'argumentation : des constructions grammaticales complexes avec des subordonnées sont utilisées pour argumenter et souligner des points de vue critiques « *Războiul este condamnat în toată lumea, iar în Parlamentul nostru sunt și azi persoane care nu văd nicio crimă în invazia Rusiei în Ucraina.* » [7].

Ces particularités grammaticales du discours de la présidente Maia Sandu contribuent à sa structure argumentative et à son efficacité, soulignant comment la grammaire est utilisée de manière stratégique pour exprimer des idées et influencer la perception du public.

Les caractéristiques stylistiques du discours

Au sein de l'analyse discursive, les particularités stylistiques apparaissent comme des éléments clés qui confèrent au langage un caractère distinct

et un fort impact dans la transmission du message politique. Le style adopté reflète non seulement la compétence linguistique de la Présidente, mais aussi les efforts déployés pour captiver l'attention de l'auditoire et influencer la perception des sujets abordés. En analysant ces particularités stylistiques, nous avons identifié comment le locuteur utilise des figures de style, des constructions rhétoriques et d'autres éléments artistiques pour donner de l'expressivité et de la force à son discours, contribuant ainsi à l'efficacité de la communication politique. On peut relever les particularités stylistiques suivantes : 1) Symbolisme et images visuelles : l'utilisation du terme « *captivité* » dans l'énoncé « *Captivitate în care ne-au sufocat ani la rând trădători, hoți, oligarhi.* » [7] et la description concrète créent une image visuelle forte, amplifiant l'impact émotionnel. 2) Parallélisme et répétition : la répétition des phrases « *Unii politicieni au mințit poporul...* » et « *Unii continuă și acum să mintă.* » [7] utilise le parallélisme pour souligner et amplifier les accusations. 3. Utilisation de la réticence à impacter : en omettant explicitement certains détails sur les raisons pour lesquelles on souhaite éviter l'émigration, on induit une réticence qui attire l'attention et stimule la curiosité « *Nu mai vrem ca moldovenii să fugă în UE...* » [7]. 4) Utilisation de la métaphore pour illustrer des idées abstraites : dans l'exemple « *Am ales această cale - o Moldovă europeană, nu pentru că este ușoară, ci pentru că este unica șansă.* » [7] la métaphore du chemin illustre la démarche choisie, en soulignant la difficulté et l'importance du choix effectué. 5) Appels émotionnels à travers des termes caractérisés par l'intensité : l'ajout du lexème « *surtout* » dans l'énoncé « *Și vă întreb, în special pe cei care au plecat din această sală.* » [7] intensifie l'attrait pour certains publics, créant ainsi un lien émotionnel plus fort. 6) Contraste pour l'emphase et la clarté : la différence entre les rôles des députés et des électeurs est soulignée, amplifiant l'importance de la

confiance accordée « *Deputații sunt aleși de oameni ca să-i reprezinte. Oamenii v-au dat încrederea de a le îmbunătăți viața.* » [7]. 7) L'utilisation de l'ironie et de critique subtile adressées à certains groupes de personnes ajoute une touche de sarcasme et de critique subtile « *Sunt agenți ai Kremlinului care, după ce au furat miliarde, stau acum la cald și se folosesc de propriii cetățeni aflați în nevoie...* » [7]. 8) Répétition des tâches et messages centraux : en répétant des phrases clés « *Opriți dezbinarea. Să unim societatea noastră.* » [7], les messages centraux sont mis en valeur et un effet mémorable est créé pour le public. 9) Utilisation des questions rhétoriques pour attirer l'attention : en posant des questions rhétoriques directes, la réflexion et l'implication du public sont stimulées. 10) Utilisation des expressions émotionnelles fortes : dans l'énoncé « *Războiul este condamnat în toată lumea...* » [7] l'expression « *condamné partout dans le monde* » ajoutent un ton émotionnel fort, contribuant à un impact positif.

Ces particularités stylistiques démontrent comment le choix judicieux du langage et de la structure du discours contribue à son impact et à son efficacité dans la transmission des messages et des arguments.

Les particularités socioculturelles du discours

Dans le discours de la Présidente Maia Sandu, les particularités socioculturelles se manifestent comme des éléments fondamentaux qui reflètent à la fois le contexte social du pays et les approches spécifiques de la Présidente dans la communication avec les citoyens. Le discours reflète non seulement les messages politiques, mais aussi la manière dont ils sont contextualisés et adaptés aux réalités socioculturelles de la République de Moldavie. En analysant ces particularités socioculturelles, nous avons déterminé comment la Présidente intègre dans son discours des éléments spécifiques de la culture, des traditions et des valeurs de la société moldave, contribuant ainsi

à une communication authentique et réactive. Ainsi, l'émetteur recourt dans son discours à : 1) Références à l'histoire politique récente : la référence à la période de 30 ans met en évidence la continuité et l'instabilité politique en Moldavie, en lien avec l'expérience socioculturelle du public dans l'énoncé « *Timp de 3 decenii, Moldova... a încercat să meargă pe mai multe drumuri.* » [7]. 2) Évoquer le sentiment d'identité nationale : l'incorporation du terme « *Moldavie européenne* » dans l'exemple « *Am ales această cale - o Moldovă europeană...* » souligne les aspirations à l'intégration européenne et promeut un sentiment d'identité nationale aligné sur les valeurs européennes. 3) Critique du discours des oligarques et de la corruption : la critique des oligarques et de la corruption reflète le contexte sociopolitique propre à la Moldavie, représentant une préoccupation centrale de la société « *Captivitate în care ne-au sufocat ani la rând trădători, hoți, oligarhi.* » [7]. 4) Mention de l'âme européenne de la Moldavie : « *Noi vrem ca UE să fie la noi acasă.* » [7] - la référence à la volonté de ramener l'UE « chez nous » suggère les aspirations à un alignement sur les valeurs et normes européennes, reflétant une identité culturelle orientée vers l'Occident. 5) Critique du discours des forces hostiles du Kremlin : l'accusation contre l'influence du Kremlin reflète les tensions géopolitiques dans la région et leur importance pour la société moldave « *Avem aici, în Parlament, deputați angajați de forțe ostile de la Kremlin...* » [7]. 6) Appel à l'unité nationale contre la division : l'appel à la fin de la division « *Arrêtez la division* » et à l'unité « *Unissons notre société* » reflète un souci de cohésion sociale dans un contexte de diversité politique et de tensions internes. 7) Condamnation de la guerre et solidarité avec l'Ukraine : Condamner la guerre et soutenir l'Ukraine reflète des valeurs humanitaires et de solidarité avec d'autres pays touchés par des conflits régionaux « *Războiul este condamnat în toată lumea, iar în Parlamentul nostru sunt și azi persoane*

care nu văd nicio crimă în invazia Rusiei în Ucraina. » [7]. 8) Appel à la responsabilité politique et au patriotisme : par l'énoncé « *Deputații sunt aleși de oameni ca să-i reprezinte.* » [7] l'orateur met l'accent sur la responsabilité politique et le patriotisme, en reliant l'activité politique à la volonté et aux attentes des citoyens. 9) Réaffirmer le droit à une vie digne dans son propre pays : la réaffirmation du droit à une vie meilleure en Moldavie, à travers l'intégration européenne, exprime les aspirations au progrès et à la protection sociale « *Fac apel către toate forțele politice să pună aderarea la UE deasupra intereselor înguste și să susțină această cale necondiționat.* » [7]. 10) Souligner l'importance du maintien de la paix et de la prospérité locale : dans l'énoncé « *Este, de fapt, unicul drum care asigură supraviețuirea Moldovei ca țară liberă și puternică.* » [7] la présidente souligne l'importance de la paix et de la prospérité intérieures pour la stabilité et l'autonomie de la Moldavie. Ces particularités socioculturelles révèlent la sensibilité au contexte spécifique de la Moldavie, tant d'un point de vue historique que par rapport aux réalités géopolitiques et sociales contemporaines.

Conclusions

En conclusion, l'approche sémantico-pragmatique du discours de la présidente Maia Sandu révèle une stratégie bien calculée pour convaincre et mobiliser l'auditoire en faveur de l'adhésion à l'Union européenne. En utilisant des mots chargés sémantiquement et des stratégies rhétoriques efficaces, la Présidente réussit à créer un discours convaincant, soutenu par des arguments solides et des exemples pertinents. Il est évident que le discours a un impact significatif sur la perception qu'a le public de l'adhésion à l'UE, contribuant ainsi à façonner les opinions et les attitudes de la société moldave.

L'analyse du discours met l'accent sur l'efficacité de l'utilisation de stratégies rhétoriques telles que les

questions rhétoriques et la confrontation directe. Ceux-ci ont permis d'impliquer directement le public et de mettre en lumière les arguments en faveur de l'adhésion.

Le ton déterminé du discours et l'utilisation d'un langage significatif ont eu un impact significatif sur l'auditoire, contribuant à transmettre une vision forte de l'adhésion à l'UE.

Les exemples concrets apportés au débat ont renforcé les arguments de la présidente, fournissant un contexte et soutenant la nécessité d'adhérer à l'Union européenne. Ces illustrations ont fourni au public des exemples concrets des succès et des échecs d'autres options d'intégration.

Le discours a eu un fort impact en mobilisant le public, en soulignant la solidarité nationale et en promouvant une perspective commune pour l'avenir de la République de Moldavie. Les appels à l'unité ont renforcé le soutien à l'adhésion à l'UE.

L'étude du discours est particulièrement pertinente dans le contexte sociopolitique actuel de la République de Moldavie. L'adhésion à l'Union européenne est un sujet crucial, et l'approche sémantico-pragmatique du discours offre une perspective essentielle pour comprendre comment ces sujets sont gérés et communiqués au public.

Cet article apporte une contribution significative à la recherche en science politique et en linguistique en mettant en évidence les liens complexes entre le langage et l'impact politique. L'approche sémantico-pragmatique est essentielle pour révéler les stratégies rhétoriques qui influencent l'opinion publique et les décisions politiques.

Ainsi, comme dans le cas d'autres présidents, le discours s'est avéré „cohérent, évocateur et mobilisateur, et les objectifs de convaincre, d'informer, d'annoncer sa propre vision, liée aux exigences de l'époque et aux besoins réels de l'État, de démontrer la solidarité de l'orateur avec le public ont été atteints grâce à l'utilisation appropriée de la rhétorique... une

application habile d'une variété de dispositifs rhétoriques dans son discours” [6, p. 140].

Globalement, cette étude sémantico-pragmatique montre que le discours de la présidente Maia Sandu n'est pas seulement une déclaration politique, mais aussi un art de communication efficace, reflétant les relations subtiles entre le langage et l'action politique dans le contexte de l'adhésion à l'Union européenne dans la République de Moldavie.

Références bibliographiques

1. BRICIU, Arabela. *Comunicarea și discursul politic : între teorie și practică*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2017. 107 p.
2. CARNEGIE, Dale. *Secretele succesului: cum să vă faceți prieteni și să devii influent*. Traducere Marius Chitoșcă, București: Curtea Veche Publishing, 2018. 296 p.
3. JAKOBSON, Roman. *Linguistique et poétique. Essais de linguistique générale*. Paris: Éditions Minuit, 1963, p. 209-248.
4. LARSON, Charles U. *Persuasiunea. Receptare și responsabilitate*. Iași: Editura Polirom, 2003. 504 p.
5. LUCAS, Stephen E. *Arta de a vorbi în public*. Traducere de Miruna Andriescu, Iași: Polirom, 2014. 408 p.
6. MORARU, Victor. Presidential rhetoric: a source of symbolic politics. In: *Moldoscopie*, 2021, nr. 3 (94), pp. 131-147.

Corpus d'étude

7. Discursul Președintei Republicii Moldova, Maia Sandu, în plenul Parlamentului: În 2030 Republica Moldova trebuie să fie țară membră a Uniunii Europene disponibil la adresa <https://presedinte.md/rom/discursuri/discursul-presedintei-republicii-moldova-maia-sandu-in-plenul-parlamentului-in-2030-republica-moldova-trebuie-sa-fie-tara-membra-a-uniunii-europene> (accesat 03.01.2024).

8. „Cât voi fi președintă, Moldova va sta dreaptă”. Discursul Maiei Sandu în plenul Parlamentului. <https://www.zdg.md/stiri/politic/cat-voi-fi-presedinta-moldova-va-sta>

dreapta-discursul-maiei-sandu-in-plenul-parlamentului/ (accesat 03.01.2024).

9. CĂLUGĂREANU, V. Maia Sandu - apariție surpriză în Parlament. <https://www.dw.com/ro/maia-sandu-anul-2023-va-fi-despre-o-moldov%C4%83-care-se-ridic%C4%83-%C8%99i-devine-puternic%C4%83/a-65027480> (accesat 05.01.2024).

10. LIVE // Discursul Maiei Sandu în Parlamentul Republicii Moldova. <https://moldova1.md/p/6187/live-discursul-maiei-sandu-in-parlamentul-republicii-moldova> (accesat 03.01.2024).

11. LIVE// Discursul Maiei Sandu în Parlamentul Republicii Moldova. <https://radiomoldova.md/p/8346/live-discursul-maiei-sandu-in-parlamentul-republicii-moldova> (accesat 03.01.2024).

12. Maia Sandu, discurs în Parlament: „În 2030, R. Moldova trebuie să fie țară membră a UE”

<https://moldova.europalibera.org/a/maia-sandu-discurs-%C3%AEn-parlament-%C3%AEn-2030-r-moldova-trebuie-s%C4%83-fie-%C8%9B%C4%83-membr%C4%83-a-ue-/32322697.html> (accesat 04.01.2024).

13. Maia Sandu, din plenul Parlamentului: În 2030, R. Moldova trebuie să fie țară membră a UE (VIDEO). <https://agora.md/2023/03/17/maia-sandu-din-plenul-parlamentului-in-2030-r-moldova-trebuie-sa-fie-tara-membra-a-ue-video> (accesat 05.01.2024).

14. Președinția Republicii Moldova. Mesajul Președintei Maia Sandu, către cetățeni, în plenul Parlamentului: „În

2030 Republica Moldova trebuie să fie țară membră a Uniunii Europene”. <https://www.presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/mesajul-presedintei-maia-sandu-catre-cetateni-in-plenul-parlamentului-in-2030-republica-moldova-trebuie-sa-fie-tara-membra-a-uniunii-europene> (accesat 03.01.2024).

15. Maia Sandu, discurs în Parlament: „Moldova abia iese din captivitate”. Întrebarea pusă pentru deputații care nu susțin aderarea la UE. <https://tv8.md/2023/17/03/sandu-discurs-in-parlament-moldova-abia-iese-din-captivitate-intrebarea-pusa-pentru-deputatii-care-nu-sustin-aderarea-la-ue/224926> (accesat 03.01.2024).

16. Ședința Parlamentului Republicii Moldova din 17 martie 2023. <https://protv.md/livepro/sedinta-parlamentului-republicii-moldova-din-17-martie-2023---2646886.html> (accesat 04.01.2024).

17. VIDEO/ Maia Sandu, discurs în plenul Parlamentului: În 2030 Republica Moldova trebuie să fie țară membră a Uniunii Europene. <https://vocebasarabiei.md/video-maia-sandu-discurs-in-plenul-parlamentului-in-2030-republica-moldova-trebuie-sa-fie-tara-membra-a-uniunii-europene/> (accesat 05.01.2024).

18. SALAVASTRU, Constantin. La logique du pouvoir et la dynamique du discours politique. În: *Colloque bilatéral franco-roumain, CIFSIC Université de Bucarest*, 28 juin – 3 juillet 2003, București, 2003, disponible à l’adresse https://archivesic.ccsd.cnrs.fr/sic_00000775/document consulté le 08.01.2024 (accesat 05.01.2024).

PROVOCĂRILE CU CARE SE CONFRUNTĂ REPUBLICA MOLDOVA CA ȚARĂ ASPIRANTĂ LA ADERAREA LA UNIUNEA EUROPEANĂ

Vitalie ARMAȘU

Doctor, lector universitar, Universitatea Americană din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: armasuvit@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8317-5962>

În articol se vor examina provocările și amenințările atât interne cât și cele externe cu care se confruntă Republica Moldova, în calitatea sa de țară-candidată în procesul de aderare la Uniunea Europeană. Se vor puncta acțiunile Republicii Moldova de îndeplinire a precondițiilor de începere a negocierilor de aderare, care sunt: reforma justiției, lupta împotriva corupției, crimei organizate, deoligarhizarea, creșterea capacităților administrative, gestionarea finanțelor publice și creșterea implicării societății civile în procesele decizionale. Se vor exemplifica amenințările venite din exterior prin descrierea activităților îndreptate spre subminarea statului, provocarea dezordinilor în masă, cumpărarea alegătorilor, coruperea politicianului din Moldova de către forțele dirijate de către Federația Rusă și structurile afiliate și finanțate de aceasta.

***Cuvinte-cheie:** integrare europeană, condiții de aderare, provocări interne, provocări externe, reforma justiției, lupta împotriva corupției, deoligarhizare.*

THE CHALLENGES FACING THE REPUBLIC OF MOLDOVA AS AN ASPIRANT COUNTRY FOR THE EUROPEAN UNION MEMBERSHIP

The article will examine the challenges and threats: internal and external faced by the Republic of Moldova, as a candidate country in the process of joining the European Union. The actions of the Republic of Moldova to fulfill the pre-conditions for the start of accession negotiations will be highlighted, which are: justice reform, the fight against corruption, organized crime, deoligarchization, increasing administrative capacities, managing public finances and increasing the involvement of civil society in decision-making processes. Threats coming from outside will be exemplified by describing the activities aimed at undermining the state, causing mass disorder, buying voters, corrupting Moldovan politicians by the forces directed by the Russian Federation and the structures affiliated and financed by it.

***Keywords:** European integration, accession recommendations, internal challenges, external challenges, justice reform, fight against corruption, deoligarchization.*

DÉFIS AUXQUELS EST CONFRONTÉE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA EN TANT QUE PAYS ASPIRANT À REJOINDRE L'UNION EUROPÉENNE

L'article examinera les défis et menaces internes et externes auxquels la République de Moldavie est confrontée en tant que pays candidat dans le processus d'adhésion à l'Union européenne. Il mettra en évidence les actions de la République de Moldavie pour remplir les conditions préalables au démarrage des négociations d'adhésion, à savoir: la réforme de la

justice, la lutte contre la corruption, le crime organisé, la désoligarisation, le renforcement des capacités administratives, la gestion des finances publiques et l'augmentation de la participation de la société civile aux processus décisionnels. Les menaces venant de l'extérieur seront illustrées en décrivant les activités visant à saper l'État, à provoquer des désordres de masse, à acheter des électeurs, à corrompre la politique de la Moldavie par les forces dirigées par la Fédération de Russie et les structures affiliées et financées par elle.

***Mots-clés:** intégration Européenne, conditions d'adhésion, défis internes, défis externes, réforme de la justice, lutte contre la corruption, désoligarisation.*

ВЫЗОВЫ, С КОТОРЫМИ СТАЛКИВАЕТСЯ РЕСПУБЛИКА МОЛДОВА В КАЧЕСТВЕ СТРАНЫ-КАНДИДАТА НА ЧЛЕНСТВО В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ

В статье будут рассмотрены как внутренние, так и внешние вызовы и угрозы, с которыми сталкивается Республика Молдова, как страна-кандидат в процессе вступления в Европейский Союз. Будут освещены действия Республики Молдова по выполнению предварительных условий для начала переговоров о вступлении, а именно: реформа правосудия, борьба с коррупцией, организованной преступностью, деолигархизация, повышение административных возможностей, управление государственными финансами и повышение вовлеченности гражданского общества в процессы принятия решений. На примере угроз, исходящих извне, будут описаны действия, направленные на подрыв государственных устоев, организация массовых беспорядков, подкуп избирателей, коррупцию молдавских политиков силами, направляемыми Российской Федерацией и аффилированными и финансируемыми ею структурами.

***Ключевые слова:** европейская интеграция, рекомендации по вступлению, внутренние вызовы, внешние вызовы, реформа правосудия, борьба с коррупцией, организованная преступность, деолигархизация.*

Introduction

The European aspirations of the people of the Republic of Moldova already count for more than 20 years, since the first pro-European government was created from a coalition of parties, established after the early elections of July 2009, with the declared aim of European integration.

In 2022, Moldova used the historical opportunity and applied for the status of a candidate country for European Union membership. This event was possible thanks to the EU's unprecedented support for Moldova, following Russia's aggression against Ukraine.

At the same time, the historic decision to apply for the European Union membership was met with huge resistance both internally and externally. Internal challenges will be examined in terms of reforming of justice, the fight against corruption, organized crime and deoligarchization.

The external challenges will be analyzed in terms of Russia's interference in the internal affairs of our country through: economic pressure, by raising the price of gas by 12 times and destroying Ukrainian transport system that increased the cost of exports and imports from/to Moldova. The war of disinformation launched by Russia against Moldova has an equally strong impact on our country. Every day, Russian propaganda brainwashes viewers of Russian channels in Moldova. But, the biggest threat to our country was Russia's efforts to destabilize the internal situation in Moldova, to overthrow the pro-European government and to install a pro-Russian puppet government.

Main ideas of the research

On 23 of June 2022, European Union granted Moldova the status of candidate country for European Union membership [1]. On the same time, the same status was given to Ukraine and there was expressed readiness to grant such status to Georgia.

In order to start the negotiations for accession to the EU, the Moldovan authorities were asked to fulfill the nine recommendations of the European Commission aimed, among other things, at the reform of justice, the fight against corruption, organized crime, deoligarchization, increasing administrative capacities, managing public finances and increasing the involvement of civil society in decision-making processes.

On 5 of October 2023, the European Parliament adopted a resolution recommending the start of negotiations for the Republic of Moldova accession to the EU by the end of 2023 [2].

In the resolution of the European Parliament adopted with a large majority of votes, it is demanded, among other things, the permanent liberalization of trade with the European Union and the integration of the Republic of Moldova into the single European market even before the completion of the accession negotiations. At the same time, the European Parliament requested an increase in financial and technical support from the EU and the creation of a special unit for the Republic of Moldova at the level of the European Commission.

On 8 of November 2023, the European Commission recommended to European Council to start the process of negotiations for the Republic of Moldova accession to the EU, as well as for Ukraine and to grant status of candidate country to Georgia [3].

After the positive news concerning our perspectives on the accession to the EU path, I'll present you also some of the internal problems and challenges facing Moldova in order to fulfill the European Union's conditionality for the start of accession negotiations:

The reform of judicial system: the main obstacles to the domestic judicial reform in Moldova are the resistance of the old justice system, the existence of the corrupt elements in the judicial system and among the prosecutors, the slow and difficult

implementation of the vetting procedures for the selection of members of the self-administration bodies of judges (the Superior Council of Magistracy) and prosecutors (Superior Council of Prosecutors).

So, in order to launch the self-cleaning procedures of the judicial and prosecutor's systems which, in the opinion of Moldovan citizens, was largely affected by the phenomena of corruption, in our country the pre-vetting procedure was established for the election of members of the self-administration bodies of judges and prosecutors, who will then go through the same procedure for all aspirants to the positions of judges and prosecutors.

The judicial battle continues till now. A part of the judges sabotaged the pre-vetting procedures, the Supreme Court of Justice overturned the decisions of the pre-vetting commission and forced the commission to re-evaluate candidates who have failed the integrity check [4].

The President and the Parliament reacted appropriately and took the necessary legal measures to continue the process of reforming the judicial and prosecutor's systems.

Another important issue is the poor effectiveness of coordination of the national anti-corruption authorities: Anti-corruption Prosecutor's Office, National Anti-Corruption Center and the National Integrity Authority.

This problem is being worked on, including by strengthening the management of the institutions, by implementing inter-institutional cooperation. We must admit that it is a slow process, but one that makes steady progress.

In the field of deoligarchization, we reckon that Moldova inherited an oligarchic system, but the Moldovan Government is actively pursuing justice reform and enacting legislation to reduce and ultimately eradicate vested interests in economic, political, and public spheres [5]. Considering the earlier experience of deeply entrenched oligarchic networks

and Russia's persistent interference in domestic affairs, the deoligarchization process is a multifaceted effort that requires inter-agency coordinated actions, underpinned by robust support from the international community.

Moldova has diligently pursued the deoligarchization agenda, driven by the government's commitment and reinforced by the European Commission's recommendations. National institutions have directed their efforts toward legislative revisions, media regulation, and electoral reforms, all with the overarching goal of promoting transparency and fairness in the political sphere.

Through collaboration with international partners, significant advancements have been achieved, including the freezing of assets and constraints on the actions of fugitive oligarchs, thereby substantially mitigating their capacity to exert influence and control. Nevertheless, there is still a substantial amount of work required to address the deeply embedded impacts of oligarchic influences within the system.

In this sense, the government has adopted the National Action Plan to limit the influence of private interests in the economy, politics, and public life. To implement and monitor the execution of this plan, a deoligarchization working group has been established. This group includes members from both the Ministry of Justice and civil society, all with a mutual commitment to advancing justice reform.

In the field of legislation, advancements have been made to strengthen the Electoral Code and thwart the unlawful funding of political parties. The pro-Russian «Shor» Party was declared unconstitutional by the Constitutional Court of the Republic of Moldova on the grounds that it acted in contradiction to the principles of the rule of law, jeopardized the country's sovereignty and independence, and was financed by Russian intelligence services.

The Parliament passed amendments to the Electoral Code. This entails that individuals affiliated with the Shor Party, who possess the legal standing of being accused, suspected, or indicted for offenses cited by the Court as the basis for deeming the political party unconstitutional, those who actively participated in actions that were central to the Constitutional Court's declaration of unconstitutionality, those who were previously disqualified from electoral participation due to deliberate violations related to illicit financing, or those encompassed within the international sanctions delineated in the Court's decision, shall be ineligible to stand for election on November 5, 2023. A list of 102 individuals meeting these specified criteria has been compiled by the national authorities. The Government is committed to adjusting these provisions should there be a need to do so in consultation with the Venice Commission and the European Union.

The Central Election Commission (CEC) report in 2023 on party finances also highlighted the illegal financing of the Shor party, which is an important aspect of the CEC's increased oversight of party finances. The CEC report has discerned that the Shor party had received significant illegal funding from various sources (money laundering criminal activities, such as fraud, extortion, and tax evasion, and illegal foreign funding).

Furthermore, a newly enacted law in Moldova has ended the duty-free regime previously overseen by Shor. This legislation brings amendments to both the Customs Code and Fiscal Code, aimed at promoting fiscal equity by imposing taxes on goods sold within Moldova, including those within customs zones. As a result, Shor's duty-free business has been terminated.

But much more dangerous challenges come from the exterior of the country:

The war waged by Russia against Ukraine, the destruction caused by the Russian aggressors to the

Ukrainian economy, directly affects the poorly developed economy of Moldova, which very much depended on the logistics on Ukrainian territory, electricity supplies from Ukraine. All this greatly affected the country's economy, the budget, which had such a large deficit that it would not have been able to cope without EU and US support. This situation, of course left fewer financial resources, needed in the state budget, for the implementation of the reforms.

Moldova also feels huge economic pressure related to its pro-European vector. Thus imported Russian gas became about 12 times more expensive after the coming to power of the pro-European government in 2021. At the beginning of 2023, the price of 1000 cubic meters sold by Gazprom to Moldova exceeded the amount of 1850 dollars [6]. This compared to the price of 148 dollars for 1000 cubic meters bought by Moldova in 2020 from the same Gazprom. Also, the price of electricity increased by 3-4 times, which led the prices up for all essential products. The lack of possibilities to use the Ukrainian transport system has increased the cost of exports and imports from/ to Moldova.

The war of information, or rather disinformation, launched by Russia against Moldova had an equally strong impact. Every day, Russian propaganda brainwashes viewers of Russian channels in the country, mostly the Russian-speaking population, who mainly consume Russian media. In response, the national authorities suspended the activity of 12 television channels that broadcast pro-Russian propaganda in Moldova. Also, hundreds of websites that spread war propaganda, hatred and disinformation, especially regarding Russian aggression in Ukraine, were suspended. Only on 30 October 2023, the activity of 6 TV channels and 31 websites of Moscow media were suspended [7].

The biggest threat to our country was Russia's efforts to destabilize the internal situation in Mol-

dova, to overthrow the pro-European government and to install a pro-Russian puppet government. Russia used special services agents to organize and lead mass protests of the population, extremely impoverished following the unprecedented increases of prices from the end of 2022 - the beginning of 2023. The Russian agents paid the impoverished people in order to participate in the protests and used specially trained provocateurs to destabilize the situation, to clash with the police and provoke the population to take to the streets en masse, thus leading to the fall of the pro-European government. But I would like to point out that this situation was actually created by the Kremlin, who through Gazprom raised the price of gas to such a level that was going to lead to the collapse of the Moldovan economy. At that time, Moldova did not collapse only thanks to the unprecedented financial support of the EU and the US.

On 19 June, 2023, the Constitutional Court declared the Şor Party unconstitutional, for the first time for the Republic of Moldova since independence. The decision was taken for violation of the rule of law and actions against the sovereignty of the Republic of Moldova [8].

The government stated that Şor Party, financed by Russia, organized mass protests to prevent the European integration of the Republic of Moldova and to change the constitutional order in the state. In October 2022 Ilan Şor, was sanctioned by the United States Department of Treasury's Office of Foreign Assets Control as a Specially Designated National over his association with the Russian government. In December 2022 Şor, was sanctioned by the United Kingdom HM Treasury, considering him an involved person in serious corruption with respect to bribery of foreign public officials. In may 2023 Şor was sanctioned by European Union, due to his association with the Russian government and because of his role in the pro-Russian unrest in Moldova. In

October 2023 Canada also imposed sanctions on Șor and other 9 Moldovans.

Also, the government said that during the anti-government protests of the Șor Party, structures were created that mimic state structures with a shadow cabinet, a court and a law enforcement organization, «People's Shield.»

The government said that Ilan Șor controlled, through intermediaries 4 local TV channels. The Security and Intelligence Service recorded calls to destabilize the situation in the country, broadcast by these stations, in attempts to compromise the European integration of Moldova, to increase discontent in society and generate panic.

Also, an important argument of government was that Ilan Șor or Shor, (Moldovan-Israeli citizen) was sentenced to 15 years in prison by the Court of Appeal for his role in the theft of 1 billion dollars from the Moldovan banking system in 2014 (Șor's share in the fraud was 254 million dollars). Șor fled Moldova in June 2019 after Maia Sandu's pro-European party won the elections. He was afraid of the execution of his conviction, which he contested at the time, in connection with the bank fraud of 2014, which cost Moldova 12% of the annual gross domestic product.

In an interview this October, Moldovan President Maia Sandu declared that the former leader of the Wagner group, Evgheni Prigojin, planned, in early 2023, a coup d'état in Moldova, and warned that Moscow uses various methods, «including money carriers and bank cards issued in Dubai, to smuggle money into Moldova to bribe voters before the elections» [9]. Also, the President said that in March the Moldovan special services arrested a member of the Wagner Group.

Ukrainian President, Volodymyr Zelenski stated in February 2023, during a meeting of the European Council that Ukraine intercepted the Russian Federation's plan to destabilize the Republic of Moldova.

The statement was confirmed by the Moldovan intelligence service.

On 3-rd November 2023, director of Security and Intelligence Service, Alexandru Musteață declared to the press that our country is the target of a hybrid war, launched by the Russian Federation, through the criminal groups led by the convicted criminal Ilan Șor. According to him, so far, over one billion lei have been transferred from Russia to organize destabilization in our country (that's around 52 million euro). According to SIS, Șor's men brought 600 thousand euro in cash to Moldova each week, 50 thousand euro per day on bank cards and unspecified amounts in cryptocurrencies. He also said that there were plans to forcibly take over the Government with the involvement of 500 foreigners with military training, and a third stage of the scenario is the compromising of electoral processes in the context of the 5 of November local elections. SIS identified activities of influencing and corrupting voters through the same criminal group led by Șor [10].

Also, on 3 November 2023 the country's prime minister, Dorin Recean said: "Russia's plan is to subordinate the Republic of Moldova through constant attack. They want to break our country, divide it, fuel separatism. The state has the task and the obligation to put an end to these attempts to sow chaos and panic. The Russian Federation cannot enter with tanks, as it entered Ukraine, instead it enters with organized crime. They funded protests with people trained to produce mass violence and disorder. They tried to create a space of media anarchy in Moldova. Moldovan authorities stopped all that. It's just that in the last few months they started to literally buy the elections. What did the authorities do? Five thousand people daily were in the whole system, in the whole country, to monitor, to patrol, to prevent, to warn. The criminal group just changed its name, from an outlawed party - to other formations. But they are exactly the same people and methods» [11].

At the end of his address, the prime minister announced that all the candidates of the Political Party «Șansa» (Chance) were excluded from the electoral race of 5 November local elections. The Moldovan special services have accumulated enough evidence to prove that this party, financed by the same fugitive criminal Ilan Șor, was illegally financed, bought electors' votes and used various corruption schemes against its political opponents. He said «A criminal group is out, not a party.»

In the context of the Șor criminal group, which I often mentioned, on 7 November 2023, Marc Champion from Bloomberg published a material entitled "Why is Israel helping this Putin ally evade the law?" and he concluded that "Extraditing a convicted fraudster to Moldova would send warning to the Kremlin. It's also the right thing to do" [12]. What can I add to that? God bless Marc Champion.

On 6 November Șor left the territory of Israel on a private plane. Some Moldovan publications wrote that Șor flew on the plane of the Russian oligarch Roman Abramovich from Tel-Aviv to Moscow. On 9 November Șor returned to Israel according to Interpol information. In my opinion, Șor was in Russia for money and new instructions after the local elections in Moldova.

I also will present the opinion of the Russian side regarding the processes taking place in my country. Here is what Nikolai Patrushev, secretary of the Security Council of Russia, the 2nd most influential man after Putin, declared on 7 November 2023 at the meeting with his counterparts from the Commonwealth of Independent States: "The leadership of the Republic of Moldova, under pressure from the West and against the will of its own people, took the path of joining the EU, Romanization, abandoning sovereignty and national identity. In fact, Moldova risks becoming another victim of the Western colonial policy, which is carried out in an obvious way, with shamelessness and cynicism, ignoring the

norms of international law and the laws of the country, including the Constitution» [13]. And here is my humble opinion: In fact, Russia is the country that occupied part of our territory, keeps military troops against the will of the Moldovans, distributes Russian passports to the population of Transnistria and work hard already more than

Conclusions

Summing up, I would like to tell that I hope the accession process of Moldova, Ukraine and Georgia to the EU will happen, that the aggressor will be defeated and that Europe will finally regain its peace.

Although, and here is the last bracket, I think that Putin wants to create another outbreak of war in Europe, drawing Serbia and Kosovo into conflict, in order to divert the attention of the West from its aggression in Ukraine.

Just as it happened after the outbreak of the armed conflict between the Hamas terrorists and Israel from which Russia undoubtedly benefited - diverting attention from its own war crimes.

Bibliographic references

1. <https://www.politico.eu/article/eu-leaders-grant-ukraine-and-moldova-candidate-status/> (accesat la 26 octombrie 2023)
2. <https://eufordigital.eu/european-commission-recommends-eu-accession-status-changes-for-ukraine-moldova-and-georgia/> (accesat la 26 octombrie 2023)
3. <https://www.theguardian.com/world/live/2023/nov/08/eu-ukraine-moldova-kosovo-turkey-member-states-russia-europe-live> (accesat la 10 noiembrie 2023)
4. <https://moldova.europalibera.org/a/csj-a-mai-anulat-opt-decizii-ale-comisiei-pre-vetting-/32530639> (accesat la 27 octombrie 2023)
5. <https://moldova.europalibera.org/a/legea-deoligarhiz%C4%83rii-cum-%C3%AE%C8%99i-pro-pune-r-moldova-s%C4%83-lupte-cu-oligarhii-/32283187> (accesat la 27 octombrie 2023)

6. <https://www.infotag.md/finances-ro/301931/> (accesat la 30 octombrie 2023)

7. <https://moldova.europalibera.org/a/sis-cere-sa-fie-sistata-licenta-a-sase-posturi-tv-prin-care-rusia-ar-manipula-alegerile-din-r-moldova-/32659765.html> (accesat la 30 octombrie 2023)

8. <https://moldova.europalibera.org/a/partidul-sor-declarat-ilegal-de-curtea-constitucionala-/32465777.html> (accesat la 30 octombrie 2023)

9. <https://moldova.europalibera.org/a/presedinta-maia-sandu-militiile-wagner-au-planuit-sa-rastoarne-guvernarea-de-la-chisinau-/32626186.html> (accesat la 30 octombrie 2023)

10. <https://libertv.md/politica/seful-sis-alexandru-musteata-sumele-alocate-de-federatia-rusa-pentru-destabilizarea-republicii-moldova-depasesc-1-miliard-de-lei/> (accesat la 31 octombrie 2023)

11. <https://voceabasarabiei.md/live-prim-ministrul-dorin-recean-sustine-un-briefing-de-presa-in-urma-sedintei-cse/> (accesat la 31 octombrie 2023)

12. <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2023-11-07/why-is-israel-helping-this-putin-ally-evade-the-law#xj4y7vzkg> (accesat la 8 noiembrie 2023)

13. <https://stirileprotv.ro/stiri/international/rusia-se-teme-ca-moldova-zse-romanizeaza-si-ca-risca-sa-devina-o-noua-victima-a-politicii-occidentale.html> (accesat la 8 noiembrie 2023)

CZU 327(478)

DOI [https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.1\(100\).03](https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.1(100).03)

SECURITATEA FRONTIEREI DE STAT A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL AGRESIUNII MILITARE A FEDERAȚII RUSE ASUPRA UCRAINEI

Svetlana CEBOTARI

Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Academia Militară „Alexandru cel Bun” a Forțelor Armate, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: svetlana.cebotari11@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-5789-6778>

Valeriu LUNGU

Colonel PhD, lector, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Academia Militară „Alexandru cel Bun” a Forțelor Armate, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: valeriu.lungu@mai.gov.md
<https://orcid.org/0009-0001-6257-5438>

Războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei tinde să devină cel mai important conflict militar de la finalul celui de-al Doilea Război Mondial. Războiul ruso-ucrainean nu este doar un război regional. În contextul agresiunii militare a Federației Ruse în Ucraina, asigurarea „securității frontierei” statului, actualmente, devine un imperativ al timpului. Prezența multiplelor probleme la frontiera Republicii Moldova necesită un efort suplimentar în asigurarea controlului frontierei. Asigurarea „securității și controlul frontierei” este funcția esențială a fiecărui stat. Prezentul articol scoate în relevanță principalele probleme prezente la frontiera Republicii Moldova. De asemenea, sunt reflectate problemele cu care se confruntă Republica Moldova în asigurarea propriilor frontiere în contextul agresiunii Rusiei în Ucraina.

Cuvinte-cheie: Republica Moldova, securitatea frontierei, agresiune militară, migrațiune ilegală, trafic ilicit de droguri, trafic ilicit de arme.

SECURITY OF THE STATE BORDER OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA ON THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE

The war launched by the Russian Federation against Ukraine is shaping up to be the most important military conflict since the end of World War II. The Russian-Ukrainian war is not just a regional war. In the context of the military aggression of the Russian Federation in Ukraine, ensuring the “border security” of the state currently becomes an imperative of the time. The presence of multiple problems at the border of the Republic of Moldova requires an additional effort to ensure border control. Ensuring “security and border control” is the essential function of every state. This article highlights the main problems present at the border of the Republic of Moldova. The problems faced by the Republic of Moldova in securing its own borders in the context of Russia’s aggression in Ukraine are also reflected.

Keywords: Republic of Moldova, border security, military aggression, illegal migration, illicit drug trafficking, illicit arms trafficking.

LA SÉCURITÉ DE LA FRONTIÈRE D'ÉTAT DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA DANS LE CONTEXTE DE L'AGRESSION MILITAIRE DE LA FÉDÉRATION DE RUSSIE CONTRE L'UKRAINE

La guerre lancée par la Fédération de Russie contre l'Ukraine s'annonce comme le conflit militaire le plus important depuis la fin de la Seconde Guerre mondiale. La guerre russo-ukrainienne n'est pas seulement une guerre régionale. Dans le contexte de l'agression militaire de la Fédération de Russie en Ukraine, assurer la « sécurité des frontières » de l'État devient aujourd'hui un impératif de l'époque. La présence de multiples problèmes à la frontière de la République de Moldova nécessite un effort supplémentaire pour assurer le contrôle des frontières. Assurer « la sécurité et le contrôle des frontières » est la fonction essentielle de tout État. Cet article met en lumière les principaux problèmes présents à la frontière de la République de Moldova. Les problèmes rencontrés par la République de Moldova pour sécuriser ses propres frontières dans le contexte de l'agression russe en Ukraine sont également reflétés.

Mots-clés: République de Moldova, sécurité des frontières, agression militaire, migration illégale, trafic illicite d'armes.

БЕЗОПАСНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГРАНИЦЫ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В УСЛОВИЯХ ВОЕННОЙ АГРЕССИИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ПРОТИВ УКРАИНЫ

Война, развязанная Российской Федерацией против Украины, объявлена самым важным военным конфликтом со времен окончания Второй мировой войны. Русско-украинская война не является просто региональной войной. В контексте военной агрессии Российской Федерации в Украине мы обеспечиваем «безопасность границ» государства. Наличие многочисленных проблем на границе Республики Молдова требует дополнительных усилий по обеспечению пограничного контроля. Гарантией «безопасности и контроля границ» является важной функцией всего государства. Данная статья проливает свет на основные проблемы, существующие на границе Республики Молдова. Также отражены проблемы, с которыми столкнулась наша страна при обеспечении безопасности собственных границ в условиях российской агрессии в Украине.

Ключевые слова: Республика Молдова, безопасность границ, военная агрессия, нелегальная миграция, незаконный оборот наркотиков, незаконный оборот оружия.

Introducere

Războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei tinde să devină cel mai important conflict militar de la finalul celui de-al Doilea Război Mondial. Războiul ruso-ucrainean nu este doar un război regional. Este războiul care marchează o ruptură în relațiile dintre Rusia și Occident, război care va avea repercusiuni profunde atât pentru întreaga lume, cât și pentru Europa, inclusiv Republica Moldova.

Orice război, în special de această intensitate, la care asistăm în Ucraina, este de regulă un element de schimbare politico-militară și economico-socială, care condiționează schimbări și pe dimensiunea securității. Pentru o mai bună comprehensiune a

impactului războiului din Ucraina asupra Republicii Moldova, apare necesitatea de a scoate în relevanță principalele aspecte prezente. Desigur, ținând cont de magnitudinea subiectului, nu pretindem să acoperim multitudinea aspectelor implicate, dar vom puncta cele mai importante momente.

Astfel, în scopul elaborării prezentei cercetări cu referire la „securitatea frontierei de stat a Republicii Moldova în contextul agresiunii militare a Federației Ruse asupra Ucrainei”, cât și în scopul reliefării principalelor probleme prezente la frontiera Republicii Moldova, am apelat la utilizarea unui set de metode general-specifice de cercetare, precum: metoda analizei și deducției, metoda comparației, metoda web grafică.

Metoda analizei și deducției a permis examinarea notelor informative din perioada anilor 2022-2023 ale Inspectoratului General al Poliției de Frontieră al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova.

Ținând cont de faptul că în literatura științifică din Republica Moldova încă nu există cercetări complexe cu referire la securitatea frontierei, în special cu referire la problemele existente la frontierele Republicii Moldova, s-a recurs la utilizarea *metodei webo-grafice*, care ne-a oferit posibilitatea să examinăm subiectul suspus cercetării la nivel teoretic și practic din principalele surse publicate pe siturile de internet, făcând posibilă o mai bună înțelegere a problemei cercetate.

Emergența războiului din Ucraina, condiționat de invazia Federației Ruse a readus pe masa de discuții problema cu referire la „securitatea frontierei de stat a Republicii Moldova în contextul agresiunii militare a Federației Ruse asupra Ucrainei”. Recurgerea la utilizarea *metodei istorice* a făcut posibilă analiza condițiilor specifice și a schimbărilor care au loc la frontiera Republicii Moldova. Metoda istorică a asigurat efectuarea analizei din perspectiva evoluției istorice a problemei cu referire la „securitatea frontierei” Republicii Moldova, în special a problemelor condiționate de războiul ruso-ucrainean.

Identificări conceptual-teoretice ale fenomenului „securitatea frontierei”

Deși în literatura de specialitate sunt efectuate o mulțime de cercetări cu referire la securitate în general, „securitatea frontierei” rămâne a fi un subiect mai puțin studiat și din cauza că i s-a acordat o atenție modestă. Indiferent cât de des este folosit termenul de „securitatea frontierei” în discursurile academice și în limbajul cotidian, în literatura de specialitate din străinătate, dar și în cea din Republica Moldova, nu există cercetări substanțiale cu referire la definirea acestui concept. Cu toate acestea,

„securitatea frontierei” continuă să fie un subiect de dezbatere publică și legislativă atât în Statele Unite ale Americii (SUA), cât și în spațiul Uniunii Europene (UE). Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, au condiționat apariția a numeroase discuții controversate cu referire la sensul și interpretarea fenomenului „securității frontierei” [10]. Problemele de securitate în general, cât și cele ce vizează „securitatea frontierelor”, în particular, sunt chestiuni strategice, fundamentale și vitale. Securitatea frontierei este o cunoaștere și o practică de lungă durată care a fost realizată atât în centru cât și la periferie, din vechile orașe state, trecând prin imperii și civilizații de altădată, către statele naționale moderne [3].

O încercare de a conceptualiza fenomenul de „securitatea frontierei” a fost dezvoltată de G. Willis. Astfel, Willis consideră „securitatea frontierei” drept fundament pentru măsurarea livrării de securitate. El definește „securitatea frontierei” drept „un efort de control” ... scopul căruia este cel de a reduce ilegalitatea fluxurilor ilegale și nu limitarea (în mod nejustificat) a fluxurilor legale”. Pentru Willis „fluxul ilegal” înseamnă circulația de intrare și ieșire a drogurilor ilegale, a migranților și persoanelor ilegale, a materialelor și armelor care prezintă amenințări la adresa statului. Decizia de a trece ilegal o frontieră este influențată de mulți factori, inclusiv situații, motivații, percepții și condiții prealabile, atât ale persoanelor care traversează frontiera, cât și ale contrabandiștilor. Acești factori sunt exogeni eforturilor de securitate a frontierei și determină „fluxul potențial” – numărul de oameni sau cantitatea de material care intenționează a trece ilegal frontiera. Acest număr poate fi schimbat prin eforturile de asigurare a securității la frontieră concentrate pe descurajare [10].

Analizând fenomenul „securității frontierei”, R. Hokovsky consideră că termenul „securitatea frontierei” poate fi analizat prin prisma a două sensuri distincte: prima semnificație se referă la un domeniu

de politică – un domeniu al cadrului politicii publice și a activităților, inclusiv a controalelor la frontieră, verificările și supravegherea frontierei. Al doilea sens se referă la un obiectiv de politică care urmărește să atingă un anumit nivel de securitate prin activități de frontieră: să elimine amenințările la adresa securității, care ar putea apărea din cauza lipsei sau a deficiențelor în sistemul de securitate a frontierei [ibidem]. Teze similare cu cele înaintate de către R. Hokovsky sunt înaintate și de către cercetătorii R. Wasem, J. Lake, L. Seghetti, J. Monke și S. Vina [20].

În același context se înscriu și tezele înaintate de către H. Willis, Joel B. Predd, P. Davis și W. P. Brown . . . „Securitatea frontierei”, conform ...reprezintă activitățile cu referire la controale, verificările și supravegherea frontierei statului [19].

Pentru cercetătorii G. Hale și C. Marcotte „securitatea frontierei” este menită să reglementeze migrația, să îmbunătățească eficiența gestionării traficului transfrontalier, să asigure respectarea acordurilor comerciale și a reglementărilor aferente, precum și combaterea activităților criminale [6], iar pentru K. Côté-Boucher „securitatea frontierei” reprezintă limitarea unei serie de mișcări pe care le desemnează ca fiind amenințătoare (de exemplu, refugiați, migranți fără acte, traficul de droguri) [9]. După cum afirmă T. Stein, securitatea frontierei este înțeleasă în prezent ca procesul prin care separarea dintre statele-națiune este protejat împotriva amenințărilor externe [18].

O definiție oficială a „securității frontierei ” nu există, dar, în general poate fi înțeleasă ca procesul de identificare a amenințărilor și de preluare a măsurilor de protecție împotriva acestora. În plus, securitatea frontierei este greu de definit, însă poate fi considerat controlul granițelor teritoriale.

Principalele provocări la adresa securității Republicii Moldova

Pentru o mai bună comprehensiune a situației existente la frontiera Republicii Moldova, în special

în condițiile prezenței în imediata vecinătate a unui război în fază activă, apare necesitatea de a determina principalele provocări care survin la adresa securității țării, în special pe segmentul moldo-ucrainean. În acest context, pentru a oferi un tablou integrat al situației și problemelor existente la frontiera moldo-ucraineană, este necesar de a apela la datele Inspectoratului General al Poliției de Frontieră al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Efectele crizei din Ucraina au condiționat o serie de probleme la frontiera șării [16]. Astfel, printre principalele probleme pot fi evidențiate:

Migrație ilegală

Războiul din Ucraina a provocat deplasări substanțiale de persoane atât în interiorul Republicii Moldova, cât și în întreaga regiune învecinată. În contextul situației din regiune, conform declarațiilor șefului Serviciului Vamal (SV), Igor Talmazan, de la începutul războiului a crescut numărul persoanelor care au intrat pe teritoriul Republicii Moldova din Ucraina aproximativ cu 50 % [4]. De asemenea, potrivit datelor statistice oferite de către Inspectoratul General al Poliției de Frontieră (IGPF) în anul 2023, au fost documentate 9 665 de persoane pentru tentativa/ trecerea ilegală a frontierei de stat cu scop de migrare ilegală, înregistrând o creștere de peste 50% comparativ cu anul 2022 [16], când au fost documentate 6 660 persoane, dintre care 2.472 cetățeni pe segmentul de frontieră moldo-ucrainean cu scop de migrare, iar în punctele de trecere a frontierei de stat pe segmentul de frontieră moldo-român, pe sensul de ieșire din Republica Moldova au fost înregistrați 3.545 cetățenii ucraineni, care nu aveau intrare legală [13]. Formele prin care s-a manifestat acest fenomen la frontiera de stat au fost:

- trecerea ilegală a frontierei pe sectorul „verde” de frontieră;
- intrarea ilegală în RM pe sectorul „verde” de frontieră moldo-ucrainean, având asupra sa acte va-

labile și ieșirea din RM pe segmentul moldo-român în baza actelor valabile;

- trecerea frontierei prin PTF, în baza actelor false/falsificate, străine;
- tentativa de ieșire/intrare din/în RM prin PTF ascunși în mijloace de transport.

Segmentul de frontieră moldo-ucrainean este caracterizat de trecerile ilegale efectuate de cetățenii ucraineni. De asemenea, pe segmentul de frontieră aero- și moldo-român au fost înregistrate tentative de încălcare a frontierei de stat din partea cetățenilor străini non-regionali care au avut ca scop migrația ilegală spre UE, tranzitând Republica Moldova [16]. În acest context, este de menționat faptul că se înregistrează o creștere a fenomenului migrației ilegale în baza actelor false/falsificate de către cetățenii Turcia, India, Maroc, Nepal, Irak ș.a. În general, în anul 2022, în punctele de trecere a frontierei de stat au fost documentați 85 cetățeni străini care la controlul de frontieră sau legitimat cu acte false/falsificate sau le dețineau ascunse, cu scop de migrare ilegală în spațiul integraționist european [14]. Tendința de creștere a fenomenului migrației ilegale din partea cetățenilor non regionali la frontiera Republicii Moldova este influențată de un șir factori, precum:

a) Proximitatea geografică. Republica Moldova are frontieră cu România - porți de intrare în Uniunea Europeană. Acest lucru face ca Republica Moldova să fie o destinație atractivă pentru unii migranți ilegali care își doresc să ajungă în UE;

b) Politica de vize a Republicii Moldova. Posibilitatea de a obține viza electronică pentru Republica Moldova aplicând în baza unor documente false/falsificate. Costurile pentru obținerea vizei de muncă și a permisului de ședere în Republica Moldova sunt relativ scăzute, fiind o opțiune atractivă pentru migranți. Astfel, toți cetățenii străini documentați pentru tentativa de trecere ilegală a frontierei de stat pe segmentul de frontieră moldo-român, au intrat în

Republica Moldova în baza vizelor valabile de tip C și D.

c) Conflictul din Ucraina, care a determinat mulți migranți să își schimbe ruta, trecând prin Republica Moldova pentru a ajunge în UE. Până la începerea conflictului, Ucraina se afla în topul țărilor de tranzit spre UE de pe ruta de Est;

d) Situația migrațională tensionată în Turcia, a făcut ca Republica Moldova să devină principalul stat de tranzit pentru migrația ilegală din Orientul Mijlociu spre UE.

Traficul ilicit de țigări și produse din tutun

Pe fundalul războiului din Ucraina a crescut fenomenul de contrabandă: traficul de mărfuri, de persoane și unități de transport [17]. Conform studiului efectuat de experții Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” an de an, comerțul ilegal cu produse de tutun este în creștere. Cea mai gravă situație este în cazul produselor de narghilea și a țigărilor electronice vândute la negru, la colțuri de stradă sau pe Internet. Serviciul vamal susține însă că traficul cu produse de tutun este în scădere și se fac tot mai multe capturi. Studiul a fost făcut în urma analizei a trei cercetări de piață, a interviurilor cu agenții economici din domeniul și a analizei comparative a datelor privind încasările bugetare și corelarea lor cu politica bugetar fiscală. Veaceslav Ioniță susține că în anul 2023, piața ilegală a produselor de tutun a atins cota de 12,3%, aproape dublu față de media anuală din 2022 și de 3,3 ori mai mult față de anul 2021, când comerțul ilicit cu produse de tutun a fost de 3,7%, lucru care duce la pierderii însemnate la bugetul național [12].

Traficul ilegal cu țigări continuă să fie una dintre principalele manifestări ale criminalității frontaliere care afectează frontiera Republicii Moldova. Factorii care alimentează fenomenul de trafic ilicit de țigări sunt diferența de prețuri din regiune și cererea constantă din partea complicilor. Pe parcursul anului

2022, de către Poliția de Frontieră a Republicii Moldova au fost înregistrate 94 cazuri de trafic ilicit de țigări cu capturarea a cca 380 mii pachete de țigarete și 420 kg de tutun pentru narghilea. În comparație cu anul 2021, numărul de cazuri înregistrate s-a majorat cu 11%, iar cantitatea totală a țigărilor capturate a crescut de 6 ori. Spre deosebire de anul 2022, pe parcursul anului 2023, au fost înregistrate 55 cazuri de trafic ilicit de țigări cu capturarea a peste 56 mii pachete de țigări și 320 kg de tutun pentru narghilea [14]. Creșterea indicatorului privind volumul de țigări capturate a fost caracteristică pentru toate segmentele de frontieră. Pe segmentul de *frontieră moldo-român*, cantitatea de țigări depistată a crescut de 3 ori, pe segmentul *aerian* – cu 65%, iar pe segmentul *moldo-ucrainean* – de 19 ori [13].

Republica Moldova, situată în apropierea geografică a frontierei Uniunii Europene, resimte la frontiera de stat presiuni ale criminalității organizate transfrontaliere, iar traficul ilicit de țigări reprezintă una dintre principalele manifestări ale criminalității la frontiera de stat. Unul dintre factorii majori care contribuie asupra acestui fenomen este diferența în sarcina fiscală impusă produselor din tutun între statele membre ale Uniunii Europene și Republica Moldova. Acest factor este considerat a fi principalul stimulent pentru menținerea în continuare a traficului ilicit cu țigări la frontiera de stat [14].

Traficul ilicit de alcool și produse alcoolice

Analiza circulației ilegale a produselor alcoolice, în interiorul țării și în zona de frontieră, relevă faptul că fenomenul are un caracter regional, la ieșire din țară, preponderent pe sectorul de frontieră moldo-ucrainean. Pe segmentul verde al frontierei, se constată o scădere semnificativă a numărului de cazuri înregistrate și a cantității de alcool ridicate. Diminuarea cazurilor de trafic ilicit de alcool și scăderea cantității de alcool depistate, în mare parte, „se datorează” conflictului militar din Ucraina. Cu toate

acestea, riscul de trafic ilicit cu alcool și produse alcoolice continuă să persiste la frontiera de stat [13].

Traficul de substanțe narcotice, psihotrope și a precursorilor

Conform Raportului Național privind Consumul și Traficul Illicit de Droguri, în Republica Moldova pentru anul 2022 se atestă o creștere a infracțiunilor legate de droguri. Analiza împărțirii zonale a drogurilor traficate, denotă faptul că în raioanele din zona centrală a țării este documentat traficul sporit cu etnobotanice, marihuana, amphetamine. Zona de centru se clasează pe primele poziții în ceea ce privește traficul cu etnobotanice și marihuană, urmată de zona de nord, iar în zona de sud prevalază consumul de marihuană și plante de cânepă. Cele mai multe cazuri documentate sunt cazurile de trafic cu substanțe etnobotanice, urmate de marihuană, amfetamină fiind înregistrate în mediul urban. Infracțiunilor legate de droguri sunt săvârșite de persoanele, care sunt la prima abatere de acest gen, care nu sunt angajate în câmpul muncii dar și cele cu antecedente penale la momentul săvârșirii infracțiunii. Ca urmare a analizei a tuturor tipurilor de *substanțe narcotice, psihotrope* reținute în circuitul ilegal, ponderea cazurilor constituie- 71,4% în anul 2022 din totalul infracțiunilor legate de droguri. Astfel, din circuitul ilegal au fost ridicate droguri precum: Marijuana- 5 kg 720 gr, Ulei de cannabis-12 mg, Timbre LSD - 788 doze, Hașis - 601 gr, PVP – 15 kg 912 gr, Mephedrone – 2 kg 167 gr, Metadonă – 202 gr, Amfetamină – 2 kg 043 gr, Pastile Extasy – 5 497 pastile, MDMA praf – 176 gr, Heroină – 1 gr, Cocaină – 611 gr, SUBUTEX 306 pastile, Fluoxetin 11 pastile, Ciuperci cu efect stupefiant - 155 gr, Ciuperci cu efect stupefiant în ciocolată 1200 gr, Tetrahidrocannabinol în țigări electronice 45 bucăți. În acest context se înscriu și capturile: paie de mac (2kg512gr în anul 2022), plante de cânepă (19994 plante), PVP (37kg615gr

în anul 2022), Etnobotanice (5kg 379gr în 2022), metadonă (47,179gr). Totodată se atestă o scădere a capturilor precum: amfetamine (de la 1kg 282gr în a.2021 la 1kg 153gr în a.2022), marihuană(de la 104kg în a.2021 la 90kg în a.2022), plante de mac (de la 7984 plante în a.2021 la 3885 plante în a.2022), heroină (de la 218kg493gr în a.2021 la 2 kg 0,31gr în a.2022), LSD (de la 1479 timbre în a.2021 la 946 timbre în a.2022) [5].

Conform datelor oferite de către subdiviziunile Poliției de Frontieră a Republicii Moldova, pe parcursul anului 2022, au fost înregistrate 13 cazuri de trafic ilicit de droguri cu depistarea a circa 31,4 kg de droguri. Cazurile înregistrate în perioada analizată au avut loc la frontiera de stat și în interiorul țării[14].

Comparativ cu anul 2022, în anul 2023 se constată o creștere a numărului de cazuri înregistrate cu 64% și descreștere a cantității depistate de 6 ori. Astfel, pe parcursul anului 2023, subdiviziunile IGPF au înregistrat 23 cazuri de trafic ilicit de droguri cu depistarea a 2,38 kg de droguri și 103 de pastile cu conținut stupefiant. Conform informațiilor analizate, segmentul de frontieră moldo-ucrainean are cea mai mare pondere a cazurilor, reprezentând 52% din numărul total de cazuri înregistrate, fiind urmat de segmentul de frontieră moldo-român - 43% [16].

Astfel, războiul din Ucraina continuă să influențeze modul de operare în procesul de transportare și comercializare ilegală a drogurilor. În prezent, se atestă o diminuare a rolului Republicii Moldova în calitate de țară de tranzit pentru droguri grele (cocaină, heroină etc.), cu destinația către Federația Rusă și UE, iar o bună parte dintre rutele de trafic au fost înghețate. În schimb, odată cu închiderea pieței din Federația Rusă s-au deschis noi căi de aducere a drogurilor sintetice pe piața Moldovei cât și cu tranzit spre UE din Ucraina unde sunt plasate cele mai mari laboratoare de acest fel din Europa de Est.

Trafic ilicit de armament și muniții

În contextul războiului ruso-ucrainean, pericolul ca în Republica Moldova să fie aduse ilegal arme din Ucraina este unul destul de ridicat. Deși frontiera Republicii Moldova cu Ucraina este foarte bine păzită de autoritățile ucrainene pentru că în regiunea Transnistreană se află un contingent de militari ruși, armele ar putea intra din țara vecină atât prin intermediul grupurilor criminale, cât și a refugiaților ucraineni. De asemenea, există posibilitatea ca din partea Ucrainei să se facă trafic de armament. În primele zile ale războiului fluxul de refugiați a fost mult mai mare decât capacitatea de control a IGPF și polițiștii de frontieră din Ucraina. Potrivit Poliției de Frontieră, oamenii legii au verificat strict persoanele din Ucraina care au intrat în Republica Moldova [7].

Astfel, conform declarațiilor pentru Radio Moldova reprezentanții Poliției de Frontieră, în contextul războiului ruso-ucrainean, numărul de arme depistate ilicit la granița dintre Republica Moldova și Ucraina a crescut de 4 ori comparativ cu anul 2021. Potrivit Inspectoratului Național de Securitate Publică, probabilitatea ca în țara noastră să ajungă arme în mod ilicit din Ucraina este foarte mare. Experții în securitate cred că munițiile pot ajunge atât prin intermediul grupurilor criminale cât și a refugiaților ucraineni. Războiul din Ucraina, potrivit șefului direcției Supraveghere a frontierei de stat, Ruslan Galușca, a influențat situația criminogenă la frontiera de stat a Republicii Moldova cu țara vecină, iar munițiile pot ajunge în țara noastră atât prin intermediul canalelor criminale cât și prin alte căi. Un alt factor care a contribuit la creșterea numărului de arme pătrunse ilicit pe teritoriul țării a fost condiționat de faptul că în primele zile de război, procedura de verificare a refugiaților ucraineni a fost simplificată. De asemenea, în primele zile ale războiului fluxul de refugiați a fost mult mai

mare decât capacitatea de control a IGPF și poliției de frontieră din Ucraina [8].

În contextul analizei situației prezente la frontiera Republicii Moldova, conform datelor oferite de către subdiviziunile PF, pe parcursul anului 2022 au fost înregistrate 84 cazuri de trafic ilicit de armament și muniții cu depistarea a 39 arme și 2848 cartușe. Majoritatea cazurilor înregistrate în perioada analizată au avut loc pe segmentul de frontieră moldo-ucrainean, cu implicarea refugiaților din Ucraina. Analiza informațiilor acumulate denotă că pe teritoriul Republicii Moldova nu operează grupări infracționale specializate direct în contrabandă cu arme și muniții. De regulă, asemenea „afaceri” reprezintă activități conexe la alte acțiuni infracționale (trafic de ființe umane, migrație ilegală, contrabanda cu produse de tutungerie etc.) desfășurate de persoane sau grupuri criminale organizate [13]. Spre deosebire de anul 2022, pe parcursul anului 2023, au fost înregistrate 81 cazuri de trafic ilicit de armament și muniții cu depistarea a 26 arme și 1470 cartușe. Astfel, comparativ cu anul 2022, constatăm o descreștere a numărului de cazuri înregistrate – cu 4%, a numărului de arme depistate – cu 33% și a numărului de muniții ridicate – cu 48% [16]. Prin urmare, se observă că tendința privind traficul ilicit de armament și muniții pe segmentul moldo-ucrainean este în scădere, cu toate că acțiunile militare pe teritoriul Ucrainei continuă. Aceasta se datorează faptului că oamenii legii verifică strict persoanele care vin din Ucraina în Republica Moldova, iar reprezentanții Ministerului Afacerilor Interne, sunt într-o permanentă colaborare cu Interpol, autoritățile de la Kiev și București pentru a putea combate traficul ilicit de arme.

Traficul ilicit cu mijloace de transport

Un alt tip de infracțiuni prezent la frontierele Republicii Moldova vizează traficul ilicit de mijloace de transport, o activitate infracțională pe direcția din Vest spre Est. Datorită cererii pe piețele din ță-

rile estice, factorul principal, reprezentând decalajul de prețuri în statele UE și statele Europei de Est, la frontierele Republicii Moldova este prezent traficul ilicit de mijloace de transport. Astfel, în anul 2022, la frontiera de stat au fost documentate 28 cazuri de trafic ilicit de mijloace de transport, în partea ce ține de certificatele de înmatriculare false/falsificate și modificarea neautorizată a elementelor de identificare ale mijloacelor de transport. În comparație cu anul 2021, numărul de cazuri s-a majorat cu 17%. Segmentul de frontieră moldo-român deține ponderea cea mai mare, de 64% din numărul total de cazuri. Tendința de majorare a numărului de cazuri a fost înregistrată pentru toate segmentele de frontieră. Încălcări au fost depistate la mijloacele de transport înmatriculate în Republica Moldova, România, Ucraina, Turcia, Regatul Unit și Bulgaria [ibidem].

Traficul ilicit de mărfuri și bunuri

Traficul ilicit de mărfuri/bunuri peste frontiera de stat este, de fapt, unul din cele mai răspândite, motivate, complexe și diverse fenomene negative. Obiectul contravenției îl constituie (articole vestimentare, piese auto, produse alimentare, țigări electronice, electrocasnice, tv, tablete, telefoane mobile, produse cosmetice, încălțăminte, pompe electrice, motofărăstraie, lenjerie de pat, mărfuri de larg consum ș.a.). Valoarea în vamă a mărfurilor depistate se estimează la circa 23,2 milioane de lei. Totodată, în perioada de referință au fost adoptate 454 decizii de sancționare, valoarea amenzilor aplicate este de 3,1 milioane de lei, iar suma amenzii încasate este de peste 839 mii lei. Concomitent, Secția Echipa Mobile a Serviciului Vamal a transmis către Serviciul Fiscal de Stat 147 loturi de marfă anterior reținute, în valoare de 8,8 milioane de lei [15].

În anul 2022, de către Poliția de Frontieră au fost înregistrate 66 incidente referitoare la traficul ilegal de mărfuri/bunuri, comparativ cu 77 incidente înregistrate în anul 2021, ceea ce constituie o

scădere cu 14%. Majorarea numărului de cazuri a fost caracteristică segmentului de frontieră aerian. În mare parte, cazurile de trafic ilegal de mărfuri/bunuri au fost înregistrate în punctele de trecere a frontierei de stat. Analiza informației după direcția fluxurilor, indică faptul că numărul incidentelor înregistrate pe direcția de ieșire din țară prevalează asupra celor înregistrate pe direcția de intrare, constituind circa 65% din totalul cazurilor [14]. Pe parcursul anului 2023, de către Poliția de Frontieră au fost înregistrate 96 incidente referitoare la traficul ilegal de mărfuri, comparativ cu 73 incidente înregistrate în perioada similară a anului precedent, ceea ce constituie o majorare cu 32%. Numărul total de incidente a crescut în contextul conflictului armat din Ucraina. Segmentul de frontieră aero deține ponderea cea mai mare a tentativelor de trafic ilicit de mărfuri, 47% din numărul total de cazuri depistate, urmat de segmentul moldo-ucrainean, cu 43%. Totodată, e de menționat faptul că numărul incidentelor, legate de traficul ilicit de mărfuri, au fost înregistrate atât pe direcția de intrare în țară (49%), cât și pe direcția ieșire din RM (51%) [16]. Astfel, de la începutul invaziei ruse în Ucraina, Republica Moldova s-a confruntat cu o serie de provocări la adresa securității naționale [1].

Operațiuni de combatere a criminalității la frontiera de stat

Astfel, în scopul combaterii criminalității prezente la frontiera de stat, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră organizează, desfășoară și participă la un șir de operațiuni/exerciții de frontieră. Printre cele mai relevante operațiuni pot fi enumerate:

1. OPSON XII – operațiune axată pe depistarea, stoparea, combaterea traficului ilicit a produselor alimentare și băuturilor contrafăcute.

2. DANUBE-VIII - combaterea criminalității transfrontaliere, în special a traficului de migranți, a traficului de persoane și a fraudei cu documente

asociate la anumite puncte de control la frontierele de est și sud-est ale UE.

3. HOTSPOT-II - prevenirea, depistarea și stoparea eventualelor mișcări teroriste și a migrației ilegale. Exercițarea verificării datelor biometrice (amprente digitale și imagini faciale), colectate de la persoane suspecte, în bazele de date INTERPOL, în timp real și la fața locului, cu ajutorul dispozitivelor speciale în scopul identificării potențialilor teroriști, afiliați ai acestora și facilitatorilor migrației ilegale.

4. JAD Mobile 6 - prevenirea, detectarea și combaterea infracțiunilor legate de autovehicule (vehiculele de pasageri, camioanele, piesele auto, mașinile agricole, ambarcațiunile, motoarele de la bord), precum și pe combaterea traficului ilicit de persoane și migrația ilegală (în legătură cu infracțiunile legate de autovehicule.

5. JAD FINESTRA III - combaterea criminalității transfrontaliere, cu accent pe migrație ilegală, trafic de persoane, arme de foc, droguri, contrabanda cu produse accizabile, în special tutun, țigări, alcool și ulei mineral.

6. SEE JAD 2023 - combaterea criminalității transfrontaliere, migrație ilegală, trafic de persoane, arme de foc, droguri, contrabanda cu produse accizabile[13].

De asemenea, în scopul combaterii criminalității prezente la frontiera de stat, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră recurge la desfășurarea unor operațiuni inter-instituționale. Printre principalele operațiuni inter-instituționale, pot fi menționate:

1. RADIUS - identificarea și documentarea conducătorilor de autovehicule înmatriculate în alte state, care au admis derogări de la prevederile Regulamentului circulației rutiere pe teritoriul Republicii Moldova și depistarea, documentarea conducătorilor mijloacelor de transport pentru care nu a fost achitată vinieta.

2. CONCORDIA 2023 - creșterea gradului securității frontaliere prin combaterea fenomenelor

infracționale transfrontaliere axându-se pe contracararea migrației ilegale; combaterea traficului ilicit de mărfuri și bunuri transfrontalier

3. CĂUTARE - depistarea și reținerea infractorilor aflați în căutare, care se eschivează de la urmărirea penală și executarea sancțiunilor de drept penal.

2. ATOM - contracararea traficului ilicit a materialelor radioactive, nucleare, chimice și toxice la frontiera de stat [13].

Concluzii

Evenimentele din Ucraina au demonstrat în cel mai elocvent mod că este periculos să credem că epoca războaielor a trecut definitiv, iar conflictele militare în regiune sunt imposibile. Anexarea Crimeii de către Federația Rusă și agresiunea ce a urmat în estul Ucrainei au schimbat percepțiile de securitate regională în Europa. Întregul sistem european de securitate, bazat pe inviolabilitatea frontierelor, neimplicarea în afacerile interne ale statelor și respectarea normelor dreptului internațional, a fost zdruncinat și compromis. Consecințele acestor acțiuni sunt încă greu de contabilizat și evaluat, însă, cu certitudine, atât sistemul european de securitate cât și sistemele de securitate națională ale statelor europene urmează să fie supuse unor reevaluări și redefiniri [2].

Astfel, analizând „securitatea frontiere” putem afirma că ideea de securitate a frontierei este o noțiune care continuă să fie un subiect de interes pentru mulți cercetători. „Securitatea frontierei” este un concept care este în proces de definitivare. Reieșind din tezele înaintate, „securitatea frontierei” reprezintă controlul, verificarea frontierei. Ea asigură că nici o persoană sau mărfuri nu au voie să intre în frontierele teritoriale, inclusiv în apele teritoriale ale unui stat, fără permisiunea oficială a statului(lor) respectiv.

„Securitatea frontierei” în contextul agresiunii militare a Federației Ruse în Ucraina actualmente, devine un imperativ al timpului. Prezența multiple-

lor probleme necesită un efort suplimentar în asigurarea controlului frontierei. Asigurarea „securității și controlul frontierei” este funcția esențială a fiecărui stat. Deoarece orice stat este obligat să-și protejeze frontierele (teritoriul), este la fel de responsabil să asigure securitatea la frontierele sale pentru a nu permite imigrația ilegală, traficul ilegal de persoane, droguri, traficul de arme, contrabanda etc.

În contextul în care suntem în imediata vecinătate a unei zone unde există un război activ, Republica Moldova, în scopul îmbunătățirii mecanismelor de asigurare a securității frontierei, trebuie să intensifice măsurile privind controlul acesteia, inclusiv să intensifice colaborarea cu statele vecine - Ucraina și România, precum și cu statele Uniunii Europene.

Referințe bibliografice

1. ADAM, N. *Amenințări ale securității naționale a Republicii Moldova și soluții-cheie pentru consolidarea rezilienței*. <http://www.ape.md/2024/02/nicoleta-adam-amenintari-ale-securitatii-nationale-a-republicii-moldova-si-solutii-cheie-pentru-consolidarea-rezilienței/> (Accesat – 20.08.2024)
2. ALBU, N. *Influența crizei din Ucraina asupra securității Republicii Moldova*. chrome-extension://efaid-nbmnnnibpcajpeglclefndmkaj/https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/29_37_Influenta%20crizei%20din%20Ucraina%20asupra%20securitatii%20Republicii%20Moldova.pdf
3. CARNERO, E. I. *Apuntes sobre la seguridad fronteriza en la frontera México-Estados Unidos ante la movilidad humana y desde el paradigma de la seguridad humana*. https://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0187-2.73722021000100101 (Accesat – 10.08.2024)
4. *Cât de pregătite sunt frontierele R. Moldova pentru a deveni granițe UE. Ce spune șeful Serviciului Vamal*. <https://psnews.ro/cat-de-pregatite-sunt-frontierele-r-moldova-pentru-a-deveni-granite-ue-interviu-cu-seful-serviciului-vamal/>(Accesat – 20.09.2024)
5. *Consumul și traficul ilicit de droguri raport anual*

2022. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ansp.md/wp-content/uploads/2023/12/Raport_Consumul-si-traficul-ilicit-de-droguri-2022.pdf

6. CÔTÉ-BOUCHER, K. *The diffuse border: Intelligence-sharing, control and confinement along Canada's smart border. Surveillance and Society*. <https://ojs.library.queensu.ca/index.php/surveillance-and-soci> (Accesat – 10.08.2024)

7. Crește numărul armelor găsite ilegal la graniță. https://noi.md/md/societate/creste-numarul-armelor-gasite-illegal-la-granita?prev=1&fbclid=IwAR2QlbEcDOG2H1LadpVcN_3R2zvd8q9zkwnoX9zO2lIyha4olWMXtZ-kaacQety/article/view/3432/3395 (Accesat – 20.09.2024)

8. GANGAN, S. Creștere semnificativă a numărului de arme depistate ilegal la granița dintre Republica Moldova și Ucraina. <https://radiomoldova.md/p/18939/crestere-semnificativa-a-numarului-de-arme-depistate-illegal-la-granita-dintre-republica-moldova-si-ucraina> (Accesat – 20.07.2024)

9. HALE, G., MARCOTTE, C. *Sécurité à la frontière, commerce et facilitation des déplacements*, Vol.7, No. 1, août 2010, Page 7, https://www.researchgate.net/publication/345161122_Securite_a_la_frontiere_commerce_et_facilitation_des_deplacements (Accesat – 20.08.2024)

10. HOKOVSKY, R. *The Concept of Border Security in the Schengen Area*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://cejiss.org/images/4_article.pdf

11. MANJARREZ, V. M. *Border security: defining it is the real challenge*. https://www.researchgate.net/publication/284001746_Border_Security_Defining_it_is_the_Real_Challenge (Accesat – 10.07.2024)

12. MIRCA, C. Studiu: An de an, comerțul ilegal cu produse de tutun este în creștere. <https://tvr Moldova.md/article/926fca9455f90bbb/studiu-an-de-an-comertul-ilegal-cu-produse-de-tutun-este-in-crestere.html> (Accesat – 20.08.2024)

13. *Nota de activitate a Inspectoratului General al Poliției de Frontieră pentru anul 2022*. Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Inspectoratul General al Poliției de Frontieră. Chișinău, 2023 chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://border.gov.md/files/2023-05/RAPORT%20DE%20AC-

TIVITATE%20AL%20IGPF%20-2022.pdf (Accesat – 20.08.2024)

14. *Nota de activitate a Inspectoratului General al Poliției de Frontieră pentru anul 2023*. Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova Inspectoratul General al Poliției de Frontieră. Chișinău, 2024

15. *Ofițerii echipelor Mobile ale Serviciului Vamal întreprind acțiuni de control vamal în linia a doua*. <https://customs.gov.md/ro/articles/ofiterii-echipelor-mobile-ale-serviciului-vamal-intreprind-actiuni-de-control-vamal-in-linia-a-doua-1168-ro> (Accesat – 10.06.2024)

16. *Republica Moldova — Impactul Războiului din Ucraina asupra Moldovenilor Reveniți din Străinătate (Feb-Iun 2023)*. <https://dtm.iom.int/reports/republica-moldova-impactul-razboiului-din-ucraina-asupra-moldovenilor-reveniti-din> (Accesat – 10.06.2024)

17. *Serviciul Vamal a înregistrat o creștere cu circa 20 % a reținerilor cu țigarete și alte produse de tutun (VIDEO)*. <https://customs.gov.md/ro/articles/serviciul-vamal-a-inregistrat-o-crestere-cu-circa-20-a-retinerilor-cu-tigarete-si-alte-produse-de-tutun-1321-ro> (Accesat – 10.07.2024)

18. STEIN, T. N. *Border security: a conceptual model of complexity*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA621756.pdf

19. WASEM, R. E., LAKE, J., LISA SEGHETTI L., JAMES MONKEJ, AND VINA, S. *Border Security: Inspections Practices, Policies, and Issues*, The Library of Congress, 2004, pp. 10–25. https://www.researchgate.net/publication/235126457_Border_Security_Inspections_Practices_Policies_and_Issues/link/5a7f4e86aca272a73768224a/download?tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmXpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmXpY2F0aW9uIn19 (Accesat – 10.06.2024)

20. WILLIS, H., JOEL, B., PREDD, P., DAVIS, P. D., BROWN, W. P. *Measuring the Effectiveness of Border Security Between Ports of Entry*, https://www.researchgate.net/publication/235052279_Measuring_the_Effectiveness_of_Border_Security_Between_Ports_of_Entry (Accesat – 10.06.2024)

FUNCȚIONAREA FRONTIEREI DE STAT A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII COOPERĂRII INTERNAȚIONALE. LEGĂTURA DIALECTICĂ

Corneliu RADU

Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
email: radcor78@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0005-0959-1956>

Prezentul articol rezumă analiza regimului de funcționare a frontierei de stat a Republicii Moldova interdependent de vectorii politici de dezvoltare a țării pe arena internațională. De la proclamarea independenței până în prezent, regimul de funcționare a frontierelor moldovenești a variat de la dimensiuni de fortificare a statalității până la contribuții prin participare în asigurarea securității regionale. La etapa actuală, autoritățile de frontieră preocupate de obiectivul național strategic – integrarea europeană, trebuie să se concentreze pe dezvoltarea unui nou concept modern de funcționare a frontierelor, care să ia în considerare doi parametri principali interconectați dialectic: pe de o parte, frontiera trebuie să fie cât mai deschisă posibil pentru cooperare cu comunitatea internațională și regională, iar pe de altă parte, trebuie să ofere în continuare o protecție necondiționată a intereselor naționale și a securității naționale.

Cuvinte-cheie: Republica Moldova, frontieră de stat, cooperare internațională, dialectică, integrare europeană.

FUNCTIONING OF THE STATE BORDER OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL COOPERATION. THE DIALECTIC CONNECTION

This article summarizes the analysis of the functioning regime of the state border of the Republic of Moldova interdependent with the political vectors of development of the country on the international arena. From the proclamation of independence to the present, the regime of functioning of the Moldovan borders has varied from dimensions of statehood fortification to contributions through participation in ensuring regional security. At the present stage, border authorities concerned with the national strategic objective - European integration, must focus on developing a new modern concept of border functioning, which takes into account two main dialectically interlinked parameters: on the one hand, the border must be as open as possible for cooperation with the international and regional community, and on the other hand, it must continue to provide unconditional protection of national interests and national security.

Keywords: Republic of Moldova, state border, international cooperation, dialectics, European integration.

FONCTIONNEMENT DE LA FRONTIÈRE D'ÉTAT DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA DANS LE CONTEXTE DU DÉVELOPPEMENT DE LA COOPÉRATION INTERNATIONALE. UNE CONNEXION DIALECTIQUE

Cet article résume l'analyse du régime de fonctionnement de la frontière étatique de la République de Moldavie, interdépendant des vecteurs politiques du développement du pays sur la scène internationale. Depuis la proclamation de l'indépendance jusqu'à aujourd'hui, le régime de fonctionnement des frontières moldaves a varié depuis le renforcement de l'État jusqu'à la contribution à la participation à la garantie de la sécurité régionale. Au stade actuel, les autorités

frontalières concernées par l'objectif stratégique national – l'intégration européenne – doivent se concentrer sur le développement d'un nouveau concept moderne de gestion des frontières, qui tienne compte de deux paramètres principaux dialectiquement interconnectés: d'une part, la frontière doit être aussi ouverte que possible à la coopération avec la communauté internationale et régionale et, d'autre part, doit continuer à assurer une protection inconditionnelle des intérêts nationaux et de la sécurité nationale.

Mots-clés: République de Moldova, frontière étatique, coopération internationale, dialectique, intégration européenne.

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГРАНИЦЫ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА. ДИАЛЕКТИЧЕСКАЯ СВЯЗЬ

В данной статье подведен итог анализа режима функционирования государственной границы Республики Молдова во взаимосвязи с политическими векторами развития страны на международной арене. С момента провозглашения независимости до настоящего времени режим функционирования молдавских границ варьировал от аспектов укрепления государственности до вклада через участие в обеспечении региональной безопасности. На современном этапе пограничные органы, озадаченные стратегической национальной целью – европейской интеграцией, должны сосредоточиться на разработке новой современной концепции функционирования границы, в которой должны учитываться два диалектически взаимосвязанных основных параметра: с одной стороны, граница должна быть максимально открыта для сотрудничества с международным и региональным сообществом, а с другой – продолжать обеспечивать безусловную защиту национальных интересов и национальной безопасности.

Ключевые слова: Республика Молдова, государственная граница, международное сотрудничество, диалектика, европейская интеграция.

Introduction

The effectiveness of international cooperation and the border management regime implies interaction and dialectical interdependence between the various aspects and actors involved in these processes. From the point of view of the border management regime, the effectiveness of its functioning is in a continuous dialectical relationship: on the one hand, it must facilitate the unhindered passage of people and goods, promote economic cooperation and security, positive interaction between states, on the other hand, it must ensure state sovereignty and security, managing potential risks and threats.

It is important to note that the effectiveness of international cooperation and the border operating regime can be influenced by a variety of factors, such as national policies and strategies, the security environment, the global economy and power dynamics in the international system.

In modern conditions it is impossible to ensure the efficient functioning of the state border without a well-structured horizontal and vertical system, coagulated by a clear, established and integrated policy for as long as possible. The problem of efficient border management becomes acute when conceptual visions, especially of a political nature, are variable and characteristic of relatively short periods of time. Changes require interventions in approach, shaping or reshaping the systemic environment of action, affecting the tempo and intensity of border processes, which in turn complicate or even destroy established cooperative relationships.

Thus, taking into account the specificity of the object of study, as a methodological basis for the study, we used the systemic approach and the dialectical method of scientific knowledge and, at the same time, general logical methods such as: analysis, synthesis, analogy, modeling; theoretical methods such

as: systemic, comparative, historical, etc. The principles of historicism, objectivity, comprehensiveness and concreteness comprise the essence of the work.

The actuality of the subject and its insufficient study, predetermined the desire to conduct an independent study. The integrated approach made it possible to reveal the objective essence and interconnection of facts and phenomena, directions for the establishment and operation of the state border; the study of history and its development, as well as the analysis of cause-effect relationships in these processes.

Thus, the author's methodological algorithm made it possible to resolve the contradictions between the need for a deeper study of the results of the experience of the Moldovan state in the construction and development of the system of operation of the state border and the state of scientific knowledge about the organization, forms, methods and results of the actions of the authorities with competences border in ensuring state border management to improve international and border relations and cooperation.

The functioning of the state border from the perspective of international relations of the Republic of Moldova

The regime of functioning of the state border, as a result of international and cross-border relations established and promoted by the Republic of Moldova, corresponds to several periods of state development, characteristic of the political regimes established in the country from independence to the present. In the context of the regime of functioning of the border, conditionally we can divide the development of the Republic of Moldova into three periods: 1989-2001, 2001-2009 and 2009-present. Each period has left in the structures of the border authorities, as well as in the collective mind, concepts and conceptions, subdivisions and habits that explain to a large extent the

logic of the reforms that have taken place for the development of its functionality.

The first period - from 1989 to 2001, took place the formation and consolidation of democratic state institutions. In the development of international cooperation of the Republic of Moldova with neighboring states, communities and international bodies, the period can be described as one of transition and stabilization. This was a period in which the Republic of Moldova pursued the objective of consolidating independence and establishing relations with neighboring countries and international communities such as the European Union and Commonwealth of Independent States.

The country went through a process of transition from a communist to a democratic system of government. During this period, significant political and economic reforms were carried out to strengthen democratic institutions and encourage economic development. The political regimes at the helm of the newly independent state were guided by political currents oriented towards opposite poles: they campaigned for the promotion of a distinct national identity for the Republic of Moldova for international recognition of its independence and for the establishment of its borders on August 27, 1991, when the Chisinau Parliament adopted the Declaration of Independence of the Republic of Moldova. The document established the Republic of Moldova as an independent and sovereign state with internationally recognized borders and opened the door for foreign policy. The Declaration stipulates that the Republic of Moldova is an equal subject of international relations and contracts, that respects the United Nations Statute, that expresses its adherence to the principles and norms of unanimously recognized international law and its willingness to live together in peace and good understanding with all countries and peoples, that Moldova declares itself a demilitarized zone, actively contributing to the strengthening of world

peace and security, participating directly in the European process for cooperation and security, in European structures, confirms the state's intention to claim the right to establish independent links in the international arena and to promote a foreign policy free from outside interference, in particular from Moscow.

Further, the Democratic Agrarian Party of Moldova (PDAM) - a political party established at the helm of the country immediately after the declaration of independence, campaigned for autonomy and national sovereignty, promoting the idea of an independent Republic of Moldova. In relations with other states: the PDAM has opted to maintain strong bilateral cooperation relations and to develop them, in particular with Russia, Ukraine and other former Soviet states, as well as with neighboring countries, based on existing historical and cultural ties. It should be noted that such relations have been less sustained with Romania, as they are considered risky and may instigate the cementing of independence status.

As a result, this pro-Eastern orientation stimulated membership in the Commonwealth of Independent States (CIS) - a regional international organization formed by the former Soviet republics shortly after the break-up of the Soviet Union, which chose to cooperate in areas such as economy, security, culture, science and technology, justice and home affairs. The CIS guarantees and provides for the protection of the rights and interests of the citizens of its member states, as well as the promotion of regional peace and stability, which, in essence, does not differ from the approaches characteristic of the Soviet period based on old principles and stereotypes: Russian Federation - the main actor and coordinator of policies in the Eastern European region.

The impact of CIS membership on the functioning of Moldova's state border regime was immediate. It concerned the Community's involvement

in border protection for a short period of time: the Moldovan state delegated the powers to coordinate actions on its borders with Romania (former USSR borders) to the CIS Border Guard Command, headed by General Calinicenco I., with the signing on December 30, 1991 of the Agreement of the Council of Heads of States participating in the Commonwealth of Independent States on Armed Forces and Border Guard Troops [16], then renounces this concept in June 1992 and takes over responsibility for border management and security [4]. Since June 1992, national border guard units and sub-units have been formed to protect the Moldovan-Romanian border. It should be noted that the newly-formed state borders between the former Soviet republics (including the Moldovan-Ukrainian border) were of no interest, as they were considered „internal borders”, acting only as administrative boundaries.

Cooperation within the CIS on border issues continues to date with varying intensity over time. It involves participation in forums, summits and meetings of heads of border authorities and expert groups on issues related to the security of the external border of the CIS (borders which mostly coincide with the former external border of the USSR). Mostly, this form of cooperation has led to the creation of a central coordination structure (based in Moscow, Russian Federation) which aims to enhance links for the exchange of border protection experience and best practices between border authorities of CIS member states, assistance in the development and strengthening of border troops through convergence of national legislation on border issues, mutual exchange of information, cooperation in the field of military-technical policy and personnel training [15].

As far as customs cooperation is concerned, the similarity of the processes for establishing relations is pronounced. Thus, for the implementation of the Treaty establishing the CIS Economic Union, approved by the Decision of the CIS Council of Heads

of Government from September 24, 1993, the Council of Heads of Customs Services is a permanent sectoral cooperation body with the role of ensuring coordination of interaction between the customs services of the Member States in the field of customs policy, that was established on December 23, 1993.

The methods of cooperation within the Community, in particular in border-related areas, have lost their effectiveness and importance, becoming formalities which do not provide for visions adapted to current realities. Today, the pro-European agenda of the country's pro-European government is to play down and even denounce the participation of national authorities in CIS formats.

Thus, we conclude that at the early stage of statehood, the Republic of Moldova followed the path of preserving the principles of organizing the functioning of the state border, opting for the support and involvement of bodies created within the framework of cooperation on the platforms of the Commonwealth of Independent States.

The year 1992 can be considered a turning point in the development of Moldova's cooperation relations on the world stage. The Republic of Moldova entered a period of complex political, economic and social problems. In January 1992, the Republic of Moldova joined the Conference on Security and Cooperation in Europe (CSCE), which was later transformed into the OSCE in 1995 due to the multitude of requests for mediation on sensitive cooperation issues and conflicts triggered by the break-up of the USSR. The Republic of Moldova supports the OSCE mandate which includes preventive diplomacy, conflict prevention and crisis management, strengthening respect for human rights, democracy and the rule of law and promoting all aspects of civil society.

In March 1992 the Republic of Moldova joined the United Nations (UN) - the most important international organization in the world. The UN mandate covers a wide range of areas such as conflict preven-

tion and humanitarian assistance, operational activities for development, peacekeeping operations, etc. As a universal forum for debating global issues, the Republic of Moldova attaches particular importance to the role of the UN in promoting democracy and human rights, maintaining international peace and security, economic and social development, respect for the principles of international law and the rule of law.

Immediately after joining the UN, the darkest period in Moldova's history took place - the armed conflict on the Dniester, as a result of which the separatism of the Transnistrian region became a problem that presaged the rupture in society and the continuous risk of interference in internal affairs by pro-Russian geopolitical and military interests, as well as the escalation of tensions at national and regional level.

Against the backdrop of the continuous backlash after independence due to the disintegration of society, the political class is moving towards an opening and association with the countries of the western continent, with the European Union. The country's foreign policy concept [3] has been geared towards promoting national interests, regional security and stability, rapprochement with European values and standards, resolving the Transnistrian conflict through dialogue and negotiation, strengthening economic partnerships and developing relations with major international organizations. The first important step towards the EU was the signing on November 28, 1994 of the Partnership and Cooperation Agreement between the European Union and the Republic of Moldova, which entered into force in July 1998, creating a framework for political dialogue, trade liberalization, approximation of legislation and cooperation in several areas [1]. In July 1995 Moldova became the first CIS country to be admitted to the Council of Europe and in October 1995 it signed the Interim Trade Agreement between the Republic of

Moldova and the European Union (entered into force on May 1, 1996), which led to a boost in trade.

It is also worth mentioning the signing on March 16, 1994, by President M. Snegur of the Framework Document of NATO's "Partnership for Peace" (PfP) program, thus laying the foundation of Moldova's relations with the North Atlantic Alliance and confirming the country's intention to move to European standards in the field of defense. For the Republic of Moldova, the PfP has meant a boost to cooperation in areas such as arms control and disarmament, civil protection, crisis prevention and resolution, joint planning and conduct of peacekeeping operations, training of personnel and other aspects of military activity. The program did not offer security guarantees to the states included in it and therefore did not make the border management process meaningful. However, the attention of international bodies on the capacities of the state authorities to ensure the national security and defense of Moldova is increasing.

The Republic of Moldova became a full member of the World Trade Organization in 2001, after 7 years of negotiations and reforms aimed at creating an outward-oriented, globally integrated economy. It has thereby undertaken to liberalize trade, including trade in goods and services. The country also becomes a full member of the Stability Pact for South-Eastern Europe, cementing progress in international cooperation and the forward-looking goal of EU membership.

The period described can be named as one of transition and significant changes in border management, marked by important events and developments in terms of regulations and control modalities at the state border of the Republic of Moldova.

The beginning of qualitative changes in the views about the border and its role in the development of cooperation relations corresponded with the national movements of breaking away from the Soviet regime

and moving closer to the opposite, Romanian, pole. The rapprochement takes place against the background of findings that the majority of the population on the right bank of the Prut shares the same traditions, customs and values as those on the left bank.

The border between these two peoples, which until 1991 constituted the border between the USSR and Romania, began to become a point of political debate and national frustration with the growth of unionist movements promoting the rapprochement of the shores and the breaking of barriers between the nations-brother. The Prut „Bridge of Flowers”, an event that took place on May 6, 1990, is a natural part of the context of the large-scale popular actions that took place in the Republic of Moldova in 1989-1991. In practice, the inhabitants of Romania and the Moldovan SSR on that day were allowed to cross the Prut without passports and visas from 1 pm to 7 pm. Eight crossing points were created along the border: Miorcani - Pererita, Stâncă - Costești, Iași - Sculeni, Ungheni - Ungheni Bridge, Albița - Leușeni, Fălciu - Țiganca, Oancea - Cahul and Galați - Giurgiulești. The symbolic state border was no longer an impediment to social, ethnic and cultural cooperation. The event marked the „opening of a gate leading to a new path”, one similar to the „breaking down of the last Berlin Wall in Europe” [14], which essentially changed the vision of the USSR's state border.

Normatively, however, the role of state borders in the period 1989-2001 did not undergo essential changes and was oriented towards ensuring the security of the post-Soviet space. The same constituted authorities responsible for securing them continued to guard the borders - a militarized form of border protection. The regime of movement across borders continued to be characteristic of the „Iron Curtain”. The border with Romania continued to be an obstacle to relations with the west of the European continent.

With the first internal regulations of the young state, the border is assigned the role of an instru-

ment in ensuring national security. The first law on the state border, which dates back to 1994, stipulates that: guarding the state border is an inalienable constituent part of the state system of ensuring the security of the Republic of Moldova, one of the forms of armed defense of its territorial integrity, and consists in the implementation of a complex of measures that would guarantee the inviolability of the state border. The following are responsible for guarding the state border: on land and water - the Department of Border Guard Troops (the current Border Police), in the air - the air defense units of the Ministry of Defense [6]. The Border Guard Corps (now the Border Police) and the Customs Service are organs of state security [8], so the protection of the state border is a priority in the system of ensuring national security. All the efforts of the authorities are concentrated on the western border with Romania, where the infrastructure (a legacy of the old regime) allowed the deployment and action of the military border guards, and the crossing of the state border with the normal control procedures (including customs) was ensured through the established crossing points.

For border protection, 3 regimes are established, comprising special mandatory rules to be respected at the border, in the border area and at border crossing points. Border rules are established bilaterally, based on agreements with neighboring countries. They therefore specify the establishment and maintenance of cooperative relations at the level of border authorities [6]. All the rules listed were in line with and inspired by the former USSR's legislation on the state border, and compliance with them made cooperation in the border area more difficult, while at the same time jeopardizing bilateral and international relations through the restrictions imposed.

It should be pointed out that the established rules applied only at the border with Romania.

Border relations with Ukraine were characteristic

of the participatory spirit of the national authorities in CIS formats.

Thus, the border regime did not differ from the regime established before independence. The border was a political-strategic line of sharing interests with neighboring countries, with a marked barrier effect, especially with Romania. The political actions taken, which concerned cooperation relations with the European Union, did not affect the established border regime.

Thus, the first period (1989-2001) was marked by Moldova's efforts to develop international cooperation with neighboring states and other international bodies in order to consolidate independence, political stabilization, economic development and improve partnership relations. The regime of functioning of the state border during this period reflected the transition of the Republic of Moldova from a constituent state of the Soviet Union to an independent country with national borders. The intended effect of the border regime was to adapt to new international security requirements and norms, as well as to manage specific challenges such as the Transnistrian conflict and cross-border crime.

The second period, 2001-2009, was one in which Moldova sought to strengthen its democratic institutions, implement reforms to make the economy more efficient and set its international direction. In terms of Moldova's cooperation relations with the European and neighboring countries, this period can be described as a period of deepening European relations and aspirations.

Against the backdrop of the communist government, which lasted the entire period, contrary to the prerogatives of deepening relations with the CIS format and the Russian Federation, the Republic of Moldova, with periodic intensifications, has focused its efforts on rapprochement with the European Community and has strengthened cooperation with neighboring states in various fields. In this regard, it has

developed an intensive political dialogue with the EU and neighboring countries in areas such as foreign policy, security, energy, transport and environment.

The ruling Communist Party establishes the National Commission for European Integration [5] and adopts the European Integration Concept. On March 24, 2005, Moldova's integration into the EU is legally enshrined as the primary objective of domestic and foreign policy. The Declaration of the Parliament of the Republic of Moldova on the political partnership for the achievement of the country's European integration objectives states that Moldova's development can only be ensured by "consistently and irreversibly promoting the strategic course towards European integration". In this regard, all the signatory parties of the Declaration committed themselves to support diplomatic, legal and political efforts aimed at the implementation of the EU-Moldova Action Plan, because, in their view, it can contribute to the country's accession to the EU.

During this period, the European Union extended its borders eastwards and started accession negotiations with some Central and Eastern European countries. The Republic of Moldova has been encouraged to strengthen its relations with the EU and to align itself with European values and standards in this process. The country became part of the European Neighborhood Policy - a valuable tool for the implementation of its European integration policy, in the context of which, in 2005, it signed the Action Plan with the EU [11]. The document provided a legal and institutional framework for the development of bilateral relations and cooperation in various fields, including trade, investment, justice and home affairs. Among the priorities, the Plan also provides for the development of an efficient and comprehensive border management system on all sectors of the Moldovan border, including the Transnistrian sector, which will require a series of regulatory measures, training, equipping and modernization of the forces and

means of the border authorities and the implementation of European best practices at the state borders.

The EU Delegation is inaugurated in Chisinau and the EU Representative for Moldova is appointed. The immediate reaction to the border regime was the launch of the European Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine (EUBAM) with the agreement in principle of the politicians to carry out an evaluation and analysis of the state of implementation of the State Border Guard Concept, with the elaboration of the necessary recommendations. EUBAM contributes to improving the level of trust and cooperation between the Moldovan and Ukrainian border authorities, which in this context also has an impact on the development of solutions for the peaceful settlement of the Transnistrian conflict.

In general, the period 2001-2009 in the development of the state border regime of the Republic of Moldova can be described as a period of reforms and adjustments in border management. This period was marked by the efforts of the Republic of Moldova to align the state border regime with international standards and to improve the efficiency of border control and security.

The eastern border with Ukraine takes on a new face by transforming it from an administrative one to one with a well-defined role of protecting national interests. The Treaty between the Republic of Moldova and Ukraine on the state border, which entered into force in November 2001, marks the end of the territorial delimitation negotiations and the beginning of the border demarcation process, and is the starting point for a new stage of all-round cooperation between the two countries.

The concept of the Republic of Moldova's state border security is aimed at guaranteeing the sovereignty, inviolability and territorial integrity of the state, at achieving and defending its national interests and security in its border area, at maintaining good neighborly and friendly relations with neigh-

boring states [2]. Guarding and defending the state border requires the coordination of the activities of the border authorities, other authorities of the central public administration, local public administration authorities and other subjects of state border guarding, and involves activity carried out, within the limits of competence, by adopting political, diplomatic, legal organizational, economic, border guard, reconnaissance, counterintelligence, investigative, customs, environmental protection, sanitary-epidemiological and other measures to ensure the security of the country's borders. Thus, the contribution to border management becomes an obligation both for all branches and levels of state power and for society.

The EU approximation process continues with efforts to harmonize national legislation with the EU *acquis communautaire* and to implement the recommendations and requirements set by the relevant European bodies. European organizations such as OSCE, Frontex Agency, EUBAM Mission are assisting national authorities in reforming the border security system.

The reform of the border security system has been taking place since 2007, which stipulates that border guarding remains an integral part of the state system of ensuring the security of the Republic of Moldova, one of the prerogatives and forms of national defense of the country. Border management becomes a basic concept involving the coordinated participation of state institutions, agencies, organizations and civil society in the functioning of the border. Surveillance and control of the state border in order to combat the specific acts of cross-border crime, including illegal migration, become the basic tasks of the Border Guard Service, which is to be demilitarized and professionalized [9].

Despite the achievements mentioned above, we should mention the relatively slow pace of adjustments in the border area against the background of the EU approximation initiatives. The implemen-

tation of reforms domestically has been hampered both by the political culture and will, which has not shown consistency and full commitment to the country's orientation towards EU integration, the low level of preparedness of state institutions to carry out reforms, the limited capacity to absorb funds. In this regard, we note that the recommendations of the EUBAM mission to improve the functionality of the Moldovan-Ukrainian border are being implemented with difficulty and delay. Cooperation between the Moldovan border authority and the FRONTEX Agency, the institution responsible for managing the EU's external borders with which Moldova shares a common border to the west with Romania, began only in August 2008, when a working arrangement was signed between the two entities. This repeatedly confirms the skepticism characteristic of the period described.

Thus, we conclude that the period 2001-2009 was the next step towards strengthening Moldova's international cooperation with the EU and neighboring states, and the country strengthened its European aspirations and its commitment to European values and standards. The country's interest in European integration had an impact on the regime of the functioning of the state border, which was subject to the initiation of adjustments and improvements in order to ensure an efficient, secure and compliant with international standards management of Moldova's borders. The deepening of cooperation relations between the national border authorities and similar authorities of neighboring and European countries means that both the eastern border with Ukraine and the western border with Romania are beginning to be managed on the basis of principles, methods and forms taken from the practices of European countries, corresponding to the external borders of the EU.

The period immediately following, from 2009 to the present, referring to the processes taking place to develop the international cooperation of the Republic

of Moldova with the EU and neighboring countries, can be characterized as a period of strengthening European engagement and deepening ties in multiple areas. The Republic of Moldova has expressed its desire and determination to advance on the path of European integration with the support and assistance of the EU and other international partners.

The period was also marked by political instability and government crises. The year 2009 is seen as crucial in cementing Moldova's aspirations. The domestic changes that led to the removal of the communists from the helm of state have stimulated concrete steps towards boosting cooperation relations with the EU and neighboring countries. Afterwards, political alliances formed and disintegrated, and frequent changes of governments affected decision-making and implementation of reforms. This political instability has created an uncertain environment and made it difficult to strengthen democratic institutions.

The contribution of political parties and movements to the development of international cooperation has varied according to their political agenda and orientation. Pro-European parties, such as the Liberal Democratic Party of Moldova (PLDM), the Liberal Party (PL) and the Action and Solidarity Party (PAS), had a strong focus on rapprochement with the European Union and promoted cooperation with European partners. These parties supported reforms to strengthen the rule of law, improve governance and promote democratic values. On the other hand, parties with a more pro-Russian orientation, such as the Party of Communists (PCRM), the Party of Socialists (PSRM), took a different approach. These parties have shown interest in strengthening relations with Russia and other post-Soviet states.

However, the Republic of Moldova, assisted by international bodies, has carried out political and economic reforms to strengthen its institutions, improve transparency and accountability of governance and

promote sustainable economic development. Reforms have focused on justice, public administration, fighting corruption and improving the business climate.

In terms of border functionality, pro-European parties have promoted measures to facilitate trade and free movement of people with neighboring countries, and in particular with EU Member States. These parties supported integration into the Schengen area and promoted security and border management reforms in line with European standards. On the other hand, pro-European parties took a more conservative approach and emphasized maintaining border control, promoted closer security cooperation with neighboring CIS countries.

However, the achievements resulting from cooperation in the international arena, from the internal reforms that have taken place, have dissolved the uncertainty related to the country's national strategic goal - integration into the European Union.

In its relations with the EU, the Republic of Moldova has expressed its desire to definitively move closer to the values promoted by the Community by signing the Association Agreement with the EU in 2014. This agreement has led to an increase in political, economic and social relations between the two parties. In this context, the border regime has a crucial role to play in facilitating trade and the free movement of persons in accordance with EU standards and practices. The facilitation of trade and the creation of a climate conducive to foreign investment is an imperative and requires the adoption of effective policies and practices at the state border of the Republic of Moldova.

It should be noted that the reforms related to the functioning of the borders will account for about 80 percent of the actions and sub-actions of the Plans for the preparation and subsequent implementation of the pre-announced Association Agreement. The national border strategies, adopted since 2011,

transpose European legislation on the management of the EU's external borders and aim to establish the policies, principles and objectives necessary for the uniform, coherent and effective implementation of the Integrated Border Management Concept (IBM), based on the joint efforts of the authorities and institutions with responsibilities in this area. The expected added value of the actions undertaken is: development of trade and investment, facilitation and acceleration of cross-border transit, better control of illegal migration (from/through Moldova) towards the EU, promotion of tourism, reduction of fiscal and customs losses due to smuggling, ensuring a more stable and secure security environment in the region [12].

The reforms have covered all institutions in the national security system and have included a wide range of measures such as: amending the regulatory framework, professionalization and providing the authorities with the necessary to carry out their assigned powers. In particular, the border authority - the Border Police - is demilitarized and subordinated to the Ministry of Internal Affairs (MAI), while at the same time broadening its powers and becoming the coordinating body responsible for the implementation of policies in the field of borders, combating illegal migration and cross-border crime [10]. Thus, the state border, through its management, takes on a new, special-Europeanized nuance, instead of the militarized, undeniable one. The symbolism of the change in the face of the Republic of Moldova's border with the European Union (Moldovan-Romanian border) is marked by the dismantling in 2011 of the barbed wire fence installed during the Soviet period, which meant the breaking of all barriers to communication and cooperation with the countries of the western European continent.

The new law on the state border transposes the Schengen Borders Code (Community Code on the rules governing the movement of persons across

borders). The Act regulates the legal, organizational, administrative and other relations arising in the process of establishing, maintaining and enforcing state border regimes with the aim of determining the state border control system and the regimes set up to ensure the security of the state border on land, on water and in airspace, all in accordance with the Schengen borders [7]. So, the approach to the border is changing and involves standardizing the way it operates in line with the European acquis.

There is a growing sense of identity in the approach, whether we refer to the border with Ukraine or Romania. The same principles, processes and changes are being made with the support of the European institutions, emphasizing the intention to enhance the capacities of state authorities responsible for border protection. In contrast to previous periods, there is an increasing focus on improving inter-institutional and international cooperation relations established between national border authorities and similar authorities in neighboring and EU countries. Platforms for communication, exchange of data and information are being created, and the state border is being controlled by pooling the efforts of neighboring state authorities (concepts such as joint border patrols, joint checks at crossing points, etc.). As a result, we can conclude that the Republic of Moldova is becoming an increasingly important participant in strengthening the regional security belt in Eastern Europe.

The functioning of the border regime has contributed to the liberalization of the trade market between the Republic of Moldova and the EU, which has led to an essential increase in the number of import/export operations of products and goods between the two parties. At the same time, it has led to the simplification of formalities to ensure the free movement of its citizens: The European Union is liberalizing the visa regime for the Republic of Moldova in 2014 and advocates the continuation and deepening of coopera-

tion. For its part, the Moldovan state is increasingly committed to pursuing policies of rapprochement and integration into the Community area, by assigning the state border the role of control and management of migration flows to Western Europe and combating criminal phenomena affecting the Union.

After the outbreak of the armed conflict on the territory of Ukraine, the above commitments become imperative. The EU is setting up an Internal Security and Border Management Support Centre in the Republic of Moldova [13]. The Hub's priority areas of activity are aimed at mitigating risks and threats, which are jointly identified by the EU and Moldova, including trafficking in drugs, arms and human beings, illegal migration, trafficking in radioactive substances and cybercrime. The main objectives of the Chisinau Hub are to strengthen capacities in law enforcement and border management, in particular through more efficient exchange of information, analysis and international operational cooperation.

Moldova's status as a candidate country for EU membership, which it obtained in the summer of 2022, could be treated as the starting point for a new stage of relations with an impact on the state border, where its management must become fully Euro-compliant. However, the continuation of the armed conflict on the territory of Ukraine, the geopolitical tensions in the region, and, in this regard, the persistent risk of the Transnistrian conflict thawing and the intensification of inter-ethnic tensions within the country, require the national and international authorities to focus their efforts on reducing the factors that could lead to the loss or undermining of the statehood and independence of the Moldovan state. The state border currently operates in the exclusive interest of ensuring national and regional security, and is considered the limit of decompression of risks and vulnerabilities for the European Union. The level of cooperation between the EU and the Republic of Mol-

dova in ensuring the functioning of the border has reached unprecedented levels. One of the eloquent examples is the operational support of FRONTEX in the national territory, requested and accepted by the Government of the Republic of Moldova. The attention of the European Community awakens the sense of importance of the Moldovan state at international level in the context of the formation of a new European security belt.

However, it should be noted that the world community is undergoing a deep systemic global crisis, and the current tectonic shifts in geopolitics lead us to assume that we are witnessing the formation of a new world order, multipolar or polycentric accordingly, with its own military formations, arsenals of nuclear weapons, its own economic and information systems and a distinct culture. Under these circumstances, the fundamental changes in the world lead to the emergence of modern challenges of transnational, civilizational, cultural identification, innovative-digital, etc. aspects. They put the Republic of Moldova in front of the need for a multidimensional and comprehensive assessment of the international situation, the ongoing global and regional processes, taking into account that geostrategically, the country is at the epicenter of peripheral clashes that will inevitably lead to the creation of new inter-civilizational borders that will mark the spheres of influence.

Conclusions

Thus, based on the above analysis, the following conclusions can be drawn:

The regime of functioning of the state border of the Republic of Moldova is dialectically interconnected with the orientation of the foreign policy of the Republic of Moldova, with the development of the system of international relations, which is shaped throughout the period of development of the Moldovan statehood, and the dynamism of processes and different approaches, which characterize them,

depended on a multitude of political, geopolitical, economic and security factors;

The functions of the state border have varied dialectically from state-building dimensions to participatory openness in ensuring regional security, continuously mirroring the cooperative relations established with Ukraine, Romania, the CIS and the EU. The latter has reconfigured the country's development vectors and relations with its neighbors. At the present stage, the interdependence of international cooperation relations and the border operating regime is becoming increasingly marked and demonstrates the focus of the state authorities' efforts on integrating the country into the political, economic and socio-cultural space of the EU. However, in the current circumstances, it is of paramount importance to develop a new modern concept of border functioning, which takes into account two main dialectically interlinked parameters: on the one hand, the border should be as open as possible for cooperation with the international and regional community, and on the other hand, it must continue to provide unconditional protection of national interests and national security.

Bibliographic references

1. Acord de Parteneriat și Cooperare între Comunitățile Europene și statele membre ale acestora și Republica Moldova. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 1998, nr. 11/vol. 71.
2. Concepția pazei frontierei de stat a Republicii Moldova, Hotărârea Parlamentului nr. 479 din 04.12.2003, punct 7. În: *Monitorul Oficial*, 2004, nr. 6-12, art. 91.
3. Concepția politicii externe a Republicii Moldova, Hotărârea Parlamentului nr. 368 din 08.02.1995. În: *Monitorul Oficial*, 1995, nr. 20, art. 187.
4. Decret al Președintelui RM cu privire la măsurile urgente de organizare a pazei Graniței de Stat a Republicii Moldova, nr. 139 din 10.06.1992. În: *Monitorul Parlamentului*, 1992, nr. 6, art. 133.
5. Decret privind constituirea Comisiei naționale pentru integrare europeană, nr. 957 din 13.11.2002. În: *Monitorul Oficial*, 2002, nr. 151-153, art. 1197.
6. Lege privind frontiera de stat a Republicii Moldova, nr. 108 din 17.05.1994, capitolul II, III Paza frontierei de stat. Trupele de grăniceri, art. 2, 7. În: *Monitorul Oficial*, 1994 nr. 12, art.107. (abrogată).
7. Legea cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova, nr. 215 din 04.11.2011. În: *Monitorul Oficial*, 2012, nr. 75-80, art. 243.
8. Lege privind organele securității statului, nr. 619 din 31.10.1995, capitolul III, Sistemul organelor securității statului și organizarea activității acestora, art. 13, 16. În: *Monitorul Oficial*, 1997 nr. 10-11, art. 115.
9. Lege cu privire la Serviciul Grăniceri, nr. 162 din 13.07.2007. În: *Monitorul Oficial*, 2007 nr. 157-160, art. 612. (abrogată).
10. Legea cu privire la Poliția de Frontieră, nr. 283 din 28.12.2011. În: *Monitorul Oficial*, 2012 nr. 76-80, art. 245.
11. Planul de Acțiuni UE-Moldova, nr. 402 din 22.02.2005. În: *Tratate Internationales*, 2006 nr. 38, art. 402.
12. Strategia națională de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2011-2013. Hotărârea Guvernului nr.1212 din 27 decembrie 2010. În: *Monitorul Oficial*, 2011 nr. 16-17, art. 7.
13. Un Hub de securitate internă și gestionarea frontierelor va activa în Moldova. [online] [citat 29.05.2023]. Disponibil: <https://www.mold-street.com/?go=news&n=14359>.
14. 6 mai 1990. Podul de flori – o poartă deschisă spre o lume nouă. [online] Moldpres, 2021. [citat 24.06.2023]. Disponibil: <https://www.moldpres.md/news/2021/05/05/21003268>.
15. Положение о Совете командующих Пограничными войсками от 24.09.1993. [online] [citat 17.05.2023]. Disponibil: <http://www.skpw.ru/sections/skpw/state.html>.
16. Соглашение Совета глав государств-участников Содружества Независимых Государств о вооруженных силах и пограничных войсках (Минск, 30 декабря 1991 года) (утратило силу) [online] [citat 16.05.2023]. Disponibil: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30229685#pos=0;0.

COMUNICAREA IN SPAȚIUL VIRTUAL: ABORDĂRI ACTUALE ȘI INFLUENȚE POLITICE

Victor MORARU

Doctor habilitat în științe politice, membru corespondent al AȘM, Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

e-mail: vsm.academy2015@outlook.com

<https://orcid.org/0000-0002-0322-6086>

Ionel PINTILII

Doctor în științe ale comunicării, Universitatea „Apollonia”,
Iași, România

e-mail: ionelpintilii@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-4126-629X>

Ascensiunea impresionantă a tehnologiilor informaționale pe parcursul ultimelor decenii și afirmarea spectaculoasă a Internetului au generat o adevărată avalanșă de studii în mediul academic. Scopul articolului rezidă în prezentarea unei panorame a investigațiilor consacrate acțiunii comunicațional-mediatică în spațiul virtual. Dezvoltând accepția Internetului drept cea mai mare arteră pe care circulă informațiile, cercetătorii au prezentat în studiile lor multiplele aspecte ale schimbărilor masive produse de evoluția Internetului (sociologia Internetului, influența internetului asupra dezvoltării societății, oportunitățile cybersferei, audiența jurnalismului digital și alte aspecte ale numeroaselor sale ramificații culturale, sociale și politice). Articolul face referință la un șir de studii în domeniu, examinează principalele direcții ale cercetării academice legate de comunicarea mediată prin computer și ale impactului produs de Internet asupra jurnalismului actual, evidențiază contribuția în clarificarea particularităților comunicării mediatice în spațiul virtual ce le revine diverșilor autori, inclusiv din România și Republica Moldova, dezvăluie modul în care caracteristicile și impactul social al Internetului au fost analizate și argumentate la etapa actuală.

Cuvinte-cheie: Internet, media, tehnologii informaționale, societate informațională, jurnalism digital, impactul Internetului asupra societății.

COMMUNICATION IN VIRTUAL SPACE: CURRENT APPROACHES AND POLITICAL INFLUENCES

The amazing rise of information technologies over the last few decades and the spectacular ascension of the Internet have generated a veritable avalanche of academic studies. The purpose of the article lies in the presentation of a panorama of the investigations devoted to media-communication action in the virtual space. Developing the acceptance of the Internet as the largest artery on which information circulates, the researchers presented in their studies the multiple aspects of the impressive changes produced by the evolution of the Internet (sociology of the Internet, the influence of the Internet on the development of society, the opportunities of the cybersphere, the audience of digital journalism and other aspects of its

many cultural, social and political ramifications). The article refers to a series of studies in the field, examines the main directions of academic research related to computer-mediated communication and the impact produced by the Internet on current journalism, highlights the contribution in clarifying the particularities of media communication in the virtual space of various authors, including from Romania and the Republic of Moldova, reveals how the characteristics and social impact of the Internet have been analyzed and argued at the current stage.

Keywords: Internet, media, information technologies, information society, digital journalism, impact of the Internet on the society.

COMMUNICATION DANS L'ESPACE VIRTUEL: APPROCHES ACTUELLES ET INFLUENCES POLITIQUES

L'essor impressionnant des technologies de l'information au cours des dernières décennies et l'affirmation spectaculaire d'internet ont généré une véritable avalanche d'études dans le milieu universitaire. Le but de l'article est de présenter un panorama des investigations dédiées à l'action communication-média dans l'espace virtuel. Développant l'acceptation d'Internet comme la plus grande artère sur laquelle circule l'information, les chercheurs ont présenté dans leurs études les multiples aspects des changements massifs produits par l'évolution d'Internet (sociologie d'Internet, influence d'Internet sur le développement de la société, les opportunités de la cybersphère, l'audience du journalisme numérique et d'autres aspects de ses nombreuses ramifications culturelles, sociales et politiques). L'article fait référence à une série d'études sur le terrain, examine les principales directions de la recherche universitaire liées à la Communication médiatisée par Ordinateur et l'impact produit par Internet sur le journalisme actuel, souligne la contribution à la clarification des particularités de la communication médiatique dans l'espace virtuel qui appartient à divers auteurs, y compris de Roumanie et de la République de Moldavie, révèle comment les caractéristiques et l'impact social d'Internet ont été analysés et argumentés au stade actuel.

Mots-clés: internet, médias, technologies de l'information, société de l'information, journalisme numérique, l'impact d'internet sur la société.

КОММУНИКАЦИЯ В ВИРТУАЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И ПОЛИТИЧЕСКИЕ ВЛИЯНИЯ

Впечатляющий рост информационных технологий и Интернета за последние десятилетия породили настоящую лавину исследований в академической среде. Цель данной статьи заключается в представлении панорамы исследований, посвященных коммуникативно-медийному действию в виртуальном пространстве. Развивая признание Интернета как крупнейшей артерии, по которой циркулирует информация, исследователи представили в своих исследованиях многочисленные аспекты масштабных изменений, вызванных эволюцией Интернета (социология Интернета, влияние Интернета на развитие общества, возможности киберсферы, аудитория цифровой журналистики и другие аспекты ее многочисленных культурных, социальных и политических разветвлений). В статье говорится также о серии исследований в данной области, рассматриваются основные направления научных исследований, связанных с компьютерной коммуникацией и влиянием Интернета на современную журналистику, подчеркивается вклад в выяснение особенностей медиакоммуникаций в виртуальном пространстве. Это ответственность различных авторов, в том числе из Румынии и Республики Молдова, показывает, как характеристики и социальное воздействие Интернета анализируются и аргументируются на современном этапе.

Ключевые слова: Интернет, СМИ, информационные технологии, информационное общество, цифровая журналистика, влияние Интернета на общество.

Introducere

Internetul, considerat prima comunitate globală, din momentul apariției lui, la sfârșitul anilor șaptezeci ai secolului trecut, după câteva decenii a intrat într-o fază de stabilizare, de valorificare a multiplelor oportunități pe care le oferă pentru dezvoltarea comunicării globale și avansarea mijloacelor de comunicare de masă. Internetul a devenit acum o parte inerentă a vieții societății, afirmându-se ca o nouă și foarte importantă dimensiune a spațiului în care lumea noastră există și se dezvoltă.

Pe de o parte, această dimensiune se materializează în interconectarea de proporții vaste a rețelelor computerizate, iar pe de altă parte, oferă o interacțiune fără precedent a audienței spațiului virtual, contribuind la integrarea milioane de oameni în cadrul acestui spațiu informațional-comunicațional și axiologic.

Printre caracteristicile semnificative ale Internetului, așa cum atestă experții, pot fi evidențiate următoarele:

1) rapiditatea procesului de căutare, prelucrare și difuzare a informației [1, p. 31];

2) accesul la un volum imens de informație [2, p. 932];

3) afirmarea caracterului interactiv al comunicării, efectuate în timp real [3, p. 24];

4) eliberarea sentimentului de libertate interioară concomitent cu iluzia deschiderii și egalității în procesul comunicării [4, p. 158];

5) posibilitatea interlegăturii tuturor participanților Rețelei globale, cu ignorarea opoziției „centru – periferie” [5, p. 563];

6) caracterul public al participării, cu păstrarea anonimatului [6, p. 134], adică securității personale a actorilor procesului ș. a.

În mod firesc, spațiul comunicațional virtual a devenit obiectul de cercetare a multiplelor discipline științifice – psihologie, filosofie, culturologie, filologie, sociologie, științe politice etc. Explicația acestui fapt vine din realitatea socială: societatea contemporană se află sub presiunea unor fluxuri informaționale

extrem de puternice, fapt ce determină o necesitate stringentă a indivizilor nu doar de a cunoaște și de a asimila informația primită, dar și de a o prelucra, analiza și interpreta în mod adecvat. Spațiul virtual exercită o influență imensă asupra gradului de însușire a sistemului de valori împărtășite și priorităților comportamentale ale omului. Raportul Digital, publicat de „Hootsuite et We Are Social” [7], atestă sporirea însemnată a utilizatorilor de media sociale, remarcând cifra de 4,67 miliarde de oameni, cu o sporire procentuală de aproximativ 10 % pe an, timpul acordat navigării în rețele sociale de internetuți fiind estimat la 2 ore și 27 minute pe zi.

Amploarea fenomenului este astfel marcată de proporții uriașe („ascensiune spectaculoasă” [4, p. 181]), generând multiple probleme. Tocmai de aceea, studiul problemelor legate de dezvoltarea Internetului, de chestiunile interacțiunii comunicaționale în spațiul virtual și particularitățile acțiunii comunicațional-mediatică în spațiul virtual devine unul prioritar și de o însemnătate deosebită.

Fenomenul Internetului în vizorul cercetărilor actuale

Extinderea de la ARPANET la WWW a determinat că interacțiunea dintre relațiile sociale și inovația tehnologică, cât și aspectele referitoare la revoluția din domeniul tehnologiilor de informare și comunicare, contribuie la dezvoltarea unei noi politici de informare, cea promovată, în primul rând, de mass-media actuală [8].

Se constată mutații în evoluția, datorată Internetului, a mass-mediei tradiționale, sporesc beneficiile de care se bucură mediul virtual, urmare a noilor tehnologii care generează transformări concrete în viața socială și individuală. Se constată că în Era informației, Internetul are aceeași semnificație ca presa tradițională, tipărită, în societatea industrială, însă noile mijloace de comunicare au la origine conceptul *satul global*, atribuit lui M. McLuhan [9], fiind

de fapt un indiciu al fenomenului globalizării. Noua civilizație informațională se bazează pe disponibilitatea și accesibilitatea universală a informației. Studiile întreprinse în domeniu au concluzionat că media „are nevoie permanentă de fluxuri de informații pentru transmiterea constantă de știri” [10, p. 133]. Astăzi sunt suficiente analize referitoare la relația dintre convergența tehnologică și noul sistem media alcătuit din platforme precum Facebook, LinkedIn, Twitter, GooglePlus, oferind instrumentele necesare pentru stimularea acțiunii de identitate pe online.

Experții constată că era digitală semnifică modificarea esențială a situației mediei tradiționale prin noile relații ce se stabilesc cu audiența (interactivitate), noul limbaj (multimedia) și recurgerea la oportunitățile hipertextului. Toate aceste caracteristici reprezintă semnele indispensabile ale jurnalismului actual [11]. Practic, toate publicațiile plasate pe site-urile WEB au referințe la surse suplimentare, uneori, audio și video file-uri, ceea ce, în esență, reprezintă hipertextul. Căutarea informației în acest caz este facilitată și oferă utilizatorilor o libertate în procesarea textelor. Noile tehnologii anulează barierele existente altădată în fața lansării producției mediatice pe piața mondială și contribuie potențial la extinderea auditoriului, la diversificarea resurselor mediatice. Mass-media este „omniprezentă și atotștiutoare întrucât creează o nouă realitate – hiperrealitate – alcătuită din conduita oamenilor și imagini ale mediilor de informare [12, p. 32]. Media devine, astfel, un actor important, care cu multă responsabilitate trebuie să realizeze transparența informației pentru miliarde de locuitori, pentru asigurarea unui acces democratic generalizat. Sursă importantă de informare cu privire la evenimentele, fenomenele și tendințele din societate, media este un mijloc de abordare critică a realității și de aducere pe agenda publică a problemelor reale cu care se confruntă cetățenii sau grupurile sociale, totodată, este un important instrument de formare a opiniei publice, la orice nivel. „Tot mai mult, însă, se

conturează prezența unui alt tip de media, secundat de posibilitățile Internetului de a asigura oportunități de excepție în cuprinderea realității” [13, p. 91].

Așa cum menționează cercetătorii, în particular, M. Castells [14, p. 12], în fond, acum tehnologia influențează informația, și nu invers. În al doilea rând, noile tehnologii formează societatea contemporană, pentru că informația reprezintă componenta ei esențială. Și în al treilea rând, contează flexibilitatea atât a socium-ului, cât și a tehnologiilor, care permit distribuirea procesării în diverse contexte și aplicații.

M. Castells, în demersul său de analiză asupra societății actuale, pornește de la următoarele premise: 1. interacțiunea între relațiile sociale și inovația tehnologică; 2. importanța individualității, în sensul în care grupurile sociale, prin definirea propriei lor identități, modelează instituțiile societății; 3. revoluția din domeniul tehnologiilor de informare și comunicare a creat o nouă formă de politică, politica de informare, iar politica în societatea de rețea este făcută, în primul rând, de mass-media [15, p. 8]. Apariția și afirmarea noilor media, dezvoltarea platformelor de socializare și a altor modalități și formate de producere și transmitere a informațiilor, precum Facebook, Twitter, iPhone, iPad, Google, „smart TV”, etc., asigură în permanență setea de informație, modificând-o substanțial în raport cu cea difuzată de media tradițională [16, p. 137]. Iar identitățile omului modern se construiesc, astfel, și între reperatele oferite de mass-media, în parametrii singularității cetățeanului actual ce se conturează în universul creat tot de mass-media actuală, și în cele ale solidarității, exprimate pe cale virtuală. Cu participarea masivă a mediei, panorama actuală a lumii într-o măsură tot mai mare se manifestă în forma sa comunicațională (interactivă și marcată de hipertextualizare), fiind construită și interpretată.

Cercetătorii, preocupați de studierea problemelor emergente ce țin de impactul Internetului asupra

jurnalismului și comunicării actuale oferă diverse interpretări ale rolului schimbărilor tehnologice în adoptarea inovațiilor. De exemplu, John Pavlik se concentrează asupra modului în care tehnologia influențează jurnalismul și afirmă că jurnalismul a fost întotdeauna modelat de tehnologie” [17, p. 229], deoarece „pentru jurnalism, funcția a urmat adesea forma” [18, p. 203]. Totuși, tot mai evident este consensul în respingerea explicațiilor deterministe, propunând în schimb atenția față de inovații conceptuale. Astfel, într-o analiză a felului în care s-a schimbat jurnalismul în mediul digital, Mark Deuze [19, p. 110] accentuează: „Tehnologia nu este un factor independent care influențează jurnalismul din exterior, ea trebuie privită în termeni de implementare și modalitățile în care aceasta extinde și amplifică modurile anterioare de a face lucrurile”. Interacțiunea dintre tehnologia și manifestările ei este ilustrată de mai multe studii care arată că „variațiile în structurile organizaționale, practicile de lucru și reprezentările utilizatorilor sunt legate de modurile diferite în care lucrătorii din redacții adoptă aceste tehnologii” [20, p. 198]. Oamenii de știință examinează, de asemenea, consecințele inovației pentru industria media și societatea în general.

Ascensiunea irezistibilă a Internetului provoacă, prin transformările la scara întregii societăți umane, nu doar progres benefic în plan tehnologic, în economie, în sfera comunicării, în viața publică și cea privată a utilizatorilor, ci și o serie de manifestări negative ale căror consecințe la nivel global nu sunt suficient elucidate [21]. În acest context apar lucrări, subiectele cărora se axează pe căutarea răspunsurilor la multiplele semne de întrebare ce derivă din transformările în sfera mediatică [22]. Transformările vizează nu doar content-ul, dar și audiența mediei din spațiul virtual. Cercetătorul olandez Mark Deuze a remarcat faptul că noile media sfidează unul din miturile fundamentale ale jurnalismului, și anume că „jurnalismul determină ce va vedea, asculta și citi pu-

blicul” [23, p. 146]. Se schimbă și modul de consum al produselor mediatice, audiența își asumă calitatea de „user”: cititorul, telespectatorul, radioascultătorul devine activ, el vrea nu doar să aleagă programul pe care-l va urmări, dar și să interacționeze, să influențeze, să participe la procesul de producere a produsului media. În al doilea rând, utilizatorul adoptă acțiunea „multitasking” (multifuncționalitate), fiind capabil să obțină simultan informația din mai multe surse, să reacționeze la ea, să comunice propriul punct de vedere.

Cercetătorii discută despre afirmarea logicii coeditării, prin intermediul căreia jurnalistul se va putea autodefini ca un reprezentant al opiniei publice, asumându-și rolul de interpelare a decidenților; să devină un mediator, dar unul implicat în evaluarea evenimentelor și a responsabilităților.

Fenomene specifice jurnalismului actual precum tabloidizarea, personalizarea presei, cât și dezvoltarea accelerată a noilor tehnologii de comunicare, au condiționat schimbarea cerințelor publicului, a capacităților și posibilităților sale de receptare a produsului mediatic. Noua audiență a mediei, și este evident că este preponderent o nouă audiență, „cu propriile reprezentări, caracteristici, cerințe” [24] formează în prezent o panoramă informațională construită pe plan mai mult individual, personalizată, independent de agenda, dictată de media tradiționale.

În acest sens, Internetul este principala soluție la problemele apărute în rezultatul acestor tendințe, prin capacitatea sa de a răspunde mai diversificat intereselor specifice, de a modifica procesul de comunicare mediatică. Presa online, site-urile cu destinații diverse, blogurile etc., contribuie, toate, la diminuarea a ceea ce se consideră a fi media tradițională. Publicul nu mai este un monolit, iar din această cauză nici presa nu mai poate găsi decât foarte rar subiecte care să-l reunească.

Internetul a devenit cea mai mare arteră pe care circulă informațiile și cei mai importanți beneficiari

ai acestei facilități sunt, desigur, agențiile de știri, instituțiile mediatice și, bineînțeles, publicul și cumulează la ora actuală toate posibilitățile de transmitere și distribuție a știrilor, integrând televiziuni, canale de radio, presa scrisă, într-un tot unitar oferind beneficiarului posibilitatea de selectare a subiectelor despre care se va informa. În plus, informațiile sunt foarte diversificate: text, video, audio, foto, sporind posibilitatea de percepție a materialului jurnalistic.

Se constată că opiniile formulate pe forul publicațiilor sau ca răspuns la ediția electronică merită a fi luate în seamă, îndeosebi dacă ținem cont de faptul că acesa este unul dintre cele mai rapide feedback-uri pe care-l primește emițătorul și care constituie expresia punctului de vedere exprimat de publicul din mediul online. Deseori, jurnaliștii neexperimentați evită referința la aceste mesaje, îndeosebi când acestea sunt violente, șochează prin limbaj și deprimă. În noile condiții, oricum, rămân valabile preceptele consacrate ale activității jurnaliste. În prezent, se poate de afirmat că tehnicile media stabilesc modul de utilizare a mijloacelor de informare în vederea atingerii obiectivelor generale și specifice în scopul de a informa/influența cu efecte în direcția dorită [25].

Sunt discutate chestiuni ca evadarea mass-mediei în spațiul virtual sau masivul proces de convergență a mediei, precum și diverse aspecte, generate, la fel, de sosirea Erei digitale. Totodată, experiența acumulată relevă necesitatea ca media tradițională să-și redefinească legitimitatea, deoarece se consideră că s-a cedat foarte mult în fața platformelor mediatice digitale, cum ar fi: Yahoo, Facebook, Instagram, Twitter, Messenger, Skype, Google Talk, Trillian, Meebo, Youtube, Snapchat, LinkedIn, etc.

Considerăm o preocupare bine motivată faptul cuprinderii în lucrările editate a unor studii și articole care pun în evidență relația dintre național și internațional în domeniul presei, al publicisticii și

mai ales necesitatea extinderii comunicării internaționale în condițiile dezvoltării societății globale și apariției noilor forme de jurnalism. Cufundarea în universul studiilor consacrate internetului și mediei actuale demonstrează conștientizarea faptului că cercetătorii se află în fața multiplelor probleme ale afirmării comunicării în spațiul virtual, de unde vine și convingerea că trebuie dezvoltată o abordare integrativă care să ia în considerare diferitele forme de comunicare media în relevanța lor pentru articularea culturilor și societăților actuale.

Tocmai în direcția elucidării aspectelor complexe legate de dezvoltarea Internetului și a noilor media sunt concentrate eforturile cercetătorilor, practic, de pe toate meridianele globului [26]. În conformitate cu investigațiile cercetătorilor, procesele ce au loc în societate influențează mijloacele de comunicare de masă și le transformă.

Se înregistrează aici și tendințe optimiste (Internetul fiind văzut ca o „forță pozitivă pentru schimbare care poate reformula interacțiunile dintre cetățeni, aleșii și presă [27, pp. 6-7], „Web-ul oferă tuturor o modalitate de a se implica activ în procesul electoral; dă voce celor care anterior erau doar consumatori pasivi” [28, p. 196]). Se manifestă din plin și tendințe alarmiste. Specialiștii în domeniul mass-media constată faptul că omenirea începe să devină neliniștită din cauza supradozei de informații, și nu mai face față fluxului mare de mesaje din mediul online. În multe lucrări se analizează efectele generate de utilizarea Internetului asupra comportamentului uman și se evidențiază pe lângă avantaje de comunicare, riscurile pe care noile tehnologii informatice le aduc, privind proprietatea și libertatea indivizilor, o pondere aparte în acest context obțin studiile ce reflectă influența Internetului asupra calității democrației.

Vizavi de noile media, aflate între paradigma analogică și paradigma digitală, în contextul impactului resimțit de media clasică față de versiunile online și deficitul de management media pe Internet, se atestă

până și constatări de genul „situația jurnaliștilor de astăzi în România? e vai de ei!” [29, p. 248].

În albia interpretării problematice este analizată chestiunea controlului democratic al inovației tehnologice: potențialul său de schimbare socială subversivă. În orice caz, devine clar că Internetul și media, de rând cu aspirația spre democratizarea comunicării, condiționată de interactivitate, dispun, în același timp, de un înalt potențial de manipulativitate. Se constată că, în lumea contemporană, caracterizată de un nivel global de interdependență, capacitatea de a influența fluxurile informaționale și mesajele mediei se transformă într-un instrument important de stabilire a agendei politice. În orice caz, devine tot mai pronunțat faptul că evoluția explozivă a Internetului, exprimată în cifre de-a dreptul „uluitoare”, determină necesitatea unei abordări pertinente a problemelor emergente în acest context.

Dacă ar fi să ne referim la reprezentanții comunității științifice din România, ar trebui să menționăm lucrările consistente, semnate de Dorina Guțu, Antonio Momoc, Tasențe Tănase Marian Petcu, Camelia Beciu, Constantin Șchifirneț, Mihai Milca, Alexandru Ulmanu-Brăduț, Bogdan Oprea, ș. a.

Cât privește examinarea problematicii Internetului de cercetătorii din Republica Moldova, vom semnala contribuția comunității științifice moldovenești la clarificarea anumitor probleme legate de valorificarea spațiului virtual, constatând, mai întâi de toate rolul semnificativ în acest proces al colaboratorilor Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării a Universității de Stat din Moldova.

În mod firesc, problemele utilizării tehnologiilor informaționale în activitatea mass-mediei s-au aflat în vizorul prof. Georgeta Stepanov, autoare a câtorva studii importante în domeniu. De reținut din ele un șir de constatări argumentate, vizând starea actuală a mediei, ca: „modelul editorial al presei tradiționale a suportat modificări conceptuale și funcționale

care au impus noi standarde de activitate jurnalistică” sau „efectele tehnologiei asupra presei scrise au fost puternice, de lungă durată și ireversibile, întrucât au schimbat pentru totdeauna activitatea de creație și producție jurnalistică, precum și formele de manifestare a producției. Metamorfoza rezultată din procesele tehnologice a influențat atât principiile de activitate, cât și relațiile pe care presa tipărită le stabilește în mod tradițional cu celelalte elemente ale sistemului mass-media” [30, p. 36]. Revigorarea mijloacelor de comunicare în masă și dezvoltarea Internetului au contribuit, astfel, „la evoluția jurnalismului clasic și la tendința lui de migrare în mediul online, într-o formă nouă, readaptată la cerințele industriei mediatică din prezent” [31, p. 143].

Prof. Constantin Marin, în recenta sa monografie „Mass-media în postcomunism”, dar și în lucrarea „Comunicarea internațională”, dezvăluind în detalii itinerarul parcurs de media autohtonă, a remarcat: „Remodelarea mediilor tradiționale s-a produs, pe de o parte, prin lansarea versiunilor lor electronice, adaptate la rigorile și avantajele internetului, iar pe de alta – în conceperea unor medii noi (*new media*) care au integrat cuvântul scris, sunetul și imaginea în coordonatele „gramaticii digitale”. Reperetele acestei gramatici sunt: 1) conectivitatea (acces potențial nelimitat la informații grație dezvoltării sistemului); 2) hipertextul (acces imediat, la nivel mondial, la toate componentele unui subiect în legătură cu cel conex sau de referință); 3) interactivitatea (retroacțiunea la informația furnizată). Drept urmare, apare ... modalitatea participativă de transmitere a informației proprii mediilor sociale de pe web” [32, p. 204].

De menționat că proliferarea Internetului, în viziunea cercetătorilor din Republica Moldova, poate genera nu doar satisfacții profesionale, dar este, totodată, și generatoare a anumitor îngrijorări vis-à-vis de destinul presei tipărite, determinând, cum se arată într-o referință, situația „Good bye to the age of newspapers”. Cuvintele la care se referă autoarea,

cercetătoarea Victoria Bulicanu, constată, în contextul dat: „Era digitală, în acest sens, a contribuit profund la revizuirea metodelor și tehnicilor de furnizare a informației de ziar, într-o competiție absolut inechitabilă cu noile tehnologii informaționale. Specialiștii americani susțin că înainte de a fi lovită de recesiune, industria ziarelor a început să se confrunte cu o amenințare mortală din partea *Internetului*, care a diminuat semnificativ tirajele, veniturile din publicitate și numărul de cititori, care s-au dezobșnuit să mai procure în fiecare dimineață ziarul de la chioșcul din apropiere. Situația din presa scrisă americană se certifică și prin reducerea cu 50% a staff-urilor editoriale ale celor mai citite publicații din țară. Acestea au fost nevoite să găsească soluții de supraviețuire, bazându-se, în primul rând pe numele sonore, devenite brand-uri celebre pe parcursul a sute de ani și să identifice căi de promovare prin intermediul rețelei globale, în speranța de a atrage noi surse financiare, datorită titlurilor lor, dar și din publicitatea on-line” [33, p. 306].

Preocuparea pentru precizarea căii de dezvoltare actuală a mediei caracterizează o serie întregă de articole, semnate de cercetătoarea Mariana Tacu [34]. Autoarea accentuează în studiile întreprinse aspecte esențiale ale metamorfozelor care provin din interacțiunea / confruntarea mediilor tradiționale cu noile posibilități, determinate de ascensiunea digitală: „Evoluția fără precedent a World Wide Web a dus inevitabil la digitizarea informațiilor, un proces continuu, bazat pe acțiuni exacte, inter dimensionale... De aceea, transfigurarea digitală a mass-media, reprezentată ca proces activ, se concentrează pe formele de integrare a textelor, sunetelor, imaginilor de toate tipurile într-un singur mediu - (produs media integrat și/sau multimedia)... Diversitatea conținuturilor și libertatea de acțiune oferită de spațiul virtual contribuie la inițierea unui proces de transformare a oamenilor, care din simpli utilizatori devin comunicatori capabili să genereze și să dis-

tribuie fluxuri de informații, care au ca scop stabilirea unui nivel superior de interactivitate... Spațiul virtual a oferit instituțiilor media noi posibilități de interacțiune cu publicul, schimbând modalitățile de informare, distribuire a informațiilor, imaginilor, dar și recepționarea unui feedback imediat și evidențiază rolul tehnologiilor noi în procesul de schimbare la față a mass-mediei: „Noile tehnologii au transformat modul în care se practică jurnalismul. Astăzi se tinde către un jurnalist universal multitasking, capabil să redacteze un text, să fotografieze, să prelucreze imagini, să filmeze și să realizeze montaje pentru web, în sens restrâns, să creeze produse media integrate. Acest tip de produs media elimină barierele ce delimitau în trecut mijloacele de informare în masă prin intermediul unor caracteristici și particularități: presa scrisă – text; radio – sunet; televiziune – imagine video. Astfel, mijloacele de informare în masă, indiferent de specificul acestora în parametri clasici, odată transpuse în spațiul virtual dispun de aceleași instrumente de creare și difuzare a informațiilor în diverse forme, destinate diverselor categorii de public, care, la rândul său, poate deveni membru neoficial al echipei redacționale” [35, p. 48]. Pe același făgaș de explicare a unor consecințe pentru media, provenite din utilizarea intensă a Internetului, se plasează o serie de studii valoroase în care au fost elucidate unele particularități ale fenomenului Internetului în aplicare la practica jurnalistică.

Concluzii

Pornind de la ideea că tot mai mult se conturează prezența unui nou tip de media, secundat de posibilitățile Internetului de a asigura oportunități de excepție în cuprinderea realității, constatăm că acest lucru generează necesitatea studierii atente a elementelor noului, care vin să îmbogățească peisajul mediatic, transformând însăși concepția despre rolul și locul mediei în societatea contemporană. Schimbările substanțiale și bruște, survenite ca urmare a

evoluției tehnicii Erei digitale și-au lăsat amprenta asupra formatului în care informația ajunge la consumator (noul consumator media și-a dezvoltat noi abilități și competențe în receptarea și prelucrarea informației: știe să utilizeze mediile tradiționale: ziarele, radioul, televiziunea și să le raporteze la produsul new media).

De remarcat, că în mai multe din lucrările menționate interesul cercetătorilor a fost orientat – plenar sau tangential - spre anumite aspecte ale problematicei mediei online, și acest fapt sugerează oportunitatea realizării unui studiu special, ce ar conține o viziune integratoare vizând impactul Internetului asupra comunicării mediatice contemporane, asupra particularităților dezvoltării jurnalismului contemporan în condițiile sociale și tehnologice noi.

Referințe bibliografice

1. RAMONET, Ignacio. *Tirania comunicării*. București: Editura Doina, 2002, 160 p. - ISBN 973-9193-40-4.
2. ODLYZKO, Andrew. The Volume and Value of Information. In: *International Journal of Communication*, 2012, Vol. 6, Nr. 1, pp. 920–935. - ISSN 1932–8036.
3. BURGER, Marcel, Thornborrow, Joanna, Fitzgerald, Richard (Coord.). *Discours des réseaux sociaux: enjeux publics, politiques et médiatiques / Collection „Culture & Communication”*. Louvain-la-Neuve: De Boeck Supérieur, 2017. 272 p. - ISBN 978-2807306028.
4. CURRAN, James, FENTON, Natalie, FREEDMAN, Des. *Misunderstanding the Internet*. - New York: Routledge, 2012. 194 p. - ISBN 978-0-415-57956-8
5. BARNETT, George A., PARK, Han Woo. Examining the international internet using multiple measures: new methods for measuring the communication base of globalized cyberspace. In: *Qual Quant. International Journal of Methodology*, 2014, Vol. 48, Issue 1, pp. 563–575. - ISSN 1893–1910.
6. SAUNDERS, Benjamin, KITZINGER, Jenny, KITZINGER, Celia. Participant Anonymity in the Internet Age: From Theory to Practice. In: *Qualitative Research in Psychology*, 2015, Vol. 12, Issue 2, pp. 125-137. – ISSN 1478-0887.
7. Infolettre UPF N°97 - Février 2022.
8. CASTELLS, Manuel. *The Information Age: Economy, Society and Culture*. Volume 1: The Rise of the Network Society. 2nd edition Oxford: Wiley Blackwell, 2010 (Prima ediție: 1996). 594 p. - ISBN 978-1-4051-9686-4.
9. McLUHAN, Marshall. *The Medium Is the Massage: An Inventory of Effects*. London: Penguin 2008 (Prima ediție: 1967). 160 p. – ISBN 978-0141035826.
10. PERU-BĂLAN, Aurelia, BĂNEANU, Vitalina. Războiul informațional, propaganda, fake-news: controlul asupra percepției publice. In: *Moldoscope*, 2018, N 1 (80), pp. 128-149. – ISSN 1812-2566.
11. KAUL, Vineet. The Changing World of Media and Communication. In: *Journal of Mass Communication and Journalism*, 2012, Vol. 2, Issue 6, pp. 1-5. - ISSN 2165-7912.
12. SCHIFIRNEȚ, Constantin. *Mass-media, modernitate tendențială și europenizare în Era Internetului*. București: Editura Tritonic, 2014. 355 p. – ISBN 978-606-8571-50-8.
13. PINTILII, Ionel. Comunitatea globală și noile forme de comunicare. In: *Creativitatea în jurnalism*. Vol. 3. Chișinău: CEP USM, 2020, pp. 91-99. - ISBN 978-9975-152-31-0.
14. CASTELLS, Manuel. The interaction between information and communication technologies and the network society: a process of historical change. In: *Coneixement i Societat. Revista d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació*, 2003, Nr. 1, pp. 8-21. - ISSN 1696-7380.
15. CASTELLS, Manuel. *The Information Age. Economy, Society, and Culture*. Vol. 2. The power of identity (2nd ed.). Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. 538 p. – ISBN 978-1-4051-9687-1.
16. PINTILII, Ionel. The metamorphoses of the perception of journalism under the influence of the Internet. In: *Философия и вызовы современности: к 90-летию Института философии НАН Беларуси: материалы Междунар. науч. конф. (15–16 апреля 2021 г., г. Минск). В 3 т. Т. 2 / Ин-т философии НАН Беларуси. – Минск: Четыре четверти, 2021, pp. 137-138. - ISBN 978-985-581-489-5.*

17. PAVLIK, John V. The Impact of Technology on Journalism. In: *Journalism studies*, 2000, Vol. 1, Issue 2, pp. 229-237. – ISSN 1461-670X.
18. PAVLIK, John V. *Journalism and New Media*. New York: Columbia University Press, 2001. 272 p. - ISBN 978-0-231-11483-7.
19. DEUZE, Mark. The Professional Identity of Journalists in the Context of Convergence Culture. In: *Observatorio (OBS) Journal*, 2008, N 7, pp. 103-117. - ISSN 1646-5954.
20. BOCZKOWSKI, Pablo J. The Processes of Adopting Multimedia and Interactivity in Three Online Newsrooms. In: *Journal of Communication*, 2004, Vol. 54, Issue 2, pp. 197-213. – ISSN 1460-2466.
21. LAGERKVIST, Johan. *After the Internet, Before Democracy: Competing Norms in Chinese Media and Society*. New York: Peter Lang, 2008. 325 p. – ISBN 9783034304351.
22. BRODY, E. V. *Communication tomorrow: new audiences, new technologies, new media*. New York: Praeger Publishers, 1990. 298 p. – ISBN 0-275-93281-8.
23. DEUZE, Mark. What is Multimedia Journalism? In: *Journalism Studies*, 2004, Vol. 5, N 2, pp. 139–152. - ISSN 1461-670X.
24. NAPOLI, Philip M. *Audience Evolution: New Technologies and the Transformation of Media Audiences*. New York: Columbia University Press, 2011. 272 p. – ISBN 978-0231150354.
25. TACU, Mariana. Tehnici mediatice de reflectare și practici metodologice de interpretare a realității social-politice. În: Victor Moraru. *Europenizarea: fațetele procesului*. Chișinău: IIESP, 2013, pp. 215-224. – ISBN 978-9975-57-064-0.
26. McQUAIL, Denis, WUINDAHL, Sven. *Communication Models for the Study of Mass Communications*. 2nd Edition. London: Routledge. 2015. 238 p. – ISBN 9781138146167.
27. BLUMLER, Jay G., GUREVITCH, Michael. The new media and our political communication discontents: democratizing cyberspace. In: *Information, Communication & Society*, 2001, Vol. 4, Issue 1, pp. 1-13. - ISSN 1369-118X.
28. ELSIHAR-MALKA, Vered, ARIEL, Yaron, Weimann, Gabriel. Rethinking political communication in the digital sphere. In: *The Journal of International Communication*, 2020, Vol. 26, Issue 2, pp. 190-210. - ISSN: 1321-6597.
29. PINTILII, Ionel. Presa tipărită, presa on-line? In: *Intertext*, 2014, N 3-4, pp. 246-250. – ISSN 1857-3711.
30. STEPANOV, Georgeta. The positive impact of modern information technologies on journalistic production. The case of written press. În: *International Journal of Communication Research*, 2019, Vol. 9, Issue 1, pp. 32-37. – ISSN 2246-9265.
31. MORARU, Victor, PINTILII, Ionel. Jurnalismul contemporan între formatul tradițional și imperativul schimbării. În: *Moldoscopia*, 2021, nr. 1 (92), pp. 134-147. - ISSN 1812-2566.
32. MARIN, Constantin. *Mass-media în postcomunism*. Chișinău: CEP USM, 2021. 344 p. – ISBN 978-9975-158-75-6.
33. BULICANU, Victoria. Europenizarea presei moldovenești din perspectiva tehnologiilor informaționale utilizate. În: *Intertext*. Ediție specială, 2016, pp. 300-304. – ISSN 1857-3711.
34. TACU, Mariana. Technological progress: generator of changes in the media field. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2021, N 12 (158), pp. 9-13. - ISSN 1814-3199
35. TACU, Mariana. New Media: cunoaștere, creativitate și multitasking. In: *Creativitatea în jurnalism*. Chișinău: CEP USM, 2018, pp. 47-54. – ISBN 978-9975-142-34.

COMPARTIMENTUL

ȘTIINȚE ECONOMICE

CZU 334

DOI [https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.1\(100\).06](https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.1(100).06)

LINII DIRECTOARE ALE COACHING-ULUI ÎN ANTREPRENORIAS

Aliona LÎȘÎ

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere", Chișinău, Republica Moldova

e-mail: aliona_lisii@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0001-9719-0012>

Elena LUPANCU-POPA

București, România,

Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere",

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: elena_lupancupopa@yahoo.com

<https://orcid.org/0009-0004-1169-480X>

Cristina BĂLĂCEANU

București, România,

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea din București

e-mail: cristina-teodora.balaceanu@faa.unibuc.ro

<https://orcid.org/0000-0002-6878-8530>

Mihaela GRUIESCU

București, România,

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea Română-Americană

e-mail: mgruiescu@yahoo.com

<https://orcid.org/0009-0007-2166-2870>

În contextul schimbărilor pieței muncii, odată cu avansul științelor, în special generate de creșterea ariei de influență a inteligenței artificiale, o serie de meserii, ocupații se schimbă sau dispar. În aceste condiții, propensiunea pentru a identifica noi domenii de activitate devine o motivație în sine pentru un căutător de meserii sau pentru un coacher. Astfel, prin simbioza dintre coacher/coaching și antreprenoriat, articolul își propune identificarea unei căi prin care să

se extindă sfera de interes a antreprenorilor către acoperirea nevoilor clienței prezente și viitoare, prin particularizarea modului de aplicare a antreprenoriatului pe aceste piețe în continuă schimbare.

Cuvinte-cheie: coaching, economie comportamentală, noua economie, satisfacție, utilitate economică.

ENTREPRENEURSHIP COACHING GUIDELINES

In the context of changes in the labor market, along with the advance of science, especially generated by the increase in the area of influence of artificial intelligence, a number of jobs, occupations are changing or disappearing. Under these conditions, the propensity to identify new areas of activity becomes a motivation in itself for a job seeker or a coach. Thus, through the symbiosis between coacher/coaching and entrepreneurship, the article aims to identify a way to expand the sphere of interest of entrepreneurs to cover the needs of the present and future clientele, by customizing the way of applying entrepreneurship in these constantly changing markets.

Keywords: coaching, behavioral economy, new economy, economic utility, satisfaction.

LIGNES DIRECTRICES DU COACHING EN ENTREPRENEURIAT

Dans le contexte des évolutions du marché du travail, parallèlement aux progrès de la science, générés notamment par l'augmentation de la zone d'influence de l'intelligence artificielle, un certain nombre d'emplois, de métiers évoluent ou disparaissent. Dans ces conditions, la propension à identifier de nouveaux domaines d'activité devient une motivation en soi pour un demandeur d'emploi ou un coach. Ainsi, à travers la symbiose entre coach/coaching et entrepreneuriat, l'article vise à identifier une manière d'élargir la sphère d'intérêt des entrepreneurs pour couvrir les besoins de la clientèle actuelle et future, en personnalisant la manière d'appliquer l'entrepreneuriat dans ces marchés en constante évolution.

Mots-clés: coaching, économie comportementale, nouvelle économie, utilité économique, satisfaction.

ПРИНЦИПЫ РУКОВОДСТВА ПО КОУЧИНГУ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВЕ

В условиях изменений на рынке труда, наряду с прогрессом науки, особенно вызванным увеличением сферы влияния искусственного интеллекта, меняются или исчезают ряд рабочих мест, профессий. В этих условиях, склонность к определению новых направлений деятельности сама по себе становится мотивацией для соискателя работы или тренера. Таким образом, посредством симбиоза коучинга и предпринимательства, статья направлена на определение способа расширения сферы интересов предпринимателей для покрытия потребностей настоящей и будущей клиентуры, путем настройки способа применения предпринимательства на постоянно меняющихся рынках.

Ключевые слова: коучинг, поведенческая экономика, новая экономика, экономическая полезность, удовлетворение.

Introducere

Odată identificată cererea, antreprenorul va avea în vedere, în mod primordial, satisfacerea nevoilor cererii. Totodată, urmare a folosirii tehnologiilor noi în domeniul economic, nevoile vor fi deosebit de fragmentate, minimizate din perspectiva interesului și a ariei de acoperire. În acest fel, viteza de reacție

a antreprenorului trebuie susținută și ajustată permanent pentru a se menține pe piață. Identificarea resporturilor antreprenorului, din perspectiva motivației și a ubicuității, pot cădea în sarcina unui coacher.

În esență, la nivelul articolului, se descrie relația dintre coacher și antreprenor pentru a crea perspectivele dintre coaching și antreprenoriat. Totodată, se

identifică resorturile care definesc antreprenoriatul prin prisma relației de încredere cu un specialist, în primul rând în comunicare și cunoașterea psihologiei sociale. De fapt, în lumina prefacerilor viitorului, prin dispariția ocupațiilor și a meseriilor care implică omul și munca acestuia, se deschid noi meserii care implică răspunsul unui specialist la problemele complexe ale omului care își pierde locul de muncă, dar poate să exploreze perspectivele, prin identificarea unicității.

Antreprenorul, în momentul de față, are o perspectivă largă în ceea ce privește satisfacerea cererii, în perspectiva asigurării accesului la bunuri pentru consumator, în condiții de utilitate economică. Totodată, pentru un antreprenor, se pot identifica o serie de limitări, pe de o parte, determinate de tehnologie, cum ar fi utilizarea inteligenței artificiale pentru a răspunde cererii, pentru a identifica premise ale cererii, plecând de la motoare de căutare și valorificarea informațiilor pe care acestea le prelucrează, în scopul identificării de nevoi sau false nevoi, ale cererii iar, pe de altă parte, din perspectiva fiscalității, în sensul în care companii mari și foarte mari, datorită economiilor de scară, pot produce bunuri economice, suport al cererii, la prețuri mici, ceea ce scade prețul pieței și împiedică antreprenorul să devină rentabil.

În aceste condiții, pe lângă nevoia de educație economică pentru consumatori, în sensul identificării nevoii, prin prisma unei analize cost-beneficiu, antreprenorul trebuie să fie îndrumat în a-și face un loc pe piață, în lista de priorități a consumatorului pentru bunuri care să răspundă unor cerințe specifice din perspectiva utilității.

Rolul coaching-ului este tocmai de a demonstra relația insolubilă dintre antreprenor și consumator, prin prisma conceptului de utilitate economică, de a converge, prin intermediul bunurilor create, către producerea de bunăstare economică și socială, prin prisma maximizării satisfacției, antreprenorul fiind

cel care identifică, urmare a unei analize comprehensive, nevoile consumatorului și încearcă să le satisfacă, printr-o abordare sustenabilă a lor.

Apelarea la mentor, la coach, a fost gândită sub forma unei relații de muncă în echipă care să sprijine obținerea rezultatelor complexe, atât pentru antreprenor și afacerea sa, cât și pentru consumator, în sensul identificării de chei de rezolvare a problemelor de bunăstare, acces la bunuri economice, calitative și adaptate stilului de viață. Interesul este tocmai identificarea de particularități pentru relația coach-antreprenor/mentor-antreprenor care să valideze de fapt relația dintre antreprenor și consumator prin prisma accesului la bunăstare.

Decizia de a apela la un coacher/antrenor este determinată de mai multe elemente, coroborate, printre care: impasul în activitatea economică, intensificarea competiției și pierderile de valoare ale companiei prin faptul că bunurile economice nu mai corespund cererii, pierderile de utilitate ale bunului economic, urmare a unei competitivități în scădere, în raport cu produse similare, rezistența la schimbare a antreprenorului sau a unor membri din echipă sau mișcări retrograde la nivelul companiei.

Mentorul, în măsura în care este în relație de cooperare acceptată de către antreprenor, va încerca să inducă premisele unei schimbări la nivel acțional pentru antreprenor și companie. În momentul în care antreprenorul decide asupra nevoii de a apela la un coacher/antrenor, văzut predominant ca specialist și investit cu încredere că poate schimba compania, va întreprinde demersuri de a identifica un astfel de specialist.

Metodologia cercetării

Din punct de vedere al metodei de cercetare, articolul are în vedere un chestionar prin care arată atitudinea față de antreprenoriat pornind de la problematizare (identificarea deciziei de a apela la un mentor pentru dezvoltarea unor competențe specifi-

ce antreprenoriatului) folosind itemi care răspund la obiectivul **Decizional/Acțiune concentrată**, trecând prin procesul de introspecție a nevoii de antreprenoriat.

Astfel, întrebările formulate în vederea identificării intenției și așteptărilor antreprenorului în relația cu coacher-ul și care urmau să fie dezvoltate, au fost:

Întrebări de tip Decizional/Acțiune concentrată

1) Decizia de a apela la un coacher/antrenor când intervine?

- a. Ai nevoie de sprijin în activitatea ta
- b. Apreciezi foarte mult o persoană și dorești să îi urmezi exemplul
- c. Consideri că experiența profesională poate căpăta noi sensuri prin apelarea la un specialist
- d. Vrei să îți se recunoască progresul personal.

2) Unde cauți un coacher/antrenor?

- a. În domeniul de business în care lucrezi
- b. În rețeaua de profesioniști pe care-i cunoști
- c. Printre prieteni sau liderii grupurilor din care faci parte
- d. Printre profesorii pe care-i ai sau pe care i-ai avut sau chiar în familie.

3) În ce domenii v-ar putea fi de folos un coacher/antrenor?

- a. Domeniul economic, în ansamblul său
- b. Vânzări
- c. Comunicare
- d. Regulamente și fiscalitate
- e. Altele.....care?

Intervievații consideră că decizia de a apela la un coacher/antrenor influențează afacerea iar aceasta poate căpăta noi sensuri în condițiile intervenției unui specialist, văzut în persoana mentorului (25% dintre respondenți), 18% dintre respondenți apreciază că decizia de a apela la un mentor intervine în momentul în care afacerea necesită sprijin, fiind în

situația unui impas determinat de piață sau de o combinație ineficientă a factorilor de producție. Totodată, intervievații apreciază variante de răspuns multiple, combinații precum „Ai nevoie de sprijin în activitatea ta”, „Apreciezi foarte mult o persoană și dorești să îi urmezi exemplul”, „Consideri că experiența profesională poate căpăta noi sensuri prin apelarea la un specialist” sunt apreciate de 14% dintre respondenți.

Decizia de a apela la un coacher/antrenor este determinată de mai multe elemente, coroborate, printre care: impasul în activitatea economică, intensificarea competiției și pierderile de valoare ale companiei prin faptul că bunurile economice nu mai corespund cererii, pierderile de utilitate ale bunului economic, urmare a unei competitivități în scădere, în raport cu produse similare, rezistența la schimbare a antreprenorului sau a unor membri din echipă, mișcări retrograde la nivelul companiei.

Mentorul, în măsura în care este în relație de cooperare acceptată de către antreprenor, va încerca să inducă premisele unei schimbări la nivel acțional pentru antreprenor și companie.

În momentul în care antreprenorul decide asupra nevoii de a apela la un coacher/antrenor, văzut, predominant ca specialist și investit cu încredere că poate schimba compania, va întreprinde demersuri de a identifica un astfel de specialist. Dintre variantele identificate și analizate, cei mai mulți mentori, în opinia antreprenorilor, pot proveni din următoarele direcții: din domeniul de business în care antreprenorul își desfășoară activitatea, din rețeaua de profesioniști pe care antreprenorul îi urmărește și le poate solicita sprijinul/sfatul, dintre prieteni sau liderii grupurilor pe care antreprenorul îi frecventează, dintre profesorii cunoscuți ai antreprenorului sau din anturajul apropiat. Respondenții au identificat ca predominantă identificarea unui mentor în rețeaua de business în care antreprenorul își desfășoară

șoară activitatea (22%), urmată de rețeaua de profesioniști afiliată domeniului de activitate (20%), ceea ce întărește ideea potrivit căreia un antreprenor este competitiv în aria de business.

Motivația pentru dezvoltarea afacerii este atât intrinsecă, în sensul identificării resorturilor interne din organizație, prin luarea în considerare a gradului de valorificare a resurselor pentru obținerea rezultatului scontat, cât și extrinsecă, prin identificarea resorturilor externe care influențează poziția companiei în cadrul pieței specifice.

Domeniile de interes pentru intervenția antrenorului sunt diverse și includ domeniul economic în ansamblul său, vânzări, comunicare, regulamente și fiscalitate, dar și elemente care țin de capacitatea organizatorică, pe de o parte, și elemente psihoorganizaționale și sociale, printre care: empatia, stima de sine, rezolvarea sarcinilor de lucru în condiții de confort psihic și emoțional. Astfel, 43% dintre respondenți consideră relevantă implicarea mentorului în susținerea competențelor de natură economică, comunicare și vânzări. Aceste elemente fac legătura dintre rezultat și relaționarea cu mediul de afaceri extern.

Pentru toate aceste motive, coaching-ul își dovedește capacitatea de a influența calitatea actului decizional, calitatea informației transmise, modalitatea de identificare a instrumentelor de stimulare a motivației membrilor echipei pentru creșterea performanței activității.

Într-o organizație dinamică și preocupată de propria imagine și performanță, coaching-ul este necesar la toate nivelurile. Coaching-ul ar trebui să facă parte din cultura oricărei organizații, fiind o realitate pentru companiile dinamice și performante în a găsi cele mai eficiente și eficace instrumente de stimulare a motivației intrinseci și extrinseci.

Concluzii

Conceptul de dezvoltare presupune o identificare a nevoilor sociale și alocarea de resurse în scopul

satisfacerii acestora. În acest sens, ideile antreprenoriale joacă un rol profund, dar valorificarea lor depinde de capacitatea antreprenorului de a lua decizii în consens cu piața. Altfel spus, dezvoltarea de idei antreprenoriale trebuie să se bazeze pe raționalitate, eficiență și eficacitate economică. Într-o abordare integratoare, aceasta presupune dezvoltarea economică, dezvoltarea socială și dezvoltarea ecologică. Această triadă ce constituie nucleul, se interferează cu dezvoltarea umană, spirituală și culturală.

În societatea contemporană, antreprenorul joacă un rol esențial întrucât este generator de locuri de muncă, identifică soluții pentru problemele comunității, aplică experimental și apoi la nivel de scară de producție adaptată structurii cererii, acele procese și operațiuni produse de către societatea cunoașterii. Dar nu în toate cazurile antreprenorii produc replici din societatea informațională; acest mod de raportare la societate este transpunerea de la parte la întreg a produsului societății prin raportare la cerere. De aceea, coaching-ul, în opinia noastră, este acel mecanism prin care antreprenorul, generator de idei, este adus în situația de a face din ideea sa de afaceri o formă de dezvoltare a economiei. Un coacher reușește să dea încredere antreprenorului că merge pe direcția pe care societatea o indică. De asemenea, îi insuflă acele căi de urmat prin care soluțiile sale antreprenoriale își găsesc piață sau sunt acceptate de piață.

Referințe bibliografice

1. CHOI, Y. R., & Shepherd, D. A. Entrepreneurs' decisions to exploit opportunities. *Journal of management*, 30(3), 2004, p. 377-395.
2. DAMANPOUR, F., & Schneider, M. Phases of the Adoption of Innovation in Organizations: Effects of Environment, Organization and Top Managers. In: *British*

Journal of Management, 17(3), 2003, p. 215–236. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8551.2006.00498.x>

3. FAYOLLE, A. Evaluation of entrepreneurship education: Behaviour performing or intention increasing? In: *International Journal of Entrepreneurship and Small Business* 2(1), 2005.

4. KHANDWALLA, P. N. The Design of Effective Top Management Style. In: *Vikalpa*, 1(2), 1976. p. 41–58. <https://doi.org/10.1177/0256090919760203>

5. LUMPKIN, G. T., DESS, Gregory G., Clarifying the Entrepreneurial Orientation Construct and Linking It to Performance. In: *The Academy of Management Review*, Vol. 21, No. 1, 1996.

6. MILLER, D. Revisited: A Reflection on EO Research and Some Suggestions for the Future, 1983. danny.miller@hec.ca View all authors and affiliations, Volume 35, Issue 5, <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2011.00457.x>, Montana. 2000

7. PATZELT, H., & Shepherd, D. A. Recognizing Opportunities for Sustainable Development. In: *Entrepreneurship Theory and Practice*, 35(4), 2011, p. 631–652. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2010.00386.x>

8. ROGERS, R. The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. In: *Journal of Consultative Psychology*, Vol.21, 1957.

MANAGEMENTUL CALITĂȚII - INSTRUMENT EFICIENT PENTRU DEZVOLTAREA UNEI COMPANII MODERNE INOVATIVE

Tatiana GRIBINCEA

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene ”Constantin Stere”, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: tgribincea04@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0460-3146>

Introducând sistemul de management al calității în firmă se ajunge la: îmbunătățirea frecventă continuă, creșterea concurenței, a eficienței și a profitabilității, proceduri clare, minimizare a erorilor; reducere a timpului de producție, motivație mai mare, comunicare și informare mai bună, optimizarea imaginii, securității și încrederii în produse sau servicii. Problema pe care o vom aborda este cea a utilizării instrumentelor și a tehnicilor calității pentru observarea factorilor care influențează calitatea finală a produselor și serviciilor. Producătorii sau cercetătorii se orientează mai mult spre produs, unde calitatea este descrisă prin indicatori și caracteristici specifice măsurabile ale produsului. Totuși, consumatorii, vânzătorii și economiștii descriu calitatea ca o îmbinare a dorințelor și necesităților consumatorilor; care include caracteristicile produsului, termenul de valabilitate, ofertă permanentă, siguranța alimentară și aspecte etice.

Cuvinte-cheie: calitate, comerț, management, principii, proceduri sistem, standarde, satisfacție.

QUALITY MANAGEMENT - EFFECTIVE TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF A MODERN INNOVATIVE COMPANY

Introducing the quality management system in the company leads to: continuous frequent improvement, increased competition, increased efficiency and profitability, clear procedures, minimization of errors, reduction of production time, greater motivation, better communication and information, optimization of image, security and trust in products or services. The problem we will address is the use of quality tools and techniques to observe the factor that influence the final quality of product and services. Manufacturers or researchers are more product-oriented, where quality is described by specific measurable indicators and characteristics of the product. However, consumers, sellers and economists describe quality as a combination of consumer want and needs, which includes product characteristics, shelflife, permanent supply, food safety and ethical aspects.

Keywords: quality, trade, management, principles, system procedures, standards, satisfaction.

GESTION DE LA QUALITÉ - OUTIL EFFICACE POUR LE DÉVELOPPEMENT D'UNE ENTREPRISE MODERNE INNOVANTE

En introduisant le système de gestion de la qualité dans l'entreprise, nous atteignons: amélioration fréquente continue, concurrence croissante, efficacité et rentabilité accrues, procédures claires, minimisation des erreurs, réduction du temps de production, motivation accrue, meilleure communication et information, optimisation de l'image, sécurité et confiance dans les produits ou services. Le problème que nous aborderons est celui de l'utilisation d'outils et de techniques de qualité qui permettent d'observer les facteurs qui influencent la qualité finale des produits et services

les fabricants ou les chercheurs sont plus orientés vers le produit, où la qualité est décrite par des indicateurs et des caractéristiques mesurables spécifiques du produit alimentaire cependant, les consommateurs, les vendeurs et les économistes décrivent la qualité comme une combinaison des désirs et des besoins des consommateurs, qui comprend les caractéristiques du produit, la durée de conservation, l'approvisionnement permanent, sécurité alimentaire et questions éthiques.

***Mots-clés:** qualité, commerce, gestion, principes, procédures, système, normes, satisfaction.*

УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ – ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОЙ И ИННОВАЦИОННОЙ КОМПАНИИ

Внедрение системы управления качеством в компании приводит к: постоянному частому совершенствованию, усилению конкуренции, повышению эффективности и прибыльности, четким процедурам, минимизации ошибок, сокращению времени производства, большей мотивации, улучшению коммуникации и информации, оптимизации имиджа, безопасности и доверия. в продуктах или услугах. Проблема, которую мы будем решать, заключается в использовании инструментов и методов обеспечения качества для наблюдения за факторами, влияющими на конечное качество продуктов и услуг. Производители или исследователи более ориентированы на продукт, где качество описывается конкретными измеримыми показателями и характеристиками продукта. Однако потребители, продавцы и экономисты описывают качество как сочетание потребительских желаний и потребностей, которое включает характеристики продукта, срок годности, постоянные поставки, безопасность пищевых продуктов и этические аспекты.

***Ключевые слова:** качество, торговля, менеджмент, принципы, системные процедуры, стандарты, удовлетворенность.*

Introducere

O modalitate folosită de instituțiile publice pentru aprecierea calității serviciilor este utilizarea standardelor de calitate, respectiv, implementarea și utilizarea standardelor din clasa ISO 9000.

Timp îndelungat metodele și principiile asigurării calității se utilizau în baza unor standarde și proceduri specifice fiecărui stat. Spre exemplu, în fosta Uniune Sovietică exista Sistemul Complex de Asigurare a calității producției. În Marea Britanie exista standardul B95750 pentru asigurarea calității. Asemenea standarde existau și în SUA. Principala problemă a apărut odată cu extinderea comerțului exterior, când cerințele pentru statele participante erau diferite, deseori neînțelese.

Sistemul de management al calității (SMC) este definit ca fiind un sistem de management prin care se orientează și se controlează o organizație în ceea ce privește calitatea [7].

În același standard (SR EN ISO 9000) este dată o definiție mai extinsă: Sistemul de management al calității este acea parte a sistemului de management al organizației, orientată către obținerea rezultatelor, în raport cu obiectivele calității, pentru satisfacerea necesităților, așteptărilor și cerințelor părților interesate, după caz. O definiție mai dezvoltată este enunțată în *Enciclopedia calității (2005)* [8].

Putem constata că certificatele de calitate ISO au un impact pozitiv asupra întreprinderii, anume ce ține de eficiența și eficacitatea ei, dar și de faptul că după această certificare întreprinderea este predispusă să ridice productivitatea întreprinderii și desigur satisfacția predispusă a clienților.

De asemenea, Naveh E. și Marcus A. (2005) evidențiază faptul că organizațiile care sunt certificate după standardul ISO 9000 au rezultate mult mai bune, din punct de vedere al performanței, față de organizațiile care nu sunt certificate. Totodată, Prakash

J. și Mnasour-Nahra P. (2007) consideră, în studiile lor, că standardele ISO 9000 pot fi considerate atât ca niște instrumente eficiente de piață (marketing), cât și ca un instrument eficace pentru atingerea unor îmbunătățiri considerabile ale calității.

Astfel, putem constata faptul că scopul standardelor de calitate ISO este de a dezvolta un set de „standarde” și “norme” referitoare la asigurarea unui nivel ridicat de calitate, respectiv de a furniza o bază sau un fundament pentru un sistem al calității eficient.

Idei principale ale cercetării

Sistemul calității are ca scop integrarea tuturor elementelor care influențează calitatea unui produs sau serviciu oferit de o firmă [7]. Definițiile unor termeni cu privire la conducerea calității, acceptate la nivel internațional, ele având la bază standardul ISO. În continuare menționăm aceste date și o caracteristică succintă a acestor elemente:

Calitatea: este ansamblul de proprietăți și caracteristici ale unui produs sau serviciu care conferă acestuia aptitudinea de a satisface necesitățile exprimate sau implicite.

Controlul calității: tehnicile și activitățile cu caracter operațional utilizate pentru îndeplinirea condițiilor de calitate.

Asigurarea calității: ansamblul de acțiuni planificate și sistematice, necesare pentru a da încredere corespunzătoare că un produs sau serviciu va satisface condițiile de calitate specificate.

Conducerea calității: funcția generală de conducere care determină și implementează politica în domeniul calității.

Sistemul calității: ansamblul de structuri organizatorice, responsabilități, proceduri, procese și resurse care are ca scop realizarea efectivă a conducerii calității.

Relațiile sunt despre interacțiune și comunicare. Ele stau la baza oricărui proces, de origine umană sau tehnică. Viziunea noastră este să asigurăm în mod constant transmisia de energie și date fiabilă și fără întreruperi și să oferim tehnologie indispensabilă pentru viața noastră de zi cu zi. Pasiunea este ceea ce ne determină să creăm cele mai bune soluții pentru și în cooperare cu clienții și partenerii noștri, având grijă în continuare de angajații noștri și acționând în interesul proprietarilor noștri.

În continuare, vom ilustra funcționarea managementului calității la compania GG, care este unul dintre cei mai importanți furnizori de cabluri și fire de date și energie, precum și cablaje pentru sectorul auto și industrial și, prin urmare, este un inovator care modelează viitorul lumii.

Promovarea valorilor corporative

A ști cum

Bunul nu este suficient pentru noi. Ne străduim să obținem excelență în tot ceea ce facem și, prin urmare, nu suntem mulțumiți până când obținem ce este mai bun. Ne propunem în mod constant perfecțiunea, deoarece avem un angajament puternic față de calitate și fiabilitate. Peste 80 de ani de experiență ne fac un partener principal în inovare și soluții pentru energie și transmisie de date. Mulți ani de experiență au făcut ca GG să fie un pionier și influență în industria noastră. Oricare arfi circumstanțele, GG este cunoscut ca soluție de probleme care înțelege cerințele diferite și diverse ale clienților. Trăim o politică zero defecte pentru a garanta o calitate excepțională, care este, de asemenea, legată de îmbunătățirea continuă și de a fi un partener de încredere pe care să ne bazăm. Trainingurile personalizate și educația continuă fac parte din înțelegerea noastră corporativă și îi ajută pe angajații noștri să-și extindă cunoștințele în fiecare zi.

Focus uman

Totul începe cu oamenii. Succesul nostru se bazează pe furnizarea de produse de înaltă calitate, dar și pe concentrarea noastră puternică asupra tuturor celor implicați în acest proces. Trăim o comunicare directă, deschisă și de încredere.

Credem în munca în echipă și o abordare centrată pe om. Ne propunem să menținem relații puternice cu clienții noștri, partenerii, angajații, furnizorii, proprietarii și alte părți interesate. Producerea de bunuri excelente necesită dedicare deplină și angajament. Serviciul pentru clienți este prioritatea noastră principală și va fi finalizat numai atunci când este atinsă cea mai înaltă satisfacție a clienților. Face parte din filozofia noastră de a facilita dezvoltarea personală a forței noastre de muncă și de a le ascuți abilitățile prin traininguri personalizate și educație continuă. Oferim un mediu de lucru îngrijitor, sigur și sănătos și încurajăm angajații noștri să-și elibereze și să-și dezvolte potențialul.

Inovație

Inovația ne conduce din trecut în viitor. Este un proces din care fac parte toți colegii GG, indiferent de domeniul lor de operare sau de nivelul lor. GG este mândru să fie o companie de top din lume pentru inovarea cablurilor de date și industriale și o mare varietate de cablaje. Lider de piață în industria noastră, GG este cunoscut pentru că este un specialist de la început până la sfârșit. Suntem unul dintre puținii care sunt capabili să furnizeze diverse produse de-a lungul lanțului valoric: de la materii prime la cablaje. Competența noastră de bază este să dezvoltăm soluții specifice pentru clienți și aplicații pentru multe provocări speciale. Tehnologia de ultimă oră este ceea ce înseamnă GG și este rezultatul faptului că a fost un pionier și inovator în transmisia de energie și date de mulți ani. Mobilitatea electrică,

conducerea autonomă și digitalizarea sunt obiectivul nostru principal pentru inovare și factori importanți de dezvoltare în industria noastră.

Responsabilitate

A fi o companie lider globală înseamnă și asumarea responsabilității. Responsabilitate și conformare legală pentru toate activitățile noastre corporative, fie etic, social sau de mediu. Fiind un pionier al timpului său, GG dorește să dea un exemplu în modul în care trebuie să fie gestionate companiile moderne și orientate spre viitor. Politica noastră corporativă include o utilizare responsabilă a resurselor pentru a reduce impactul negativ asupra mediului, sporind acest lucru prin optimizarea proceselor noastre de producție în mod regulat.

Nu suntem doar conștienți de toate activitățile noastre externe, ci și căutăm un mediu de lucru sănătos pe plan intern. Ca o afacere de familie, avem grijă de angajații noștri și rămânem o structură corporativă stabilă, care permite dezvoltarea durabilă într-un cadru durabil. Păstrăm un echilibru sănătos între noi oportunități și creștere constantă pentru a menține sustenabilitatea și progresul în aceeași măsură. Managementul calității este esențial pentru succesul oricărei organizații, având un impact semnificativ asupra performanței, eficienței și satisfacției clienților. Iată câteva aspecte importante ale managementului calității:

- *Îmbunătățirea continuă:* Managementul calității promovează un proces constant de îmbunătățire a produselor, serviciilor și proceselor. Aceasta asigură că organizația se adaptează și evoluează pentru a satisface nevoile și așteptările clienților.

- *Satisfacția clienților:* Oferirea de produse și servicii de înaltă calitate este esențială pentru menținerea și creșterea bazei de clienți. Managementul calității se concentrează pe înțelegerea și

satisfacerea cerințelor clienților, ceea ce duce la fidelizarea acestora.

- *Conformitatea cu standardele și reglementările:* Implementarea unui sistem de management al calității ajută organizațiile să respecte standardele și reglementările relevante din industrie, cum ar fi ISO 9001. Conformitatea asigură că produsele și serviciile sunt sigure și de înaltă calitate.

- *Eficiența operațională:* Managementul calității identifică și elimină deșeurile și ineficiențele din procesele organizației. Acest lucru conduce la economii de costuri și la creșterea productivității.

- *Angajamentul angajaților:* Un sistem de management al calității bine implementat motivează angajații, făcându-i să se simtă parte integrantă a procesului de îmbunătățire a calității. Angajații motivați sunt mai predispuși să contribuie pozitiv la succesul organizației.

- *Gestionarea riscurilor:* Managementul calității ajută la identificarea și gestionarea riscurilor asociate cu produsele și serviciile. Aceasta reduce probabilitatea apariției problemelor și îmbunătățește capacitatea organizației de a răspunde rapid și eficient la eventualele deficiențe.

- *Reputația și competitivitatea:* Organizațiile care prioritizează calitatea au o reputație mai bună și sunt percepute ca fiind mai de încredere și mai profesioniste. Aceasta le conferă un avantaj competitiv pe piață.

- *Feedback și măsurare:* Un sistem de management al calității eficient include mecanisme de colectare și analiză a feedback-ului de la clienți și de la alte părți interesate. Aceste informații sunt esențiale pentru a face ajustări și pentru a îmbunătăți constant procesele și produsele.

Concluzii

Managementul calității este vital pentru asigurarea succesului pe termen lung al unei organizații,

contribuind la creșterea satisfacției clienților, eficienței operaționale și competitivității pe piață.

Aplicarea instrumentelor managementului calității în soluționarea problemelor reprezintă o componentă esențială pentru asigurarea performanței și competitivității organizațiilor în diverse industrii. Prin utilizarea metodică și sistematică a unor instrumente precum Diagrama Ishikawa, Diagrama Pareto, FMEA (Failure Mode and Effects Analysis), controlul statistic al proceselor și altele, organizațiile pot identifica și elimina cauzele fundamentale ale problemelor, îmbunătățind astfel procesele, produsele și serviciile oferite.

Studiul de față a evidențiat eficiența acestor instrumente în diverse contexte industriale, demonstrând cum pot contribui la îmbunătățirea continuă, la reducerea costurilor și la creșterea satisfacției clienților. Implementarea adecvată a managementului calității nu doar că rezolvă problemele curente, ci și previne apariția unor noi probleme, printr-o abordare proactivă și preventivă.

De asemenea, cercetarea a subliniat importanța implicării angajaților la toate nivelurile organizației în procesul de management al calității, asigurând astfel o cultură organizațională orientată spre excelență și îmbunătățire continuă. Prin formarea și motivarea angajaților, se creează un mediu de lucru propice pentru inovare și eficiență.

Aplicarea instrumentelor managementului calității este o practică indispensabilă pentru orice organizație care dorește să-și optimizeze procesele, să-și îmbunătățească produsele și serviciile și să-și asigure succesul pe termen lung. Adoptarea acestor instrumente nu este doar o necesitate operațională, ci și o strategie competitivă care poate transforma provocările în oportunități de creștere și dezvoltare.

Aceste concluzii reflectă beneficiile și importanța aplicării instrumentelor managementului calității în

soluționarea problemelor, subliniind impactul pozitiv asupra performanței organizaționale, eficienței operaționale și satisfacției clienților, în următoarele aspecte:

– *Îmbunătățirea continuă*: Aplicarea instrumentelor managementului calității facilitează un ciclu de îmbunătățire continuă, permițând organizațiilor să rămână competitive și eficiente.

– *Identificarea cauzelor rădăcină*: Instrumentele precum Diagrama Ishikawa și FMEA sunt esențiale pentru identificarea cauzelor fundamentale ale problemelor, prevenind recurența acestora.

– *Reducerea costurilor*: Utilizarea controlului statistic al proceselor și a altor tehnici de management al calității contribuie la reducerea deșeurilor și a costurilor asociate cu defectele și neconformitățile.

– *Satisfacția clienților*: Implementarea eficientă a managementului calității conduce la produse și servicii de înaltă calitate, crescând astfel satisfacția și loialitatea clienților.

– *Creșterea productivității*: Prin optimizarea proceselor și eliminarea ineficiențelor, organizațiile pot crește semnificativ productivitatea și performanța operațională.

– *Conformitatea cu standardele*: Aplicarea instrumentelor managementului calității asigură conformitatea cu standardele internaționale și reglementările industriei, precum ISO 9001 și IATF 16949.

Aceste recomandări sunt menite să sprijine organizațiile în implementarea și optimizarea instrumentelor managementului calității pentru a soluționa problemele legate de calitate, a îmbunătăți procesele și a satisface așteptările clienților, prin:

• *Implementarea unui sistem de management al calității*: Organizațiile ar trebui să adopte un sistem formal de management al calității, precum ISO 9001, pentru a standardiza procesele și a asigura conformitatea cu reglementările industriei.

• *Formarea continuă a angajaților*: Este esențial să se asigure formarea continuă a angajaților în privința instrumentelor și tehnicilor de management al calității pentru a menține un nivel ridicat de competență și cunoștințe.

• *Involuarea activă a managementului*: Este crucial ca echipa de management să fie implicată activ în inițiativele de management al calității, demonstrând angajamentul organizației față de îmbunătățirea continuă.

• *Crearea unei culturi a calității*: Promovarea unei culturi organizaționale care pune accent pe calitate, încurajând angajații să contribuie la îmbunătățirea proceselor și să raporteze problemele de calitate.

• *Integrarea feedback-ului clienților*: Colectarea și analiza constantă a feedback-ului de la clienți pentru a identifica oportunități de îmbunătățire și a răspunde rapid la nevoile acestora.

• *Monitorizarea și revizuirea periodică a performanței*: Efectuarea unor revizurii periodice ale performanței sistemului de management al calității pentru a identifica și implementa îmbunătățiri continue.

Referințe bibliografice

1. ANTONESCU, V., CONSTANTIN, D. *Managementul Calității Totale*. Oficiu de informare documentară pentru industria construcțiilor de mașini. Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 2003, 179 p.
2. LĂCRĂMIOARA, Ana Leon. *Managementul calității*. Aplicații și studii de caz, Ediția II- a, Iași, 2012, 90 p.
3. PRUTEANU, O. ș.a. *Managementul Calității Totale*. Junimea, Iași, 1998, 120 p.
4. CIOBANU M., ș.a. *Ingineria Calității*, București: Ed. Printech, 1999, 50 p.
5. CUMPANICI A. *Ghid privind asigurarea ca-*

lității în companiile de prelucrare mici și mijlocii, Chișinău, 2007, 48 p.

6. Standardele din familia ISO 9000 [online] [accesat la 06.04.2024] Disponibil: <http://www.rasfoiesc.com/business/management/STANDARDELE-DIN-FAMILIA-ISO39.php>.

7. *Tehnici și instrumente ale managementului calității* [online] [accesat la 06.04.2024] Disponibil: <http://www.scrigroup.com/mana->

[gestion/TEHNICI-SI-INSTRUMENTE-ALE-MAN31374.php](http://www.scrigroup.com/mana-).

8. *Tehnici structurate de rezolvare a problemelor* [online] [accesat la 11.04.2024] Disponibil: <http://leanblog.ro/wp/wp-content/uploads/2012/11/Philean-Tehnici-de-rezolvare-a-problemelor.pdf>.

9. GRAȚIELA, D. *Bazele managementului calității în afaceri*. București: Ed. Risoprint, 2013, 168 p.

ANALIZA PROCESULUI ANTREPRENORIAL LA NIVELUL ENTITĂȚII PRIN RAPORTARE LA COACHING

Aliona LÎSÎI

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene ”Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: aliona_lisii@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0001-9719-0012>

Elena LUPANCU-POPA

București, România,
Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene ”Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: elena_lupancupopa@yahoo.com
<https://orcid.org/0009-0004-1169-480X>

Antreprenoriatul de succes are loc atunci când persoanele creative reunesc un nou mod de a satisface nevoile prin identificarea de noi oportunități pe piață. Acest lucru se realizează printr-un proces modelat, care mobilizează și direcționează resursele pentru a livra un anumit produs sau serviciu clienților, folosind o strategie de intrare pe piață care prezintă investitorilor construirea de fluxuri de venituri și profitabilitate durabile. Proiectarea unui produs și a operațiunilor specifice impun aplicarea criteriilor de sustenabilitate la nivelul consumului de energie și de materiale, contribuind la eliminarea impactului social inechitabil din cauza operațiunilor întreprinderii, inclusiv a impactului său asupra lanțului de aprovizionare.

Cuvinte-cheie: antreprenoriat, coaching, strategie, oportunitate, rezultat.

ANALYSIS OF THE ENTREPRENEURIAL PROCESS AT THE LEVEL OF THE ENTITY BY REPORTING TO COACHING

Successful entrepreneurship occurs when creative people put together a new way to satisfy needs by identifying new market opportunities. This is done through a patterned process that mobilizes and directs resources to deliver a specific product or service to customers using a go-to-market strategy that presents investors with building sustainable revenue streams and profitability. The design of a product and specific operations require the application of sustainability criteria at the level of energy and material consumption, contributing to the elimination of unfair social impact due to the company's operations, including its impact on the supply chain.

Keywords: entrepreneurship, coaching, strategy, opportunity, result.

ANALYSE DU PROCESSUS ENTREPRENEURIAL AU NIVEAU DE L'ENTITÉ PAR RAPPORT AU COACHING

L'entrepreneuriat réussi se produit lorsque des personnes créatives mettent au point une nouvelle façon de satisfaire les besoins en identifiant de nouvelles opportunités de marché. Cela se fait via un processus structuré qui mobilise et dirige les ressources pour fournir un produit ou un service spécifique aux clients en utilisant une stratégie de mise sur le marché qui permet aux investisseurs de créer des sources de revenus et une rentabilité durables. La conception d'un produit et des opérations spécifiques nécessitent l'application de critères de durabilité au niveau de la consommation d'énergie et de matériaux, contribuant à l'élimination de l'impact social injuste dû aux opérations de l'entreprise, y compris son impact sur la chaîne d'approvisionnement.

Mots-clés: *entrepreneuriat, coaching, stratégie, opportunité, résultat.*

АНАЛИЗ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОГО ПРОЦЕССА НА УРОВНЕ ПРЕДПРИЯТИЯ ОТНОСИТЕЛЬНО КОУЧИНГА

Успешное предпринимательство возникает, когда творческие люди находят новый способ удовлетворения потребностей путем выявления новых рыночных возможностей. Это делается с помощью шаблонного процесса, который мобилизует и направляет ресурсы для доставки конкретного продукта или услуги клиентам с использованием стратегии выхода на рынок, которая предоставляет инвесторам возможность создания устойчивых потоков доходов и прибыльности. Проектирование продукта и конкретных операций требуют применения критериев устойчивости на уровне потребления энергии и материалов, что помогает устранить несправедливое социальное воздействие в результате деятельности компании, включая ее влияние на цепочку поставок.

Ключевые слова: *предпринимательство, коучинг, стратегия, возможность, результат.*

Introducere

Inovarea antreprenorială combinată cu principiile de durabilitate poate fi defalcată în următoarele cinci elemente-cheie pentru analiză:

- Oportunitate
- Antreprenor/echipă
- Concept al produsului
- Resurse
- Strategie.

Asocierile de succes se caracterizează prin coerență sau “potrivire” între aceste piese. Interesele și abilitățile antreprenorului trebuie să se potrivească cu designul și oferta produsului; calificările echipei ar trebui să corespundă cunoștințelor necesare pentru lansarea proiectului. Oportunitatea de piață trebuie să se potrivească cu conceptul de produs, în sensul că trebuie să existe cerere pe piață pentru produs sau

serviciu și, desigur, trebuie identificați clienții timpurii (cei care doresc să cumpere). În cele din urmă, trebuie identificate și puse în funcțiune resurse suficiente, inclusiv resurse financiare (de exemplu, capital de exploatare), spații de birouri, echipamente, instalații de producție, componente, materiale și expertiză.

Metodologia cercetării

Din punct de vedere al metodei de cercetare, lucrarea se bazează în genere pe metoda de cercetare deductivă analizând o serie de lucrări deja existente și teorii de referință în domeniu, încercând o sinteză a cercetărilor, având ca principal obiectiv îmbogățirea cunoașterii în domeniu.

O altă metodă de cercetare este cea calitativă, ca un argument pentru conturarea de puncte de vedere, interpretări, concluzii, în detrimentul utilizării metodei de cercetare cantitative, din cauze care sunt ge-

nerate de penuria de date statistice pe un interval de timp care să facă posibilă utilizarea instrumentelor econometrice necesare, cât și metoda analizei comparative.

Oportunitatea

Oportunitatea este o șansă de a se angaja în tranzacții cu clienții care le satisfac dorințele, generând în același timp profituri care permit continuitatea și totodată construcția afacerii în timp. Multe condiții diferite din societate pot crea oportunități pentru noi bunuri și servicii. Ca potențial antreprenor, întrebările cheie sunt următoarele:

- Care sunt condițiile care au creat o oportunitate de piață pentru ideea de afacere?
- De ce oamenii își doresc și au nevoie de ceva nou în acest moment?
- Care sunt factorii care au deschis oportunitatea?
- Oportunitatea va fi de durată sau este o fereastră care este deschisă astăzi, dar care este probabil să se închidă mâine?
- Dacă o nevoie nesatisfăcută este percepută, se poate livra ceea ce dorește clientul, generând în același timp marje și profituri durabile?

Considerentele de sustenabilitate împing această analiză mai departe, întrebând cum se poate satisface nevoia pieței cu cea mai mică amprentă ecologică posibilă. În mod ideal, această nevoie este îndeplinită prin alegeri materiale și energetice care îmbunătățesc sistemele naturale; astfel de sisteme includ organisme și comunități umane sănătoase, precum și sisteme de mediu. Considerațiile privind durabilitatea includ reducerea impactului negativ, precum și eforturile de îmbunătățire a rezultatelor mai mari ale sistemului ori de câte ori este posibil din punct de vedere financiar. Să examinăm diferitele piese separat înainte de a încerca să le punem pe toate împreună. Condițiile de oportunitate apar dintr-o varietate de surse. La un nivel societal larg,

acestea sunt prezente ca urmare a unor forțe precum schimbarea demografiei, schimbările de cunoștințe și înțelegere datorate progreselor științifice, reechilibrarea sau dezechilibrarea forțelor politice sau schimbarea atitudinilor și normelor care dau naștere unor noi nevoi. Aceste macro-forțe deschid în mod constant noi oportunități pentru antreprenori. Schimbările demografice vor dicta extinderea sau contracția segmentelor de piață. Astfel, populațiile îmbătrânite din țările industrializate au nevoie de produse și servicii diferite pentru a-și satisface cerințele zilnice, în special dacă tendința de îmbătrânire este urmată de creșterea sporului negativ al populației și reducerea ponderii populației apte de muncă și ocupate. Populațiile mai tinere din economiile emergente doresc ca produsele să răspundă unui set foarte diferit de nevoi și interese materiale. Caracteristici acestui segment de vârstă, din perspectiva consumului, este de a utiliza bunuri cu un nivel ridicat de tehnologie, interschimbabile și futele.

În ceea ce privește preocupările legate de durabilitate, anumite schimbări demografice și provocări legate de poluare creează oportunități. Cu aproximativ 50% din populația lumii care trăiește în zonele urbane, metodele de îmbunătățire a calității vieții din oraș prezintă oportunități de dezvoltare pentru antreprenori. Mai mult, știința ne arată că substanțele chimice industriale ingerate de populație prin respirația aerului poluat, consumul de apă nepotabilă și consumul de alimente contaminate chimic afectează calitatea vieții și nivelul de bunăstare al populației. Cu ajutorul tehnologiilor de monitorizare și detectare, astfel de noi informații creează oportunități de dezvoltare pentru antreprenorii care identifică soluții, sunt concentrați pe oferirea de mijloace de acoperire a necesităților prin intermediul bunurilor economice create. Atunci când se combină concentrarea publică asupra sănătății

și stării de bine prin utilizarea de metode avansate de tratare a apei, tehnologii de ardere curate, surse regenerabile de energie verde, conversia ambalajelor uzate în noi fluxuri de active, compuși chimici pentru procesele industriale și alimente ecologice cultivate la nivel local și durabil, interesul antreprenorilor de a transforma aceste oportunități în modele de afacere sustenabile oferă o gama largă de oportunități care există datorită macrotendințelor în domeniile economic și social.

Când vorbim despre o oportunitate, ne referim la șansa de a satisface o anumită nevoie pentru un client. Clientul are o problemă care are nevoie de un răspuns sau de o soluție. Oportunitatea se prezintă mai întâi atunci când antreprenorul vede o modalitate de a rezolva în mod inovator această problemă, mai bine decât alegerile existente și la un preț comparabil. Presupunând că există mulți cumpărători care au aceeași problemă și ar achiziționa soluția oferită, oportunitatea devine o adevărată oportunitate de afaceri și de piață. Atunci când oportunitățile sunt de o scară suficientă (cu alte cuvinte, suficienți clienți pot fi atrași rapid), iar veniturile vor acoperi costurile și promisiunea pe termen scurt de a obține venituri excedentare după ce cheltuielile inițiale de investiții ale start-up-urilor sunt rambursate, atunci apare o oportunitate economică legitimă pe piață.

Este important să înțelegem că ideile pentru întreprinderi nu sunt întotdeauna oportunități reale; cu excepția cazului în care furnizorii sunt disponibili și clienții pot fi identificați și exploatați, este posibil ca ideile să nu se dezvolte în oportunități de afaceri. În plus, o oportunitate are mai multe dimensiuni care trebuie luate în considerare, inclusiv durata acesteia, dimensiunea segmentului de piață vizat, opțiunile de stabilire a prețurilor care permit acoperirea cheltuielilor. Aceste dimensiuni trebuie explorate și analizate cât mai riguros po-

sibil. În timp ce planurile de afaceri pot servi mai multor scopuri, primul și cel mai important motiv pentru scrierea unui plan de afaceri este de a testa dacă o idee este cu adevărat o oportunitate de piață promițătoare din punct de vedere economic.

Oportunitatea și antreprenorul trebuie să se împletească într-un mod care optimizează probabilitatea de succes. Oamenii devin adesea antreprenori atunci când văd o oportunitate. Ei vor trebui să înceapă o aventură pentru a afla dacă pot transforma această oportunitate într-o afacere de succes. Asta înseamnă că, în mod ideal, experiența de viață a antreprenorului, educația, abilitățile, expunerea la locul de muncă și rețeaua de contacte se aliniaza bine cu oportunitatea.

Cu toate acestea, înainte de a vorbi despre aliniere, care este destinația finală, vom avea în vedere cine este antreprenorul, care este potențialul său creativ, care este nivelul de cunoștințe necesar să îi permită a face față provocărilor curente și de perspectivă din lumea afacerilor. Astfel, antreprenorul individual este o categorie analitică distinctă, care va fi analizat prin prisma răspunsurilor la următoarele întrebări:

- Cine este această persoană?
- Ce aduce această persoană la masa negocierilor?
- Ce educație, abilități și expertiză posedă această persoană?

Ca și oportunitatea, antreprenorul poate fi împărțit în componente. Această analiză este esențială pentru înțelegerea angajamentului și motivațiilor antreprenorului. Analiza antreprenorului indică, de asemenea, adecvarea capacităților individului de a executa, pe un anumit plan de afaceri, un volum de resurse. Componentele sunt, după cum urmează:

- **Valorile.** Ce motivează individul? Ce îi determină nevoia/motivația pentru a dedica timpul necesar pentru a crea o nouă aventură?

- **Educație.** Ce formare a primit individul, ce nivel de educație formală și cât de relevantă este educația pentru sarcinile de care compania are nevoie pentru a lansa cu succes o afacere?

- **Experiență de lucru.** Educația formală poate fi mai puțin relevantă decât experiența profesională? Ce locuri de muncă anterioare a deținut individul și ce responsabilități a avut? Cum a performat în aceste funcții? Ce a învățat?

- **Experiență de viață.** Ce expunere a avut individul care i-ar putea întări (sau slăbi) competențele pentru construirea unei afaceri viabile?

- **Rețele.** Ce relații aduce individul în afacere? Experiențele sale anterioare i-au permis să fie familiarizat și confortabil cu un amestec divers de oameni și instituții, astfel încât să poată apela la resurse externe, relevante, care ar putea ajuta la dezvoltarea companiei?

Dacă o categorie ar putea pretinde dominația în modelarea rezultatului unei întreprinderi inovatoare, aceasta este cea a antreprenorului. Acest lucru se datorează faptului că investitorii investesc în oameni în primul rând. Un plan de afaceri bun, o idee interesantă de produs și o oportunitate promițătoare sunt toate pozitive, dar în cele din urmă este capacitatea antreprenorului de a atrage o echipă, de a scoate un produs și de a-l vinde clienților care contează. În timp ce echipele de management trebuie recrutate relativ repede, de obicei există o persoană care conduce inițial procesul prin capacitatea sa de a mobiliza resurse și, uneori, prin forța pură a voinței, munca grea și determinarea de a reuși. În vremuri dificile, viziunea antreprenorului și abilitățile de conducere sunt cele care pot determina succesul.

În cele din urmă, condusă de antreprenor, se formează o echipă. Pe măsură ce afacerea crește, echipa devine factorul cheie. Abilitățile, educația, capacitățile și punctele slabe ale antreprenorului

lui trebuie să fie augmentate și completate de competențele membrilor echipei pe care îi aduce în proiect. Următoarele sunt întrebări importante de pus:

- Are echipa, ca unitate de fundal, abilitățile, și înțelegerea și posibilitatea de a depăși obstacolele?

- Poate echipa să acționeze ca o unitate de colaborare cu o capacitate puternică de luare a deciziilor în condiții fluide?

- Poate echipa să se ocupe de conflict și dezacord ca un aspect normal și sănătos al lucrului prin decizii complexe?

Dacă s-a înființat o afacere și echipa nu a fost încă formată, aceste întrebări vor fi utile pentru a înțelege ce configurație a oamenilor ar fi necesară să compună o echipă eficientă pentru a duce afacerea la nivele superioare de creștere.

Resurse

Procesele antreprenoriale de succes necesită antreprenori și echipe pentru a mobiliza o gamă largă de resurse avansate în procesul de producție în mod rapid și eficient. Toate întreprinderile inovatoare și antreprenoriale combină resurse specifice, cum ar fi capitalul, talentul și know-how-ul (de exemplu, contabilii, avocații), echipamentele și facilitățile de producție. Descompunerea resurselor necesare ale unei întreprinderi în componente poate clarifica ceea ce este necesar și când este necesar. Deși nevoile de resurse se schimbă în primele etape de creștere ale unei întreprinderi, în fiecare etapă antreprenorul ar trebui să fie clar cu privire la resursele prioritare care permit sau inhibă trecerea la următoarea etapă de creștere. Ce tipuri de resurse sunt necesare? Următoarea listă oferă îndrumări:

- **Capital.** Ce resurse financiare, sub ce formă (de exemplu, capitaluri proprii, datorii, împrumuturi familiale, capital de risc) sunt necesare în pri-

ma etapă? Acest lucru necesită o înțelegere a nevoilor fluxului de numerar, a intervalelor de timp de întrerupere și a altor detalii. Estimările financiare trebuie convertite în situații de venit care să confere stabilitatea afacerii în timp.

- **Know-how.** Ținerea evidenței contabile, juridice și consilierea sunt resurse esențiale care trebuie luate în considerare la începutul fiecărei întreprinderi. Noile întreprinderi necesită un complex de factori de producție adaptați cerințelor tehnologice, de digitalizare și cercetare avansată, în condițiile expunerii societății la cheltuieli integrate în buget.

- **Facilități, echipamente și transport.** Compania are nevoie de spațiu de birouri, facilități de producție, echipamente speciale necesare în stadiul incipient al analizei pentru a face față competiției. Cu toate acestea, pentru a începe și lansa afacerea, resursele trebuie să fie articulate iar costurile preliminare identificate în măsura în care reducerea costurilor este un indicator de sustenabilitate și de asigurare a unei intrări pe piață în condiții de competitivitate.

Conceptul de produs/serviciu

În principal, noile asocieri de afaceri sau inițieri de afaceri oferă soluții la problemele oamenilor. Acest concept impune nu numai examinarea bunului economic care urmează să fie produs din perspectiva costurilor de producție, a costului de oportunitate privind piața și investiția, ci și a înțelegerii a ceea ce resimt clienții, prin prisma utilității economice a bunului realizat. În orice circumstanță de inovare antreprenorială, un antreprenor trebuie să își adreseze următoarele întrebări:

- Care este soluția la o problemă socială pentru care un atare consumator va plăti?
- Bunul economic produs prezintă utilitate economică pentru consumator?
- Cui se vinde produsul? Cumpărătorul este utilizatorul real? Cine ia decizia de cumpărare?

În principal, cumpărătorul cumpără un pachet de atribute care ar putea include tehnologie de ultimă oră, costuri de operare mai mici și, probabil, satisfacția de a face parte dintr-o soluție la problemele de sănătate, mediu și securitate energetică.

Strategia de intrare

O altă categorie de a examina cu atenție începutul unei societăți este strategia de intrare pe piață. Scopul este de a crea unic care implică mobilizarea resurselor, analizarea oportunității, producerea primelor produse de vânzare, fără a putea dovedi, în mod complet, viabilitatea afacerii. Numai prin vânzarea către clienți și colectarea plăților, extinderea producției la o bază mai largă de clienți și generarea de fluxuri de venituri suficiente pentru obține profitul ca expresie a viabilității durabile a întreprinderii. Chiar și atunci, o operațiune cu un singur produs nu conferă prea multe șanse de câștig. Antreprenorul va lua în considerare produse sau servicii suplimentare care să răspundă nevoilor cererii și să determine noi oportunități care nu au fost dezvoltate anterior.

Antreprenoriatul și coaching-ul

Din ce în ce mai mult, există o recunoaștere a rolului coaching-ului cu privire la importanța sa în susținerea antreprenoriatului prezent și viitor. Acest document identifică problema a ceea ce trebuie investigat în acest nou domeniu al activității antreprenoriale. Industria coaching-ului este mare și una dintre cele mai vizibile la nivel mondial. Scopul acestei lucrări este de a oferi o imagine de ansamblu a problemelor de cercetare contemporane atât pentru antreprenoriat, cât și pentru relația dintre coaching și antreprenoriat.

Industria coaching-ului angajează un număr mare de oameni direct și indirect la nivel mondial și este una dintre cele mai globalizate industrii din lume. Având în vedere amploarea industriei coaching-ului în economia globală, aceasta nece-

sită o atenție continuă din partea cercetătorilor din domeniul antreprenoriatului. Pe baza importanței coaching-ului, este esențial ca cercetătorii din domeniul antreprenoriatului să analizeze impactul coaching-ului asupra creșterii rolului antreprenoriatului în dezvoltarea afacerilor sustenabile pentru o economie puternic conectată cu mediul tehnologic și în care locurile de muncă pentru forța de muncă care are un nivel limitat și constant în cunoștințe digitale și tehnologice specifice sunt din ce în ce mai reduse.

În mediul de afaceri global, atât organizațiile mici, cât și cele mari trebuie să reacționeze rapid la condițiile de piață în schimbare pentru a rămâne competitive. Societatea actuală trebuie să inoveze atât în ceea ce privește producerea bunurilor, utilizând resurse obținute din elemente regenerabile, cât și în ceea ce privește prețul produselor, urmare a faptului că, pentru cei mai mulți consumatori, obținerea veniturilor este un proces mult îngreunat și trebuie să acționeze cu raționalitate asupra bugetelor proprii. Pentru a evalua gradul de antreprenoriat al organizațiilor sau al persoanelor, există o serie de dimensiuni, inclusiv inovarea, asumarea de riscuri, proactivitatea, autonomia și agresivitatea competitivă care pot fi utilizate (Lumpkin, Dess, 1996).

Există un consens puternic în literatura antreprenorială că există o lipsă de concepte definite de antreprenoriat (Fayolle et al., 2005). Antreprenoriatul nu este întotdeauna definit în același mod și variază în funcție de context. Miller (1983) subliniază că antreprenoriatul trebuie să implice inovarea tehnologică sau pe piața produselor. Prin urmare, cele mai multe forme de antreprenoriat implică accentul pus pe procese generative dinamice care vizează crearea de noi întreprinderi (Lumpkin, Dess, 1996). Majoritatea antreprenorilor manifestă o tendință de a acționa autonom, ceea ce implică dorința de a se

concentra asupra intuițiilor ca parte a proceselor lor de luare a deciziilor. Antreprenoriatul este o mentalitate care se concentrează pe oportunități și încurajează creativitatea și inovarea (Lumpkin, Dess, 1996). Khandwalla (1976) afirmă că antreprenoriatul implică o conducere carismatică, îndrăzneță și agresivă.

Antreprenoriatul devine un subiect de cercetare mai popular în prezent, în relație cu coaching-ul. Antreprenoriatul poate fi descris ca fiind mentalitatea persoanelor sau organizațiilor implicate activ în căutarea de noi oportunități pentru dezvoltarea afacerilor care să implice, nivelul de dezvoltare al unei comunități.

Relația dintre antreprenoriat și coaching se referă la orice activitate inovatoare într-un context în care majoritatea activităților sunt îmbunătățite cu o calitate proactivă și asumarea de riscuri. Esența antreprenoriatului este că activitățile antreprenoriale sunt integrate aproape invizibil în majoritatea organizațiilor existente. Inovația se află în centrul procesului antreprenorial deoarece se concentrează pe crearea de noi întreprinderi sau pe menținerea unei organizații. Antreprenoriatul implică procesele, practicile și activitățile decizionale care conduc la dezvoltarea de produse, servicii sau piețe. Antreprenoriatul, din perspectiva coaching-ului, din această lucrare este conceptualizat ca un set de valori care influențează tendința unei organizații sau persoane fizice de a crea și dezvolta activități inovatoare și care să fie absorbite de către comunitate. Această lucrare demonstrează importanța unei abordări multidisciplinare față de antreprenoriat și valoarea contribuției din domenii conexe.

Orientarea antreprenorială a unei persoane sau organizații este un indicator puternic al capacității sale de a fi inovatoare în cadrul unei economii locale. O firmă antreprenorială dintr-o industrie are diverse comportamente importante pe care le manifestă

(Lumpkin, Dess, 1996) și care demonstrează că sunt implicate activ în inovarea pieței produselor. Gradul de orientare antreprenorială se măsoară atât în atragerea de piețe care promovează și consumă produsul, cât și în obținerea produsului pe baze sustenabile și reușesc să îl vândă la prețuri competitive.

Antreprenoriatul este un proces de învățare pe măsură ce firmele se angajează în explorarea de noi descoperiri. Antreprenoriatul se referă la procesul de reînnoire a organizației. Crearea de întreprinderi este importantă pentru organizații pe măsură ce încep noi afaceri și le integrează în strategia de afaceri a organizațiilor (Narayanan et al., 2009). Organizațiile creatoare de noi afaceri, atât intern, cât și extern, identifică oportunități care susțin alocarea și valorificarea capitalurilor în condiții de utilizare rațională a resurselor și extindere a pieței produselor livrate. Creșterea pieței este un proces complex care se bazează pe explorarea mediului de afaceri, atât din perspectiva atragerii resurselor, cât și plasarea lor în combinații de producție care să ia în considerare cererea prezentă și potențială.

Există o varietate de noi întreprinderi care pot fi efectuate de către organizații în ceea ce privește produsele, piețele și serviciile implicate. Adesea, succesul unei noi întreprinderi va depinde de resursele organizației. Este esențial ca organizațiile să ofere angajaților mai multă autonomie pentru a urmări oportunitățile antreprenoriale locale, deoarece aceștia dețin mai multe cunoștințe despre piețele locale. Noi perspective asupra antreprenoriatului sunt necesare pentru a înțelege rolul capitalului de risc în crearea de noi oportunități.

Procesul de inovare include dezvoltarea cunoștințelor și apoi punerea în aplicare a ideii (Rogers, 1995). Există trei etape principale ale inovării: inițierea, adoptarea și punerea în aplicare (Dampour, Schneider, 2006). Prima etapă de inițiere constă într-o idee nouă în curs de dezvoltare. A doua

etapă se referă la adoptarea procesului de către o persoană sau organizație și la decizia acesteia de a alocă resurse pentru utilizarea acestuia. Odată ce o inovație a fost adoptată de întreprinderi, cerințele umane, financiare și fizice vor deveni evidente. A treia etapă este etapa de implementare, care include punerea în practică a ideii. Pentru coach, acest lucru include urmărirea activă a ideii și gestionarea procesului de inovare. Antreprenorii sunt mai predispuși să exploateze oportunitățile atunci când au o capacitate de management mai mare și o implicare mai mare a părților interesate (Patzelt, Shepherd, 2011). Mai mult decât atât, atunci când antreprenorii au informații despre caracteristicile unui produs și cererea clientului, mai probabil ca acestea vor fi în măsură să dezvolte tehnologiile necesare pentru a produce bunul economic (Choi, Shepherd, 2004).

Concluzii

Coaching-ul este din ce în ce mai folosit pentru a sprijini antreprenorii în diferite etape ale procesului antreprenorial. Datorită abordării sale personalizate, active și orientate spre reflecție, s-a sugerat că este deosebit de potrivită pentru cerințele complexe de locuri de muncă ale antreprenorilor. Cu toate acestea, în contextul antreprenorial, termenul de coaching nu are o definiție clară și este frecvent utilizat în mod interschimbabil cu alte tipuri de sprijin. Prin urmare, am căutat să caracterizăm coaching-ul antreprenorial și să-l poziționăm în raport cu intervențiile conexe.

Procesul de antreprenoriat îmbină piese din procese care se desfășoară pe parcursul unei perioade îndelungate în care se apreciază dacă afacerea are sau nu succes. Descompunerea procesului în categorii și componente ajută la înțelegerea factorilor de influență și la modalitatea în care aceștia determină succesul în afaceri. Abilitățile și educația

antreprenorului se potrivesc cu ceea ce are nevoie start-up-ul. Oportunitatea poate fi explorată optim cu echipa și resursele care sunt identificate și mobilizate în scopul dezvoltării afacerii. Resursele trebuie utilizate prin prisma raționalității prin identificarea unei strategii care livrează produsul sau serviciul în funcție de utilitatea așteptată a clienților. Disparitățile dintre aceste elemente de bază sunt semne de probleme. Fiecare categorie trebuie analizată și înțeleasă temeinic și toate piesele de puzzle unite pentru a crea imaginea integrată necesară succesului financiar. Un rol în acest sens îl are procesul de coaching care identifică resursele motivaționale ale antreprenorului și le exploatează în sensul în care acesta își pune în valoare toate capabilitățile pentru obține succes.

Referințe bibliografice

1. CHOI, Y. R., & SHEPHERD, D. A. Entrepreneurs' decisions to exploit opportunities. In: *Journal of management*, 30(3), 2004, pp. 377-395.
2. DAMANPOUR, F., & SCHNEIDER, M. Phases of the Adoption of Innovation in Organizations: Effects of

Environment, Organization and Top Managers. In: *British Journal of Management*, 17(3), 2006, pp. 215–236. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8551.2006.00498.x>

3. FAYOLLE, A. Evaluation of entrepreneurship education: Behaviour performing or intention increasing? In: *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 2005, 2(1).

4. KHANDWALLA, P. N. The Design of Effective Top Management Style. In: *Vikalpa*, 1976, 1(2), pp. 41–58. <https://doi.org/10.1177/0256090919760203>

5. LUMPKIN A G. T., DESS GREGORY, G. Clarifying the Entrepreneurial Orientation Construct and Linking It to Performance. In: *The Academy of Management Review*, Vol. 21, 1996, No. 1.

6. MILLER, D. Revisited: A Reflection on EO Research and Some Suggestions for the Future, danny.miller@hec.ca View all authors and affiliations, Volume 35, 1983. Issue 5, <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2011.00457.x>, Montana. 2000

7. PATZELT, H., & SHEPHERD, D. A. Recognizing Opportunities for Sustainable Development. In: *Entrepreneurship Theory and Practice*, 2011, 35(4), p. 631–652. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2010.00386.x>

8. ROGERS, R. The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. In: *Journal of Consultative Psychology*, Vol.21, 1957.

OPERAȚIUNI ȘI TRANZACȚII EFECTUATE PRIN INTERMEDIUL CARDURILOR BANCARE. EVOLUȚIE ȘI INOVAȚIE

Alexandru MARIȚ

Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: alexmarit123@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3198-8398>

În ultimii ani, sistemele bancare mondiale au suferit o serie de schimbări majore. Dereglementarea acestora, corelată cu schimbările rapide din tehnologie, a fixat unele repere privind ultimele tendințe în domeniul financiar-bancar, precum studiul evoluției cardurilor bancare și scopurile utilizării acestora. Cardul bancar este un mijloc de plată universal, destul de popular în întreaga lume, grație comodității și proprietăților sale multifuncționale, în ultimul timp a devenit un accesoriu la fel de necesar ca și telefonul mobil sau cheile de la casă. Cărdul bancar, de fapt, ar putea fi comparat cu o cheiță, care oferă acces la banii din contul bancar, dar în același timp, poate fi gestionat de la distanță. În prezent, cardurile bancare sunt utilizate în peste 200 țări din întreaga lume.

Cuvintele-cheie: sisteme bancare mondiale, climat concurențial, securitate, operațiuni bancare, digitalizare, servicii online, plăți fără numerar.

OPERATIONS AND TRANSACTIONS CARRIED OUT THROUGH BANK CARDS. EVOLUTION AND INNOVATION

As people's daily lifestyle becomes digital, people interact more frequently with online services and generate increasing amounts of personal data, the bank card appears as a modern invention of cashless payment. In fact, banks evolve in a competitive climate, this being the most favorable environment for obtaining banking income. All these premises guide banks on the path of developing their transactions, complicating funds transfer systems, increasing their speed and security. Banking operations, which have as their object payment instruments and techniques, represent an area of major importance in the development of financial activity and not only in all countries that accept monetary payment systems.

Keywords: world banking systems, competitive climate, security, banking operations, digitalization, online services, payments without cash.

OPÉRATIONS ET TRANSACTIONS EFFECTUÉES PAR CARTES BANCAIRES. ÉVOLUTION ET INNOVATION

Ces dernières années, les systèmes bancaires mondiaux ont subi un certain nombre de changements majeurs. Leur déréglementation, corrélée à l'évolution rapide de la technologie, a posé quelques jalons concernant les dernières tendances dans le domaine financier et bancaire, telles que l'étude de l'évolution des cartes bancaires et des finalités de leur utilisation. La carte bancaire est un moyen de paiement universel, très populaire partout dans le monde, grâce à sa commodité et ses propriétés multifonctionnelles, elle est récemment devenue un accessoire aussi nécessaire qu'un téléphone portable ou des clés de maison. La carte bancaire, en fait, pourrait être comparée à une clé, qui donne accès à

L'argent sur le compte bancaire, mais en même temps, elle peut être gérée à distance. actuellement, les cartes bancaires sont utilisées dans plus de 200 pays à travers le monde.

Mots-clés: *systèmes bancaires mondiaux, climat concurrentiel, sécurité, opérations bancaires, numérisation, services en ligne, paiements sans numéraire.*

ОПЕРАЦИИ И СДЕЛКИ, ОСУЩЕСТВЛЯЕМЫЕ ЧЕРЕЗ БАНКОВСКИЕ КАРТЫ. ЭВОЛЮЦИЯ И ИННОВАЦИИ

За последние годы мировые банковские системы претерпели ряд серьезных изменений. Их дерегуляция, связанная с быстрыми изменениями в технологиях, установила некоторые ориентиры в отношении последних тенденций в финансово-банковской сфере, таких как изучение эволюции банковских карт и целей их использования. Банковская карта – универсальное платежное средство, достаточно популярное во всем мире, благодаря своему удобству и многофункциональным свойствам в последнее время она стала таким же необходимым аксессуаром, как мобильный телефон или ключи от дома. Банковскую карту, по сути, можно сравнить с ключом, который обеспечивает доступ к деньгам на банковском счете, но в то же время позволяет управлять ими удаленно. В настоящее время банковские карты используются более чем в 200 странах мира.

Ключевые слова: *глобальные банковские системы, конкурентный климат, безопасность, банковские операции, цифровизация, онлайн-сервисы, безналичные расчеты.*

Actualitatea investigației

Pe măsură ce stilul de viață cotidian al oamenilor devine digital, omul interacționează mai frecvent cu serviciile online și generează cantități tot mai mari de date cu caracter personal, cardul bancar apare ca o invenție modernă a plății fără numerar. Datorită situației date se explică prin faptul că în ultimii ani, în activitatea bancară a Republicii Moldova un mare interes prezintă serviciile bancare privind aspectele inovative ale tranzacțiilor cu carduri bancare. În țările dezvoltate plățile automatizate cu ajutorul diferezitelor carduri bancare au căpătat o vastă răspândire. Activitatea băncilor comerciale în acest domeniu poartă caracterul unui serviciu principal nou, apărut datorită dezvoltării furtunoase a tehnologiilor informaționale. Spre deosebire de operațiunile bancare tradiționale ca, de exemplu, creditarea, atragerea depozitelor, deservirea prin decontare de casă, emisiunea, deservirea cardurilor bancare, ca tip al activității bancare, a apărut relativ nu de mult. Prin faptul că oamenii își modifică interesele, necesitățile și preferințele, specialiștii cotidieni încearcă să răspundă, dar și să acopere aceste cerințe, iar car-

dul bancar oferind numeroase oportunități omului modern, este totuși și o proiecție a viitorului, fiind în legătură directă cu știința. în momentul efectuării cercetării a fost pusă drept bază de a aduce noutatea privind necesitatea dezvoltării operațiunilor pe piața financiară a Republicii Moldova. În realizarea acesteia, s-a urmat scopul fundamental de a cerceta tendința evolutivă a cardurilor, obiectivele fiind: definirea cardului bancar: cercetarea datelor statistice privind evoluția în timp a cardului în R. Moldova; sublinierea așa-numitei „frauda bancară”; studierea tendințelor viitoare ale cardurilor bancare.

De fapt, băncile evoluează într-un climat concurențial, acesta fiind cel mai propice mediu pentru obținerea veniturilor bancare. Toate aceste premise ghidează băncile pe calea dezvoltării tranzacțiilor lor, complicarea sistemelor de transfer de fonduri, majorarea rapidității și securității lor. Operațiunile bancare, care au ca obiect instrumentele și tehnicile de plată, reprezintă un domeniu de importanță majoră în desfășurarea activității financiare și nu numai în toate țările, care acceptă sisteme monetare de plată.

Dezvoltarea plăților instant este legată direct de procesul integraționist în sistemele monetare interna-

ționale și constituie una dintre orientările importante ale procesului de transformare a vechilor și formare a noilor principii, funcții și tehnologii, corespunzătoare timpului și cerințelor legate de evoluția pieței și a relațiilor formate în ea, exercitând o influență directă și indirectă asupra sistemului bancar și a dinamicii lui de dezvoltare.

Experții care analizează tendințele creării unui nou spațiu economic cu valuta comună în rapoartele sale pun accent pe tema creării unui spațiu comun de plată și respectiv alegerea instrumentelor de plată electronică este întradevăr o tendință contemporană a tuturor țărilor. Cetățenii Republicii Moldova și alte țări CSI pentru o lungă perioadă de timp a avut o idee foarte vagă în privința cardurilor bancare de plastic. Colapsul Uniunii Sovietice a rupt multe stereotipuri vechi de plăți fără numerar și relații monetare. Într-o piață extrem de competitivă este nevoia de a găsi noi soluții, pentru a adapta activitățile la infrastructura tehnologică în schimbare. Pentru băncile din Moldova este foarte actuală întrebarea de oferire populației o gamă complexă de servicii a plăților fără numerar.

Materiale utilizate și metode aplicate. Cercetarea trăsăturilor definitorii, specificului și a evoluției sistemului bancar și ale pieței produselor bancare se bazează pe analiza și sinteza literaturii de specialitate a autorilor autohtoni și din străinătate, pe o abordare comprehensivă, istorică și sistematică. La realizarea ei au fost aplicate următoarele metode: analiza, sinteza, inducția și deducția, analiza comparativă și metoda grafică.

Rezultate obținute și discuții

Instituțiile financiar-bancare au rolul de motor de creștere în dezvoltarea economiei naționale. În epoca contemporană nu poate exista o economie sănătoasă iară un sistem bancar bine conturat și organizat. „Dezvoltarea culturii și civilizației bancare este benefică atât pentru sistemul bancar, în prezent

și în viitor, cât și pentru întreaga noastră societate” [2, p.10.].

Primul sistem de plată fără numerar a fost creat în Statele Unite în perioada „boom-ului comercial” (1940 - 1950). În cea mai mare parte, acesta a înlocuit carnetele de cecuri, cu toate acestea, în 2010, decontările prin cecuri erau încă populare în SUA, aproximativ 40% dintre cetățeni foloseau acest instrument [].

În procesul dezvoltării sale, a avut loc modernizarea tehnică a cardurilor. Prima idee generală de card a apărut la începutul secolului XX, când corporațiile petroliere și magazinele comerciale au emis propriile carduri pentru dezvoltarea serviciului clienți și drept un mijloc de a îmbunătăți loialitatea clienților. La început, a fost doar o bucată de carton, apoi pe carduri au apărut numărul embosat și numele titularului, a început să funcționeze pe principiul unui card perforat. În anul 1949 Diners Club și American Express au lansat primul card bancar modern creat din plastic. Acest card a fost creat exclusiv pentru plățile în 27 de restaurante renumite din orașul New York. Până în anul 1951 circa 20.000 de norocoși erau deținători ale acelor carduri bancare. Primul card de credit universal (Diners Club) a apărut în 1950. Toate cardurile din prima dată a existenței au permis să primească împrumuturi aproape nelimitate de la bănci. Prin urmare, cârdul Diners Club desemnează automat o persoană foarte bogată. Acest lucru a început să fie folosit de escroci, care au luat sume mari pe carduri de credit, apoi s-au ascuns. În anul 1952, cardul Diner's Club era acceptat în 400 de restaurante, 30 de hoteluri, 200 de companii de închiriere a mașinilor și la 4 florării. Totuși, creatorul cardului, McNamara, a considerat că cardurile bancare au devenit inutile și a vândut partea sa din companie. Acesta a primit 200.000 de dolari, ceea ce este echivalentul a 1.6 milioane de dolari în ziua de azi.

Primul card de credit din Europa este emis de compania britanică Finders Services în anul 1951.

Anii 1950 - 1960 se evidențiază prin faptul că cardurile de credit ale benzinărilor din America câștigă popularitate. Japonia lansează propriul sistem de carduri de plată JCB (Japan Credit Bureau) în anul 1964, iar în 1966 este lansat EuroCard care este o companie de carduri activă pe piața nordică pentru carduri private și corporative care are ca scop să ajute companiile și persoanele private să efectueze plățile într-un mod sigur, eficient și convenabil. În prezent Eurocard este emis și administrat de SEB Kort Bank AB [5], un grup lider de servicii financiare nordice, care în Suedia și în țările baltice, oferă consultanță financiară și o gamă largă de servicii financiare. În Danemarca, Finlanda, Norvegia și Germania, acest grup oferă servicii complete pentru clienții corporativi și instituționali [10].

Prima utilizarea a cardurilor cu bandă magnetică se datează la începutul anilor 60' atunci când Autoritatea de Tranzit de la Londra a instalat banda magnetică pentru a putea introduce informațiile cu privire la contul deținătorului. Odată cu introducerea benzii magnetice cardurile bancare au început să devină din ce în ce mai populare datorită securității sporite ale economiilor clienților, comodității și mai târziu datorită posibilității de a folosi cârdul bancar la terminalele și bancomatele băncilor comerciale. La începutul anilor 70, a fost produs în masă bandă magnetică de către International Business Machines, care a câștigat popularitate la nivel mondial în anii optzeci, în anii nouăzeci au devenit aproape universale.

Cele mai mari dificultăți pentru cardurile cu bandă magnetică au apărut la mijlocul anilor optzeci, când a apărut tehnologia smart-cardurilor. Primul card cu microcip a fost patentat de către Francezul Roland Moreno în anul 1974. Cardurile inteligente, în aparența lor, sunt foarte asemănătoare cu cardurile cu bandă magnetică, majoritatea au încă o astfel de bandă, pentru a fi utilizate în cazul în care cititorii de carduri inteligente nu sunt disponibile, dar

un cip cu microprocesor este încorporat în plasticul carcasei lor. Acest cip monitorizează funcționarea cardului, ceea ce înseamnă că pentru autorizarea și finalizarea a aproximativ 85 la sută din tranzacții, numai informațiile stocate direct în cip sunt suficiente și comunicarea cu rețeaua nu este necesară, iar acest lucru este un mare avantaj pentru acele locuri în care conexiunea este instabilă. Un astfel de card poate conține, de asemenea, un număr de identificare personal ascuns (PIN) și, astfel, cârdul poate verifica codul PIN introdus de utilizator, fără a dezvălui acest cod echipamentelor de citire, ceea ce reprezintă o îmbunătățire majoră a securității [11]. Lansarea cardurilor bancare la nivel mondial nu era posibilă fără contribuția majoră a celor 2 sisteme de plăți - VISA și Mastercard, care stau la baza dezvoltării industriei cu carduri bancare. Visa și Mastercard sunt organizații globale, care emit carduri de plastic. În total, ele controlează 50% din cardurile de debit și credit global și 85% din cele europene. Din istoria apariției celor 2 sisteme de plăți se evidențiază anul 1966, luna noiembrie, când Bank of America, în California, condus de Banca Wells Fargo, a fondat Asociația de carduri bancare (Ing. California To Association va Bank Card) și a ales numele de Master Charge, iar în 1979 Master Charge devine MasterCard. MasterCard, în colaborare cu Eurocard, introduce primul card de debit la nivel mondial - Maestro, în anul 1991. Anul 1970, luna iulie, este remarcat prin faptul că a fost fondat National BankAmericard Inc., în SUA - predecesorul VISA. Iar în 1977, Bank Americard devine VISA.

Primul bancomat din lume a fost instituit la Londra în 1967, în luna iunie, de către Barclays Bank. Ulterior, în anii 1980, se dezvoltă și apar primele rețele ATM la nivel național (Cirrus, Plus, Exchange, etc.) - în SUA, Japonia și Europa. Terminalele de plată au fost dotate pentru prima dată cu comunicarea prin GPRS, frecvențe radio sau Bluetooth, în anul 2000.

O evoluție pozitivă în acest sector se remarcă în anul 2002 luna decembrie când MasterCard testează microcipul fără contact PayPass și introduce minicardul SideCard. În anul 2005 -MasterCard și VISA au ajuns la un acord privind un standard pentru cardurile de microcircuit față contact [12].

Primele eforturi de dezvoltare a sistemului bancar din Republica Moldova sunt înregistrate în anul 1992 Republica Moldova a devenit membru a Fondului Monetar Internațional și a Băncii Internaționale de Reconstrucție și Dezvoltare, ceea ce a contribuit la începutul constituirii unui sistem de reglementare și supraveghere bancară în baza normelor internaționale. În anul 1995 au fost aprobate Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei și Legea instituțiilor financiare, care la acel moment în mare parte a fost o tentativă de implementare a celor mai bune practici internaționale în domeniul bancar. În Republica Moldova apariția cardurilor bancare a avut loc mult mai târziu, primul card bancar lansat a fost VISA Classic emis la 5 iunie 1997 de către VictoriaBank [6]. În prezent băncile comerciale din Republica Moldova emit și deservește carduri de plată doar în cadrul sistemelor internaționale de plăți. Utilizarea lor se amplifică treptat în fiecare an, fiind susținute de soluțiile bancare bazate pe Internet și dezvoltarea infrastructurii necesare.

În anul 2008 a început activitatea Biroului de credit, ceea ce a fost un moment important pentru organizarea schimbului informațional între băncile comerciale, organizațiile de microfinanțare, societățile de leasing, asociațiile de economii și împrumut, în scopul oferirii informației care vizează descrierea situației privind respectarea de către debitori a obligațiilor asumate prin contractele de credit, monitorizarea și identificarea riscului de credit, inclusiv cel de fraudă, precum și a altei informații necesare pentru creditare. Drept continuare a procesului de evoluție, în anul 2018 a intrat în vigoare Legea privind activitatea băncilor nr. 202 din 6 octombrie 2017, care are

drept scop consolidarea cadrului de reglementare și supraveghere bancară, prin alinierea la standardele europene.

La baza desfășurării activității bancare pe plan internațional stau standardele și metodologiile privind reglementarea activității bancare acceptate de un număr mare de țări, care sunt elaborate de Comitetul de la Bazei pentru supraveghere bancară pe lângă Banca Reglementărilor Internaționale. Denumirea vine la orașul elvețian Bazei, locul în care băncile, mai ales cele centrale, cad de acord asupra regulilor bancare care trebuie să intre în vigoare în zona în care își derulează operațiunile. În acest context se evidențiază Acordul de Bazei privind adecvarea capitalului. Din anul 1998 a început implementarea prevederilor Acordului Bazei I. În anul 2004 a fost aprobat Acordul Bazei II, ceea ce a creat oportunități suplimentare pentru perfecționarea sistemului de supraveghere bancară din Republica Moldova. Iar în anul 2017 Banca Națională a Moldovei a probat Strategia de implementare a standardelor Bazei III prin prisma cadrului legislativ european [7].

În timp ce cardurile bancare din plastic au fost standardizate pentru o jumătate de secol, noile evoluții recente demonstrează crearea unor forme alternative în metodele de plată. În anii 2011 și 2014 - Google Wallet și Apple Pay au pus la dispoziția utilizatorilor de telefoane mobile cardurile bancare. Una dintre inovațiile recente sunt plățile prin intermediul portmoneelor electronice și chiar implantarea cipurilor în telefoanele mobile sau alte dispozitive. Cardurile bancare sunt considerate preferata modalitate de plată de majoritatea utilizatorilor acestora și de aceea băncile comerciale implementează mereu noi tehnologii pentru sporirea securității, precum și pentru reducerea semnificativă a timpului pentru fiecare tranzacție. Una dintre cele mai populare inovații create pentru cardurile bancare este tehnologia *contactless* ce se răspândește rapid printre toate țările lumii. Se observă o dezvoltare mai

accentuată a tehnologiei de plată contactless -oferită prin intermediul cardurilor bancare a trei sisteme de plăți internaționale: MasterCard, Visa și American Express. Aceasta inovație presupune efectuarea tranzacțiilor „contactless” la POS-Terminale, prin simpla apropiere a cardului bancar de terminal, fără a-l transmite casierului. De asemenea, s-au dezvoltat cardurile din segmentul premium - MasterCard Gold, MasterCard Platinum, MasterCard World Elite, Visa Gold, Visa Platinum, dar și American Express Gold - de credit, American Express Gold - de debit. A luat amploare proiectul Bancassurance. De asemenea, putem remarca o dezvoltare strategică a serviciului Internet banking - bazat pe platforma Bankflex-Multychannel și serviciul 3D Secure cu parolă dinamică și standardul ISO 27001: 2015 - cele mai înalte standarde de securitate la operațiunile cu cardul și *on-line* aplicate de către bănci.

Cele mai populare din lume sunt cardurile Visa Classic și MasterCard Standard. Sunt atât de debit, cât și de credit și permit plățile prin Internet. Există și carduri de titan - sunt cele mai prestigioase carduri, care oferă proprietarilor privilegii exclusive în întreaga lume. Primul astfel de card a fost emis de American Express - cardul Centurion [11].

O noua inovație la acest capitol este programul „palma”, o tehnologic de plată care acum operează cu succes în zeci de școli [3, p.7-22]. Sistemul biometrie permite studenților/școlărilor să plătească pentru prânz la cantină cu amprenta propriei palme. În acest caz, fondurile sunt debitate din cont, pe care părinții le pot controla și suplini în orice moment. Se utilizează și alte proiecte, care permite plata produselor cu amprentă. Pentru a realiza acest lucru, titularul cardului trebuie să atașeze două amprente fa un card bancar Visa sau Mastercard la finalizare. Această metodă de plată nu necesită introducerea unui cod PIN sau a unui card: se poate plăti pentru o achiziție atingând un terminal POS special cu un scanner biometrie încorporat [8, p.259⁷-263]. Cea mai recentă

invenție pentru sistemul de plăți electronice și fără numerar este o noutate, care va fi deja disponibilă în mijloacele de transport urbane în formă de brățări din silicon, inele ceramice cu cip încorporat, telefon mobil, care pot fi folosite pentru a plăti călătoriile.

În anul 2010, a fost oferit Cardul 2G cu logotipul Citi (în forma Citi PremierPass 2G și Citi Dividend 2G), echipat cu o baterie și microprocesor, care oferă posibilitatea de a efectua plăți cu ajutorul punctelor de bonus (Thank You points), calculate pentru cumpărăturile făcute cu ajutorul acestui instrument. În cazul în care cantitatea punctelor de bonus nu este suficientă pentru o anumită tranzacție, clientul poate obține credit de la bancă, acesta fiind transformat în puncte de bonus, iar apoi creditul este rambursat din contul acumulării punctelor noi[4]. Drept exemplu pot servi cardurile virtuale, care pot fi folosite exclusiv pentru efectuarea cumpărăturilor și plăților pe Internet. Ele sunt valabile pentru orice site pe Internet, din țară sau din străinătate. Marele avantaj al deținătorilor de card virtual îl constituie faptul că pot efectua operațiuni online pe Internet într-un mediu securizat. Alimentarea contului de card virtual se poate face prin ATM sau la ghișeau băncii. De asemenea, în anul 2011, Visa Europe a început implementarea următoarelor tehnologii inovatoare de plăți:

- produsul bani mobili, în forma „portofelului mobil”, dotat cu tehnologia Near Field Communication, care funcționează ca un portofel ce permite efectuarea de plăți rapide, doar prin apropierea dispozitivului mobil de un terminal. De asemenea, poate fi remarcat produsul Visa Virtual Vouchers, care permite deținătorilor de smartphone-uri să-și suplinească contul lor preplătit mobil cu mijloace bănești din contul bancar sau de pe un cont de card existent și chiar să efectueze tranzacții pentru persoane terțe;
- emiterea instantanee de carduri - tehnologia, care permite clienților băncilor să obțină sau să-și înlocuiască instantaneu cardul, de la ghișee tip ban-

comat amplasate în locații-cheie, cum ar fi bănci, aeroporturi sau locații sportive;

- personalizarea cardurilor cu imaginea preferată;

- produsele Visa payWave pentru călătorii - sunt carduri contactless, concepute pentru a face călătoriile mai ușoare și mai confortabile;

- tehnologia Prepaid Visa payWave îmbina viteza plăților contactless cu folosirea convenabilă a cardurilor prepătite și oferă clienților un control mai bun asupra cheltuielilor zilnice.

Tehnologia eliberării unui instant card este simplă - numai în cazuri rare cardul este nominativ, iar în cele mai dese cazuri se indică doar numărul. De regulă, în filialele băncilor care prestează astfel de servicii se păstrează aceste carduri într-un număr necesar, pentru ca clientul să poată primi cardul tară așteptare îndelungată, imediat după perfectarea cererii. Rata dobânzii la creditele aferente acestor carduri oscilează între 40 și 46%, luându-se în considerare istoria de creditare a clientului, precum și criteriile interne ale băncii, și este considerat drept unul dintre cele mai scumpe produse de creditare ale băncii.

Sistemul internațional de plăți MasterCard, de asemenea, a elaborat o serie de produse inovatoare:

- cardul care arată soldul din cont - este vorba de cardul înzestrat cu un miniecran în colțul său drept, pe care apare informația referitoare la soldul mijloacelor bănești din cont, îndată după efectuarea plății și rămâne vizibil doar câteva secunde;

- cardul pentru efectuarea plăților în valute diferite - este vorba de instrumentul de plată care permite schimbarea valutei cardului cu ajutorul dispozitivului special de pe partea frontală a cardului, ceea ce permite deținătorului să evite cheltuielile suplimentare ce țin de convertirea valutei;

- cardul pentru accesul la câteva conturi curente - permite folosirea cardului cu accesarea diferitelor conturi curente (spre exemplu, a contului personal al deținătorului și a contului corporativ). Trecerea de la

utilizarea unui cont la altul poate fi făcută prin apăsarea butonului de pe partea frontală a cardului. După efectuarea plății, indicarea contului se anulează pentru evitarea folosirii unui cont din greșeală.

La momentul actual, unele bănci oferă posibilitatea clientului de a comanda un card de credit în regim online. O astfel de modalitate de colaborare dintre bancă și client prezintă anumite avantaje pentru economisirea timpului, oferă cele mai bune condiții pentru obținerea cardurilor de credit, pentru accesul la un spectru mai larg de servicii (spre exemplu, clientul poate comanda un card virtual, poate stabili perioadele de grație pentru folosirea cardului de credit ș.a.). Adesea, clienții băncilor achiziționează mărfuri și servicii de care, în realitate, nu au nevoie. Astfel de situații se soldează, de regulă, cu folosirea forțată a ultimilor bani proprii pentru rambursarea datoriei. Aceasta conduce la necesitatea efectuării unor noi împrumuturi, creându-se o situație de dependență a clientului de oportunitatea folosirii cardului de credit pentru satisfacerea nevoilor curente, fenomen care a fost denumit de specialiști drept „narcomanie creditară”. Pentru soluționarea acestei probleme, unele bănci au implementat tehnologii de control al cheltuielilor clientului la folosirea cardurilor de credit. Drept exemplu, poate fi prezentat cardul bancar Live Checking Card, care nu va permite deținătorului să depășească limita de cheltuieli stabilită. După fiecare tranzacție efectuată, pe partea din față a cardului bancar este prezentată informația despre mijloacele bănești cheltuite pe parcursul lunii, cardul obținând energia cu ajutorul unei baterii solare, iar gestiunea acestuia având loc prin intermediul unui cip. Momentan, astfel de carduri sunt oferite de unele bănci comerciale din Rusia. În Coreea de Sud, recent, a apărut un card de model nou, care este dotat cu dispozitiv de folosire a USB pentru mărirea comodității folosirii cardului pe Internet. În afară de aceasta, cardul nou poate fi folosit pentru plata mărfurilor în magazine și gesti-

unea contului de pe computer. În acest caz, cârdul de credit USB poate fi aplicat prin introducerea în dispozitivul respectiv din computerul personal al clientului pentru a putea gestiona contul personal. Astfel, clientul poate accesa diferite opțiuni și toată informația referitoare la cont. O altă tehnologie performantă este transformarea cardurilor nebanca-re, cu o anumită destinație inițială, în instrumente bancare. Spre exemplu, un card destinat plății călătoriilor în metrou poate fi transformat, la dorința deținătorului, în card bancar de debit. Astfel de tehnologie este implementată deja în Marea Britanie și în Rusia. Spre exemplu, la Ekaterinburg banca municipală utilizează cardurile integrate cu cardurile din sistemul Visa. Compania Advantidge a elaborat tehnologia de fabricare a cardurilor dintr-un plastic biodegradabil obținut din porumb de soiuri tehnice [8, p.60-64]. Tendințele de dezvoltare sunt în continuă creștere de aceea fiecare bancă trebuie să țină pasul în descoperirea și aplicarea noilor tehnologii.

În concluzie trebuie menționat că activitatea bancară are o importanță vitală pentru economia națională și merită o atenție deosebită. Beneficiile activității financiar-bancare sunt foarte importante pentru: protecția banilor contribuabililor, stabilitatea piețelor financiare și reducerea denaturării concurenței dintre băncile comerciale. Sistemul bancar are un impact social-financiar major asupra stabilității sectorului bancar, de asemenea asigură o creștere durabilă continuă a economiei naționale [1, p.291].

Concluzii

Experiența internațională în cadrul PSD2 va oferi posibilitate băncilor naționale să se dezvolte și să-și lărgască gama serviciilor cu carduri, precum și numărul clienților fideli.

Tema respectivă subliniază importanța crescândă a evoluției tehnologice și, mai ales, a impactului acesteia asupra vieții de zi cu zi. Cu toate că avantajele acestui produs sunt evidente, nu toți oamenii îi

folosesc, dar numărul lor este în creștere. Republica Moldova trebuie să se adapteze noilor tendințe, deoarece multe dintre ele au fost create pentru a facilita activitățile.

Pentru a efectua o evaluare în timp a cardurilor de pe teritoriul Republicii Moldova, este necesar a sublinia tipologia cardurilor bancare. În literatura de specialitate întâlnim diferite clasificări ale cardurilor în funcție de mai multe criterii. Majoritatea din ele sunt utilizate și în Republica Moldova. Cercetând situația cardurilor în Republica Moldova, am ajuns la concluzia că, comparativ cu 2018, în 2019 avem o creștere privind emiterea și circulația cardurilor cu rata de 3,9%.

Utilizarea unui card bancar presupune riscul de a fi spuzus unor escrocherii bancare. Cele mai întâlnite fraude bancare sunt efectuate prin terminale și bancomate. Aflarea codului PIN prin intermediul instalării unor minicamere video la aparatele de casă, iar prin sunetul produs de butoanele aparatului, infractorii, cu ușurință, depistează codul personal. O altă modalitate este înșelăciunea, infractorul se prezintă drept lucrător bancar și prin diferite metode manipulează utilizatorii de card pentru a le oferi anumite detalii personale. După aprecierea experților internaționali, cea mai periculoasă grupare criminală specializată în fraudele cu carduri provine din Nigeria, unde, după datele Interpolului, există cel puțin 5 centre de pregătire a escrocilor.

La capitolul inovații se poate de remarcat 2 bănci din Franța care doresc să înlocuiască numerele statice de pe cardurile de credit cu niște numere care se schimbă o dată pe oră. În cazul în care cardul de credit este furat, numerele vor expira, așa că nimeni nu va putea abuza de banii de pe card. Abra, o nouă afacere start-up aduce noutatea că viitorul este al tranzacțiilor cu telefonul. Cu Abra poți retrage numerar, poți să-ți alimentezi contul Abra sau să expediezi bani direct prin aplicație. În momentul în care sunt necesari bani cash, te prezinți cu telefonul în fața casierului,

aplicația eliberează un cod care este validat pentru efectuarea tranzacției și primești banii [9].

În prezent, Uniunea Europeană și Republica Moldova dezvoltă o relație din ce în ce mai strânsă, aceasta mergând dincolo de cooperare, până la integrarea economică treptată și o aprofundare a cooperării politice. Integrarea Europeană rămâne obiectivul principal și ireversibil al agendei interne și externe a Republicii Moldova. În acest context, sunt stabilite multe strategii de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană. Una din aceste strategii privind integrarea economică este Strategia Uniunii Europene privind piața unică digitală. Ea stabilește 3 acțiuni specifice:

- un acces mai bun al consumatorilor la bunuri și servicii digitale în întreaga Europă;
- crearea condițiilor adecvate și a unor condiții de concurență echitabile pentru dezvoltarea rețelelor și a serviciilor digitale inovatoare;
- valorificarea la maximum a potențialului de creștere al economiei digitale.

Cardurile bancare, deja tradiționale ca folosire pentru consumatori în calitate de produs bancar, generează dezvoltarea noilor servicii bancare și conduc la implementarea noii tehnologii, care asigură un grad avansat al comodității în utilizarea lor, precum și un nivel sporit de securizare a acestora.

În urma studiului efectuat, putem concluziona următoarele:

- piața cardului a evoluat ascendent, cu toate reticențele, acest instrument rămâne pentru consumatorul de bază, o modalitate practică de reglementare;
- apariția cardurilor a avut un rol important în atragerea de către bănci a persoanelor fizice cu venituri modeste, care au apreciat în acest instrument de plată o posibilitate de a obține credite, care, deși mici, le asigură plata unor datorii curente. O largă răspândire a cardurilor se înregistrează, în ultimul

timp, în activitatea întreprinderilor mici și mijlocii, datorită avantajelor care le prezintă.

Cât privește piața cardurilor din Republica Moldova, aceasta cunoaște o dezvoltare ritmică, tot mai mare, cu fiecare an. Dar pentru o reușită mai bună în acest domeniu este cu siguranță necesară luarea unor măsuri de îmbunătățire și perspectivă. Pentru a urma tendința mondială de automatizare a operațiunilor bancare, care în mare măsură, a permis retragerea numerarului din circulație, în Republica Moldova este necesar intensificarea eforturilor de depășire a tradiției de mediu economic „cash”.

Un factor important al dezvoltării pieței cardurilor în Republica Moldova îl constituie orientarea băncilor către comercianți. Extinderea posibilității de a utiliza cardul cu prioritate pentru funcția sa de plată (prin care sunt puși în relație deținătorul și emitentul acestuia - banca), va influența pozitiv vânzările de carduri.

Băncile din Republica Moldova, recunoscând potențialul pieței cardurilor, atât prin rezolvarea problemelor de acceptare, cât și prin diversificarea ofertei de produse, dezvoltă o infrastructură modernă de plată în Republica Moldova.

Deși cardurile bancare sunt solicitate tot mai mult, încă nu putem spune că în Republica Moldova avem formată o cultură a cardurilor bancare. Oamenii au rețineri în a le folosi pentru că nu cunosc care sunt avantajele acestora, dar și pentru faptul că majoritatea oamenilor își primesc salariile la mână și nu prin cardurile salariate.

Referințe bibliografice

1. *Asigurarea viabilității economico-manageriale pentru dezvoltarea durabilă a economiei regionale în condițiile integrării în Uniunea Europeană*. În: *Materialele conferinței științifice internaționale*, Bălți, 15-16 septembrie 2017, Bălți, 2018, p. 291.
2. BEREĂ, Aurel O. *Strategie bancară*. Expert: București, 2001, ISBN: 973-8177-21-9. p. 10.

3. BĂDĂRAN, E., GRIBINCEA, A. Securizarea electronica națională și estimarea riscurilor electronice în spațiul economic. În revistă științifică: *Economica*, nr 1(91), martie 2015, p. 7-22.
4. Cardul 2G cu logotipul Citi [online] 2015 [cit 20 05 2020]. Disponibil: <http://www.banki.ru/news/bankpress/?id=2590855>
5. EUROCARD [online], [cit 05.05.2020]. Disponibil: <https://eurocard.com/about-eurocard/>
6. GUȚULEAC, Liviu. *Istoria cârdului bancar: Când a apărut? Unde? Ce funcții îndeplinea?*, (25 iunie 2013) [online]. [cit 01 martie 2020]. Disponibil: [littp://bancania.md/nevvs/istoria-cardului-bancar-cnd-a-apa-rut-unde-ce-functi-indeplinea](http://bancania.md/nevvs/istoria-cardului-bancar-cnd-a-apa-rut-unde-ce-functi-indeplinea)
7. KOFODKO, Grzegorz. *Încotro se îndreaptă lumea. Economia politică a viitorului*. Polironi, 2015. ISBN print: 978-973-46-4735-4.
8. LUCHIAN, Ivan, FILIP, Angela. Inovațiile internaționale pe piața cardurilor bancare. In: *Intellectus*, 2017, nr. 4, pp. 259-263. ISSN 1810-7079
9. PENU, T. *Cardul bancar-prezent și viitor*. In: *Sesiune națională de comunicări științifice studențești*, 2019, c. 123-126, [online]. [cit 26 aprilie 2020]. Disponibil: <https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imagfile/123-126.23.pdf>
10. SEB [online], [cit 05.05.2020]. Disponibil: <https://sebgrou.com/about-seb/who-we-are>
11. JEROME, Svigals. *О долгой жизни и неминуемой смерти карт с магнитной полосой* [online], 11 februarie 2013 [cit 01.05.2020]. Disponibil: <https://habr.com/ru/company/ibm/blog/168985/>
12. YURZHIK, Pavel. *Carduri de plată*. Enciclopedia 1870-2006 = Platebni karty: Encyklopedie, 1870-2006. - M.: „Alpina Publisher”, 2007. - ISBN 5-9614-0436-6.

VALORIFICAREA INFORMAȚIEI PRIVIND SERVICIILE MEDICALE ÎN ORGANIZAREA EFICIENTĂ A INSTITUȚIILOR MEDICO-SANITARE PUBLICE LA AUTOFINANȚARE

Ludmila FRUMUSACHI

Doctor în științe economice, lector universitar,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: lfrumusachi10@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7881-9049>

Organizarea eficientă a instituțiilor medico-sanitare publice este esențială pentru asigurarea unui sistem de sănătate funcțional, care să răspundă nevoilor populației, dar și să devină sustenabil din punct de vedere financiar. În contextul autofinanțării acestor instituții, valorificarea corectă a informației referitoare la serviciile medicale joacă un rol decisiv în optimizarea resurselor și în creșterea performanței. Pentru a obține o autofinanțare adecvată, instituțiile medicale trebuie să adopte strategii eficiente de gestionare a serviciilor oferite, bazate pe informații precise și actualizate. Aceste informații pot include date referitoare la tipologia serviciilor medicale prestate, numărul de pacienți, costurile asociate fiecărui tip de serviciu, precum și evaluarea calității îngrijirii acordate. Articolul își propune ca scop de a explora noțiunile fundamentale, oferind o corelare a termenilor relevanți pentru înțelegerea completă a sistemului medical.

Cuvinte-cheie: asigurări medicale, instituții medico-sanitare publice, îngrijire medicală, servicii medicale, sistem medical.

VALUATION OF MEDICAL SERVICES INFORMATION IN THE EFFICIENT ORGANIZATION OF PUBLIC SELF-FINANCING HEALTHCARE INSTITUTIONS

The efficient organization of public healthcare institutions is essential for ensuring a functional healthcare system that meets the needs of the population while also becoming financially sustainable. In the context of self-financing these institutions, the proper utilization of information related to medical services plays a crucial role in optimizing resources and enhancing performance. To achieve adequate self-financing, healthcare institutions must adopt effective strategies for managing the services they provide, based on precise and up-to-date information. This information may include data on the types of medical services provided, the number of patients, the costs associated with each type of service, as well as the assessment of the quality of care delivered. The article aims to explore the fundamental concepts, offering a correlation of relevant terms for a complete understanding of the healthcare system.

Keywords: health insurance, public healthcare institutions, medical care, medical services, healthcare system.

VALORISATION DES INFORMATIONS SUR LES SERVICES MÉDICAUX DANS L'ORGANISATION EFFICACE DES ÉTABLISSEMENTS DE SANTÉ PUBLICS EN AUTOFINANCEMENT

L'organisation efficace des établissements de santé publics est essentielle pour garantir un système de santé fonctionnel, capable de répondre aux besoins de la population, tout en devenant financièrement durable. Dans le cadre

de l'autofinancement de ces institutions, l'exploitation correcte des informations relatives aux services médicaux joue un rôle crucial dans l'optimisation des ressources et l'amélioration des performances. Afin d'obtenir un autofinancement adéquat, les établissements médicaux doivent adopter des stratégies efficaces de gestion des services offerts, basées sur des informations précises et actualisées. Ces informations peuvent inclure des données sur les types de services médicaux fournis, le nombre de patients, les coûts associés à chaque type de service, ainsi que l'évaluation de la qualité des soins prodigués. L'article vise à explorer les concepts fondamentaux, en offrant une corrélation des termes pertinents pour une compréhension complète du système de santé.

Mots-clés: assurances santé, établissements de santé publics, soins médicaux, services médicaux, système de santé.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИИ О МЕДИЦИНСКИХ УСЛУГАХ ДЛЯ ЭФФЕКТИВНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ МЕДИЦИНСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ НА САМОФИНАНСИРОВАНИИ

Эффективная организация государственных медицинских учреждений является ключевым элементом для обеспечения функционирования здравоохранительной системы, которая будет соответствовать потребностям населения и становиться финансово устойчивой. В условиях самофинансирования, правильное использование информации о медицинских услугах играет решающую роль в оптимизации ресурсов и повышении эффективности. Для обеспечения надлежащего самофинансирования медицинские учреждения должны разработать и утвердить эффективные стратегии управления предоставляемыми услугами, основанные на точной и актуальной информации. Информация может включать данные о типах предоставляемых медицинских услуг, количестве пациентов, стоимости каждого вида услуг, а также оценку качества данных услуг. Цель статьи - исследование основных понятий, предлагая соотношение релевантных терминов для полного понимания медицинской системы.

Ключевые слова: медицинское страхование, государственные медицинские учреждения, медицинская помощь, медицинские услуги, медицинская система.

Introducere

Serviciile medicale în Republica Moldova, spre deosebire de alte servicii, sunt foarte solicitate, dar costurile pentru îngrijirea sănătății sunt încă foarte mari. Din motive de echitate, în majoritatea țărilor, există o politică națională sanitară, care stabilește modul în care se face accesul la consumul de îngrijire medicală și cine suportă cheltuielile aferente [9, p.34].

Organizarea eficientă a instituțiilor medico-sanitare publice este esențială pentru asigurarea unui sistem de sănătate funcțional, care să răspundă nevoilor populației, dar și să devină sustenabil din punct de vedere financiar. În contextul autofinanțării acestor instituții, valorificarea corectă a informației referitoare la serviciile medicale joacă un rol crucial în optimizarea resurselor și în creșterea performanței. Pentru a obține o autofinanțare adec-

vată, instituțiile medicale trebuie să adopte strategii eficiente de gestionare a serviciilor oferite, bazate pe informații precise și actualizate. Aceste informații pot include date referitoare la tipologia serviciilor medicale prestate, numărul de pacienți, costurile asociate fiecărui tip de serviciu, precum și evaluarea calității îngrijirii acordate. Articolul își propune ca scop de a explora noțiunile fundamentale, oferind o corelare a termenilor relevanți pentru înțelegerea completă a sistemului medical.

Metodologia cercetării se bazează pe o analiză documentară amănunțită, corelată cu principii economice și de management aplicate în sectorul sănătății, pentru a elucida cum informațiile despre serviciile medicale pot contribui la o organizare mai eficientă și sustenabilă a instituțiilor medicale publice în contextul autofinanțării. Totodată, a fost

aplicată metoda de comparație și corelație între noțiunile principale, astfel accentuând importanța acestora pentru gestionarea eficientă a sistemului de sănătate, în special în contextul autofinanțării instituțiilor medicale publice.

Reflecții asupra definirii serviciilor medicale

În contextul cele expuse, apare problema noțiunii de servicii în domeniul medical, care este destul de controversată în literatura economică și juridică modernă. Prin urmare, considerăm că este necesar de analizat esența definițiilor întâlnite de „asistență medicală”, „servicii medicale” „îngrijire medicală”. Înțelegerea naturii acestor concepte prezintă nu doar o importanță doctrinară, dar joacă un rol și pentru stat - furnizorul de servicii, dar și pentru pacienți, deoarece de abordarea acestora depinde modul de reglementare normativă, mecanismul de finanțare a sănătății și asigurarea calității serviciilor oferite de instituțiile medicale etc. În figura 1, va fi prezentată corelația noțiunilor de bază, care sunt parte integrantă a sistemului medical.

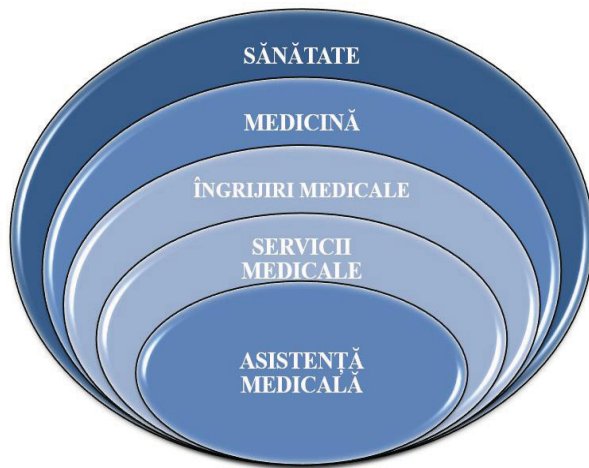

Figura 1. Corelația noțiunilor privind serviciile medicale

Sursa: Elaborat de către autor.

Termenul „asistență medicală” este explicat în art. 3 lit. (a) din Directiva privind aplicarea drepturilor pacienților în cadrul asistenței medicale transfrontaliere [3], care înseamnă servicii de sănătate furnizate pacienților de către cadrele medicale pentru evaluarea, menținerea sau refacerea stării lor de sănătate, inclusiv prescrierea, eliberarea și furnizarea de medicamente și dispozitive medicale”.

Strategia națională „Sănătate 2030”, prevede dezvoltarea capacităților naționale de asigurare a accesului echitabil la *servicii integrate de sănătate*, indicând asupra calității *serviciilor de îngrijire a sănătății* [6]. Conceptul de servicii medicale, în literatura de specialitate, precum și în actele legislative și normative a fost tratat diferit (tabelul 1).

Tabelul 1. Considerații privind definirea serviciilor medicale

Autori		Servicii medicale/definire
Legislația	Republica Moldova	un complex de măsuri orientate spre satisfacerea necesităților populației în ocrotirea și recuperarea sănătății, realizate cu folosirea cunoștințelor profesionale medicale și farmaceutice [7]
	România	ca totalitatea activităților medicale și nemedicale, necesare stabilirii riscului de boală, diagnosticului, tratamentului, îngrijirilor medicale și monitorizării stării de sănătate [8]
Economisti Autohtoni	Tintuc D.	servicii prestate de personalul de îngrijire medicală sau de subordonații acestuia, în scopul promovării, menținerii și redării stării de sănătate [13, p.8]
	Moroi T.	considerate de știința economică drept un set de bunuri și servicii pe care consumatorii le utilizează pentru impactul lor pozitiv anticipat asupra stării de sănătate a acestora. Acest raționament stă la baza a ceea ce în știința economică este cunoscut cu denumirea teoria capitalului uman. [10, p.20]

Economiști Români	Zamfir A.	activități de interes general care au ca obiectiv ocrotirea, păstrarea sau restabilirea stării de sănătate a oamenilor prin prevenirea, diagnosticarea și tratarea bolilor sau ameliorarea simptomelor acestora [14, p.21]
	Smetescu I.	rezultatul unei activități sociale utile, prestată de o persoană sau o entitate, menită să satisfacă anumite cerințe ale populației, organizațiilor economice și instituțiilor, fără a se materializa obligatoriu în produse sau obiecte cu existență de sine stătătoare [4, p.224]
Economiști Ruși	Tikhomirova A.	un set de acțiuni necesare, suficiente, conștiincioase, eficiente și profesionale ale unui lucrător medical [12, p. 23]
	Danilocikina I.	o totalitate de acțiuni profesionale, efectuate de către executor, având ca scop satisfacerea necesităților acestuia sub forma unei stări concrete de sănătate” [2, p.11]
	Ramenskaia A.	un ansamblu de acțiuni normative efectuate de către cadrele medicale, în instituții medicale de stat sau private, menite să îmbunătățească starea de sănătate a pacientului și recuperare și comportă un caracter compensatoriu“ [11, p.249]

Sursa: Elaborat de către autor conform surselor bibliografice citate.

În plus, serviciile medicale constituie o categorie economică și juridică, iar îngrijirea medicală este o categorie profesională și morală și este un concept descris în Constituția RM [1, art. 36].

Este important să menționăm că conceptul de „îngrijire medicală” reprezintă o categorie non-economică și, în consecință, non-piață, având mai

mult un aspect social. Astfel, activitățile medicale, cum ar fi o parte din îngrijirea medicală, care se situează la nivel profesional, de asemenea, nu implică existența obligatorie a relațiilor economice (în temeiul jurământului lui Hippocrates, pe care orice medic trebuie să îl urmeze). Conceptul serviciilor medicale a fost elaborat mai târziu odată cu dezvoltarea relațiilor de piață.

„Îngrijirea medicală” este o categorie mai largă, care include toate acțiunile medicale, inclusiv furnizarea de servicii medicale menite să mențină și să restabilească sănătatea populației. Aceasta înseamnă că „îngrijirea medicală” completează noțiunea „servicii medicale” cu conținut, deoarece acestea reprezintă o componentă a îngrijirii medicale și constă în acțiuni ce țin de diagnosticare și tratament.

În consecință, orice activitate medicală poate fi considerată plătită, deoarece pacientul, într-un fel sau altul, primește serviciul cu plată (fără o diferență semnificativă, din care surse: de la pacientul însuși, de la rudele sale, de la angajatorul său, sau companie de asigurări). În general, putem spune că un cetățean își plătește impozitele pe toată viața pentru o asistență medicală gratuită. Astfel, se conturează trei puncte de vedere principale legate de raportul dintre „îngrijirea medicală” și „serviciile medicale”:

- „îngrijirea medicală” și „serviciile medicale” sunt identice;
- „îngrijirea medicală” și „serviciile medicale” sunt diferite tipuri de activități;
- „îngrijirea medicală” și „serviciile medicale” coincid parțial.

Autorul susține poziția a treia, care caracterizează mai exact corelația acestor concepte.

Cu toate acestea, în opinia noastră, definiția acestora nu este suficient de cuprinzătoare, întrucât acestea nu iau în considerare natura complexă a serviciilor medicale, fiindcă, pe lângă îngrijirea

medicală, pot fi furnizate și alte servicii suplimentare non medicale, care îmbunătățesc calitatea și competitivitatea serviciilor medicale. De exemplu, serviciile non-medicale suplimentare include și: servicii de uz casnic și de deservire, cum ar fi hrana specială sau suplimentară a pacientului, examinarea urgentă, cameră de confort înalt.

În contextul celor expuse, menționăm că, în primul rând, *serviciile medicale se caracterizează prin totalitatea de acțiuni efectuate de lucrători în domeniul sănătății, și în al doilea rând, acestea au ca scop îmbunătățirea stării de sănătate a pacientului și comportă un caracter compensatoriu.*

Definițiile de mai sus ale serviciilor medicale sunt valoroase și cuprind următoarele idei de bază generalizatoare:

➤ indică, în mod clar, **domeniul (direcția) de prestare a serviciilor** - prevenirea, diagnosticarea și tratamentul, reabilitarea medicală, și, prin urmare, concretizează obiectul de studiu și de evidență al contabilității;

➤ în fiecare dintre aceste definiții, se evidențiază **aspectul economic**, astfel că aceste servicii pot fi evaluate, fiind obiectul de studiu și pentru sistemul de management și control;

➤ serviciile medicale generează **avantaje economice și rezultate financiare**, și, prin urmare, apare necesitatea măsurării, contabilizării și interpretării costurilor, cheltuielilor, veniturilor și rezultatelor financiare în cadrul instituțiilor medico-sanitare publice, determinând subiectul principal al procesului decizional și al raportării.

În concluzie, în bază celor menționate anterior, poate fi formulată o accepțiune proprie a *serviciilor medicale*: ansamblul de acțiuni profesionale, compensatorii, necesare, suficiente, conștiințioase, ale unui subiect (prestator de servicii), care vizează satisfacerea nevoilor pacientului (consumatorul serviciului), al cărui conținut

îl constituie intervenția medicală în scopul asigurării sănătății omului.

Caracteristicile serviciilor medicale

Deși serviciile reprezintă doar o formă de activitate profesională specifică și nu prezintă diferențe fundamentale raportate la interpretarea economică, cu toate acestea, în domeniul sănătății, ca și în orice altă ramură a economiei, există *caracteristici speciale*: intangibilitatea serviciilor medicale, caracterul individual al serviciilor medicale, continuitatea proceselor de furnizare și consum a serviciilor medicale, complexitatea structurii serviciilor medicale, calitatea eterogenă, obiectivitate insuficientă în evaluarea eficacității serviciului medical..

Condițiile de bază pentru prestarea serviciilor medicale sunt următoarele:

1. Natura profesională a serviciilor medicale. Serviciile medicale pot fi prestate de un specialist calificat.

2. Acordul reciproc între vânzătorul și cumpărătorul serviciului. Având în vedere această limitare, acele situații în care un medic trebuie să acționeze fără a aștepta consimțământul de a acorda asistență nu pot fi atribuite unui serviciu medical. Beneficiarul serviciilor medicale, al cărui consimțământ este necesar, poate să nu fie consumatorul acestuia (în cazul îngrijirii medicale pentru copii sau persoanele cu tulburări psihice).

3. Valoarea serviciului. Orice serviciu medical este evaluat, iar costurile trebuie compensate (achitate), deși, în anumite cazuri, o astfel de asistență poate fi acordată gratuit, datorită responsabilității sociale a medicului.

Cu toate acestea, sfera serviciilor medicale are propriile caracteristici organizatorice și economice distincte, care, în opinia noastră, pot fi relevate în comparație cu sfera serviciilor tradiționale prin următorii parametri de comparație (tabelul 2).

Tabelul 2. Caracteristici comparative ale serviciilor medicale și civile

Criteriul de comparație	Serviciile	
	medicale	civile (tradiționale)
<i>Sfera de aplicare</i>	Aspect nematerial	De obicei, au formă nematerială, dar, deseori, au efect materializat (producere)
<i>Posibilitățile de stocare</i>	Nu se stochează, dar faptul că implică utilizare de medicamente și instrumente, pot apărea stocuri	Pot fi formate stocuri în cazul prestării unor servicii de producere
<i>Posibilitatea de evaluare a calității</i>	Calitatea și finalitatea sunt dificile de evaluat în momentul prestării	Există posibilități de evaluare a calității în momentul prestării
<i>Distanța furnizor – beneficiar</i>	Pacientul (beneficiarul) participă la procesul de prestare	Procesul de prestare, de regulă, e distanțat de beneficiar
<i>Importanța locației furnizorului de servicii</i>	Localizarea furnizorului de servicii este relevantă pentru consumator	Localizarea furnizorului de servicii poate să nu prezinte o importanță semnificativă asupra cererii de servicii
<i>Factorii de muncă implicați</i>	Domină intensitatea utilizării factorului muncă	Domină intensitatea utilizării factorului capital
<i>Durata procesului de prestare a serviciilor</i>	Procesul de tratament este limitat în timp	Procesul de prestare poate fi de durată variată (lungă)

Sursa: Elaborat de către autor.

Dacă este să abordăm conceptul servicii medicale, ca parte a îngrijirii medicale, menționăm că acestea sunt efectuate la nivel profesional, și trebuie să fie luate în considerare ca parte a activității medicale apărute prin interacțiunea participanților pe piață (furnizor - beneficiar). Din punctul nostru de vedere, această interpretare face posibilă înțelegerea condițiilor în care asistența medicală, în cadrul îngrijirii medicale, poate fi considerată un serviciu medical.

Clasificarea serviciilor medicale

O importanță deosebită pentru organizarea contabilității în instituțiile medico-sanitare publice (IMSP) o prezintă analiza și asimilarea specificului procesului de furnizare a serviciilor medicale, esența și structura serviciilor medicale.

Varietatea serviciilor medicale este multiplă. Pentru îmbunătățirea contabilității serviciilor medicale, este necesară clasificarea acestora în cadrul IMSP, ținând cont de următoarele criterii: sursa de finanțare și forma de asistență medicală în cadrul asigurărilor obligatorii de asistență medicală, ilustrată în figura 2.

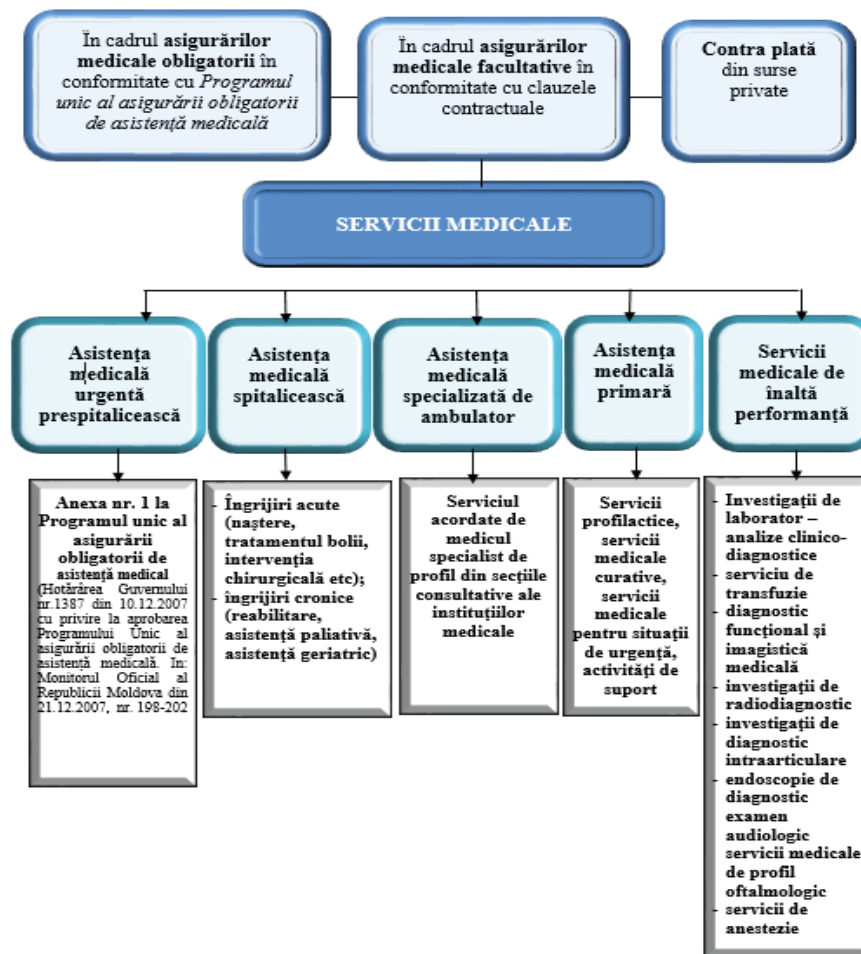

Figura 2. Tipurile de servicii medicale prestate în corelare cu sursele de finanțare în Republica Moldova

Sursa: Elaborat de către autor.

În dependență de domeniul *de activitate* al secției medicale, putem deosebi 3 tipuri de servicii [5]:

1. Serviciile medicale clinice sunt oferite de secțiile spitalicești (cu paturi pentru regim de tratament staționar) și secțiile de ambulatoriu (cu vizite ale pacienților în regim de examinare și tratament ambulatoriu).

2. Serviciile paraclinice sunt oferite de secțiile paraclinice fără paturi spitalicești, inclusiv de farmaciile care deserveșc secțiile clinice din staționar, și de ambulatorii, completând procesele diagnostico-curative (serviciul de examinare, investigație, tratament).

3. Serviciile auxiliare sunt acordate de subdiviziunile care au statut de instituții separate și ale

căror prestații se evaluează separat (garaj, spălătorie, administrație, bloc alimentar, deservire tehnică).

În funcție de următoarele trei criterii (prezența ser-

viciilor suplimentare, natura satisfacerii pacienților, sursa de acoperire a cheltuielilor) serviciile medicale sunt prezentate în figura 3.

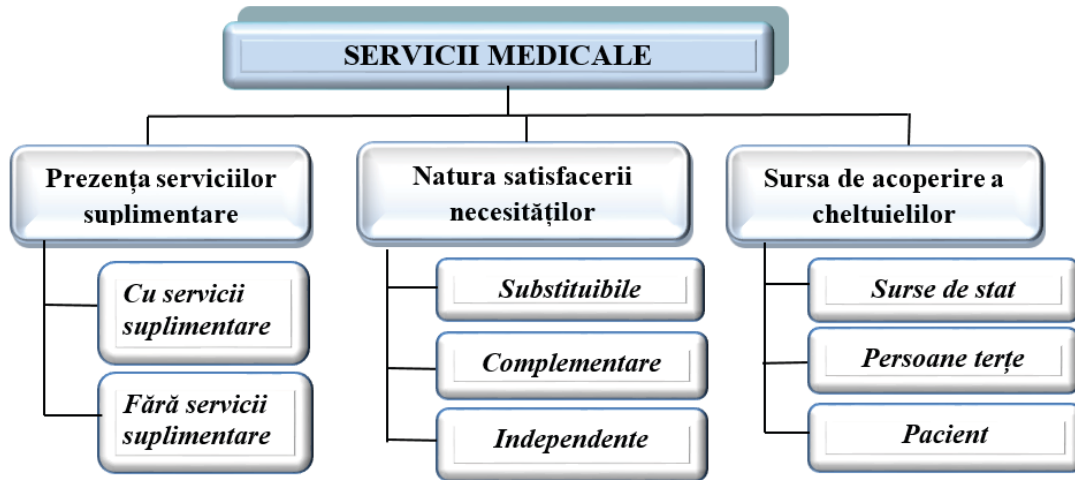

Figura 3. Clasificarea serviciilor medicale

Sursa: Elaborat de către autor.

În opinia autorului, un criteriu de importanță majoră, care, în final, constituie scopul IMSP „satisfacerea pacienților”, grupează serviciile medicale în: substituibile, complementare și independente. Creșterea consumului de servicii medicale **substituibile**, de același fel, este întotdeauna însoțită de o scădere corespunzătoare a cererii de servicii de altă natură legate de acestea. La cele interschimbabile se pot referi, în special, serviciile de prevenire și tratament, deoarece acestea reduc necesitatea serviciilor de tratament. Serviciile medicale, care nu corelează, sunt numite **independente**, iar **serviciile medicale complementare** sunt caracterizate printr-o tendință diferită: cu o creștere a cererii pentru unul dintre ele, cererea pentru toate celelalte crește. Îmbunătățirea tehnologiilor de diagnosticare, de exemplu, stimulează creșterea nevoii de tratare a bolilor detectate

în stadiile inițiale de dezvoltare. Există o corelație clară între consumul de servicii de diagnosticare și cele de tratament.

Există, însă, **servicii medicale care au rămas sub tutela statului**: organizarea efectuării vaccinării preventive a populației sau a unor grupuri de persoane conform indicațiilor epidemiologice; acreditarea activității instituțiilor medico-sanitare și farmaceutice; efectuarea dezinfectiei, dezinsecției și deratizării în focarele de boli transmisibile, controlului circulației medicamentelor, produselor parafarmaceutice, al dispozitivelor medicale, inclusiv al siguranței radiologice și nucleare; controlul de stat al circulației legale a substanțelor stupefiante, psihotropice. La ținerea contabilității a acestor instituții, se ține cont de cadrul normativ cu privire la sistemul contabil aplicat în entitățile publice/bugetare din Republica Moldova.

Concluzii

Serviciile medicale în Republica Moldova relevă o serie de provocări esențiale, legate atât de costurile ridicate ale îngrijirii de sănătate, cât și de complexitatea reglementării și furnizării acestor servicii. În pofida progreselor legislative și a unor strategii naționale, accesul echitabil la îngrijiri medicale de calitate rămâne un obiectiv dificil de realizat, iar costurile, de multe ori neacoperite suficient de sistemul de asigurări sociale, constituie o povară semnificativă pentru populație. Este crucial ca statul, în colaborare cu instituțiile medicale și sectorul privat, să continue implementarea unor reforme care să asigure un echilibru între costuri și accesibilitate, să promoveze transparența și eficiența în utilizarea resurselor, precum și să dezvolte mecanisme adecvate de evaluare a calității serviciilor medicale. O clasificare riguroasă și o contabilizare corectă a serviciilor, în funcție de domeniul de activitate și sursele de finanțare, sunt esențiale pentru un management financiar sustenabil și pentru îmbunătățirea continuă a sistemului de sănătate. Astfel, o abordare integrată, care să combine aspectele profesionale, economice și sociale, este necesară pentru a asigura un sistem de sănătate eficient, echitabil și sustenabil.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 12.08.1994, nr. 1.
2. DANILOCHKINA, I. V. *Правовое регулирование предпринимательской деятельности на рынке медицинских услуг*. Volgograd, 2003, 24 p. https://esj.pnzgu.ru/files/esj.pnzgu.ru/potseluev_el_gorbunov_ae_16_3_13.pdf (accesat la 05.05.2024).
3. Directiva 2011/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2011 privind aplicarea drepturilor pacienților în cadrul asistenței medicale transfrontaliere. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0024&from=RO> (accesat la 09.05.2024).
4. FURTUNESCU, F. Et all. *Managementul serviciilor de sănătate - abordare prin proiecte*. București: Editura Carol Davila, 2010, 293 p.
5. Hotărârea Guvernului nr. 1020 din 29.12.2011 cu privire la tarifele pentru serviciile medico-sanitare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 13.01.2012, nr. 7-12.
6. Hotărârea Guvernului nr. 387 din 14.06.2023 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de sănătate „Sănătate 2030”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 11.08.2023, nr. 302-305.
7. Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263 din 27.10.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 30.12.2005, nr. 176-181.
8. Legea nr. 185/2017 din 24 iulie 2017 din România privind asigurarea calității în sistemul de sănătate, publicată În: Monitorul Oficial nr. 599 din 26 iulie 2017.
9. MEREUȚĂ, I., COJOCARU, V. *Managementul financiar al Sistemului Sănătății*. Chișinău, Tipogr: Acad. de Șt. a Rep. Moldova, 2003, 173 p.
10. MĂROI, T. *Finanțarea sistemului de ocrotire a sănătății în Republica Moldova*. Teză de doctor în științe economice. Chișinău, 2016, 143 p.
11. RAMENSKAIA, A. Медицинская услуга: понятие и содержание. În: *Татищевские чтения: актуальные проблемы науки и практики*. Материалы XII Международной науч. практич. конф.: в 2-х ч. Тольятти, 2015, pp. 248–251.
12. TIKHOMIROV, A.V. *Medical law: Practical Manual*. Moscow: Statut, 1998, 112 p.
13. TINTIUC, D. ș.a. *Sănătate publică și management*. Chișinău: Editura Medicina, 2007, 898 p.
14. ZAMFIR, A. *Managementul serviciilor*. București: Editura ASE București, 2011, 324 p.

COMPARTIMENTUL

ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

CZU 37.0:004.8

DOI [https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.1\(100\).11](https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.1(100).11)

PEDAGOGIA PERFORMANȚEI LA FAZA A TREIA A INTELIGENȚEI ARTIFICIALE: PROBLEMA SPAȚIULUI, TIMPULUI ȘI MEDIULUI DE ÎNVĂȚARE

Elena RAILEAN

Doctor în științe ale educației, conferențiar universitar, Institutul de Studii Avansate în Schimbările Antropocentrice la Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: elenarailean32@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7893-9742>

Perioada post-COVID 19 a culminat cu emergența inteligenței artificiale generativă, multimodale și explicabile. La etapa actuală inteligența artificială (IA) se consideră elementul-cheie al transformărilor digitale, inclusiv în științele educației. Problema constă în necesitatea de a re-focusa pedagogia competențelor către pedagogia performanței trecând de la cogniție la (meta)cogniție, având ca argument eclecticismul spațiului și timpului real, digital și virtual și diversitatea mediilor de învățare formale și non-formale. Prezenta lucrare descrie pedagogia performanței ca un construct dinamic al performanței individualului uman determinat de genotip, fenotip și diversitatea mediilor de învățare. Trei condiții sunt esențiale: metacogniția și strategiile de învățare cu succes, ecosistemul învățării și comunicării și evaluarea informatizată.

Cuvinte-cheie: *metasistemologia educațională, pedagogia performanței, strategii de învățare cu succes, pedagogia competențelor, ecosistemul învățării și comunicării, evaluarea informatizată.*

PERFORMANCE PEDAGOGY AT THE THIRD PHASE OF THE ARTIFICIAL INTELLIGENCE: THE ISSUE OF TIME, SPACE, AND LEARNING ENVIRONMENT

The post-COVID 19 has culminated in the emergence of generative, multimodal and explainable artificial intelligence. At the current stage, artificial intelligence (AI) is considered the key element of digital transformations, including in education sciences. The problem consists in the need to re-focus the pedagogy of competences towards the pedagogy of performance, moving from cognition to (meta)cognition, having as an argument the eclecticism of real, digital and virtual space and time and the diversity of formal and non-formal learning environments. This paper describes performance pedagogy as a dynamic construct of individual human performance determined by genotype, phenotype, and the diversity of learning environments. Three conditions are essential: metacognition and successful learning strategies, the learning and communication ecosystem, and computerized assessment.

Keywords: *educational metasystemology, performance pedagogy, successful learning strategies, competence pedagogy, learning and communication ecosystem, digital assessment.*

PÉDAGOGIE DE LA PERFORMANCE À LA TROISIÈME PHASE DE L'INTELLIGENCE ARTIFICIELLE: LA QUESTION DU TEMPS, DE L'ESPACE ET DU MILIEU D'APPRENTISSAGE

La période post-COVID 19 a culminé avec l'émergence d'une intelligence artificielle générative, multimodale et explicable. Au stade actuel, l'intelligence artificielle (IA) est considérée comme l'élément clé des transformations numériques, y compris dans les sciences de l'éducation. Le problème réside dans la nécessité de recentrer la pédagogie des compétences vers la pédagogie de la performance, en passant de la cognition à la (méta)cognition, en ayant pour argument l'éclectisme de l'espace et du temps réels, numériques et virtuels et la diversité des formes et des formes. environnements d'apprentissage non formels. Cet article décrit la pédagogie de la performance comme une construction dynamique de la performance humaine individuelle déterminée par le génotype, le phénotype et la diversité des environnements d'apprentissage. Trois conditions sont essentielles: la métacognition et les stratégies d'apprentissage réussies, l'écosystème d'apprentissage et de communication, et l'évaluation informatisée.

Mots-clés: métasystémologie éducative, pédagogie de la performance, stratégies d'apprentissage réussies, pédagogie des compétences, écosystème d'apprentissage et de communication, évaluation numérique.

ПЕДАГОГИКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ НА III ЭТАПЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: ПРОБЛЕМА ПРОСТРАНСТВА, ВРЕМЕНИ И СРЕДЫ ОБУЧЕНИЯ

Период после Covid-19 завершился появлением генеративного, мультимодального и объяснимого искусственного интеллекта. На современном этапе искусственный интеллект (ИИ) считается ключевым элементом цифровых преобразований, в том числе в сфере образования. Проблема заключается в необходимости переориентации компетенций педагогики в сторону результативности, перехода от познания к (мета) познанию, имея в качестве аргумента эклектизм реального, цифрового и виртуального пространства и времени, многообразии формальных и неформальной среды обучения. В данной статье педагогика производительности описывается как динамическая конструкция индивидуальной деятельности человека, определяемая генотипом, фенотипом и разнообразием среды обучения. Важны три условия: метапознание и успешные стратегии обучения, экосистема обучения и коммуникации и компьютеризированное оценивание.

Ключевые слова: образовательная метасистемология, педагогика результативности, успешные стратегии обучения, педагогика компетентности, экосистема обучения и коммуникации, компьютеризированное оценивание.

Introducere

Performanța, conform studiului lui Minder (2003), reprezintă *competența x capacitate* [1, p. 32]. Conceptele – cheie '*performanța*', '*competența*' și '*capacitatea*' sunt des citate în literatură științifică și, respectiv, aplicate în mediul educațional fizic sau/și digital sau/și virtual. Diversitatea și diversificarea rapidă a mediilor de învățare impune ca necesitate studiul riguros al asemnriilor și diferențelor dintre conceptele *competență* și *performanță*. Competența este un construct mintal demonstrat prin abilitate, atitudine și compor-

tament. Competența reflectă abilitatea de a realiza ceva cu succes sau eficient. Din perspectiva Teoriei Designului Învățării Metasistemice, competența reprezintă un „construct mintal” complex, multini-velar și multidimensional, fiind constituit din *savoir-dire* (care include: cunoștințe factice, teoretice, procedurale), *savoir-faire* (care include: strategii, metode, proceduri și tehnici de învățare și autoevaluare) și *savoir-etre* (care include: voința, afectivitatea, responsabilitatea, inteligența, emoțiile și motivația intrinsecă). *Savoir-vivre* reprezintă suma cunoștințelor, abilităților și atitudinilor fezabile pe parcursul întregii vieți. Competența se regăsește în

rezultatele învățării la nivel de cunoștințe, abilități și atitudini. Catalizatorul formării competenței este relevanța.

În conceptualizarea unei meta-definiții a performanței Sonnentag și Frese (2012) observă diferențe între *acțiune* (modalitatea de comportare) și *rezultatul acțiunii* (consecința sau forma rezultatului obținut). Totuși, performanța este un construct multidimensional, care poate fi descris din perspectiva a) performanței de a soluționa o sarcină (engl. *task performance*) și b) performanța contextuală (engl. *contextual performance*). În același timp, performanța este un construct dinamic. “Performanța individuală nu este stabilă în timp. Variabilitatea performanței unui individ în timp reflectă a) procesele de învățare și alte schimbări pe termen lung și b) schimbări temporare ale performanței. Performanța se modifică ca urmare a învățării” [2]. Ce este mai important la faza a treia a IA: *pedagogia performanței* sau *pedagogia competenței*?

Scopul acestui articol este de a descrie soluția ca problema eclecticismului spațiului, timpului și mediului de învățare ca pedagogia performanței individului uman care se confruntă cu necesitatea de a înțelege utilitatea IA generativă, multimodale și explicabile în educație.

Metodologia cercetării

1. Analiza și explicarea tendințelor globale a pedagogiei performanței și a pedagogiei competențelor cu Google BooksNgramViewer

2. Explicarea permisivității trialecticii în raport cu dialectica pentru exemplificarea eclecticismului punctului 0 și a dinamicii pedagogiei performanței.

Pedagogia performanței versus pedagogia competențelor

Studiul tendințelor globale a conceptelor “pedagogia performanțelor” și “pedagogia competențelor” și reprezentarea grafică cu Google BooksNgramViewer permite a afirma că pedagogia performanțelor emerge odată cu a treia generație de calculatoare, prima generație a inteligenței artificiale și perioada designului instrucțional, materializate, în special, în proiectele instrucționale IBM 1500, PLATO IV și TICCIT. Importanța pedagogiei performanței versus pedagogiei competențelor este accentuată, în special, în studiile semnate de Campbell [3]. Acest descrie componentele performanței ca o funcție a trei determinante: a) *cunoștințele declarative*, b) *cunoștințe și abilități procedurale* și c) *motivație*. În opinia lui Campbell anume motivația determină alegerea de a acționa, nivelul de efort și persistența efortului maximal.

Ulterior, studiul interacțiunii dintre cunoștințe, abilități și motivație constituie areamul savanți, care au determinat și alte variabile, precum “autoeficiența” ca un exercițiu al controlului [4], pedagogia critică a performanței, pedagogia radicală a performanței etc. (Figura 1).

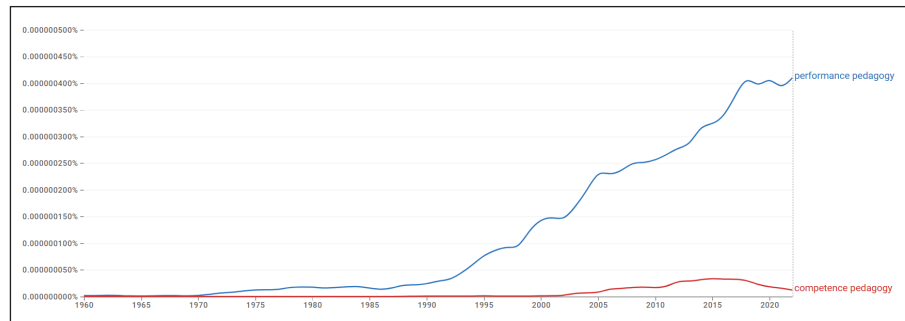

Figura 1. Tendința globală în evoluția pedagogiei performanței și a pedagogiei competențelor

Sursa: Elaborat de către autor.

Dialectica pedagogiei performanțelor

Dialectica este un concept inspirat de filosofia lui Hegel care descrie „un proces contradictoriu între părțile opuse” [5]. Esența metodei constă în identificarea și probarea contradicțiilor / procesului contradictoriu între părțile opuse, condiționarea reciprocă a fenomenelor/evenimentelor și dezvoltarea ca rezultat al contradicțiilor și luptei contrariilor.

Pedagogia performanței constituie un metasis-tem de predare/instruire, învățare și evaluare în care elevii îndeplinesc sarcini pentru a demonstra cunoștințe și abilități. ‘Tehnicile de performanță pot fi aplicate pentru a facilita învățarea în toate subiectele și disciplinele cu o gamă largă de cursanți și oferă o strategie de cercetare pentru investigarea dezvoltării cognitive’ [6]. Aplicarea metodei dialectice în pedagogia competențelor permite a deosebi competența (engl. *competence*) de competent (engl. *competency*) și competențe (engl. *competences, competencies*). Termenul “competențe” constituie forma plurală a substantivului “competență”, însă, în engleza britanică acest termen este înțeles ca abilitatea de a realiza o activitate cu succes sau eficient, iar în engleza americană – *competencies* se referă la cunoștințe, abilități, deprinderi și comportamente care contribuie la dezvoltarea individuală și instituțională.

Competența, indiferent de formele sale specifice reprezintă sinteza contradicțiilor și luptei contrariilor dintre normele educației în mediile educaționale tradiționale și specificul educației deschise într-o diversitate de medii de învățare. Părțile opuse, teza și antiteza, sunt constituite din definițiile generate de conștiința umană sau inteligența artificială referitor la *specificul educației formale și educației non-formale*. Prin enunțul “conștiința umană îl cunoaște” se subînțelege informația depozitată în mintea uma-

nă sau în bazele de date științifice, iar enunțul „conștiința umană pretinde să-l cunoască” se referă la intuiție, insight, capacitatea de autoinstruire a IA etc. Forma grafică simplificată a acestor conceptualizări este reprezentată în figura 2.

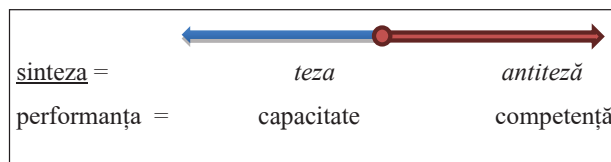

Figura 2. Schema dialectică a pedagogiei performanței

Sursa: Elaborat de către autor.

Conform cercetării realizate de Le Deist și Winterton (2005), strategiile de management bazate pe competențe pot fi clasificate în raport cu tradițiile țărilor în care au fost conceptualizate [7]. Astfel, în pedagogia competențelor în SUA accentul este pe behaviorism. Competența descrie caracteristicile personalității prin prisma performanței înalte și motivație sporite. Totuși, cadrul conceptual al competenței, acceptat după 2000, include standarde pentru calificările profesionale, mecanismul de conexiune dintre resurse și strategie, indicatori pentru abilități, cunoștințe, caracteristici personale și comportament necesar pentru a îndeplini eficient un rol în organizație și a contribui la realizarea obiectivelor strategice. Astfel, prin măsurarea competenței se poate deosebi performanța superioară de performanța medie, sau eficiența de neeficiență.

În Regatul Unit competența constituie baza standardelor ocupaționale care sunt structurate în unități de competență și elemente de competență. Competența este un construct funcțional, definit ca capacitatea individului de a realiza activități la locul de muncă în baza standardelor ocupaționale [8]. Competențele cognitive, funcționale și sociale sunt destul de universale, fiind în concordanță cu abordarea franceză (*savo-*

ir, *savoir faire, savoir e`tre*), precum și cu modelul KSA (cunoștințe, abilități și atitudini) care se referă la profesia în formare. Pri urmare, competența reprezintă o integritate de *savoir* (competențe teoretice), *savior -faire* (competențe funcționale) și *savior-etre* (abilități sociale și comportamentale). În toate aceste dimensiuni se include cunoașterea (*connaissance*), o componentă bazată pe experiența de a *know-how* și o componentă comportamentală (*a ști să fi* sau abilitatea de a se adapta) [9, 10].

Trialectica în pedagogia performanței

Formarea competențelor este o problemă pedagogică. În opinia lui Cate et al. (2013) competența se formează gradual [11]. Prima etapă, denumită *competența canonică* valorifică cunoștințele de bază, la etapa a doua, denumită *competența contextuală*, se produce fortificarea cunoștințelor în dependență de puterea contextului (mediului educațional), iar la etapa a treia, denumită *competența personalizată*, competența se manifestă prin performanța demonstrată, inclusiv prin stilul personal de a soluționa problemele la locul de muncă. Este actual acest model la faza generației a III a IA, dacă tehnologia poate genera text, sunet, imagini în mod deosebit?

Blaga (1996, p. 65) scria “totul reprezintă un dualism fluid constituit din familia cosmică a întinericului și luminii. Această luptă universală a dualității se produce în fiecare zi, la sfârșitul luptei totul se încheie cu triumful definitiv al luminii, pentru ca apoi să înceapă din nou” [12]. Cu alte cuvinte, dialectica ca dualism reprezintă cunoașterea ca o luptă continuă dintre adevăr și neadevăr (epistemologie), bine și rău (ontologie) etc., rezultatul căreia nici o dată nu va fi cunoscut. În filosofiei educației, dialectica este atentă la evoluția practicilor educative: *Ce trebuie să schimb, să transform, să inoviez? Care sunt factorii schimbării?*” [13]. Însă, pentru a răspunde la aceste întrebări este important de a analiza starea lucrurilor în “pedagogia performanței”

și “pedagogia competențelor”. Pornind de la ideea dialecticii clasice, putem reprezenta pedagogia performanței ca un concept general care evoluează în rezultatul contradicțiilor și luptei contrariilor (Fig.3)

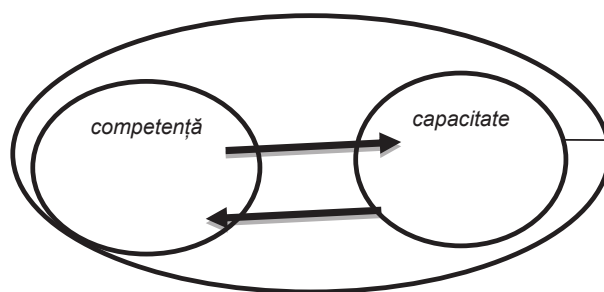

Figura 3. Problema dialecticii în studiul pedagogiei performanței

Sursa: Elaborat de către autor.

Problema constă în ce sedimentează esența cunoașterii: (a) *ideea* sau/și (b) *materia*, din considerentul că în dialectica hegeliană primordial este ideea, iar în cea materialistă – materia înmagazinată în rațiune. Răspunsul la această dilemă nu poate fi sintetizat prin metodele științifice actuale din considerentul că progresul care decurge din dialogurile pedagogice este interpretat în termeni dialectici ca fiind esența dezvoltării individului uman (formarea cunoștințelor, abilităților, atitudinilor, aptitudinilor, deprinderilor, competențelor etc.).

Reieșind din faptul că metodele dialectice nu pot da răspunde la întrebarea ce reprezintă puntea de legătură dintre teza și antiteza în dialectică, unii savanți propun de a trece de la dialectică la trialectică – știința care complimentează normele dialecticii cu ideea că timpul, spațiul și mediul de învățare este un produs al capacității de control/autocontrol și inteligenței. Revenind la problematica pedagogiei performanței observăm necesita-

tea de a investiga detaliat amploarea “punctului 0” din perspectiva profesorului și a elevului. Ipotetic, punctul 0 reprezintă un spațiu eclectic în care este înmagazinat spațiul, timpul și mediul de învățare. “Driverul” competenței este capacitatea de a învăța pe parcursul întregii vieți. Menținerea efectivă a acestei structuri mental – comportamentale formează performanța. În pofida penetrării ridicate a tehnologiilor educaționale și digitale se păstrează accentul pe abilitățile transversale (denumite abilități hard și soft), precum și a ecosistemului învățării și comunicării (denumite abilități verzi). Menținerea strategiilor de învățare cu succes trebuie păstrată pe parcursul întregii vieți.

Din perspectiva importanței menținerii strategiilor de învățării pe parcursul întregii vieți pedagogia performanței poate fi ilustrată grafic în mod diferit, dar trei componente sunt esențiale: teza, antiteza și spațiul eclectic, constituit din materie, informație și energie (figura 4).

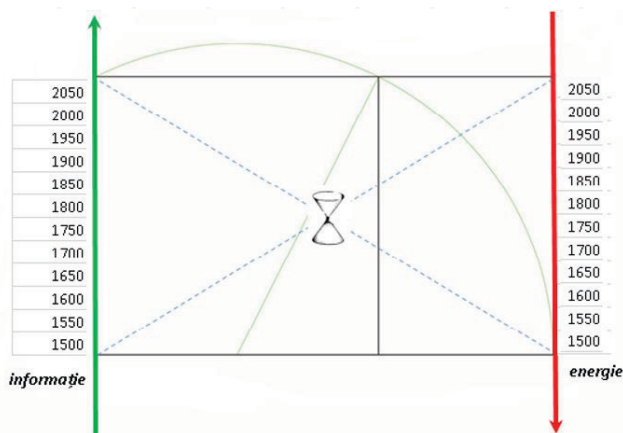

Figura 4. Amploarea spațiului eclectic în pedagogia performanței

Sursa: Elaborat de către autor.

Pentru comprehensiunea dinamicii performanței, condițiilor de echilibru și a formei competenței este

necesar a studia asemănările și diferențele dintre performanțele elevilor/studentilor care învață prin strategii cognitive, sociale și motivațional-afective și a celor care pun accent pe cunoștințele și experiențele metacognitive.

Concluzii

Inteligența artificială (IA) în educație este o paradigmă acceptată global. Totuși, tehnologiile IA se dezvoltă în trei direcții: inteligența artificială generativă, inteligența artificială generativ multimodală și inteligența artificial explicabilă. Specificul IA generativă este de a genera imagini, text, videoclipuri și alte media ca feedback la solicitări, IA generativ multimodală se focusează pe sumarizarea diferitor tipuri de date (de exemplu, imagine, text, vorbire, date numerice) combinate cu multiplii algoritmi informatici pentru a obține performanțe mai mari, iar IA explicabilă se referă la un set de procese și metode care permit utilizatorilor umani să înțeleagă și să aibă încredere în create de algoritmi de învățare automată.

Conceptul cheie în pedagogia performanței este *managementul strategiilor metacognitive* [14]. Studiul artefactelor culturale demonstrează că educația nu poate fi realizată la extreme. În trialectică, inteligența este asociată cu motivația/responsabilitatea persoanei, relevanța conținutului și nu depinde de nici o formă de spațiu sau timp, dar, în același timp, este determinată de capacitatea persoanei de a realiza managementul strategiilor de învățare și a variabilelor diverselor medii de învățare, natura cărora poate fi fizică, digitală sau virtuală.

Referințe bibliografice

1. MINDER, M. *Didactica funcțională: Obiective, strategii, evaluare*. Chișinău: Cartier Educațional, 2003, 352 p.

2. SONNENTAG, S., FRESE, M. Performance concepts and performance theory. In: *Psychological management of individual performance*, 2012, 23(1), pp. 3-25.
 3. CAMPBELL, J. P. (1999). *The definition and measurement of performance in the new age*. In: D. R. ILGEN & E. D. PULAKOS, The changing nature of performance. Implications for staffing, motivation, and development (pp. 399–429). San Francisco: Jossey-Bass.
 4. BANDURA, A. *Self-efficacy: The exercise of control*. Freeman, 1997.
 5. MAYBEE, J. E. Hegel's Dialectics. In: *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2016. <https://plato.stanford.edu/entries/hegel-dialectics/> (Accesat – 10.09.2024)
 6. MICKEL, L. Performance practice as research, learning and teaching. In: *Teaching in higher education*, 2024, 29(2), pp. 489-501.
 7. FRANCOISE DELAMARE LE DEIST & JONATHAN WINTERTON. What Is Competence? In: *Human Resource Development International*, 2005, 8 (1), pp. 27–46.
 8. NORIS, N. The trouble with competence. *Cambridge Journal of Education*, 1991, 21(3), pp. 1-11.
 9. Le DEIST, F. Compétence: conceptual approach and practice in France. In: *Journal of European Industrial Training*, 2009, 33(8/9), pp. 718-735.
 10. Le DEIST, F. D., WINTERTON, J. What is competence?. In: *Human resource development international*, 2005, 8(1), pp. 27-46.
 11. TEN CATE, Olle et al. Medical competence as a multilayered construct. In: *Medical education*. <https://asmepublications.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/medu.15162> (Accesat – 10.09.2024)
 12. BLAGA, L. *Știință și creație: Trilogia valorilor*. Humanitas: București, 1996.
 13. CUCOS, C. Fără viziune și proiecție nu există educație (pledoarie pentru o filosofie a educației). In: *Revista Didactica Pro... Revistă de teorie și practică*, 2018, pp. 2-5.
 14. RAILEAN, Elena. *Managementul strategiilor metacognitive*. Chișinău: Bons Office SRL, 2021, 108 p. ISBN 978-9975-87-910-1.
-

INTERFERENȚE ALE ARTEI PROFESIONALE A CADRELOR DIDACTICE: COMUNICARE, COMPETENȚE COMUNICATIVE ȘI MĂIESTRIE DIDACTICĂ

Svetlana GOREA

Doctor, lector universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere",
Chișinău, Republica Moldova

e-mail: svgorea@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-9094-041X>

Arta profesională a cadrelor didactice: comunicare, competențe comunicative și măiestria didactică, este profundă și incitativă. Aceasta scoate în evidență aspectele esențiale ale competențelor necesare cadrelor didactice, punând un accent deosebit pe complexitatea și interdependența acestora. Acest titlu nu doar că atrage atenția asupra importanței comunicării și a competențelor comunicative în educație, dar adaugă și ideea de măiestrie didactică ca element central în arta de a preda. Este o alegere excelentă pentru un studiu sau o lucrare care își propune să exploreze și să adâncească înțelegerea acestor competențe în contextul profesional al cadrelor didactice.

Cuvinte-cheie: comunicare, comunicare eficientă, comunicare didactică, competență comunicativă, măiestrie didactică, cultură emoțională.

OBSTACLES IN TEACHERS' PROFESSIONAL EXPERTISE: COMMUNICATION, COMMUNICATIVE SKILLS AND DIDACTIC MASTERY

The professional training of educational cadres includes communication, communication skills, and didactic meridenia. It is comprehensive and interactive. It highlights key components of the necessary didactic competency frameworks, with particular emphasis on their complexity and interdependence. This title not only draws attention to the value of communication and communication skills in education, but it also adds the notion of memorization as a key component in predation art. This is a great choice for a study or project that aims to investigate and deepen understanding of these competencies within the professional framework of teaching cadres.

Keywords: communication, effective communication, didactic communication, communicative competency, didactic mastery, affective culture.

INTERFÉRENCE DE L'ART PROFESSIONNEL DES ENSEIGNANTS: COMMUNICATION, COMPÉTENCES COMMUNICATIVES ET MAÎTRISE DIDACTIQUE

L'art professionnel des enseignants: communication, compétences communicatives et maîtrise didactique, est profond et passionnant. Il met en évidence les aspects clés des compétences requises par les enseignants, avec un accent particulier sur leur complexité et leur interdépendance. Ce titre attire non seulement l'attention sur l'importance de la communication et des compétences communicatives dans l'éducation, mais ajoute également l'idée de la maîtrise didactique comme élément central de l'art d'enseigner. C'est un excellent choix pour une étude ou un travail qui vise à explorer et approfondir la compréhension de ces compétences dans le contexte professionnel des enseignants.

Mots-clés: communication, communication efficace, communication didactique, compétence communicative, maîtrise didactique, culture émotionnelle.

ИНТЕРФЕРЕНЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ИСКУССТВА ПЕДАГОГОВ: ОБЩЕНИЕ, КОММУНИКАТИВНЫЕ НАВЫКИ И ДИДАКТИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО

Профессиональное искусство педагогического коллектива - коммуникабельность, коммуникативные навыки и дидактическое мастерство – глубоко стимулирующе. В нем подчеркиваются существенные аспекты компетенций, необходимых преподавательскому составу, уделяя особое внимание их сложности и взаимозависимости. Данная статья не только обращает внимание на важность общения и коммуникативных навыков в образовании, но и добавляет идею дидактического мастерства как центрального элемента искусства преподавания. Это отличный выбор для исследования или научной работы, целью которой является изучение и углубление понимания этих навыков в профессиональном контексте учителей.

Ключевые слова: *общение, эффективное общение, дидактическое общение, коммуникативная компетентность, дидактическое мастерство, эмоциональная культура.*

Introducere

Analiza complexității și importanței comunicării în cadrul societății contemporane, subliniind evoluțiile tehnologice și schimbările sociale au amplificat necesitatea și posibilitățile de comunicare.

Cercetarea activității cadrelor didactice, prin urmare, nu presupune doar transmiterea de cunoștințe sau instruire tehnice, ci și o abordare holistică care să favorizeze dezvoltarea unui profil profesional distinct și eficient. Acest lucru necesită o înțelegere profundă a rolului educației în societate și un angajament constant față de creșterea personală și profesională.

În contextul actual, caracterizat prin schimbări rapide și diversele provocări sociale și tehnologice, competența didactică devine un factor din ce în ce mai crucial în modelarea unor generații bine pregătite să înfrunte aceste provocări. Astfel, accentul pe dezvoltarea comprehensivă a competenței didactice este mai relevant ca niciodată, subliniind rolul fundamental al educatorului în societatea contemporană.

Comunicarea își atinge scopul eficient atunci când interlocutorii împărtășesc o bază comună de cunoștințe, iar acest aspect este crucial în contextul educațional. Referința la G. Miller și accentul pus pe procesul de socializare a elevilor sugerează că educația modernă trebuie să depășească transmiterea pur informativă pentru a se concentra pe

dezvoltarea abilităților sociale și comunicative. Acest lucru implică o orientare către activități care promovează interacțiunea autentică și responsabilizează elevii în procesul de învățare.

Sarcinile interactive, cum ar fi lucrul în perechi sau grupuri, asigură un mediu în care participanții își pot împărtăși și negocia informațiile, în timp ce sunt stimulați să participe activ datorită inegalității informaționale. Acest tip de abordare sprijină dezvoltarea competențelor de comunicare și facilitează înțelegerea mai profundă a materiei de studiu, prin implicarea directă a elevilor în procesul de construire a cunoașterii.

Utilizarea sarcinilor verbale de problemă și a comunicării de rol subliniază, de asemenea, importanța experienței directe și a aplicării cunoștințelor în scenarii specifice. Aceste metode stimulează gândirea critică și creativitatea, încurajând elevii să exploreze diferite perspective și să dezvolte soluții inovatoare la problemele întâmpinate.

Comunicarea efektivă în educație presupune nu doar partajarea informației, ci și dezvoltarea unui cadru în care elevii să își poată construi și negocia înțelesuri într-un mod semnificativ. Orientarea spre socializare și comunicare autentică este esențială pentru formarea abilităților sociale și pentru pregătirea elevilor să navigheze cu succes în complexitatea societății contemporane [6, p.73]. Fiecare dina-

mică de comunicare este unică, dată fiind varietatea contextelor și a participanților implicați.

În contextul didactic, tranziția de la viziunea tradițională, unde profesorul era principalul emițător al cunoașterii, spre o paradigmă modernă, care recunoaște și valorizează contribuția studenților la procesul de învățare, reflectă schimbările profunde din educație. Acest nou cadru comunicativ întărește ideea de comunitate de învățare, în care atât profesorii cât și studenții sunt parteneri activi în construirea și partajarea cunoștințelor.

Rolul profesorului ca emițător profesionist care trebuie să fie flexibil și adaptiv, acceptând rolul de receptor când situația o cere, subliniază necesitatea unei abordări pedagogice centrate pe student și pe procesul său de învățare. Aceasta presupune o înțelegere profundă a diversității modurilor în care studenții recepționează, decodifică și interpretează informațiile, precum și capacitatea de a răspunde în mod eficient și inclusiv la aceste nevoi diverse.

În centrul unei comunicări didactice eficiente se află recunoașterea și valorificarea contribuției fiecărui participant, facilitarea unui schimb autentic de idei și informații, și crearea unui spațiu în care toți membrii comunității de învățare se simt valorizați și implicați. Această abordare nu numai că sporește calitatea procesului educațional, dar pregătește cadrele didactice, pentru a deveni comunicatori eficienți și cetățeni responsabili într-o lume din ce în ce mai interconectată.

Descrierea oferită detaliază procesul de comunicare în mod eficient, subliniind patru reacții principale ale receptorului la primirea unui mesaj și aspectele esențiale care contribuie la o comunicare eficace, incluzând construirea, transmiterea și interpretarea mesajelor.

Reacțiile la comunicare

Reacție adaptativă: receptorul abordează mesajul într-un mod care îi maximizează șansele de suc-

ces, tratând informația într-un mod util și practic; *Reacție de autoapărare (ego-defensivă):* receptorul este preocupat de menținerea unei imagini de sine pozitive, evitând critica sau informațiile care i-ar putea amenința percepția despre sine; *Reacția expresiei valorice:* receptarea mesajului este evaluată prin prisma contribuției sale la dezvoltarea personală a receptorului, apreciind mesajele care aduc valoare adăugată propriei personae; *Reacția cognitivă:* receptorul caută să înțeleagă și să interpreteze mesajul folosindu-și experiența de viață și discernământ, fiind interesat de sensul profund și de consecințele informației primite.

Elementele esențiale ale comunicării

Construirea și transmiterea mesajului: procesul de comunicare implică codarea (formularea mesajului de către emițător) și decodarea (interpretarea sensului mesajului de către receptor); *Codul:* setul de simboluri, semne și semnificații pe care partenerii de comunicare trebuie să-l împărtășească pentru o comunicare eficientă; *Canalul de comunicare:* mediul prin care este transmis mesajul, care poate fi formal (canale de comunicare oficiale) sau non formal (interacțiuni bazate pe relații de prietenie sau interese comune); *Factorii perturbatori:* barierele de comunicare sau 'zgomotele' care perturbă transmiterea clară și eficientă a mesajului; *Contextul:* mediul sau situația în care are loc comunicarea, influențând modul în care mesajul este trimis și recepționat.

În esență, această descriere subliniază complexitatea procesului de comunicare, evidențiind importanța înțelegerii și aplicării principiilor de comunicare eficientă, inclusiv necesitatea unui cod comun de simboluri și semnificații, alegerea canalului potrivit și conștientizarea posibilelor bariere de comunicare. Abordările prezentate de De Peretti, Legrand și Boniface, precum și principiile propuse de cercetătoarea T. Callo, oferă o perspectivă complexă și detaliată asupra îmbunătățirii comunicării în con-

textul educațional. Acestea subliniază importanța adaptării și optimizării procesului comunicativ la diferite niveluri și în diferite contexte, cu scopul de a facilita înțelegerea, transferul de cunoștințe și dezvoltarea personală. Iată o sinteză:

Avertismente pentru optimizarea comunicării

În continuare, prezentăm abordarea savanților **De Peretti, Legrand, Boniface**. *La nivelul propriei persoane*: Accent pe auto-cunoaștere și pe atingerea unei stări de confort și echilibru interior, esențiale pentru o participare activă și autentică la procesul educațional; *La nivelul obiectivelor*: Recunoașterea și ajustarea obiectivelor de învățământ în funcție de atitudinile participanților și viceversa, înțelegând reacțiile reciproce; *La nivelul rolurilor*: Gestionarea eficientă a rolurilor pentru a preveni conflictele de interese sau percepții, și optimizarea succesiunii activităților educaționale; *La nivelul limbajelor*: Utilizarea diversificată a canalelor comunicative și adaptarea lor la nevoile și preferințele receptorilor, pentru a maximiza transmiterea și înțelegerea mesajelor; *La nivelul reprezentărilor*: Utilizarea conotațiilor și metaforelor pentru a facilita înțelegerea și reținerea informațiilor; *La nivelul cadrelor de referință*: Asigurarea coerenței dintre cadrul informațional oferit și schema cognitivă a receptorilor, încurajarea feedback-ului; *La nivelul structurilor*: Conștientizarea impactului structurilor și contextelor instituționale asupra procesului comunicativ și încurajarea transferului eficient de cunoștințe; *La nivelul comportamentelor de exprimare*: Promovarea diversității în exprimare și răspunsuri pentru a stimula participarea activă și pentru a evita monotonia.

Principiile educației pentru comunicare

Autorul **T. Callo** consideră că aceste principii explorează modalități prin care comunicarea poate fi integrată și optimizată în procesul educațional, accentuând pe: *Educația pentru comunicare*: Dez-

voltarea abilităților comunicative ca fundament al educației; *Relațional, ambianță, precomunicativitate*: Crearea unui mediu propice pentru comunicare și interacțiune; *Motivație, personalizare, parteneriat*: Adaptarea procesului educațional la nevoile individuale, stimularea motivației și promovarea colaborării; *Euristicitate, activizare, responsabilitate*: Stimularea curiozității și a implicării active, responsabilizarea participanților; *Influența acțională, densitatea și intenția comunicativă*: Focalizarea pe eficacitatea și intenționalitatea comunicării; *Egalitate, acord, socializare*: Promovarea egalității, acordului și socializării prin comunicare.

Aceste abordări și principii oferă o bază solidă pentru îmbunătățirea procesului de comunicare în contextul educațional, accentuând necesitatea adaptării, personalizării și optimizării metodelor educaționale pentru a răspunde eficient nevoilor și așteptărilor diverse ale participanților [1, p. 311].

Dezbaterea în jurul competenței de comunicare scoate în evidență dinamica complexă între aptitudini, capacități și abilități, subliniind că acestea nu sunt înnăscute, ci dezvoltate prin învățare și practică. Capacitatea de a comunica eficient este, astfel, rezultatul interacțiunii dintre multiple dimensiuni cognitive, emoționale și sociale. **Aptitudinile** reprezintă însușirile sau sistemele de însușiri ale unei persoane care facilitează succesul în diverse domenii, inclusiv în comunicare. Acestea sunt considerate ca fiind baza sau substratul pe care se dezvoltă capacitățile și abilitățile ulterioare. **Capacitățile** sunt înțelese ca niveluri de dezvoltare a aptitudinilor, care se pot extinde prin exercițiu și practică. Capacitățile permit individului să acționeze și să obțină performanțe în diferite activități. **Abilitățile** se referă la competențele specifice, mai concrete, cum ar fi priceperea, dextritatea sau îndemânarea, dezvoltate prin activitate și învățare. Abilitățile reflectă calitatea, rapiditatea și precizia cu care o persoană își poate desfășura activitățile.

Relația dintre cogniție și emoție este fundamentală pentru dezvoltarea competențelor de comunicare. Procesele cognitive superioare, precum atenția și memoria, sunt influențate și modelate de emoții, ceea ce implică o interacțiune bidirecțională între componenta cognitivă și cea emoțională a creierului. Această interacțiune subliniază importanța: *Creierului Emoțional*: Gestionează reacțiile și stările emoționale, având un rol crucial în modul în care reacționăm și ne raportăm la mediul înconjurător; *Creierului Analitic (Cognitiv)*: Este centrat pe procesarea informațiilor, raționament și analiză, fiind implicat în planificarea și execuția acțiunilor conștiente.

În contextul comunicării, competența emoțională se interconectează puternic cu competența socială. Capacitatea de a recunoaște, înțelege și gestiona propriile emoții, precum și capacitatea de a interpreta și răspunde adecvat la emoțiile celorlalți, reprezintă un fundament al reușitei în comunicarea interpersonală și în formarea competențelor sociale.

Competența emoțională include auto-cunoașterea emoțională, auto-reglarea, motivația intrinsecă, empatia și abilitățile sociale.

Competența socială se referă la abilitatea de a naviga eficient în situații sociale, de a comunica eficient, de a construi relații solide și de a interpreta contextele sociale.

Aceste componente emoționale și sociale nu doar că facilitează învățarea, dar contribuie și la dezvoltarea personală integrală a individului. Prin urmare, educația în domeniul competenței de comunicare presupune o abordare holistică, care integrează dezvoltarea cognitive, emoțională și socială, având ca scop nu doar transmiterea de informații, ci și formarea unui individ capabil de interacțiune socială profundă și eficientă [6, p. 74]. Reflectând la relevanța inteligenței emoționale și a culturii emoționale în contextul educațional și social, con-

statăm că acestea joacă un rol crucial în succesul și eficiența interacțiunilor umane. Ideile prezentate de cercetătoarea M. Cojocaru-Borozan despre armonizarea coeficientului de inteligență (IQ) cu coeficientul de emoționalitate (EQ) sugerează că echilibrul dintre cele două reprezintă cheia unei comunicări eficiente și a unei adaptări sociale de succes.

Cele patru domenii ale inteligenței emoționale, care contribuie la îmbunătățirea relațiilor interpersonale, sunt fundamentale - atât pentru educatori, cât și pentru elevi:

- **Conștiința de sine și autocontrolul** este recunoașterea propriilor emoții și gestionarea lor într-un mod sănătos;

- **Empatia** reflectă capacitatea de a înțelege și împărtăși sentimentele altora;

- **Abilitățile sociale** reprezintă capacitatea de a naviga și influența dinamicile grupurilor sociale;

- **Cunoașterea scopului** este înțelegerea motivațiilor și direcționarea acțiunilor către scopuri semnificative [7, p.192].

Cultura emoțională, după cum explică M. Cojocaru-Borozan, include dezvoltarea unui sistem de competențe care permite individului să-și gestioneze eficient energia emoțională și să monitorizeze adecvat propria viață afectivă. Acest ansamblu de competențe devine un instrument esențial pentru profesionalism în educație și în alte domenii socio-profesionale [3].

Cultura emoțională și competența de comunicare sunt două aspecte importante în contextul relațiilor interpersonale și al dezvoltării personale și profesionale. Cultura emoțională se referă la capacitatea unei persoane de a-și recunoaște, înțelege și gestiona propriile emoții, precum și de a percepe și de a reacționa la emoțiile altora într-un mod adecvat. Dezvoltarea unei culturi emoționale sănătoase poate îmbunătăți calitatea relațiilor interpersonale, capacitatea de rezolvare a conflictelor și eficiența comunicării.

Competența de comunicare

Competența de comunicare se referă la abilitatea de a transmite informații într-un mod clar, eficient și empatic, adaptat la contextul și audiența specifică. O comunicare eficientă implică nu doar transmiterea mesajului, ci și ascultarea activă, înțelegerea nevoilor interlocutorului și capacitatea de a stabili conexiuni emoționale în cadrul dialogului.

Îmbinând cultura emoțională cu competența de comunicare, indivizii pot dezvolta relații interpersonale mai armonioase, pot gestiona mai eficient conflictele și pot lucra în echipă cu mai mult succes. Capacitatea de a comunica clar, empatic și autentic, având în același timp o înțelegere profundă a emoțiilor proprii și ale celorlalți, poate contribui semnificativ la succesul personal și profesional al unei persoane.

Conceptul de comunicativitate, așa cum este el delințat de L. Ezechil, subliniază importanța participării active și a implicării în procesul de comunicare. Această dimensiune, centrală în cadrul activităților didactice, indică o orientare spre eficiența schimbului informațional și interpersonal, punând accentul pe deschiderea și disponibilitatea față de interacțiune. Comparativ, sociabilitatea reflectă o predispoziție similară, însă aceasta tinde să pună mai mult accent pe dorința și capacitatea de a se angaja în relații sociale [5].

Competența de comunicare didactică este vitală în educație, asigurând eficiența procesului de învățare și succesul relației dintre învățător și elev. Definițiile oferite de L. Sadovei, L. Șoitu și T. Slama-Cazacu subliniază diverse aspecte ale acestei competențe, ilustrând cât de cuprinzătoare și esențială este pentru mediul educațional.

Definiția autorului L. Sadovei punctează **ansamblul comportamentelor comunicative**, necesare elaborării, transmiterii și evaluării discursului didactic, precum și construirea unor rețele

comunicaționale productive în cadrul educațional. Această abordare evidențiază importanța adopțării unui model de competență de comunicare didactică ce integrează componente discursive și relaționale, promovând eficiența în transmiterea cunoștințelor și în interacțiunile la nivelul comunității educaționale [1].

Autorul L. Șoitu reliefează diverse **categorii de competențe de comunicare**. El face distincție între *competențele de comunicare directe*, ce includ aspecte lingvistice, discursive, situaționale și paraverbale, și *competențele mediate*, care se referă la abilități psiholingvistice, intelectuale, sociale, culturale și informaționale. Această delimitare accentuează necesitatea unui set de abilități variate pentru o comunicare eficientă, necesitând nu numai înțelegerea și utilizarea adecvată a limbajului, dar și integrarea competenței a contextului social și cultural [7].

Autorul T. Slama-Cazacu accentuează **capacitatea de prezentare și percepție**. Savantul reliefează *competența comunicativă* ca fiind capacitatea de a prezenta intenții, nevoi și interese în procesul de comunicare și de a percepe eficient interlocutorul. Această perspectivă subliniază importanța dialogului în procesul educațional și rolul esențial pe care competențele de comunicare îl au în asigurarea înțelegerii reciproce și în atingerea obiectivelor educaționale.

În esență, competențele comunicative în contextul didactic sunt multifacete și integrate, implicând nu doar abilități lingvistice și discursive, ci și competențe relaționale, sociale și culturale. Eficiența comunicării între învățător și elev este crucială pentru un proces de învățare reușit, facilitând înțelegerea, participarea activă și atingerea scopurilor educaționale. Aceste competențe trebuie cultivate și dezvoltate continuu în cadrul pregătirii profesionale a cadrelor didactice, pentru a asigura un mediu de învățare stimulatîv, inclusiv și eficient [12, p.125].

Dezvoltarea competenței de comunicare în copilărie este influențată de mai mulți factori semnificativi, așa cum sunt enumerați de L. Ezechil. Acești factori sunt esențiali în înțelegerea modului în care copiii învață și dezvoltă abilități comunicative. Fiecare dintre acești factori joacă un rol în modelarea capacităților lingvistice și ale comportamentului verbal al copilului din care fac parte mama, tata, structura familiei, frecventarea instituțiilor de învățământ, particularitățile lingvistice, grupurile sociale de apartenență etc.

Însumând acești factori, este evident că dezvoltarea competenței de comunicare la copii este un proces complex, care necesită un mediu de suport adecvat. Este esențial pentru părinți, educatori și alți îngrijitori să fie conștienți de influența pe care acești factori o pot avea asupra copilului și să se angajeze în modalități proactive de a sprijini și stimula dezvoltarea limbajului și a abilităților comunicative [5, p. 94].

Evoluția conceptului de competență în domeniul educației, îndeosebi în anii '90, a suscitat un interes sporit și a declanșat modificări semnificative în abordarea curriculumului. Trecerea de la concentrarea pe cunoștințe la dezvoltarea competențelor a reprezentat o schimbare semnificativă în paradigma pedagogică, generând, totodată, incertitudini lexicale și controversate. Definiția competenței, conform perspectivei lingvisticii generative, evidențiază capacitatea de a produce și înțelege o gamă largă de enunțuri, acțiuni și modele de comportament, subliniind aptitudinea strategică în situații complexe.

Conceptul de competență în contextul educației, axat pe formarea de competențe didactice formative, propune dezvoltarea unui set de competențe didactice funcționale, care să fie aplicate în rezolvarea problemelor reale de viață. Aceasta indică o tranziție către competențe practice, care să permită aplicarea cunoștințelor în context real și centrarea pe domeniile de bază ale educației. Educația se

focalizează pe domenii esențiale precum cognitiv (ceea ce știi), formativ (cum să aplici cunoștințele) și afectiv-atiudinal (cum să fii), integrând aceste domenii pentru formarea competențelor funcționale și adoptarea unor strategii moderne de predare, învățare și evaluare.

Menționăm aici **rolul pedagogic al cultivării competențelor**. Conceptul de competență stă la baza tuturor acțiunilor prin care individul își dezvoltă abilități și valori care depășesc sfera biologică. Astfel, prin educație se formează și se dezvoltă competențele, aptitudinile, trăsăturile de caracter, comportamentele și viziunile individului, contribuind la o creștere holistică a persoanei. Astfel, cultivarea competențelor reprezintă o acțiune pedagogică fundamentală în promovarea valorilor și dezvoltarea personală a individului [2, p. 35], [9].

Conceptul de competență în domeniul educației și al muncii a generat o serie de ambiguități și incertitudini, din cauza diversității și eterogenității definițiilor acestui concept. În diverse domenii, precum științele educației și economia, competența include atribute variate, iar termeni diferiți pot avea atribute similare, creând confuzii. În funcție de modul în care este definit acest concept, au fost conturate obiectivele, curriculumul actual și sistemele de evaluare în diferite țări sau asociații de state, precum spațiul francofon sau Uniunea Europeană.

Competența este un concept complex, care implică multiple dimensiuni, resurse și abilități, fiind esențială atât în sfera educației, cât și în lumea muncii, subliniind importanța pregătirii individului pentru a se adapta și a acționa eficient în diverse contexte [9].

Conform documentului european reglementar, **competența** este definită ca o combinație complexă de elemente, care includ competențe cognitive, funcționale, personale și etice.

- *Competențele cognitive* implică utilizarea teoriei și a conceptelor, împreună cu capacitățile de cunoștințe obținute implicit și informal prin experiență;
- *Competențele funcționale* se referă la abilitatea de a aplica cunoștințele într-un context de muncă specific, de a finaliza sarcinile necesare într-un anumit domeniu de activitate sau social;
- *Competențele personale* vizează capacitatea de a adopta o atitudine și/sau un comportament adecvat în situații particulare;
- *Competențele etice* presupun demonstrarea anumitor valori personale și profesionale, indicând un comportament bazat pe principii etice și morale [13]. Aceste competențe reprezintă abilitățile unei persoane de a combina, autonom și eficient, cunoștințele, capacitățile și atitudinile într-un context dat. În contextul profesional, competența este concepută ca capacitatea de a îndeplini sarcini specifice stabilite de obiectivele activității profesionale, prin utilizarea și legătura cunoștințelor, abilităților și atitudinilor. [9].

Conform cercetătorilor Vl. Guțu, O. Dandara, E. Muraru, *competența profesională* este capacitatea sau abilitatea de a rezolva diverse sarcini definite de obiectivele activității profesionale prin transferul și conexiunea cunoștințelor, abilităților și atitudinilor [8, p.28].

Autorul N. Silistraru definește *competența profesională* ca o achiziție esențială pentru o anumită profesie sau grup de profesii conexe, manifestată și dezvoltată doar în cadrul activității profesionale. Aceasta se reflectă în performanțele realizate într-un anumit domeniu de activitate și în procesele de formare profesională, reprezentând un set de priceperi, deprinderi, capacități, abilități și atitudini specifice activității psihopedagogice [11, p.77].

Aceste definiții subliniază importanța și complexitatea competențelor profesionale, care implică mai mult decât cunoștințe și abilități practice, incluzând

și aspecte etice, personale și cognitive esențiale pentru performanța și succesul într-un anumit domeniu profesional.

Competența profesională este un aspect fundamental în formarea cadrelor didactice din învățământul secundar general, implicând o gamă variată de capacități intelectuale, emoționale, motivaționale și manageriale. Aceste competențe sunt esențiale pentru ca educatorii să își îndeplinească obiectivele educaționale într-un mod eficient, astfel încât să maximizeze potențialul fiecărui elev. Integrarea cunoștințelor teoretice cu abilitățile practice și capacitatea de analiză și sinteză sunt cruciale pentru obținerea rezultatelor de calitate la nivel profesional.

Standardele de formare continuă a cadrelor didactice subliniază importanța unui sistem de competențe profesionale bine definit, care cuprinde atât competențe de bază, competențe în domenii specifice, cât și competențe specializate. Acest sistem de competențe este conceput pentru a asigura o formare continuă și unitară a cadrelor didactice, contribuind astfel la îmbunătățirea eficienței profesionale în învățământul secundar general.

În domeniul formării profesionale a cadrelor didactice, există o diversitate de documente reglementare care definesc sistemul de competențe necesare pentru exercitarea profesiei didactice. Cu toate acestea, nu există încă o taxonomie unanim acceptată care să stabilească clar sistemul de competențe la nivelul formării profesionale generale și la nivel de specializare, precum și relația funcțională între acestea. Aceste dificultăți taxonomice sunt generate de varietatea abordărilor și interpretării competențelor.

Comportamentul pedagogic al unui profesor este crucial atât la nivelul sistemului educațional și de învățământ, cât și la nivelul interacțiunilor dintr-o clasă de elevi. Competența comunicativă este o trăsătură esențială a unui profesor eficient. Profesorul

joacă un rol central în comunicarea didactică, fiind responsabil nu doar pentru o pregătire specializată de înaltă calitate, ci și pentru o competență puternic dezvoltată în comunicare.

În contextul unei societăți în schimbare constantă, educația se confruntă cu provocări noi pentru care trebuie să găsească răspunsuri adecvate. Una dintre direcțiile cruciale ale noii educații este educația pentru comunicare, având în vedere complexitatea procesului de comunicare care influențează atât sfera cognitivă, cât și cea afectivă și relațională. Este imperativ să pregătim generațiile viitoare nu doar din punct de vedere academic, ci și în ceea ce privește abilitățile de comunicare și relaționare pentru a face față cerințelor unei societăți în schimbare continuă [6, p. 282].

Competența didactică este un aspect complex care implică o serie de elemente esențiale pentru un învățător eficient. Conform lui D. Salade, această competență include nu doar cunoștințele specializate ale învățătorului, ci și abilitățile practice, aptitudinile pedagogice, caracterul personal și contextul în care acestea sunt puse în aplicare. Relațiile cu elevii, capacitatea de a gestiona grupul școlar și abilitățile pedagogice sunt, de asemenea, aspecte cruciale ce definesc competența didactică. Uneori, competența poate fi latentă și nemanifestată, în timp ce în alte cazuri se reflectă clar în rezultatele activității didactice [8].

N. Garștea definește competența didactică ca fiind ansambluri structurale de cunoștințe, aptitudini și valori acumulate în contexte variate, o aptitudine operațională validată [9, p. 85]. Conform lui M. Bocoș, competența didactică în procesul de învățământ nu se rezumă doar la tehnici sau informații, ci reprezintă rezultatul abilităților, aptitudinilor și atitudinilor învățătorului, integrate în comportamentul său profesional și social [9].

În cadrul formării profesionale inițiale și continue a cadrelor didactice, este esențial ca aceștia să treacă prin procese de conștientizare și învățare despre cum să-și definească educația, să-și exprime

valorile și să-și alinieze acțiunile cu acestea. Formarea profesională are ca scop principal transformarea abilităților, aptitudinilor și cunoștințelor profesionale ale cadrelor didactice în comportamente eficiente și dezirabile în contextul educațional.

Concluzii

În esență, formarea competenței de comunicare didactică vizează integrarea și dezvoltarea armonioasă a mai multor dimensiuni.

Dezvoltarea competențelor profesionale și personale subliniază importanța unei baze solide de cunoștințe în domeniul de specialitate și a dezvoltării personale continue. Competențele personale includ auto-cunoașterea, autoreglarea emoțională și motivația de a învăța continuu.

Dezvoltarea competențelor de învățare implică capacitatea de a învăța eficient și eficace, de a integra noi informații și de a le aplica în contexte variate. Competențele de învățare sunt esențiale pentru adaptarea la schimbările din domeniul educațional și din societate în general.

Dezvoltarea competențelor sociale și de comunicare este fundamentală în stabilirea și menținerea relațiilor pozitive cu studenții, părinții și colegii. Ele includ abilități precum empatia, ascultarea activă, adaptarea limbajului pentru diferite audiențe și gestionarea conflictelor.

Competența didactică, însă, depășește suma acestor competențe, conturându-se ca o structură complexă care reflectă un stil personal și unic de activitate. Aceasta implică nu doar cunoștințe și abilități specifice, ci și valorile, atitudinile și credințele individuale ale educatorului, integrându-se într-un context social și cultural specific.

Referințe bibliografice

1. CALLO, T. *Educația comunicării verbale*. Chișinău: Litera, 2003. 148 p.

2. CARTALEANU, T. și al. *Formarea de competențe prin strategii didactice interactive*. Chișinău: Centrul Educațional PRO DIDACTICA, 2008. 204 p.
 3. COJOCARU-BOROZAN, M. Comunicarea didactică bazată pe cultură emoțională. În: *Teoria și metodologia instruirii*. Chișinău: UPS "Ion Creangă", 2009, pp. 35-66.
 4. DULAMĂ, M. E. *Cum îi învățăm pe alții să învețe*. Cluj-Napoca: Clusium, 2009. 109 p.
 5. DUMITRU, Gh. *Comunicare și învățare*. București: Didactică și Pedagogică, 1998. 256 p.
 6. ENĂCHESCU, E. *Comunicarea în mediul educațional*. București: Aramis, 2008. 240 p.
 7. GOREA, S., MELNIC, A. Ponderea comunicării în contextul procesului educațional. În: *Dialoguri chișinăuene. Forum de idei pedagogice*. Chișinău, 2012, p. 62-64.
 8. GOREA, S., *Abordarea comunicativ-didactică a formării competenței didactice la studenții pedagogi*. Teză de doctor, Chișinău, 2019.
 9. GOREA, S. Semnificația Comunicării didactice în formarea competenței didactice la studenții pedagogi. În: *Revista științifică STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIE*, USM, Chișinău, 2018, nr. 9 (119), p. 341-346.
 10. POTOLEA, D., NEAȘCU, I. *Pregătirea psihopedagogică*. Iași: Polirom, 2008. 544 p.
 11. SĂLĂVĂSTRU, C. *Logică și limbaj educațional*. București: Didactică și Pedagogică, 1995. 312 p.
 12. SILISTRARU, N. *Oportunități metodologice ale învățământului superior*. Chișinău: UST, 2011. 142 p.
 13. Standarde și linii directoare pentru asigurarea calității în Spațiul European al Învățământului Superior (ESG). www.mecc.dov.md/ro/contet/cadrul-european-al-calificărilor
-

SECURITATEA EMOȚIONALĂ A COPILULUI – DIMENSIUNE FUNDAMENTALĂ A SECURITĂȚII PSIHOLOGICE ÎN SISTEMUL COPARENTAL

Antoanela Magdalena DRAGOMIR

Pitești, România,

Doctorand, expert psihologie clinică judiciară, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: psih.magdadragomir@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-4923-3775>

Problematika securității psihologice rămâne mereu actuală, în mod special prin prisma provocărilor ultimilor ani. Securitatea emoțională a copilului în sistemul coparental este o temă subsecventă conceptului general de securitate psihologică și se păstrează ca actualitate în același context al schimbărilor profunde intervenite la nivelul grupurilor sociale, dar mai ales al familiei. Familia aflată în disoluție se confruntă cu provocări multiple în planul securității psihologice ale membrilor ei și în mod specific cu amenințarea securității emoționale a copilului aflat în centrul acestei experiențe marcante. În acest sens, devine esențial să se acorde o atenție sporită modului în care dinamica familială influențează dezvoltarea emoțională și psihologică a copilului, pentru a putea interveni eficient în sprijinul bunăstării acestuia.

Cuvinte-cheie: securitate psihologică, securitate emoțională, coparentalitate, conflicte interparentale, dezvoltarea copilului, bunăstare emoțională, anxietate.

EMOTIONAL SECURITY OF THE CHILD - A FUNDAMENTAL DIMENSION OF PSYCHOLOGICAL SECURITY IN THE COPARENTAL SYSTEM

The issue of psychological security remains ever relevant, especially in light of the challenges of recent years. The emotional security of the child within the coparental system is a subsidiary theme of the general concept of psychological security and remains pertinent in the context of profound changes within social groups, particularly within the family. A family in dissolution faces multiple challenges in terms of the psychological security of its members, specifically threatening the emotional security of the child at the center of this significant experience. In this regard, it becomes essential to pay increased attention to how family dynamics influence the emotional and psychological development of the child, in order to intervene effectively in support of their well-being.

Keywords: psychological security, emotional security, coparenting, interparental conflicts, child development, emotional well-being, anxiety.

SÉCURITÉ ÉMOTIONNELLE DE L'ENFANT - UNE DIMENSION FONDAMENTALE DE LA SÉCURITÉ PSYCHOLOGIQUE DANS LE SYSTÈME COPARENTAL

La problématique de la sécurité psychologique reste toujours d'actualité, notamment à travers les défis des dernières années. La sécurité émotionnelle de l'enfant dans le système coparental est un thème subsidiaire du concept général de sécurité psychologique et demeure pertinent dans le même contexte de changements profonds intervenus au sein des gro-

upes sociaux, et surtout de la famille. La famille en dissolution est confrontée à de multiples défis en matière de sécurité psychologique de ses membres et plus spécifiquement à la menace de la sécurité émotionnelle de l'enfant au centre de cette expérience marquante. Dans ce sens, il devient essentiel d'accorder une attention accrue à la manière dont la dynamique familiale influence le développement émotionnel et psychologique de l'enfant, afin d'intervenir efficacement en faveur de son bien-être.

***Mots-clés:** sécurité psychologique, sécurité émotionnelle, coparentalité, conflits interparentaux, développement de l'enfant, bien-être émotionnel, anxiété.*

ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ РЕБЕНКА – ФУНДАМЕНТАЛЬНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В СИСТЕМЕ СОВМЕСТНОГО ВОСПИТАНИЯ

Проблема психологической безопасности остается актуальной, особенно в свете вызовов последних лет. Эмоциональная безопасность ребенка в системе совместного воспитания является подтемой общего концепта психологической безопасности и сохраняет свою значимость в контексте глубоких изменений в социальных группах, особенно в семье. Семья, находящаяся в состоянии распада, сталкивается с многочисленными проблемами в плане психологической безопасности ее членов, что особенно угрожает эмоциональной безопасности ребенка, находящегося в центре этого значимого опыта. В этом отношении, становится крайне важно уделять повышенное внимание тому, как семейная динамика влияет на эмоциональное и психологическое развитие ребенка, чтобы эффективно вмешаться в поддержку его благополучия.

***Ключевые слова:** психологическая безопасность, эмоциональная безопасность, совместное воспитание, межродительские конфликты, развитие ребенка, эмоциональное благополучие, тревожность.*

Introducere

În procesul de dezvoltare a copilului, securitatea psihologică și cea emoțională reprezintă pilonii fundamentali ai unei creșteri sănătoase. Securitatea psihologică se referă la sentimentul de siguranță internă, stabilitate și încredere, pe care copilul îl dobândește în mediul său familial. Aceasta include nu doar absența fricii sau a amenințărilor, ci și capacitatea de a face față provocărilor emoționale. În mod specific, securitatea emoțională a copilului este modelată în mare măsură de relația dintre părinți și de modul în care aceștia gestionează conflictele din cadrul familiei.

Relațiile coparentale disfuncționale, marcate de conflicte nerezolvate sau tensiuni continue, pot deteriora profund atât securitatea emoțională, cât și cea psihologică a copilului, provocând anxietate și nesiguranță. Pe de altă parte, o cooperare armonioasă între părinți, bazată pe suport reciproc și gestionarea constructivă a conflictelor, creează un mediu sigur în

care copilul își poate dezvolta resursele emoționale și psihologice necesare pentru a face față vieții.

Prezentul articol explorează rolul crucial pe care îl joacă securitatea psihologică și emoțională a copilului în contextul coparentalității. Într-o lume marcată de transformări sociale și familiale, înțelegerea modului în care copiii își formează sentimentul de siguranță în funcție de dinamica familială devine din ce în ce mai importantă pentru a sprijini sănătatea lor emoțională și psihologică pe termen lung.

Metodologia de cercetare

Prezenta lucrare urmărește să ofere o sinteză a literaturii existente cu privire la securitatea emoțională a copilului în sistemul coparental, punând accent pe cele mai relevante teorii, studii și perspective. Metodologia de revizuire teoretică a fost structurată pentru a asigura o selecție riguroasă și sistematică a surselor relevante, având ca scop identificarea tendințelor

cheie, a lacunelor teoretice și a direcțiilor viitoare de cercetare.

Pentru a include cele mai pertinente surse în analiza noastră, au fost utilizate criteriile de selecție bine definite. Au fost selectate articole publicate între anii 1990 - 2020 care abordează în mod direct aspecte legate de securitatea psihologică și securitatea emoțională a copilului. S-au luat în considerare doar lucrările publicate în reviste academice indexate, cărțile de specialitate și rapoartele de cercetare recunoscute în domeniu. Sursele au fost excluse dacă nu abordau explicit relația dintre securitatea psihologică, securitatea emoțională a copilului și sistemul coparental sau dacă nu furnizau date relevante pentru discuția teoretică.

Căutarea surselor relevante a fost realizată prin intermediul mai multor baze de date academice, incluzând Google Scholar, PubMed, PsycINFO, Scopus, asigurând astfel o acoperire largă și diversă a literaturii de specialitate. În plus, au fost consultate articole de referință, capitole din cărți și studii revizuite, pentru a asigura o înțelegere cuprinzătoare a subiectului.

Analiza literaturii s-a bazat pe o sinteză narativă, având drept scop identificarea principalelor abordări teoretice și metodologice din domeniu. S-a pus accent pe compararea studiilor din punct de vedere al cadrelor teoretice utilizate, metodologiilor aplicate și concluziilor obținute. Pe parcursul analizei, s-au evidențiat nu doar convergențele, ci și divergențele dintre diversele perspective asupra securității psihologice și emoționale a copilului, permițând astfel o discuție critică asupra dezvoltărilor viitoare în domeniu.

Revizuirea teoretică prezintă anumite limitări, inclusiv posibilitatea omiterii unor surse relevante publicate în alte limbi decât cele incluse în selecția noastră (engleză și română). În plus, cercetările recente care nu au fost încă indexate în baze de date majore ar putea lipsi din această revizuire. Totodată, analiza nu a inclus studii empirice extensive, focusându-se în mod special pe discuții teoretice.

Securitatea psihologică – fundamentul dezvoltării emoționale a copilului

Dicționarul APA definește *securitatea* ca un sentiment de siguranță, încredere și libertate de înțelegere. În psihologie, se crede că *securitatea* este generată de factori cum ar fi părinții și prietenii calzi, aprobatori și experiențe care construiesc un sentiment de sine stabil. În contextul psihoterapeutic securitatea este văzută ca un scop mediator care încurajează explorarea deschisă a problemelor emoționale și comportamentale și este considerată a fi parte a unei relații puternice și sănătoase terapeut-pacient. În paralel, *securitatea emoțională* este definită de APA ca fiind sentimentul de siguranță, încredere și eliberare de teamă [1].

În abordarea lui Karen D. Horney, nevoia de securitate emoțională este determinantul de bază al personalității și comportamentului; în abordarea lui H. S. Sullivan, ea însăși este determinată în primul rând de relațiile interpersonale .

Securitatea psihologică și securitatea emoțională pot fi astfel abordate ca un construct în egală măsură asemănător, dar aplicabil diferit. Securitatea psihologică cuprinde constructe cognitive, conative și emoționale care fac posibilă tratarea securității ca un fenomen psihologic cu o structură standard. Prin urmare, securitatea poate fi descrisă ca o stare interioară de pace, încredere, atitudine pozitivă, bunăstare subiectivă, deschidere și relaxare.

Securitatea psihologică are o dimensiune multifățetată prin care individul poate analiza și acționa comportamental și poate aduce modificări în sensul urmărit. Securitatea emoțională a copilului este o dimensiune psihologică implicită, care crește treptat, alimentată de experiențele succesive, repetate, consolidate ale copilului în sistemul coparental, realitate pe care acesta nu o poate modifica direct, ci doar potențial, prin reactivitatea proprie aproape exclusiv involuntară, determinată de imaturitate. Apare astfel

o formațiune reactivă care se manifestă fie în sensul externalizării, fie în cel al internalizării.

Multe teorii psihologice abordează problema securității, într-o măsură mai mare sau mai mică, încercând să răspundă la aceste întrebări: *Care este natura securității? Ce definește un pericol pentru om? Care sunt caracteristicile comportamentului omului în situații de risc?* În ciuda diversității răspunsurilor, o anumită concordanță a opiniilor poate fi identificată.

În primul rând, un număr mare de autori sunt de acord că securitatea psihologică este un proces dinamic. În fiecare moment avem de-a face cu un nou tip de pericol și securitatea trebuie constant creată. În al doilea rând, trebuie remarcat caracterul latent al securității psihologice. Individul este alertat oricând apare o amenințare pentru viața, sănătatea sau bunăstarea lui. În al treilea rând, un sentiment sănătos de siguranță este o senzație de bază a unei persoane normale. Toate aspectele comportamentului uman, în toate sferele vieții pot fi tratate în contextul securității și majoritatea acțiunilor noastre sunt ghidate de nevoia noastră de securitate.

Z. Cong și L. An au definit securitatea psihologică bazându-se pe concepția/ paradigma lui A.H. Maslow, ca presentimentul care poate apărea din pericole sau riscuri la adresa fiziologiei sau psihologiei individului, precum și sentimentul de putere sa neputință al unui individ în abordarea pericolelor sau riscurilor, în principal legate de sentimentul de certitudine și controlabilitate [2] [22]. Formulată astfel, conceptul este utilizat pe scara largă de către cercetători [16] [17] [25]. J.Hart, P.R.Shavers și J.L. Goldenberg consideră că insecuritățile psihologice se referă la anxietatea fiecărui individ față de răul potențial și amenințare [18], [19]. Evident, prin analiza simțului comun psihologic, securitatea este o judecată subiectivă a individului în mediul său determinist și controlabil, iar starea sa de conștiință este bazată pe propriile trăsături de personalitate. În acest context, diferențele de personalitate

și de percepție asupra mediului a indivizilor determină nivelul de încredere în lumea exterioară și este centrat pe sine. Individul evaluează constant și decide dacă este sau nu în siguranță în lumea exterioară și acest aspect se leagă de gradul de cunoaștere al acestei lumi exterioare, dar și de capacitatea individului de a contribui la aceasta și de a modifica comportamentul o serie de parametri. Prin urmare, *conotațiile securității psihologice individuale* sunt subsumate *securității psihologice de grup* [14], [26].

Se creionează astfel un concept cu stratificare multiplă, în centru găsim individul inclus în grupul social primar - familia nucleară, care, urmând o mișcare centrifugă, este inclusă în sisteme din ce în ce mai largi și mai complexe (sisteme de educație, organizaționale, sociale, teritoriale etc.)

Modelul multilayer / multistratificat propus de cercetătorul S. Sanduleac valorifică foarte sugestiv corespondența dintre securitatea psihologică și securitatea emoțională a copilului în sistemul coparental, în cadrul căruia *securitatea psihologică și socializarea* copiilor poate fi dezvoltată numai în familie, iar familia este un garant de apreciere și stimulare a acestui proces [23, p.32].

Securitatea emoțională a copilului în dinamica relației coparentale

Securitatea emoțională a copilului a fost mult timp considerată a fi profund influențată de calitatea relației dintre copil și părinte, în special prin prisma *atașamentului copilului față de părinții săi* [4]. Atașamentul reflectă legătura emoțională care se dezvoltă între copil și părinte, în timp ce securitatea emoțională se bazează pe experiențele trăite de copil cu părinții săi și este strâns legată de calitatea relației dintre părinți.

Teoria Securității Emoționale (TSE), dezvoltată de P.T. Davies și E.M. Cummings, își propune să clarifice modul în care conflictele dintre părinți pot avea un impact negativ asupra sănătății mintale a

copilului. Conform acestei teorii, dificultățile în parenting, cum ar fi răceala afectivă, lipsa de responsivitate și agresivitatea, influențează adaptarea emoțională a copilului, făcând dificilă utilizarea părinților ca sursă de suport și protecție. Spre deosebire de teoria atașamentului, care se concentrează pe diada părinte-copil, TSE pune accent pe calitatea relației dintre părinți și rezonanța acestora în întregul sistem familial. În conformitate cu teoria propusă de P.T. Davies și E.M. Cummings copilul își formează un model intern de lucru bazat pe experiențele sale cu conflictul dintre părinți. Astfel, expunerea repetată la conflicte intense, încărcate de emoționalitate negativă și percepute ca amenințătoare pentru siguranța copilului, duce la dezvoltarea *insecurității emoționale* [5] [9]. Pe de altă parte, expunerea la conflicte care sunt rezolvate într-un mod pozitiv poate spori securitatea emoțională a copilului, oferindu-i un sentiment de stabilitate și un model de gestionare pozitivă a emoțiilor [3].

În cadrul *Teoriei Securității Emoționale*, P.T. Davies și E.M. Cummings au identificat trei factori covarianți, dar distincți conceptual: (A) *reglarea emoțională* - copilul poate fi activat să simtă furie, tristețe, frică, ușurare sau bucurie, în funcție de modul în care este exprimat și gestionat conflictul dintre părinți. Implicațiile asupra funcționării copilului depind de cât de mult se simte un copil trist sau furios sau alte reacții emoționale și cât de bine copilul poate regla activarea unor astfel de emoții, (B) *reprezentările cognitive*- copilul evaluează cât de mult din problema reprezentată de o anumită expresie a conflictului are potențial de a influența negativ relațiile de familie, prin urmare copiii din familii cu un nivel înalt de conflictualitate sunt mai predispuși la dezvoltarea de reprezentări interne nesigure și (C) *reglarea comportamentală* - ce face copilul ca răspuns la comportamentul conflictual demonstrat de părinți. De exemplu copilul ar putea să încerce să regleze expunerea la conflictele interparentale

prin intervenția activă sau, alternativ, prin retragere, evitând spațiul conflictual distructiv [10, p. 236].

Acești factori descriu modul în care copilul reacționează emoțional, evaluează conflictele și răspunde comportamental la acestea. Copiii din familii cu niveluri ridicate de conflict sunt mai predispuși să dezvolte reprezentări interne nesigure și să adopte comportamente de evitare sau implicare activă în conflicte, în funcție de modul în care percep amenințarea la adresa securității lor emoționale.

Conform *teoriei securității emoționale*, expunerea la forme negative de conflict coparental compromite sentimentul de bunăstare al copilului. Modelul oferit de părinți în gestionarea conflictelor influențează direct capacitatea copilului de a-și regla emoțiile, de a forma reprezentări cognitive adecvate și de a adopta comportamente adaptative. Astfel, expunerea la conflicte interparentale distructive scade progresiv pragul de activare a procesului de conservare a securității emoționale. Pragurile scăzute de îngrijorare asupra securității emoționale duc la o sensibilizare crescută în cele trei procese componente: reglarea emoțională, reprezentările cognitive și reglarea comportamentală [8], [9], [11], [13].

Reactivitatea emoțională ridicată servește ca mijloc natural de reglare și recâștigare a siguranței emoționale. Distresul și vigilența crescută asociate cu reactivitatea emoțională induc copilului un sentiment de posibilă amenințare, mobilizându-l să își utilizeze resursele fizice și psihologice pentru a face față amenințării și de a-și păstra starea de bine. Reprezentările interne ale copilului cu privire la semnificația conflictului interparental sunt structurate ca o hartă sau ca o alarmă, având scopul de a percepe și identifica proactiv evenimentele ulterioare care pot reprezenta o amenințare pentru siguranța lui. Răspunsurile de reglare ale copilului pot deveni de tip "luptă sau fugi", concretizându-se prin acțiuni de implicare activă sau de evitare, ceea ce îi permite să își direcționeze resursele către reducerea expunerii

la amenințare și obținerea unei aparențe de securitate emoțională [6].

Teoria securității emoționale oferă criterii pentru identificarea conflictelor distructive versus constructive, distincție esențială pentru propunerea unui program de prevenire a efectelor psihotraumatizante ale conflictelor interparentale asupra copilului. E.M. Cummings postulează din 1988 că efectul conflictelor asupra familiei depinde de modul în care acestea sunt exprimate; unele forme de conflict au efecte negative, în timp ce altele au efecte benigne sau chiar pozitive. Copiii sunt capabili să deducă apariția și rezultatele conflictelor încă de la o vârstă fragedă, chiar și fără a observa direct conflictele sau rezolvarea lor. Conflictul este considerat dăunător dacă securitatea copilului este amenințată. Din această perspectivă, comportamentele distructive includ agresiunea fizică și verbală, retragerea/evitarea, mânia nonverbală și verbală și utilizarea insultelor. În contrast, comportamentele conflictuale constructive, care susțin sau încurajează sentimentul de securitate emoțională al copilului, includ discuțiile calme, sprijinul, rezolvarea problemelor și afecțiunea fizică și verbală. Reacțiile emoționale ale copilului în timpul conflictului oferă baza pentru a distinge percepția acestuia asupra amenințării propriiei securități emoționale [7], [10].

Modelul TSE servește drept cadru pentru înțelegerea conflictelor familiale și a implicațiilor acestora asupra funcționării copilului, dar și ca fundament teoretic pentru dezvoltarea de intervenții în coparenting. TSE susține că sentimentul de protecție și siguranță în relația interparentală este direct legat de starea de bine a copilului și de capacitatea acestuia de ajustare emoțională și comportamentală. Insecuritatea emoțională a copilului în raport cu părinții devine un mecanism primar prin care conflictul familial poate afecta adaptarea copilului [12].

Coparentalitatea, definită ca efortul comun al adulților de a crește copiii, este esențială pentru dezvoltarea sănătoasă a copilului. Conform *Convenției*

Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului, copilul trebuie să mențină o relație puternică cu ambii părinți, chiar și în cazul separării acestora. Prin urmare, conceptul de coparentalitate a fost extins pentru a include părinții divorțați și separați, precum și pe cei care nu au trăit niciodată împreună.

Coparentalitatea este un construct multidimensional. M.E. Feinberg a identificat patru dimensiuni interrelaționate: (1) acord/dezacord asupra problemelor de creștere a copilului (2), diviziunea muncii în ceea ce privește îngrijirea copiilor (3), susținere/subminare între partenerii coparentali și (4) managementul comun al interacțiunilor familiale [15]. În contrast, G.Margolin a găsit dovezi ale unui model de coparentalitate format din trei categorii: cooperare, conflict și triangulație [21].

Până în anii 1980 și începutul anilor 1990, grupurile de cercetare conduse de S.J. Schoppe, S.C. Mangelsdorf și C.A. Frosch au investigat contribuția acordului/dezacordului părinților în creșterea copiilor la dezvoltarea acestora [24]. În ultimii ani, un număr tot mai mare de studii au examinat legăturile dintre dimensiunile coparentalității și adaptarea copiilor [20]. Majoritatea acestor studii s-au concentrat pe copii mici și preșcolari. În conformitate cu aceste studii, lipsa cooperării între părinții copiilor de doi ani a fost legată de inhibiția băieților la vârsta de trei ani. În plus, părinții copiilor de 14 luni care au avut o relație cooperantă au avut copii mai complianți patru luni mai târziu. De asemenea, coparentalitatea conflictuală în perioada copilăriei a prezis evaluări mai mari ale agresivității preșcolarilor [24].

Concluzii

În primul rând, analiza literaturii de specialitate demonstrează că lipsa cooperării între părinți are consecințe negative asupra dezvoltării emoționale și comportamentale a copiilor, cum ar fi inhibiția, nivelul ridicat al agresivității, corelate cu coparentalitatea conflictuală. Aceste constatări subliniază importanța

unui mediu familial armonios, în care părinții colaborează și gestionează conflictele într-un mod constructiv, pentru a spori securitatea emoțională a copilului.

În al doilea rând, luând în considerație *teoria securității emoționale*, copiii care sunt expuși la conflicte intense și nerezolvate sunt mai predispuși la insecuritate emoțională, ceea ce le afectează capacitatea de reglare emoțională și comportamentală, ceea ce vine să completeze ideile anterioare expuse cu privire la problematica inhibiției și agresivității la copii ca și consecință a insecurității emoționale a acestora. În schimb, conflictele gestionate pozitiv pot spori securitatea emoțională a copilului, oferindu-i un sentiment de stabilitate și un model de gestionare adecvată a emoțiilor. În al treilea rând, conceptul de coparentalitate, definit ca efortul comun al părinților de a crește copiii, este esențial pentru adaptarea emoțională funcțională a copilului.

Prin urmare, analiza *dinamicii securității emoționale a copilului – ca dimensiune fundamentală a securității psihologice în sistemul coparental*, nu doar că explică natura relațiilor familiale și efectele acestora asupra copilului, ci și subliniază importanța intervențiilor care vizează îmbunătățirea securității emoționale a copilului. Aceasta sugerează că abordările psihoterapeutice trebuie să ia în considerare întregul sistem familial și să se concentreze pe promovarea comportamentelor constructive și a rezolvării pozitive a conflictelor pentru a proteja și a susține dezvoltarea sănătoasă a copiilor în contextul familial. În concluzie, tipul de coparenting devine un factor determinant în dezvoltarea copilului de la o vârstă foarte fragedă până la adolescența târzie.

Este important de subliniat că insecuritatea emoțională experimentată în copilărie poate avea consecințe profunde asupra sănătății mentale a individului pe termen lung. Anxietatea, depresia și dificultățile de relaționare sunt doar câteva dintre efectele posibile ale expunerii prelungite la conflicte

interparentale. Prin urmare, prevenirea și intervenția timpurie pot reduce semnificativ riscurile asociate cu insecuritatea emoțională și pot îmbunătăți bunăstarea psihologică a copiilor pe parcursul vieții.

Rezultatele acestui studiu sugerează o nevoie de a dezvolta programe de intervenție la nivel de politici publice, care să sprijine copiii și familiile aflate în situații de conflict. Programele de consiliere familială, terapia de cuplu și educația parentală ar putea contribui semnificativ la îmbunătățirea cooperării între părinți și la reducerea efectelor negative ale conflictelor asupra copiilor. În mod special, ar trebui să fie dezvoltate strategii pentru a ajuta familiile aflate în proces de separare sau divorț, pentru a menține o relație coparentală sănătoasă și constructivă.

Deși analiza s-a concentrat pe relația dintre părinți, securitatea emoțională a copilului este influențată și de alți factori contextuali, cum ar fi mediul socio-economic, relațiile extinse cu rudele și influențele școlare. Factorii externi, cum ar fi sprijinul social, nivelul de educație și condițiile economice ale familiei, joacă un rol important în modul în care copilul percepe și gestionează conflictele interparentale. Prin urmare, intervențiile care sprijină dezvoltarea emoțională a copilului trebuie să ia în considerare și aceste dimensiuni contextuale pentru a asigura un sprijin complet.

Această cercetare aduce o contribuție semnificativă la extinderea teoriei securității emoționale a copilului. Constatările noastre confirmă faptul că expunerea constantă la conflicte interparentale distructive slăbește treptat capacitatea copilului de a-și regăsi echilibrul emoțional. În același timp, modelele de rezolvare constructivă a conflictelor între părinți pot consolida sentimentul de securitate emoțională, oferind copilului un cadru de stabilitate și predictibilitate în dezvoltarea sa emoțională.

Studiul nostru deschide calea pentru cercetări viitoare care să exploreze efectele pe termen lung ale insecurității emoționale cauzate de conflictele interparentale, în special în perioada adolescenței

și a vieții adulte. De asemenea, se recomandă studii care să analizeze diferențele de impact în funcție de vârsta copilului sau de durata conflictelor. Investigarea modului în care anumite intervenții, cum ar fi terapia de familie sau programele de consiliere parentală, pot îmbunătăți securitatea emoțională a copilului, este esențială pentru dezvoltarea unor intervenții eficiente.

Referințe bibliografice

1. *APA Dictionary of Psychology*. Disponibil: <https://dictionary.apa.org/emotional-security>
2. CONG, Z., AN, L. Developing of security questionnaire and its reliability and validity. In: *Chin. Men. Health J.* 2004, 18, pp. 97–99. 2004. DOI: 10.3321/j.issn:1000-6729.2004.02.010
3. CUMMINGS, E. M., DAVIES, P. T. Effects of marital discord on children: Recent advances and emerging themes in process-oriented research. In: *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2002, 43, pp. 31–63.
4. CUMMINGS, E. M., DAVIES, P. T. *Marital conflict and children: An emotional security perspective*. New York: The Guilford Press. 2010. pp.168-224.
5. CUMMINGS, E. M., WILSON, A. G. *Contexts of marital conflict and children's emotional security: Exploring the distinction between constructive and destructive conflict from the children's perspective*. In: M. Cox & J. Brooks-Gunn (Eds.), *Conflict and cohesion in families*. Mahwah, NJ: Erlbaum. 1999. pp. 105–129
6. CUMMINGS, E. M., BALLARD, M., EL-SHEIKH, M., & LAKE, M. Resolution and children's responses to interadult anger. In: *Developmental Psychology*, 1991, 27, pp. 462–470.
7. CUMMINGS, E. M., GOEKE-MOREY, M., PAPP, L. Children's responses to every day marital conflict tactics in the home. In: *Child Development*, 2003, 74, pp. 1918–1929.
8. CUMMINGS, E. M., SCHERMERHORN, A. C., DAVIES, P. T., GOEKE-MOREY, M. C., CUMMINGS, J. S. Interparental discord and child adjustment: Prospective investigations of emotional security as an explanatory mechanism. In: *Child Development*, 2006, 77, pp. 132–152.
9. DAVIES, P., FORMAN, E. Children's Patterns of Preserving Emotional Security in the Interparental Subsystem. In: *Child Development*, 2002, 73(6), pp. 1880-1903. Retrieved March 14, 2021.
10. DAVIES, P.T., CUMMINGS, E.M. Marital conflict and child adjustment: An emotional security hypothesis. In: *Psychological Bulletin*, 1994, 116, pp. 387–411.
11. DAVIES, P. T., CUMMINGS, E. M. Exploring children's emotional security as a mediator of the link between marital relations and child adjustment. In: *Child Development*, 1998, 69, pp. 124–139.
12. DAVIES P.T, FORMAN E.M. Children's patterns of preserving emotional security in the interparental subsystem. In: *Child Development*, 2002. Nov-Dec;73(6) pp. 188-903. DOI: 10.1111/1467-8624.t01-1-00512. PMID: 12487500.
13. DAVIES, P. T., et. al. *Child Emotional Security and Interparental Conflict*. Monographs of the Society for Research. In: *Child Development*, 2002, 67(3), pp. 1-115. ISSN-0037-976X
14. EDMONDSON A. C., LEI Z. *Psychological safety: the history, renaissance, and future of an interpersonal construct*. *Annu. Rev. Organ. Psychol. Organ. Behav.* 1, pp. 23–43. 2014.10.1146/annurev-orgpsych-031413-091305
15. FEINBERG, M.E. The internal structure and ecological context of coparenting: A framework for research and intervention. In: *Parenting: Science and Practice*, 2003, 3, pp. 95–131.
16. FEINBERG, M.E., KAN, M.L., & HETHERINGTON, E.M. The longitudinal influence of coparenting conflict on parental negativity and adolescent maladjustment. In: *Journal of Marriage and Family*, 2007, 69, pp. 687–702.
17. FLOYD F, GILLIOM L.A., COSTIGAN C. Marriage and the Parenting Alliance: Longitudinal Prediction of Change in Parenting Perceptions and Behaviors. In: *Child Development*, 2008, 69(5), pp.1461 – 1479. DOI: 10.1111/j.1467-8624.1998.tb06224.x
18. HART, J., SHAVER, P. R., AND GOLDENBERG, J. L. Attachment, self-esteem, worldviews, and terror management: evidence for a tripartite security system. In: *J. Personal. Soc. Psychol.* 2005, pp. 88-99. DOI: 10.1037/0022-3514.88.6.999

19. HART, J. Toward an integrative theory of psychological defense. In: *Pers. Psychol. Sci.*, 2014, 9, pp.19–39. DOI: 10.1177/1745691613506018
20. LINDSEY, E.W., et. al. Correlates of coparenting during infancy. In: *Family Relations*, 2005, 54, pp. 346–359.
21. MARGOLIN, G., et. al. Coparenting: A link between marital conflict and parenting in two-parent families. In: *Journal of Family Psychology*, 2001, 15(1), pp. 3–21,
22. MASLOW, A. H. *The dynamics of psychological security-insecurity*. J. Personal, 1942, 10, pp. 331–344. DOI: 10.1111/j.1467-6494.1942.tb01911.x
23. SANDULEAC, S. et al. *Aspecte psihosociale ale securității psihologice. Monografie*. Chișinău: Pulsul Pieței, 2020, 240 p. ISBN 978-9975-3342-8-0
24. SCHOPPE, S. J., MANGELSDORF, S. C., & FROSCH, C. A. Coparenting, family process, and family structure: Implications for preschoolers' externalizing behaviour problems. In: *Journal of Family Psychology*, 2001, 15, pp. 526–545.
25. SUN, Q., AND YAO, B. X. *Study on security, interpersonal trust and the related factor among college students*. Soft Sci. Health, 2009, 3, pp. 290–293. doi: 10.3969/j.issn.1003-2800.2009.03.018
26. ZOTOVA O. YU., KARAPETYAN L. V. Psychological security as the foundation of personal psychological wellbeing (analytical review). In: *Psychology in Russia: State of the Art*, 2018, 11 (2), pp. 100-113. ISSN 2307-2202 https://psychologyinrussia.com/volumes/pdf/2018_2/psych_2_2018_8_zotova.pdf
-

MISIUNEA CENTRULUI DE INSTRUIRE CONTINUĂ PENTRU ANGAJAȚII „TELERADIO - MOLDOVA”. PRINCIPII DE ORGANIZARE ȘI FUNCȚIONARE

Vitalie GUȚU

Doctorand, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

e-mail: vitalie.gutu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8398-7909>

Transformările periodice care au loc în societate proiectează noi abordări în câmpul valoric al unei entități sau organizații, care își propune să fortifice în mod eficient resursa umană în raport cu spațiul de muncă, raportat la cerințele timpului și realitățile cotidiene. Astfel, evoluția pe axa formării și dezvoltării capătă variabile cantitativ-calitative, menite să sporească procesul de funcționare a unei organizații sau a unei instituții. Demersul științific vine să analizeze și să explice rolul și importanța conceptului de formare continuă pentru angajații din industria media. De asemenea, este evidențiată percepția cum angajații interacționează unii cu alții, cum este conceptualizată echipa, în ce mod sunt distribuite funcțiile în cadrul departamentelor / secțiilor / redacțiilor etc., din optica gestionării responsabilităților și sarcinilor ce formează statutul instituțional al entității mass-media. Articolul cuprinde și un studiu de caz care relevă misiunea Centrului de Instruire Continuă (CIC) din cadrul Companiei „Teleradio-Moldova” (TRM) în contextul dezvoltării profesionale a jurnaliștilor. Este evidențiată importanța formării continue în domeniul mass-media, determinată de schimbările rapide din industrie și necesitatea adaptării la noile cerințe ale publicului.

Cuvinte-cheie: formare continuă, industrie media, dezvoltare profesională, Centrul de Instruire Continuă, formatori, ateliere practice.

MISSION OF THE CONTINUOUS TRAINING CENTER FOR “TELERADIO-MOLDOVA” EMPLOYEES. PRINCIPLES OF ORGANIZATION AND OPERATION

Periodic transformations taking place in society project new approaches in the value field of an entity or organization, which aims to effectively strengthen human resources in relation to the workspace, in line with the requirements of the times and daily realities. Thus, the evolution on the axis of training and development acquires quantitative and qualitative variables, aimed at increasing the functioning process of an organization or institution. The scientific approach comes to analyze and explain the role and importance of the concept of continuous training for employees in the media industry. The perception of how employees interact with each other, how the team is conceptualized, how functions are distributed within departments/sections/editorial offices, etc., is also highlighted, from the perspective of managing the responsibilities and tasks that form the institutional status of the media entity. The article also includes a case study that reveals the mission of the Continuous Training Center (CIC) within the “Teleradio-Moldova” (TRM) Company in the context of the professional development of journalists. In this context, the importance of continuous training in the media field is highlighted, determined by the rapid changes in the industry and the need to adapt to the new demands of the audience.

Keywords: continuous training, media industry, professional development, Continuous Training Center, trainers, workshops.

MISSION DU CENTRE DE FORMATION CONTINUE POUR LES EMPLOYÉS DE “TELERADIO-MOLDOVA”. PRINCIPES D’ORGANISATION ET DE FONCTIONNEMENT

Les transformations périodiques qui se déroulent dans la société projettent de nouvelles approches dans le champ de valeur d’une entité ou organisation, qui vise à fortifier efficacement les ressources humaines par rapport à l’espace de travail, en tenant compte des exigences du temps et des réalités quotidiennes. L’évolution sur l’axe de la formation et du développement acquiert ainsi des variables quantitatives et qualitatives, visant à accroître le processus de fonctionnement d’une organisation ou d’une institution. La démarche scientifique vise à analyser et à expliquer le rôle et l’importance du concept de formation continue pour les employés de l’industrie des médias. De même, la perception de l’interaction entre les employés, de la conceptualisation de l’équipe, de la répartition des fonctions au sein des départements/sections/rédactions, etc., est mise en évidence, du point de vue de la gestion des responsabilités et des tâches qui constituent le statut institutionnel de l’entité médiatique. L’article présente également une étude de cas qui révèle la mission du Centre de Formation Continue (CFC) de la Société “Teleradio-Moldova” (TRM) dans le contexte du développement professionnel des journalistes. Dans ce contexte, l’importance de la formation continue dans le domaine des médias est soulignée, compte tenu des changements rapides dans l’industrie et de la nécessité de s’adapter aux nouvelles exigences du public.

Mots-clés: formation continue, industrie des médias, développement professionnel, Centre de formation continue, formateurs, ateliers pratiques.

МИССИЯ ЦЕНТРА НЕПРЕРЫВНОГО ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ СОТРУДНИКОВ “ТЕЛЕРАДИО-МОЛДОВА”. ПРИНЦИПЫ ОРГАНИЗАЦИИ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ

Периодические преобразования, происходящие в обществе, проецируют новые подходы в ценностное поле субъекта или организации, которая стремится эффективно укреплять человеческие ресурсы в соответствии с рабочим пространством, с учетом требований времени и реалий повседневной жизни. Таким образом, эволюция на оси обучения и развития приобретает количественно-качественные перемены, призванные повысить эффективность функционирования организации или учреждения. Данная статья направлена на анализ и объяснение роли и значения концепции непрерывного обучения для сотрудников медиаиндустрии. Также подчеркивается восприятие того, как сотрудники взаимодействуют друг с другом, как формируется команда, как распределяются функции в рамках отделов/секций/редакций и т.д., с точки зрения управления ответственностью и задачами, которые формируют институциональный статус медиасубъекта. Статья также представляет собой исследование конкретного случая, которое раскрывает миссию Центра непрерывного обучения (ЦНО) компании “Teleradio-Moldova” (TRM) в контексте профессионального развития журналистов. В этой связи, подчеркивается значимость непрерывного обучения в области массмедиа, обусловленная быстрыми изменениями в отрасли и необходимостью адаптации к новым требованиям аудитории.

Ключевые слова: непрерывное обучение, медиаиндустрия, профессиональное развитие, Центр непрерывного обучения, тренеры, практические семинары.

Introducere

Într-o epocă în care interacțiunea și conexiunile între diverși actanți ai societății moderne sunt prioritare, instituțiile de diferit profil încearcă să centreze activitățile pe palierul dezvoltării și antrenamentului constant și periodic, în vederea eficientizării muncii,

dar și sporirii calității produselor / serviciilor livrate de acestea. Valențele aspectuale ale respectivei direcții se impun a fi tot mai pregnant studiate, cu accent pe dezvoltarea conceptului de „formare continuă”, or, evoluțiile sociale și cele tehnologice prezintă imperativul mediului în care se dezvoltă un

individ, o comunitate, o țară, o regiune. „Schimbările tot mai dese obligă la o adaptare rapidă la situații profesionale tot mai diverse și mai provocatoare. Astfel, fiecare persoană activă profesional trebuie să se specializeze cât mai mult și, acolo unde este posibil, pe mai multe arii din domeniul său de activitate. Însăși extinderea ariilor domeniilor de activitate impune o specializare cât mai profundă din partea celor activi profesional, fapt ce se poate realiza prin ceea ce numim „formare profesională” [1, p. 225]. În acest context, trebuie să precizăm că lărgirea câmpului de activitate rezidă din catalizarea și fortificarea spațiului de muncă, raportat la cerințele timpului și realitățile cotidiene. Astfel, evoluția pe axa formării și dezvoltării capătă variabile cantitativ-calitative, menite să sporească procesul de funcționare a unei organizații sau a unei instituții.

Atunci când intervine etapa formării continue „în procesele de reînnoire organizațională, una dintre preocupările principale este identificarea strategiilor de schimbare: de unde își are originea și cum este gestionat” [2]. Adaptarea mecanismelor și transformarea strategiilor de manifestare a activităților impune, după sine, și o altă configurare a relațiilor de muncă. Acest proces implică, de asemenea, percepția cum angajații interacționează unii cu alții, cum este conceptualizată echipa, care sunt distribuite funcțiile și rolul departamentelor / secțiilor / redacțiilor etc., din optica gestionării responsabilităților și sarcinilor ce formează statutul instituțional al organizației sau al entității. Elementele trasate contribuie esențial și plenar la sporirea capacității de a obține performanță pe interior, dar și reputație excelentă în exterior.

În ultima perioadă asistăm la tot mai multe traininguri, mentorate, lecții, instruirii și ateliere organizate pentru diverse categorii de specialiști, cu scopul de a introduce în formula lor de activitate parametri inovativi, ce îi va ajuta la dezvoltarea lor personală, dar și pe partea profesională. „Educația și instrucția, proiectate pe termen scurt, configurează un traseu

mult mai amplu, pe care omul zilelor noastre trebuie să-l parcurgă, indiferent de profesie și chiar adiacent unei profesii” [3, p. 269]. Contextual, este imperios necesar de punctat faptul că și pe domeniul comunicării și mass-mediei se atestă o prezență masivă de workshop-uri, instruirii pe domeniu, dar și schimb de experiență între jurnaliști, comunicatori, manageri de instituții de presă sau de agenții de publicitate din țară, cât și din străinătate. Acestea se desfășoară periodic, în funcție de necesitățile redacției / departamentului / agenției, la solicitările personalului, ori la recomandarea board-ului managerial al instituției.

Aspecte conceptuale

Articolul *Avantajele formării continue a profesioniștilor media în contextul integrării europene a Republicii Moldova*, semnat de cercetătoarea Natalia Beregoi, reflectă faptul că, „apariția mediei sociale a condiționat apariția schimbărilor în domeniul mass-mediei tradiționale. Instituțiile mediatiche au pierdut teren, odată cu dezvoltarea rețelelor de socializare, videoblog-urilor, influencerilor, care au devenit un concurent pentru ele, ca surse de informare, educare și distracție a publicului. Aceste schimbări au condiționat regândirea activității multor instituții mediatiche” [4, p. 7]. În aceste context, jurnaliștii de la diverse entități media apelează sau se înscriu la traininguri, ateliere, laboratoare sau cursuri de formare continuă, pentru a interacționa și a deprinde noi tehnici și/sau modalități necesare în activitatea lor.

„Întreaga societate trebuie să fie interesată de calitatea produsului mediatic, ceea ce ne informează, ne educă și ne distrează. De aici și necesitatea de a identifica conceptual profesia de jurnalist, de a perfecționa cadrul legislativ de pregătire, învățământ și formare continuă, de activitate a jurnaliștilor și instituțiilor media. La fel este important, în viziunea noastră, de a identifica modelul (sau modelele) de care urmează să ne conducem în conturarea profilu-

lui de jurnalist la etapa dată, în condițiile transformărilor digitale și ale internetului” [5, p. 49], consideră Dumitru Țurcanu în lucrarea *Quo vadis, journalism?*. Este necesar de punctat faptul că, odată cu apariția anumitor cerințe în domeniul mass-mediei se conturează și aspecte specifice de formare a jurnaliștilor în procesul de colectare, prelucrare și distribuire / difuzare / publicare a informațiilor de diferit gen și format. Profesorul universitar Emil Stan în articolul *Formarea jurnaliștilor în condițiile flexibilizării formatelor și obținerii și transmiterii informațiilor*, nuanțează un lucru important, și anume: „Evoluția atinge toată lumea jurnalistică, ceea ce presupune că o mare parte din formarea continuă, din instruire și documentare să devină online, nu numai pentru studenții din zone mai îndepărtate, ci chiar și pentru cei de la cursurile de la zi, pentru unele discipline, în contextul creșterii integrării învățământului cu practica jurnalistică. Această evoluție în procesul de formare presupune remodelarea metodelor de instruire, noi abilități practice pe care trebuie să le aibă formatorii, precum și noi forme de verificare” [6, p. 103]. Astfel, se profilează o altă paradigmă a studierii în cadrul activităților de formare continuă. Mai exact, oferirea posibilității jurnaliștilor / profesioniștilor din industria media sau studenților de la specialitățile de journalism / comunicare / producție multimedia, ori din alte domenii conexe, să participe la cursuri și traininguri și de la distanță, adică în format online.

Cercetătoarea Georgeta Stepanov în lucrarea *Învățământul de tip convergent: schimbări paradigmatică în instruirea universitară contemporană* reliefează un aspect important pe filiera formării continue, punând accent pe diversificarea instrumentelor de predare în cadrul trainingurilor sau cursurilor fie universitare. „Formarea continuă în condiții pandemice trebuie să fie orientată, în mod special, spre organizarea diverselor traininguri, în cadrul cărora personalul universitar să fie instruit să aplice variații tehnologice noi și să utilizeze multiple platforme în

procesul didactic, ca să poată face față presiunilor provocate de noul climat din învățământul de tip convergent” [7, p. 11]. Astfel, activitățile din cadrul atelierelor de formare continuă sunt pliate la necesitățile actuale ale industriei din care face parte beneficiarul trainingurilor. Dacă e să ne referim, în particular, la profilul jurnalistului sau al creatorului de conținut media, atunci aceștia se adaptează transformărilor de pe piața informațională, pentru răspunde solicitărilor și așteptărilor consumatorului / cititorului / privitorului sau radioascultătorului.

Contextul cercetării

Acest demers științific este centrat cu precădere pe rolul și misiunea Centrului de Instruire Continuă pentru angajații Instituției Publice Compania „Teleradio - Moldova” (TRM). În acest context sunt evidențiate principiile de gestionare ale centrului respectiv. Astfel, potrivit regulamentului de organizare și funcționare a *Serviciului Formare Continuă*, acesta „este o subdiviziune a Instituției Publice Compania „Teleradio - Moldova”, subordonată Directorului general, fără a avea relații de subordonare față de celelalte compartimente din schema de încadrare, ci numai relații de colaborare și cooperare cu acestea” [8]. Un lucru esențial trebuie de adus în evidență, și anume faptul că activitățile *Serviciului Formare Continuă* sunt desfășurate potrivit normelor stipulate în *Regulamentul de Organizare și Funcționare a Centrului*, în *Caietul de Sarcini al IP Compania „Teleradio - Moldova”*, dar și în baza strategiei și planului de acțiuni pentru înființarea și asigurarea funcționării acestui serviciu, conform cărora, menționăm: „1. *Serviciului Formare Continuă* are misiunea de a instrui și califica salariații TRM și de a-i perfecționa profesional continuu; 2. *Serviciului Formare Continuă* organizează în mod regulat cursuri de formare profesională, ținând cont de necesitățile specifice de instruire a angajaților TRM; 3. *Serviciului Formare Continuă* contribuie la îmbunătățirea cuantificabilă

a profesionalismului și a competențelor salariaților TRM” [9].

Centrul de Instruire Continuă din cadrul Instituției Publice Compania „Teleradio - Moldova” îndeplinește și o serie de funcții care permit ca activitățile să fie desfășurate în conformitate cu principiile de funcționare a acestei structuri. Astfel, *Serviciului Formare Continuă*, primordial, își concentrează atenția și se focusează pe câteva condiții determinante în procesul de gestionare complexă a centrului, cum ar fi:

- ✓ „elaborează programe de dezvoltare profesională a salariaților TRM;
- ✓ organizează logistic cursuri;
- ✓ contribuie la perfecționarea formatorilor;
- ✓ elaborează anual proiectul planului de activitate, ținând cont de necesitățile și prioritățile în materie de formare, de constatările analizei anuale a performanței TRM și de rezultatele evaluărilor periodice ale activității TRM;
- ✓ pregătește pentru aprobare de către administrația TRM raportul anual referitor la îndeplinirea planurilor de activitate;
- ✓ elaborează recomandări, propuneri, materiale metodice referitor la activitatea de instruire și creștere a nivelului de profesionalism al salariaților TRM;
- ✓ desfășoară conferințe, seminare, cursuri și alte activități;
- ✓ creează parteneriate cu instituții din țară și din străinătate, în vederea schimbului de experiență în domeniul instruirii profesionale” [10].

Vom remarca faptul că, *Centrul de Instruire Continuă* TRM a fost fondat în anul 2017, în cadrul proiectului comun al Uniunii Europene și al Consiliului Europei, cu genericul „Promovarea libertății și pluralismului mass-mediei în Republica Moldova”. Necesitatea apariției unei asemenea structuri în cadrul companiei TRM a rezultat în baza atât a solicitărilor din partea angajaților Instituției Publice pentru a avea acces și conexiune la mai multe ateliere pe

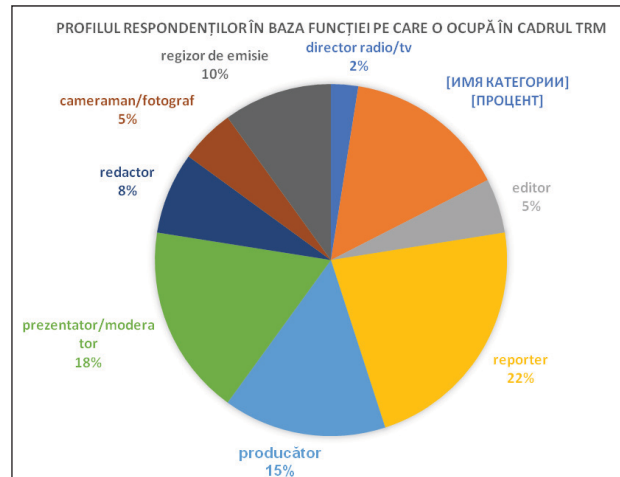
subiecte actuale din domeniul mass-mediei, cât și din perspectiva consolidării profesionalismului lucrătorilor TRM.

Metodologia de cercetare

Pentru studierea solicitărilor, dar și necesităților de formare profesională realizată în cadrul *Centrului de Instruire Continuă* TRM, a fost utilizată metoda anchetei pe bază de chestionar. Chestionarul a inclus 10 întrebări structurate: închise, deschise și mixte. Cercetarea a fost realizată în perioada decembrie 2023 – ianuarie 2024, pe un eșantion de 40 de respondenți din cadrul Companiei „Teleradio – Moldova. Formularul cu întrebări a fost transmis la 70 de persoane din cadrul instituției, care au parcurs, în ultimii cinci ani, cursuri de formare continuă.

Profilul respondenților a fost proiectat în funcție de vârsta și funcția pe care o ocupă în cadrul instituției publice. Astfel, la chestionar au participat directori tv/radio, șefi de departamente/redacții/subdiviziuni, moderatori/prezentatori, reporteri, redactori, regizori.

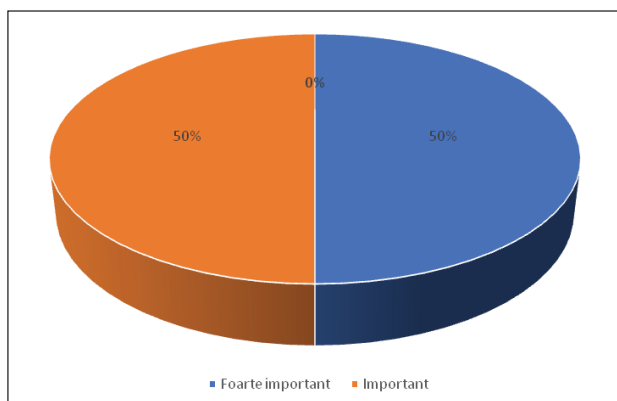
Tabel 1. Profilul respondenților

Sursă: elaborat de autor în baza răspunsurilor chestionarului.

Din totalul de chestionare distribuite online pe platforma Google Forms au fost colectate 40 răspunsuri. La prima întrebare: *Cât de important, în viziunea dvs., este ca să funcționeze Centrul de Instruire Continuă „Teleradio - Moldova?”*, respondenții au marcat doar două răspunsuri din totalul de patru: *foarte important și important.*

Tabel 2. Răspuns la întrebarea: Cât de importantă este funcționarea Centrului de Instruire Continuă „Teleradio-Moldova”?

Sursă: Elaborat de autor în baza răspunsurilor chestionarului.

De asemenea, întrebați cât de des au participat la programele de instruire oferite de CIC în ultimii cinci ani și cât de benefice le consideră pentru dezvoltarea profesională, cele mai multe răspunsuri – 55% au spus că ocazional, frecvent – 32,5%, rareori – 10% și niciodată – 2,5%. Referitor la calitatea resurselor de instruire oferite de CIC, intervievații au bifat: 62% – bună, 30% – excelentă, 5% – satisfăcătoare și 2,5% au bifat răspunsul – aș fi vrut să particip.

Același formular a cuprins și întrebarea *Care dintre următoarele beneficii ale participării la programele de instruire continuă considerați cel mai*

important pentru avansarea angajaților în carieră?, la care respondenții au răspuns în felul următor: 42,5% au optat pentru îmbunătățirea competențelor de comunicare, 27,5% – creșterea competențelor tehnice, 25% au bifat la capitolul oportunități de networking și câte 2,5% pentru modalități de filmare și, respectiv, realizarea știrilor din teren. Cât privește întrebarea din chestionar: *Gradul de susținere și implicare a conducerii TRM în promovarea participării angajaților la programele de instruire continuă*, respondenții au răspuns: *implicată* – 52,5%, *foarte implicată* – 22,5%, *mai puțin implicată* – 20%, 2,5% consideră că *angajatorul trebuie să fie cointerestat în îmbunătățirea competențelor angajaților*. Calificativul *nu știu* – a fost bifat de 2,5%.

Analiza datelor din chestionar demonstrează că, din multitudinea de ateliere / traininguri / lecții oferite de Centrul de Instruire Continuă, participanții la chestionar au spus că au beneficiat de următoarele cursuri:

- ✓ Dicție pentru Radio și TV;
- ✓ Comunicare managerială;
- ✓ Producția show-urilor LIVE;
- ✓ Monitorizarea campaniilor electorale;
- ✓ Cum se fac știrile radio;
- ✓ Cursuri de engleză.

La următoarea întrebare din chestionar: *Ce alte subiecte sau domenii de instruire ați dori să fie acoperite de Centrul de Instruire Continuă pentru a vă satisface nevoile de dezvoltare profesională?* – am primit răspunsurile:

- ✓ Noile schimbări tehnologice și dezvoltarea competențelor digitale;
- ✓ Instruiri în domeniul comunicării între departamentele Companiei „Teleradio - Moldova”;
- ✓ Realizarea emisiunilor de tip magazin și celor tematice;
- ✓ Tehnici de realizare a interviului radiofonic;
- ✓ Media managementul;

✓ Producția și organizarea emisiunilor matinale în regim live;

✓ Producția show-urilor de televiziune;

✓ Cursuri de limbă engleză.

În cadrul chestionarului supus analizei, respondenții, în proporție de 72,5% consideră că *în mare măsură instruirea continuă îi ajută să se mențină actualizat/conectat și să rămână competitiv în industrie*, iar 25% dintre intervieuați susțin că acest lucru *contribuie parțial la formarea lor profesională* și 2,5% dintre respondenți au optat pentru varianta *în mică măsură*.

Pentru a avea un tablou mai complex al importanței organizării diverselor cursuri / lecții în cadrul Centrului de Instruire Continuă TRM, vom reliefa câteva date relevante, care au fost analizate din documentele oficiale ale instituției audiovizuale „Teleradio - Moldova”. Astfel, la capitolul *pregătire profesională internă* prin intermediul Centrului de Instruire Continuă, conform Raportului de activitate a IP Compania „Teleradio - Moldova” pentru anul 2019, au fost mentorați (instruiți) 130 de jurnaliști. În această perioadă, aria tematică a cursurilor a cuprins subiecte precum: *Social Media: strategii și leadership; Realizarea interviului radio; Documentarul Radio/TV etc.*; De asemenea, subliniem faptul că, tot în 2019, Centrul de Instruire Continuă TRM a organizat ateliere nu doar pentru angajații Companiei, dar și pentru jurnaliștii din instituții media din alte localități, precum Drochia, Nisporeni, Basarabeasca etc. În anul 2020, Centrul de Instruire Continuă TRM a facilitat participarea la instruire a 237 de jurnaliști cu experiență și începători, care activează în cadrul instituției și în alte entități media din Republica Moldova. Administrația companiei subliniază că activitatea Centrului de Instruire Continuă TRM, în anul 2020, la fel ca activitatea altor servicii și departamente ale instituției, a fost marcată de pandemia provocată de virusul SARS-Cov-19, care a condiționat schimbarea abordării în

activitate și învățarea noilor modele de lucru. „Centrul de Instruire Continuă (CIC) s-a adaptat schimbărilor, oferind posibilitatea continuării procesului de instruire a angajaților TRM și altor jurnaliști din Republica Moldova. În contextul pandemiei CIC a fost nevoit să-și treacă activitatea în regim online. În acest sens a fost înaintat demersul de a achiziționa un profil pe platforma online ZOOM Meeting, care a găzduit sesiunile de instruire atât cu trainerii interni, cât și cu experții internaționali” [11, p. 86]. Astfel, „în anul pandemic 2020, Centrul de Instruire Continuă TRM a desfășurat traininguri în patru direcții esențiale:

✓ ateliere realizate în colaborare sau cu suportul instituțiilor naționale sau internaționale;

✓ traininguri susținute de formatori interni;

✓ traininguri susținute de formatori naționali și externi;

✓ traininguri organizate în cadrul Proiectului *Consolidarea comunității creative a generației viitoare de jurnaliști și profesioniști mass-media din Republica Moldova*, finanțat de Ambasada Statelor Unite ale Americii la Chișinău și implementat de IP Compania „Teleradio-Moldova” [12, p. 86].

În anul 2020, trainingurile desfășurate de CIC TRM s-au remarcat printr-o varietate a subiectelor, ce a permis beneficiarilor să aleagă atelierul potrivit necesităților / cerințelor / doleanțelor lor profesionale. Vom evidenția câteva dintre blocurile tematice: *Etica jurnalistică în campania electorală; Leadership și gestiunea echipei; Protecția datelor cu caracter personal și accesul la informațiile publice*. La fel au fost desfășurate sesiuni online în limba engleză, precum: *EBU Storyboard Q&A; Ask Tik Tok; On-line Regional Learning Hubs on Solution Journalism; Discover reels from Instagram etc.*

Conform datelor oferite de Compania „Teleradio-Moldova” constatăm că în anul 2021, CIC TRM „a organizat 35 de traininguri la care au participat 687 de jurnaliști începători și cu experiență, de la TRM,

dar și alte instituții media de pe întreg teritoriul țării. Cursurile organizate se împart în trei categorii:

- ✓ cursuri organizate în cadrul proiectului „Consolidarea comunității creative a generației viitoare de jurnaliști și profesioniști mass-media din Republica Moldova”, finanțat de ambasada Statelor Unite ale Americii la Chișinău și implementat de IP Compania „Teleradio-Moldova”;

- ✓ cursuri susținute de formatori interni;

- ✓ cursuri susținute de formatori externi și/sau în colaborare cu instituții naționale și internaționale” [13, p. 76].

Diapazonul tematic al trainingurilor desfășurate în anul 2021 la Centrul de Instruire Continuă TRM s-a extins pornind de la subiecte, cum ar fi: *Inovații media și antreprenoriat; Jurnalismul de date; Podcastul – trecut, prezent și viitor; Storytelling-ul audiovizual în producția TV*, până la lecții axate pe *Comunicarea managerială în condiții de schimbare organizațională și Securitatea cibernetică*.

În anul 2022 au continuat sesiunile de formare continuă pentru angajații companiei „Teleradio-Moldova”, dar și pentru specialiști din afara instituției. În perioada de referință, instruirile s-au desfășurat în două categorii: instruirea salariaților la locul de muncă și cursuri susținute de formatori externi și/sau în colaborare cu instituții naționale și internaționale. „Salariații companiei au fost ghidați zilnic, la locul de muncă, de către un profesionist în domeniu, cu care au lucrat după principiul „fă ca mine”. Prin urmare, 6 profesioniști au fost încadrați în activitatea zilnică a companiei, având contracte cu durata de 1 lună, 2 luni și 6 luni” [14, p. 96]. Astfel, jurnaliștii de la instituția publică audiovizuală au fost ghidați în procesul de scriere și redactare știrilor, în selectarea temelor pentru interviu și cum să identifice invitați pentru interviuri sau emisiuni generaliste ori tematice. Cameramani și editorii de imagine ai companiei au fost instruiți privind tehnica corectă de filmare și montare a video-urilor, iar salariații Departamentu-

lui „Telefilm-Chișinău” au învățat cum funcționează aparatul de proiecție cinema. Tot în 2022, CIC TRM a desfășurat o serie de traininguri cu implicarea formatorilor / mentorilor din afara hotarelor țării. Aceștia au realizat lecții practice în limba engleză, privind consolidarea programelor de educație mediatică în serviciile publice de radio și televiziune, fenomenul fakenews. De asemenea, în această perioadă, unii angajați ai instituției publice audiovizuale au realizat o sesiune de stagiu în cadrul companiei Radio România.

Este oportun de menționat că, sesiunile/cursurile de instruire desfășurate de Centrul de Formare Continuă al Instituției Publice „Teleradio-Moldova” sunt planificate și organizate având la bază necesitățile de instruire ale angajaților Companiei, exprimate, la începutul anului calendaristic, prin completarea unui chestionar de evaluare a necesităților de instruire.

Concluzii și recomandări

Putem conchide cu ideea că, angajații de la IP Compania „Teleradio - Moldova” sunt conectați la cursurile și atelierele organizate periodic de Centrul de Instruire Continuă TRM, iar acest lucru permite deschiderea noilor orizonturi și direcții în realizarea activităților în care sunt implicați. Or, studierea continuă a tendințelor de pe piața media și aplicarea noilor metode necesare la îmbunătățirea produsului jurnalistic sau chiar la dezvoltarea noilor conținuturi audiovizuale, pliate cerințelor consumatorului de media presupune exercițiu constant pe care trebuie să-l realizeze atât reporterii, prezentatorii, producătorii, regizorii, șefii de departamente, responsabilii de subdiviziuni, cât și board-ul managerial: directorul general și directorii radio și TV ai „Teleradio - Moldova”. În același timp, în procesul de analiză a subiectului de cercetare au fost evidențiate și unele neajunsuri în procesul de realizare a activităților Centrului de Instruire Continuă. Este vorba despre informații neactualizate pe site-ul companiei, trm.

md, la compartimentul CIC. Aici trebuie să specificăm faptul că, din 2023, atât postul public de televiziune „Moldova 1”, cât și cel de radio – Radio Moldova – au platforme separate și sunt introduse doar știri, emisiuni și categoria LIVE. Chiar dacă unele informațiile sunt depășite, se desfășoară periodic training-uri pe anumite teme. O altă observație la capitolul activitatea Centrului de Instruire Continuă, unele persoane care sunt prezentate ca formatori din interiorul companiei TRM, nu se mai regăsesc în calitate de angajați ai instituției audiovizuale. De asemenea, sunt cursuri mentorate și de formatori din exteriorul companiei (*experți locali*) sau chiar de trainerii din străinătate, lucru enunțat în regulamentul de activitate al CIC, dar care nu este indicat pe portalul web al instituției.

În această ordine de idei, este oportun să elaborăm o serie de recomandări care ar spori și eficientiza activitatea Centrului de Instruire Continuă TRM. Astfel, propunem:

➤ instituția publică audiovizuală să realizeze o analiză periodică a necesităților și provocărilor cu care se confruntă angajații, iar în baza colectării și analizei acestor rezultate, să fie propuse o serie de cursuri la cerințele salariaților (*nu doar o singură dată pe an, cum se face în prezent*), în special după finalul fiecărui curs;

➤ diversificarea și alternarea tematicilor / subiectelor propuse de către angajații companiei, care se înscriu la traininguri sau ateliere. În urma analizei s-a constatat că unele cursuri s-au repetat câțiva ani la rând. Tematica abordată rămâne actuală, în schimb ar fi bine ca trainerii să fie de fiecare dată alții, pentru ca specialiștii din cadrul companiei să beneficieze de expertiză diversă în varii subiecte;

➤ organizarea și desfășurarea cursurilor atât în format fizic, cât și în format online. De asemenea, pot fi organizate sesiuni de auto-instruire, ceea ce ar permite beneficiarilor să se conecteze mai eficient la subiectul supus studiului;

➤ prezența altor profesioniști din domeniul mass-mediei la activitățile Centrului de Instruire Continuă TRM precum și a studenților de la facultățile / specialitățile de jurnalism / științe ale comunicării / producție multimedia sau arte vizuale. Aici este necesar să menționăm că unele cursuri desfășurate de CIC sunt dedicate și persoanelor din afara companiei.

În același context vom evidenția la capitolul recomandări câteva teze / propuneri enunțate de respondenții chestionarului care au contribuit la proiectarea unor direcții ale acestui studiu științific:

➤ invitarea colegilor de breaslă din Europa și Statele Unite ale Americii;

➤ implicarea conducerii companiei „Teleradio - Moldova” în procesele de instruire;

➤ pentru o mai bună perfecționare, este nevoie ca mai mulți jurnaliști din Republica Moldova, și nu numai, să împărtășească din experiența lor;

➤ angajarea experților permanenți, care să instruiască studenți de la facultățile și specialitățile de jurnalism pentru necesitățile Companiei;

➤ implicarea colegilor jurnaliști din teritoriu, dar și corespondenților instituției publice audiovizuale din străinătate;

➤ organizarea schimbului de experiență la posturile de televiziune, radio și redacții online din România, dar și din alte țări europene.

Referințe bibliografice

1. ȚURCAN, Natalia. Actualitatea și importanța programelor de formare continuă a cadrelor didactice. In: *Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice*. 2018. p. 225-229.

2. SAVOLAINEN, Taina I. Cycles of continuous improvement: realizing competitive advantages through quality. *International Journal of Operations & Production Management*, 1999, 19.11: 1203-1222.

3. MAIER, Monica, et al. Formarea continuă a personalului didactic din perspectiva politicilor educaționale

internaționale. *Buletin Stiintific, seria A, Fascicula Filologie*, 2017, 26.1: 269-275.

4. BEREGOI, Natalia. Avantajele formării continue a profesioniștilor media în contextul integrării europene a Republicii Moldova. In: *European integration through the strengthening of education, research, innovations in Eastern Partnership Countries*. 2022. p. 7-13.

5. ȚURCANU, Dumitru. Quo vadis jurnalism. In: *Valori ale mass-mediei în epoca contemporană*, Ed.7, 20 septembrie 2016, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Institutul Patrimoniului Cultural, 2016, Volumul VI, pp. 45-50.

6. IGNAT, Petru. STAN, Emil. Formarea jurnaliștilor în condițiile flexibilizării formatelor și obținerii și transmiterii informațiilor. In: *Revista de Studii Media*, 2012, pp. 103-114.

7. STEPANOV, Georgeta. Învățământul de tip convergent: schimbări paradigmatică în instruirea universitară contemporană. In: *Creativitatea în jurnalism*. 2021. p. 3-12.

8. Regulamentul de organizare și funcționare a Serviciului formare continuă a IP Compania „Teleradio -

Moldova”. Disponibil: <https://trm.md/ro/cic>. Accesat [10.02.2024]

9. Ibidem.

10. Ibidem.

11. Raportul anual de activitate a IP Compania „Teleradio-Moldova” pentru 2020. Disponibil: https://trm.md/files/documente/rapoarte/rapoarte-de-activitate/Raport_TRM_%202020.pdf. Accesat [11.02.2024]

12. Ibidem.

13. Raportul anual de activitate a IP Compania „Teleradio-Moldova” pentru 2021. Disponibil: https://trm.md/files/documente/rapoarte/rapoarte-de-activitate/2021%20RAPORT%20DE%20ACTIVITATE%20AL%20IP%20COMPANIA%20TELERADIO-MOLDOVA_27801.2022.pdf. Accesat [11.02.2024]

14. Raportul anual de activitate al furnizorului public de servicii media Compania „Teleradio - Moldova” pentru anul 2022. Disponibil: https://trm.md/files/documente/rapoarte/rapoarte-de-activitate/Raport%20de%20Activitate%20TRM%202022_30.01.22.pdf. Accesat [11.02.2024]

ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR DIN URSS: ACTE DE STUDII ȘI LEGITIMAȚII ALE STUDENȚILOR ¹⁾

Georgeta STEPANOV

Doctor habilitat în științe ale comunicării, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova,
e-mail: georgeta.stepanov@usm.md
<https://orcid.org/0000-0002-7884-8453>

În URSS, formarea profesională în universități și institute se realiza conform unui concept tipizat. Tipicitatea formei și similaritatea conținutului învățământului superior sovietic se manifesta nu doar la nivelul proceselor educaționale, ci și în raport cu actele de studii, care legitimau statutul de student al deținătorului acestora pe tot parcursul traseului academic. Acest lucru se datora faptului că: 1) învățământul superior sovietic avea la bază aceeași paradigmă educațională, care proiecta aceleași cadre relaționale și acționale pentru toți actanților procesului educațional; 2) instituțiile de învățământ superior aveau aceiași misiune socială, realizau aceleași obiective și activau conform aceluiași planuri strategice; 3) procesul de instruire, indiferent de specialitate și de domeniul de formare profesională, se realiza conform aceluiași modele educaționale. Documentele de importanță personală a studenților aveau același concept și aceeași formă în toate instituțiile de învățământ superior din URSS, importanța lor variind în funcție semnificație și utilitate. Unicitatea formei, alături de similaritatea conceptuală și funcțională a proceselor educaționale, a devenit un atribut și un însemn al sistemului educațional din URSS.

Cuvinte-cheie: act de studii, carnet de student, carnet de note, carnet comsomolist, carnet sindical, livret militar, diplomă.

HIGHER EDUCATION IN THE USSR: STUDENTS' STUDY DOCUMENTS AND LEGITIMATIONS

In the USSR, vocational training in universities and institutes was carried out according to a standardized concept. The typicality of the form and the similarity of the content of the Soviet higher education was manifested not only at the level of educational processes, but also in relation to the study documents, which legitimized the student status of their holder throughout the academic path. This was due to the fact that: 1) Soviet higher education was based on the same educational paradigm, which projected the same relational and actional frameworks for all actors of the educational process; 2) higher education institutions had the same social mission, achieved the same objectives and operated according to the same strategic plans; 3) the training process, regardless of the specialty and the field of vocational training, was carried out according to the same educational models. Documents of personal importance to students had the same concept and the same form in all institutions of higher education in the USSR, their importance varying according to significance and usefulness. The uniqueness of the form, along with the conceptual and functional similarity of the educational processes, became an attribute and a sign of the educational system in the USSR.

Keywords: study document, student card, grade book, comsomolist card, trade union card, military booklet, diploma.

¹⁾ Articolul a fost realizat în cadrul subprogramului nr. 010402 *Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova*, pentru anul 2024.

L'ENSEIGNEMENT SUPÉRIEUR EN URSS: DOCUMENTS D'ÉTUDE ET LÉGITIMATIONS DES ÉTUDIANTS

En URSS, la formation professionnelle dans les universités et les instituts s'effectuait selon un concept standardisé. La typicité de la forme et la similitude du contenu de l'enseignement supérieur soviétique se manifestaient non seulement au niveau des processus éducatifs, mais également par rapport aux documents d'études, qui légitimaient le statut d'étudiant de leur titulaire tout au long du parcours académique. Cela était dû au fait que : 1) l'enseignement supérieur soviétique était basé sur le même paradigme éducatif, qui projetait les mêmes cadres relationnels et d'action pour tous les acteurs du processus éducatif ; 2) les établissements d'enseignement supérieur avaient la même mission sociale, atteignaient les mêmes objectifs et fonctionnaient selon les mêmes plans stratégiques ; 3) le processus de formation, quels que soient la spécialité et le domaine de formation professionnelle, s'effectue selon les mêmes modèles pédagogiques. Les documents présentant une importance personnelle pour les étudiants avaient la même conception et la même forme dans tous les établissements d'enseignement supérieur de l'URSS, leur importance variant selon leur signification et leur utilité. Le caractère unique de la forme, ainsi que la similitude conceptuelle et fonctionnelle des processus éducatifs, sont devenus un attribut et un signe du système éducatif en URSS.

Mots-clés : document d'études, carte d'étudiant, carnet de notes, carte comsomoliste, carte syndicale, livret militaire, diplôme.

ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ В СССР: УЧЕБНЫЕ ДОКУМЕНТЫ И УДОСТОВЕРЕНИЯ СТУДЕНТОВ

В СССР обучение в ВУЗ-ах осуществлялось по стандартизированной концепции. Типичность формы и сходство содержания советского высшего образования проявлялись не только на уровне образовательных процессов, но и в отношении документов об образовании, которые узаконивали студенческий статус их обладателя на протяжении всего академического пути. Это было связано с тем, что: 1) советское высшее образование основывалось на одной и той же образовательной парадигме, предполагавшей одинаковые стандарты действий для всех субъектов образовательного процесса; 2) высшие учебные заведения имели одну и ту же социальную миссию, преследовали одни и те же цели и действовали по одним и тем же стратегическим планам; 3) процесс обучения независимо от специальности и области профессиональной подготовки осуществляется по одним и тем же образовательным моделям. Документы, имевшие личное значение для студентов, имели одинаковую форму во всех высших учебных заведениях СССР, их значение варьировало в зависимости от значимости и полезности. Типичность формы документов, наряду с концептуальным и функциональным сходством образовательных процессов, стала отличительным знаком образовательной системы Советского Союза.

Ключевые слова: учебный билет, студенческий билет, зачетная книжка, комсомольский билет, профсоюзный билет, военный билет, диплом.

Introducere

În URSS, procesele științifico-didactice erau organizate conform unor principii conceptuale și funcționale asemănătoare, fiind concentrate în universități și institute. „Universitățile erau instituții generaliste de învățământ superior și de cercetare, oferta educațională a cărora includea o gamă largă de specialități din diferite domenii generale de studii, de regulă, de la cinci în sus” [5, p. 3]. Universitățile pre-

găteau atât specialiști practicieni pentru economia și industria națională, cât și specialiști teoreticieni care după absolvire fie își continuau studiile în cadrul aspiranturii¹, fie se angajau ca cercetători și colaboratori științifici în diferite instituții de cercetare.

Institutele se deosebeau de universități prin faptul că erau organizate pe profiluri, având misiunea să pregătească specialiști într-un singur domeniu. „In-

¹ Aspiratură – studii postuniversitare, de doctorat.

stitutele, spre deosebire de universități, erau instituții de învățământ superior, care asigurau formarea profesională a viitorilor specialiști într-un singur domeniu (artă, medicină, tehnică, pedagogie, agricultură etc.). Acestea erau instituții de profil, în cadrul cărora studenții erau instruiți la mai multe specialități dintr-un singur domeniu general de studii [5, p. 4]. În institute, procesul instructiv-didactic și activitatea științifică erau subordonate atât Ministerului învățământului², cât și ministerelor de profil, asociate cu domeniul de studiu al acestora.

Idci și discuții

Indiferent de tipul de instituție în care se desfășurau, învățământul superior și știința din URSS aveau aceiași misiune socială, procesele didactice și de cercetare aveau același concept, fiind organizate după aceeași matrice. Tipicitatea formei și similaritatea conținutului învățământului superior sovietic se manifesta nu doar la nivelul proceselor educaționale, ci și în raport cu actele de studii, care legitimau statutul de student al deținătorului acestora pe tot parcursul traseului academic.

Actele pe care le obțineau studenții în instituțiile de învățământ superior sovietice erau documente oficiale care „acordau drepturi sau eliberau de obligații” [3, p. 50] și se încadrau în categoria așa-numitelor „documente importante ale persoanelor fizice”. Per ansamblu, documentele importante ale persoanelor fizice sunt concepute pentru a certifica cunoștințele, competențele, abilitățile și calificati-vele obținute de deținător. Conform lui A. Borodac, printre acestea se înscriu: „,atestatul sau diploma de studii, livretul militar, carnetul de muncă, permisul de conducere, legitimația de funcționar al autorității publice, licența care conferă dreptul de a practica antreprenoriatul etc.” [1, p. 567]. Alți specialiști completează această listă cu alte tipuri de acte, pre-

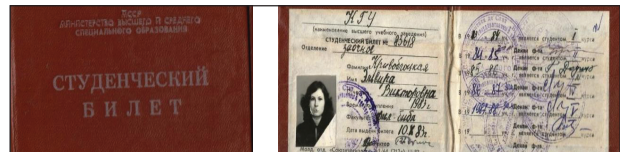
² Această denumire este simbolică, întrucât, de-a lungul anilor, instituția în cauză a avut mai multe denumiri.

cum: permisul de ședere, documentul de căsătorie, documentele ce atestă locul de muncă/activitate și funcția ocupată, documentele de identitate ce oferă înlesniri speciale, livretul militar etc.

În URSS, actele de studii erau tipărite, de regulă, în limba rusă, excepție fiind cele editate pentru instituțiile de învățământ superior din republicile unionale, care apăreau în două limbi – în limba rusă (obligatoriu) și în limba pe care vorbeau băștinașii. Astfel, în toate instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească, documentația cu referire la traseul academic al studenților, precum și actele de studii emise pe numele lor erau perfectate fie în două limbi – rusă și „moldovenească”, adică română.

Primele două acte de studii – carnetul de student și carnetul de note erau înmânate studenților chiar în prima lună de studii. Carnetul de student (a se vedea imaginea 1) includea date privind numele, prenumele studentului, afilierea la instituția de învățământ superior, anul înscrierii la studii, facultatea și forma de studii.

Imaginea 1. Carnet de student, mostră din anul 1983

Acesta putea fi folosit ca permis de intrare în sala de lectură, dar și pentru a împrumuta cărți din biblioteca universitară. Totodată, carnetul de student putea fi folosit ca act de identitate în baza căruia puteau fi perfectate alte permise și legitimații, dar și la procurarea abonamentelor pentru călătoriile în transportul public etc.

Carnetul de note, care la acel moment se numea „matricolă”, era actul în care se înregistra reușita academică a studentului (a se vedea imaginea 2).

Imaginea 2. Carnet de note, mostră din anul 1986

Pe teritoriul URSS exista un concept unic de evaluare a cunoștințelor, exprimat prin două forme: examen și colocviul. Susținerea examenelor finaliza cu note de la „1” până la „5”, de promovare fiind nota „3”, iar susținerea colocviilor – cu calificativul „admis” sau „respins”. De rând cu acestea, în școala superioară sovietică existau așa-numitele colocvii diferențiate, organizate după forma examenelor clasice, când cunoștințele studenților erau evaluate cu note. Notele de la colocviile diferențiate aveau aceeași valoare precum notele de la examene, fiind luate în calcul la evaluarea reușitei generale a studentului și la acordarea (sau nu) a bursei de studii. Studenții, reușita academică a cărora, pe un semestru de studii, era mai mică de nota patru sau cei care la unul dintre examenele, parte constitutivă a unei sesiuni, primeau nota trei nu beneficiau de bursă. Toate notele și calificativele acumulate de student pe parcursul anilor de studii, inclusiv în sesiunea de licență, erau trecute în acel document. La fel precum carnetul de student, și carnetul de note putea fi folosit ca permis de intrare în instituțiile publice, biblioteci, călătorii în transportul public etc.

În paralel cu actele de studii care legitimau statutul persoanei și apartenența lui la o anumite instituție de învățământ superior, fiecare student mai deținea și o serie de acte cu statut de „documente importante ale persoanelor fizice”, menirea cărora era să demonstreze afilierea deținătorului la diferite organizații ideologice, precum organizația comsomolistă, de partid sau cea sindicală. Aspectul grafic al documentelor studenților din URSS, indiferent de categoria din care făceau

parte, includea în mod obligatoriu diferite însemne ale regimului sovietic. Mai cu seamă acest lucru era evident în cazul documentelor strategice, de pe coperta cărora nu lipseau astfel de elemente, precum: stema URSS, stemele republicilor, bustul lui Lenin etc. Conform istoricului Igor Cașu, „în acea perioadă, ideologia încerca să penetreze și să direcționeze toate aspectele vieții oamenilor” [2, p. 87], să subordoneze interesului public toate activitățile umane. În raport cu studenții, ideologia se manifesta atât la nivelul conținuturilor programelor de studii, cât și la cel al formei actelor care legitimau statutul acestora.

Unul dintre cele mai importante documente ideologice ale tinerilor din URSS era biletul comsomolist, care demonstra că deținătorul este membru al organizației comsomoliste. Această organizație, în opinia lui M. Țurcanu, era un instrument eficient de îndoctrinare a tinerilor și un adevărat rezervor de cadre pentru organizațiile Partidului Comunist. „În sistemul politic sovietic Komsomolului îi revenea un rol politic deosebit. El prezenta principala organizație care pregătea rezervele de cadre pentru partid. Activitatea Komsomolului era dirijată de organele de partid, având ca scop de bază ajutorarea partidului în educarea tineretului în spiritul comunismului. Partidul cerea de la funcționarii săi o atenție deosebită față de Komsomol. În definitiv, se urmărea scopul de a schimba lumea internă a fiecărui comsomolist, de a-i educa devotamentul nemărginit față de partid și de sistemul creat de el” [6, p. 244]. Membrii ai organizației comsomoliste puteau deveni tinerii cu vârsta cuprinsă între 14 și 28 de ani. Deși, *de jure*, aderarea la organizația comsomolistă era benevolă, *de facto*, tinerii erau obligați să devină comsomoliști, iar cei care nu puteau fi convinși să facă acest lucru erau marginalizați, șansele lor de a se afirma în plan profesional și social fiind minime.

Documentul care demonstra afilierea studentului la organizația comsomolistă era carnetul de comsomolist, numit la acea vreme, „bilet comsomolist”. Coper-

ta carnetului era de culoare roșie închisă; în partea de sus a acesteia era sloganul „Пролетарии всех стран, соединяйтесь!”³; în centru era proiectat bustul lui V. I. Lenin și imprimată denumirea deplină a organizației „Всероссийский Ленинский Коммунистический Союз Молодежи”⁴, iar în partea de jos – abrevierea „ЦК ВЛКСМ”⁵ (Центральный Комитет Всесоюзного Ленинского Коммунистического Союза Молодежи). Inscricțiunile de pe copertă erau doar în limba rusă, iar cele din interiorul carnetului comsomolist care se refereau la numele, prenumele, anul și luna nașterii, precum și la data intrării în Comsomol a deținătorului – atât în limba rusă, cât și în limba națională (a se vedea imaginea 3).

Imaginea 3. Carnet de comsomolist, mostră din anul 1983

Un alt document important era carnetul sindical. Spre deosebire de organizațiile comsomoliste, „sindicatul” erau create pe ramuri de producție și după principii teritoriale. În total existau 26 de sindicate de ramură în frunte cu Consiliul Central al Sindicatelor din URSS. În republici și regiuni existau sindicate locale teritoriale, comitete la întreprinderi, fabrici și organizații. În baza statutului lor, sindicatele participau la conducerea statului: elaborau planurile

³ „Пролетарии всех стран, соединяйтесь!” (rus.) – „Proletari din toate țările, uniți-vă!” este un citat din *Manifestul Comunist*, redactat de Karl Marx și Friedrich Engels, care a devenit deviza de stat a Uniunii Sovietice.

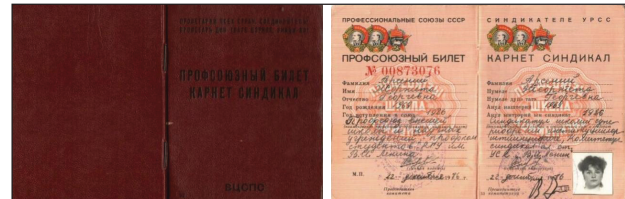
⁴ „ВЛКСМ” (rus.) – Uniunea Leninistă Comunistă a Tineretului din Uniunea Sovietică.

⁵ „ЦК ВЛКСМ” (rus.) – Comitetul Central al Uniunii Leniniste Comuniste a Tineretului din Uniunea Sovietică.

anuale și cincinale, participau la formarea bugetului de stat etc.” [6, p. 241-242].

Inscripțiile în carnetul sindical (a se vedea imaginea 4), spre deosebire de cele din carnetul comsomolist, erau atât în limba rusă, cât și în limba națională.

Imaginea 4. Carnet sindical, mostră din anul 1986

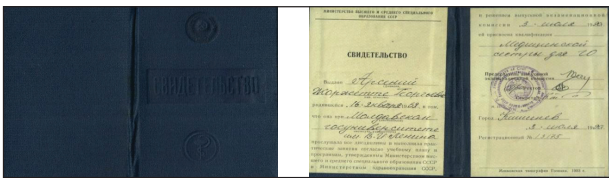
Coperta carnetului sindical era de culoare vișinie; în partea de sus a acesteia era imprimat sloganul „Пролетарии всех стран, соединяйтесь!”/ „Proletari din toate țările, uniți-vă!”, în centru – denumirea documentului „Профсоюзный билет/ „Carnet sindical”, iar în partea de jos – abrevierea „ВЦСПС”⁶ (Всероссийский Центральный Совет Профессиональных Союзов). Argoros, abrevierea era doar a sintagmei de limbă rusă.

Următoarele două acte – livretul militar și un certificat de studii – erau obținute de studenții care învățau la așa-numitele „specialități ideologice”. În planul de învățământ al acestor specialități, de rând cu disciplinele de cultură generală și de formare profesională, erau incluse mai multe discipline academice de profil militar, în cadrul acestora avea loc pregătirea militară și ideologică a studenților. Disciplinele academice de profil militar formau modulul *Pregătirea militară*, pentru care erau rezervate 6 ore săptămânal, toate fiind concentrate într-o singură zi. Disciplinele de profil militar erau studiate pe parcursul a trei ani, începând cu anul doi de studii.

⁶ „ВЦСПС” (rus.) – Consiliul Central al Sindicatelor din URSS.

Profilul identitar al modulului *Pregătirea militară* se remarcă prin faptul că studențele și studenții erau instruiți separat unii de alții, după programe analitice diferite, oferindu-li-se conținuturi de studiu diferite. Pregătirea universitară militară finaliza cu un examen de stat, după susținerea căruia studenților li se acorda gradul de ofițer, iar studentelor – calificativul „soră medicală pentru apărarea civilă”, confirmat printr-un certificat de studii (a se vedea imaginea 5).

Imaginea 5. Certificat de studii, eliberat studentelor care au audiat cursul integral la disciplina Pregătirea militară, mostră din anul 1990

În certificat se specifica că deținătorul acestuia: „a audiat toate disciplinele teoretice și a îndeplinit activitățile practice conform planului de învățământ și programelor de studii aprobate de Ministerul învățământului superior și mediu de specialitate al URSS și de Ministerul ocrotirii sănătății al URSS și, în baza deciziei Comisiei de examinare de stat i se atribuie calificarea de soră medicală pentru apărarea civilă”. Actul era perfectat în limba rusă.

Așa cum am menționat anterior, absolvenții acestui modul primeau livrete militare, fapt care îi obliga să se pună la evidență în Comisariatele militare de sector, în timp de cel mult o lună de zile. Livretele militare (a se vedea imaginea 6) se eliberau tuturor celor care, la momentul absolvirii modulului, nu dețineau un astfel de document. Acest contingent era constituit din studente, dar și din studenții care nu fuseseră înrolați în armata⁷.

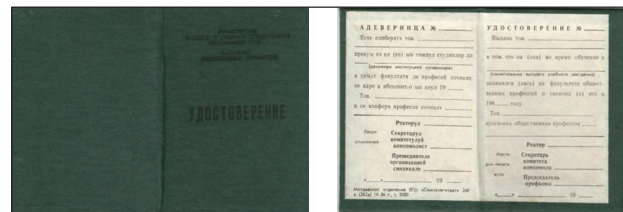
⁷ Studenții care făcuseră armata deja dețineau un atare document.

Imaginea 6. Livret militar, eliberat studentelor care au audiat cursul integral la disciplina Pregătirea militară, mostră din anul 1990

Un alt act de studii, pe care îl puteau obține studenții în instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească, era acel care confirma absolvirea unui program de studii din cadrul *Facultății Profesiilor Obștești*⁸. În primii ani de existență a Facultății respective, absolvenților li se înmâna o adeverință de absolvire (a se vedea imaginea 7).

Imaginea 7. Adeverință de absolvire a Facultății Profesiilor Sociale

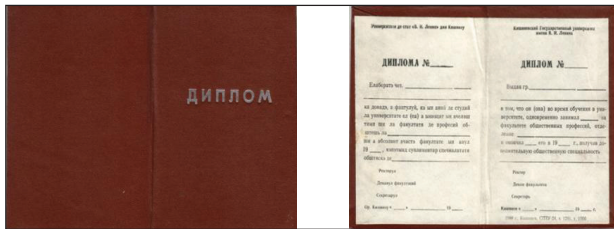
Adeverința de absolvire era tipărită în două limbi – în limba rusă și în limba „moldovenească”. Spre deosebire de varianta de limbă rusă, textul tipărit în limbă „moldovenească” era formulat foarte stângaci, în contradicție totală cu normele limbii române, fiind, de fapt, o calchiere grosolană din limba rusă. Iată cum arăta textul din adeverință: „Adeverința nr. _____ este eliberată tov. _____ (se indică numele, prenumele și patronimicul), precum că

⁸ Facultatea Profesiilor Obștești sau Facultatea Profesiilor Sociale – Facultatea Arte Frumoase.

el(ea) în timpul studiilor la _____ (se indica denumirea instituției superioare) a urmat facultatea de profesii sociale, pe care a absolvit-o în anul _____ (se indica anul absolvirii). Tov. _____ (se indica numele, prenumele și patronimicul) i se conferă profesia socială _____ (se indica specialitatea studiată).”

Adeverința de absolvire era semnată de rectorul instituției de învățământ superior, de secretarul organizației comsomoliste și de președintele organizației sindicale a acestei instituții. Mai târziu, adeverința a fost scoasă din circuit, fiind înlocuită cu o diplomă de absolvire care certifica competențele și abilitățile deținătorului ei, obținute în cadrul Facultății respective (a se vedea imaginea 8).

Imaginea. 8. Diplomă de absolvire a Facultății Profesiiilor Obștești

Din punct de vedere strategic, decizia de legitimare a studiilor obținute în cadrul *Facultății Profesiiilor Obștești* și oferirea diplomelor de absolvire a fost judicioasă și corectă, întrucât a dus la extinderea oportunităților de angajare (pe profil) în câmpul muncii. Ca urmare a acestui fapt, Facultatea în cauză a reușit să-și fortifice statutul în raport cu celelalte facultăți și să-și sporească prestigiul în rândul studenților.

Diploma de absolvire, la fel precum adeverința, era tipărită atât în limba rusă, cât și în limba „moldovenească”. De menționat însă faptul că textul de limbă română din diplomă, spre deosebire de cel din

adeverință, era tipărit într-un limbaj mult mai aproape de limba literară contemporană. Diploma apărea cu următorul text: „Diploma nr. _____ este eliberată cetățeanului _____ (se indica numele, prenumele și patronimicul), ca dovadă a faptului, că în anii de studii la universitate el(ea) a învățat în același timp și la facultatea de profesii obștești, la _____ (se indica specialitatea studiată) și a absolvit această facultate în anul _____ (se indica anul absolvirii), căpătând suplimentar specialitatea obștească de _____ (se indica calificarea profesională obținută).”

Diploma de absolvire era semnată de rectorul instituției de învățământ superior, de decanul și secretarul Facultății.

La *Facultatea Profesiiilor Obștești* erau înmatriculați studenții care își făceau studiile la una dintre specialitățile de bază din oferta educațională a instituției de învățământ, dar care își propuneau, în paralel cu acestea, să însușească și o profesie din domeniul artelor. La acea Facultate activau, pe post de cadre didactice, muzicieni, coregrafi, actori, regizori profesioniști, cu renume, deținători ai titlurilor „Om emerit”, „Artist emerit”, „Artist al poporului” etc., care asigurau formarea profesională a studenților la un șir de specialități, printre care: coregrafie dans popular/ dans modern, canto popular/ de estradă, conducător taraf/ ansamblu vocal-instrumental/ ansamblu etnofolcloric, dirijat coral, actorie, regie teatru etc.

Instruirea în cadrul acestei facultăți avea loc de trei ori pe săptămână (a câte două ore), de regulă, în zilele de luni, miercuri și vineri, cu începere de la ora 17.00. La USM, procesul didactic la *Facultatea Profesiiilor Obștești* se desfășura în incinta Casei de Cultură.

Ultimul act obținut în cadrul instituțiilor de învățământ superior din acea perioadă era diploma de studii superioare, care putea fi ridicată la sfârșitul lunii iunie, după susținerea sesiunii de licență. Se-

siunea de licență includea 1-2 *examene de stat*⁹ și o *lucrare de diplomă*¹⁰. Lucrările de diplomă, de regulă, erau proiecte de natură descriptivă – compilații ale unor studii în domeniu (existente în bibliotecile de atunci), care înglobau rezultatele unor cercetări științifice, menite să soluționeze anumite probleme de nivel local, republican și unional, din domeniul de formare profesională. Realizarea lucrării de diplomă era precedată de procedura de aprobare a temei de cercetare și a conducătorului științific. Temele pentru lucrările de diploma erau propuse de cadrele didactice de profil și aprobate în cadrul ședințelor de catedră.

Pentru a fi admise la susținerea publică, lucrările de diplomă trebuiau depuse la catedrele de profil cu cel puțin două săptămâni înainte de data susținerii, având avizul pozitiv al conducătorului științific, care rezida în inscripția: „se recomandă pentru susținere” și în semnătura acestuia, puse pe foaia de titlu a lucrării. În acest sens, orice lucrare trebuia, de asemenea, să fie recenzată (pozitiv) de un expert, fie acesta persoană cu titlu științific în domeniu, din afara instituției de învățământ din care făcea parte autorul lucrării, fie persoană notorie sau specialist de înaltă calificare din domeniul de formare profesională. Recenzia, semnată și ștampilată, era depusă împreună cu lucrarea de diplomă.

Lucrările de diplomă erau prezentate public, în fața Comisiei de stat¹¹. Rezultatele evaluării lucrărilor erau comunicate în aceeași zi, după ultima prezentare de teză. Aproximativ peste o lună după încheierea sesiunii de licență, absolvenților li se înmâna diplomele de studii, în care era indicată doar specialitatea sau specializarea la care a studiat și calificativul care i s-a atribuit absolventului (a se vedea imaginea 9). Diplomele de studii, de regulă, nu erau însoțite de suplimente care să certifice disciplinele studiate și reușita academică a deținătorilor.

⁹ Examen de stat – examen de licență.

¹⁰ Lucrare de diplomă – teză de licență.

¹¹ Comisie de stat – comisie de licență.

Imaginea 9. Diplomă de studii superioare, mostră din anul 1991

În URSS existau două tipuri de diplome de absolvire – obișnuite și cu mențiune, care se deosebeau unele de altele doar prin culoarea copertei: diplomele obișnuite erau de culoare albastră închisă, iar cele cu mențiune – de culoare vișinie. Coperta acestora era confecționată din carton gros, pe care figura inscripția „Diplomă”, precum și stema URSS realizată prin relief volumetric. tipărite la tipografia Gosznak din Moscova, conform unui standard unic pentru toate instituțiile de învățământ superior din URSS.

Textul diplomelor era standard, cu spații tipografice rezervate pentru denumirea instituției superioare de învățământ absolvită, specialitatea la care a studiat și calificările obținute de deținătorul acesteia – informații care erau introduse manual, fiind scrise cu cerneală. Diplomele de absolvire erau semnate de președintele Comisiei de stat, rectorul și secretarul instituției. Ele erau tipărite în două limbi – în limba rusă și în limba națională, excepție fiind diplomele absolvenților instituțiilor de învățământ superior din RSFSR, care erau tipărite doar în limba rusă.

Practica de editare a actelor de studii în două limbi s-a menținut în URSS până la sfârșitul celui de-al optulea deceniu al secolului trecut. „Situția respectivă a prins a se schimba, puțin câte puțin, în cel de-al optulea deceniu al secolului XX. Mișcările din anii 1985-1988, care au început la Moscova, odată cu „perestroika” lui Gorbaciov, au generat perturbații cu efecte puternice și de lungă durată în tot imperiul sovietic” [4, p. 24]. În rezultatul acelor metamorfoze, sistemul educațional sovietic a suportat schimbări

conceptuale și funcționale fundamentale, inclusiv sub aspectul documentelor și actelor de studii. În acele circumstanțe, în instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească, au început să fie editate primele acte de studii în limba română. Imaginea de mai jos reprezintă o mostră de carnet de student din prima partidă de astfel de acte, tipărite în grafie latină.

Imaginea 10. Carnet de student, mostră din anul 1990

Concluzii

Așadar, din perspectiva predeterminației, documentele importante ale studenților sovietici puteau fi clasificate în trei mari categorii:

- cele care legitimau statutul de student al deținătorului și apartenența lui la o anumită instituție de învățământ superior și la o anumită Facultate (carnetul de student, carnetul de note);
- cele care demonstau apartenența lui la organizațiile ideologice (carnetul de membru al organizației comsomoliste, carnetul de membru al organizației sindicale, livretul militar, mai rar – și carnetul de membru de partid);
- și cele care certificau cunoștințele, competențele și abilitățile acestuia (diplome și certificate de studii).

Indiferent din ce categoria făceau parte, acestea aveau același concept și aceeași formă în toa-

te instituție de învățământ superior din URSS, importanța lor variind în funcție de semnificație și utilitate. Unicitatea formei documentelor de importanță personală a studenților, alături de similaritatea conceptuală și funcțională a proceselor educaționale, pe bună dreptate poate fi considerată un însemn al sistemului educațional din URSS.

Referințe bibliografice

1. BORODAC, Alexandru. *Manual de Drept Penal. Partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p. ISBN 9975-9788-7-8.
2. CAȘU, Igor. Studenți și cadre didactice ale Universității de Stat Din Chișinău, 1946-1987: mentalități, viață cotidiană și ideologie. În: *Acta Marisiensis. Seria Historia*. Vol. 3, 2021, p. 87, pp. 85-128. ISSN 2668-9545; 2668-9715.
3. REȘETNICOV, Artur. Noțiunea „document de importanță deosebită” (lit. c) alin. (2) art. 361 C. pen RM): reflecții și soluții. În: *Revista Națională de Drept*, matrie 2008, nr.3, pp. 45-50. ISSN 1811-0770.
4. STEPANOV, Georgeta. Învățământul superior din RSS Moldovenească: la răspântie de vreme. Studiu monografic. În: *Recurs la memorie: învățământul superior din RSS Moldovenească. Vol. II*. Chișinău: Lexon Prim, 2023, pp. 8-25. 574 p. ISBN 978-9975-172-27-1.
5. STEPANOV, Georgeta. Legitimarea studenților în instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească. În: *Creativitatea în jurnalism*. Conferința științifică națională, 22 februarie 2023. Rezumate. Coord.: Mihai Lescu, Boris Parfentiev. Chișinău: CEP USM, 2023, 94 p. ISBN 978-9975-149-28-0
6. ȚURCANU, Mihai. Considerații cu privire la formarea aparatului sovietic de partid și de stat în RSSM. În: *Anuarul Institutului de Istorie*, 2015, nr. 4, pp. 234-250. ISSN 2345-1939.

COMPARTIMENTUL

TRADUCERI DIN LUCRĂRI CELEBRE

Domenico FISICHELLA

ALLE ORIGINI DELLA SCIENZA POLITICA ITALIANA: GAETANO MOSCA – EPISTEMOLOGO ¹

GAETANO MOSCA - EPISTEMOLOG ²

Repere pentru studiul științific al politicii

Reflecția epistemologică a italianului Gaetano Mosca (1858-1941) pornește de la observația că știința politică, asumându-și abordarea fenomenelor politice prin intermediul metodei științifice, se afla, în acel timp, încă în faza de o semnificativă întârziere, pentru a nu spune că era în perioada copilăriei. Ar fi suficient să surprindem dezvoltarea științelor naturii pentru a ne da seama de acest lucru. Observația explicită și recurentă a acestui fapt se găsește în chiar primele pagini ale volumului „Teoria dei governi e governo parlamentare”, publicat în prima ediție în 1884: „rezultatele obținute atestă că, până în prezent, metoda experimentală s-a dovedit a fi mult mai bună în științele naturii decât în cele sociale” [1, p. 197]. Pe de altă parte, supoziția că „o știință socială încă nu s-ar fi născut” derivată tocmai din „insuficiența dezvoltării științifice pe care o denotă științele sociale în raport cu cele fizice”, revine și în „Elementi di scienza politica”, apărută în prima ediție în 1896. „Știința politică”, nota, de

fapt, autorul nostru, „nu credem că nici acum a intrat pe deplin în adevărata eflorescență științifică” [1, pp. 202, 199, 555].

Se poate observa pentru moment, în așteptarea unei serii de precizări, intercalate și articulate în următoarele pagini, că această constatare asupra statutului nedefinitivat al științei politice străbate întreaga istorie de devenire a unui atât de vast câmp disciplinar, de la originile sale până în zilele noastre. Deja francezul Claude Henri de Saint-Simon (1760-1825), autor, de altfel, foarte apreciat de Mosca, remarcă, acum două secole, în „Mémoire sur la science de l’homme” (1813), că știința politică „este încă la început” [2, p. 21], iar francezul Maurice Duverger (1917-2014), în scrierile sale de aproape un secol și jumătate mai târziu, a spus exact același lucru cu aceleași cuvinte („ultima manifestare a disciplinelor sociale, știința politică este încă la începuturi” [3, p. VI]), și din nou, în urmă cu peste cincizeci de ani, în 1968, un cercetător al culturii americane, Oran R. Young (1941), ajungea

¹ Publicat în: *Italian Political Science Review / Rivista Italiana di Scienza Politica*, 1991, Vol. 21, Issue 3, pp. 447-470.

² Traducere din limba italiană de către Victor MORARU, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei.

în mod substanțial la aceeași concluzie: „analiza sistematică a majorității fenomenelor politice se află în prezent într-un stadiu primar” [4, p. 138].

Se știe, mereu există insatisfacții în legătură cu starea lucrurilor din casa ta. La urma urmei, o astfel de resemnare, capabilă să alimenteze cercetarea, este mai bună decât orgoliul satisfăcut al unor povestitori de anecdote și colecționari de fapte ne semnificative și fotoreproducători ai gândurilor altora care, de la sfera istoriei la sfera filosofiei, se cred mari cărturari. Dar, pentru a reveni la Gaetano Mosca și pentru a-i contura mai bine discursul epistemologic, adică reflecția asupra cunoașterii științifice, merită să ne întrebăm în primul rând, care-i înțelegerea lui asupra științei politice, apoi cum deosebește acest sector al cunoașterii de alte direcții care configurează arhipelagul științelor sociale, și, în sfârșit, care sunt caracteristicile metodei științifice pe care a adoptat-o, în comparație cu alte strategii și proceduri cognitive.

Din punct de vedere terminologic și vizând cel puțin unele aspecte de ordin substanțial, există o oscilație într-o primă fază de devenire a gândirii lui Mosca, în sensul că expresiile știința socială, sociologia și știința politică sunt utilizate ca sinonime. Aici influența francezului Auguste Comte (1798-1857) este pe deplin evidentă. În special, în „Cours de philosophie positive” (1830-1842), o lucrare în care se punctează pe argumentare metodologică, acest cugător folosește adesea termenii de știință politică și sociologie ca fiind în mod categoric fungibili. Totuși, în „Elemente...” este clară opțiunea în favoarea recurgerii la expresia „științe politice”, cu următoarea motivare: „am ales această denumire pentru că a fost prima folosită în istoria cunoașterii umane, pentru că nu a căzut încă în desuetudine și, de asemenea, pentru că este denumirea unei noi forme de sociologie care, după Auguste Comte, a fost adoptată de mulți autori, dar nu are încă o semnificație bine determinată și precisă și, în uzul comun, include toate științele sociale, inclusiv științele economice și cele care au

ca obiectiv mai degrabă studiul legilor care vizează delincvența, decât doar aceea, care are ca scop principal examinarea fenomenelor care în mod nemijlocit și în special sunt numite politice” [1, p. 552].

Știința politică este, așadar, una dintre științele sociale. Dacă sociologia și-a propus să se prezinte ca un mare efort de sinteză și coordonare a rezultatelor tuturor studiilor politice și sociale, care au devenit din ce în ce mai specializate și mai distincte pe măsură ce modernitatea a avansat, și dacă nu există nicio îndoială că „filosofii, teologii, juriștii, cei care au avut ca scop direct sau indirect al muncii lor perfecționarea societății umane și, prin urmare, au examinat legile care reglementează organizarea acesteia, pot fi considerați, cel puțin pe de o parte, ca oameni de știință politică”, astfel, „poate o jumătate bună a cunoașterii umane, o imensă sumă de eforturi intelectuale, pe care omul le-a angajat în cercetarea trecutului său, în cercetarea viitorului, în studierea propriei sale naturi morale și sociale poate fi considerată ca dedicată acestora”, rămâne însă faptul că tocmai dinamica și vastitatea experienței colective în timpurile moderne presupun articularea cunoștințelor și specificul contribuțiilor disciplinare. Ei bine, în domeniul larg pe care îl numim științe sociale, nivelul de evoluție al științei politice este mai scăzut decât în alte sectoare. Acest lucru este valabil mai ales în ceea ce privește economia politică. „Dintre științele politice sau sociale, o ramură a atins până acum o asemenea maturitate științifică încât, datorită certitudinii și abundenței rezultatelor dobândite, le lasă pe toate celelalte semnificativ în urmă. Ne propunem să facem aluzie la economia politică” [1, p. 551].

După cum explică autorul nostru, de fapt, „spre sfârșitul secolului al XVIII-lea unele minți puternice au izolat fenomenele referitoare la producerea și distribuția bogăției de alte fenomene sociale și, privindu-le izolat, au reușit să determine multe dintre legile psihologice constante sau tendințele cărora se supun”.

Să fim clari. „Izolarea fenomenelor economice de alte ramuri ale științelor sociale, și mai ales practica larg răspândită de a le considera independente de alte fenomene, care vizează organizarea puterilor politice, dacă pe de o parte explică progresul rapid al economiei politice, pe de altă parte, este poate principalul motiv pentru care unele postulate ale acestei științe sunt încă subiect de discuție. Deci, poate, prin coordonarea observațiilor sale cu altele care privesc alte aspecte ale psihologiei umane, economia politică va putea face pași noi și decisivi înainte”. Oricum, rezultatele pe care „economia politică, această știință soră, care a ajuns la maturitate mai devreme, și le-a obținut deja” [1, p. 552], sunt incontestabile.

Să fim atenți. Pentru C. Saint-Simon, după cum nota în „L’industrie” (1816-1818), politica nu este altceva decât „știința producției, adică știința care are drept obiect ordinea lucrurilor cea mai favorabilă tuturor genurilor de producție” [5, p. 188]. În această ordine de idei, dacă înainte de Adam Smith „economia politică, încă în fază incipientă, se prezenta subtil ca fiind auxiliară guvernării și confundată cu politica”, obținând profit doar datorită acestei confuzii și în limitele acesteia, și devenind, succesiv, „mai ponderabilă grație puterii adevărului și datorită autorității bunului simț, ea a adoptat, în definitiv, un caracter mai franc și mai ferm, declarându-se independentă de politică” [5, p. 185].

Renunțând pentru moment la elucidarea problemei relațiilor dintre politică, economie și etică în optica saint-simoniană, cu implicațiile derivate și pentru o delimitare completă a obiectelor de studiu ale științei politice, și fără a ignora disonanțele - în ciuda apariției unor convergențe - între pozițiile saint-simoniane și cele ale școlii economice clasice, este o realitate că pentru Saint-Simon economia politică și-a atins deja autonomia disciplinară și „pozitivitatea” științifică, fără a prejudicia însă faptul că însuși Saint-Simon Simon - susținând că știința politică are ca obiect simultan atât economia (dimensiunea

temporală a existenței), cât și etica (dimensiunea spirituală) și interacțiunile acestora - anticipează implicit observația lui Mosca că excesul de izolare/independență a fenomenelor economice în raport cu „celelalte aspecte ale psihologiei umane” comportă daune cauzei cunoașterii autentice.

Mult mai axate pe probleme, în schimb, sunt reflecțiile lui Comte și, prin urmare, evaluarea lui a economiei politice clasice este clară. De fapt, dacă pe de o parte acest filon a îndeplinit două funcții fundamentale în procesul de dezvoltare culturală a lumii moderne (atragând atenția teoretică asupra industriei și participând la „imensa luptă intelectuală”, care vizează delegitimarea întregii politici economice din *ancien régime*, din ce în ce mai incompatibilă cu dinamica timpurilor moderne), pe de altă parte, însă, economia politică clasică, cu singura excepție a „ilustrului și judiciosului filosof Adam Smith”, este dedicată spiritului „metafizic” care caracterizează fiecare fază critică importantă, fiecare perioadă epocală de tranziție, și care în economia politică se exprimă prin „aforismul steril al libertății industriale absolute”, prin logica spontaneismului dezordonat și anarhic. Pentru fondatorul sociologiei, așadar, economia politică nu a devenit încă, la fel ca și întreg domeniul disciplinar, o știință pozitivă [6, pp. 133-139].

Tot în virtutea timpului care a trecut de la epocile saint-simoniană și comtiană, pentru Mosca, totuși, economia politică este deja o știință matură, iar statistica, la fel cum, în anumite privințe, conform celor arătate în *Teorică*, este și ea una matură, și, după cum se menționează în prima ediție a *Elementelor*, „nu este, însă, atât o știință în sine, ci mai degrabă metoda de calcul numeric, aplicată tuturor științelor politice”. Cazul științei politice este însă diferit. Dar ce este știința? Și ce este politica? Relativ la cea de-a doua întrebare, referitoare la obiectul de studiu al științei politice, autorul italian remarcă, în primele rânduri ale *Elementelor*: „cu multe secole în urmă, în mintea gânditorilor a apărut ipoteza că fenome-

nele sociale, care au avut loc înaintea lor, au fost nu simple accidente, nici manifestarea unei voințe supranaturale și atotputernice, ci mai degrabă efectul unor tendințe psihologice constante, care determină acțiunea maselor umane. Din timpurile lui Aristotel s-a încercat descoperirea legilor și modalităților care reglementează desfășurarea acestor tendințe, iar studiul acestora s-a numit politică”. Asupra conceptului se revine în mai multe pagini. Astfel „prin știința politică se înțelege” studiul „tendințelor care reglementează ordonarea puterilor politice”, studiul faptelor din care „poate fi derivată noțiunea acelor legi sau tendințe constante care reglementează ordinea politică a societăților umane” [1, pp. 549-555].

Nu este necesar să insistăm asupra opiniei lui Mosca cu privire la clasificarea tradițională a formelor de guvernare (monarhie, aristocrație, democrație), „regăsită la Aristotel și pe care o vedem universal acceptată până în zilele noastre”. Bazată pe „criterii superficiale”, ea este dovada „stadiului primitiv în care se află încă știința politică”. Și nu este necesar să insistăm asupra orgoliului explicabil al savantului care crede că a identificat și articulat, prin teoria clasei politice, o paradigmă universală, „foarte constantă și generală”, înzestrată cu o putere explicativă și predictivă, capabilă să plaseze știința politică în scenă adultă: „Printre tendințele și elementele constante, inerente pentru orice organism politic, există unul a cărui prezență poate fi cu ușurință dovedită oricui: în toate societățile, pornind de la cele mai slab dezvoltate, abia ajunse la începuturile civilizației, și până la cele mai culte și avansate, exista două clase de persoane: cea de guvernanți și cea de guvernați. Prima, care întotdeauna e mai puțin numeroasă, execută toate funcțiile politice, monopolizează puterea și se bucură de avantajele ce derivă de aici, în timp ce cea de-a doua categorie, mai numeroasă, este dirijată și reglementată de prima” [1, pp. 202-203, 608].

Ne axăm aici pe epistemologie, nu pe teoria substanțială a politicii, prin urmare, considerentele

teoriei substanțiale ne interesează doar în măsura necesară și suficientă pentru a reconstrui și evidenția bazele epistemologice și metodologice ale discursului lui Mosca. Și astfel, după ce am remarcat că ideea comparației dintre știința politică și economia politică are o tradiție îndelungată, trecând prin Saint-Simon și Comte la Mosca (și nu numai), primul lucru care merită să fie evidențiat este că - în circumstanțele polarizării cunoașterii nomotetice, cu tendința de enunțare a legilor „generale”, și celor ale cunoașterii idiografice, cu tendința de a se epuiza în analiza „particularului” – maestrul italian se plasează pe latura nomotetică. Știința politică delimitează „marile legi psihologice care se manifestă în viața națiunilor”. De aceea, dacă economia politică studiază legile sau tendințele constante, care reglementează producția și distribuția bogăției în societățile umane [1, pp. 603, 550], știința politică și ea exprimă regularități, legi sau tendințe constante și universale (existența clasei politice, reiterăm între paranteze, este o lege universală, datorată contribuției lui Mosca). Cu alte cuvinte, în ciuda înțelegerii tuturor dificultăților ale celor întreprinse și conștientizării faptului că scopurile sunt atinse cu o frecvență limitată, Mosca nu se numără printre cei care neagă științelor sociale posibilitatea de a enunța propoziții teoretice cu valabilitate universală, nu se numără printre cei care epuizează cunoașterea istorico-socială în dimensiunea ei individualizantă, înțeleasă ca dimensiunea sa euristică unică, plasându-le astfel într-o perspectivă de „irepetabilitate” radicală.

Dar, acestea fiind spuse, sunt necesare mai multe clarificări. Pentru început, de ce autorul nostru vorbește mereu despre tendințe „psihologice”? Este aceasta o modalitate de a dizolva politica în psihologie, individuală și colectivă? Este o modalitate de a privilegia rolul momentului „cultural” (afectiv, cognitiv, evaluativ) în raport cu momentul „structural” (organizațional, instituțional)? Există, în mod firesc, în acest recurs la substraturile psihologice, influența

dezbaterii intelectuale dense a epocii în care a gândit și a scris Mosca, unde psihologia individului, a maseilor, a mulțimilor, a elementului sălbatic mai mult sau mai puțin bun, și elementului civilizat mai mult sau mai puțin fericit, al celor sănătoși și al celor bolnavi, al geniului și al criminalului, a izbucnit cu putere. Și apoi există un motiv mai profund, o viziune generală asupra naturii umane, la care vom reveni. Cu toate acestea, cercetarea pe care se axează știința politică nu este cu adevărat o analiză exclusiv sau în principal psihologică. Dacă ar fi așa, narațiunea anecdotică sau detaliul biografic ar fi, de fapt, suficiente (sau cel puțin foarte utile) pentru a dezvălui direcția manifestărilor politice, pentru a oferi sugestii la explicarea realității. Dimpotrivă, Mosca are grijă să avertizeze, că-i pare de netăgăduit faptul că, „chiar admitând că anecdota și detaliul biografic ar fi putut influența istoria națiunilor, aceasta ajută foarte puțin la descoperirea marilor legi psihologice care se manifestă în viața aceluiași națiunii. Mai degrabă, aceste legi dezvăluie acțiunea lor în instituțiile administrative și juridice, în religii, în toate obiceiurile morale și politice ale diferitelor popoare și, prin urmare, asupra acestor ultime ordonări ale faptelor trebuie să ne concentrăm atenția” [1, pp. 602-603].

Referirea la instituțiile politice și religioase pare să fie într-o oarecare măsură un ecou al observației francezului Louis de Bonald (1754-1840), potrivit căreia „caracterul unui popor, virtuțile și viciile, calitățile bune și defectele, sunt produsul instituțiilor sale politice și religioase” [7, p. 57]. În fiecare societate umană care a atins un anumit nivel de cultură, explică Mosca, se pot distinge două ordini de forțe care îi asigură coeziunea: una de natură intelectuală și morală, cealaltă materială (una culturală și una structurală, am spune în limbajul de astăzi). Cele de ordinul întâi constau într-o identitate sau asemănare a unor idei fundamentale și a unor sentimente între indivizi care fac parte din același consorțiu politic, cum ar fi, de exemplu, comunitatea religiei,

conștientizarea apartenenței la un popor distinct față de toate celelalte, loialitatea tradițională față de o dinastie; în timp ce forțele materiale acționează prin acele ierarhii de funcționari care, având la dispoziție mijloacele de constrângere necesare, cunosc și pot ghida acțiunea maselor spre scopurile dorite uneori de masele înseși, dar în orice caz în conformitate cu viziunile claselor conducătoare.

Interacțiunea acestor două ordini de forțe, adică relația și conexiunile dintre gândire ca „fapt” și instituție ca „fapt”, explică de ce este „imposibil a studia istoria doctrinelor politice fără un studiu simultan al instituțiilor politice, întrucât nu putem cunoaște bine o anumită doctrină fără a ține cont de tipul de organizare politică la care se referă, atât pentru a o apăra, cât și pentru a o combate” [8, p. 12]. Este încă destul de obișnuit, continuă Mosca în primele pagini ale lucrării sale „Lezioni di storia delle istituzioni e delle dottrine politiche”, publicate inițial în 1933, să credem că istoria ne poate oferi doar date incerte și lecții ineficiente. Acest lucru este destul de plauzibil, atâta timp cât istoria se limitează la relatarea faptelor săvârșite de personalitățile care au întruchipat direcția politică și militară a popoarelor, întrucât „este foarte greu, chiar și în rândul contemporanilor, a evalua cu precizie amploarea acțiunilor oamenilor reprezentativi ai unei epoci, motivele care i-au mișcat și proporțiile obstacolelor pe care le-au depășit”. Acestea fiind spuse, însă, „există o întregă parte a istoriei care oferă date aproape complet certe, și tocmai aceasta este cea mai interesantă pentru studiile de știință politică” [8, p. 13].

Să încercăm să rezumăm. Știința este teoria, comparată cu faptele (derivând de aici coroborarea sau infirmarea). Faptele la care se referă în primul rând știința politică sunt cele care pot fi extrase din istorie, înfățișate (înțelese pe scară largă) de instituții și idei, structuri și culturi. Este de la sine înțeles că există istorie și istorie. Interpretarea distincției de către Saint-Simon era marcată de o sinceritate brutală:

„istoria, se argumentează, este breviarul regilor. Din felul în care guvernează regii, este clar că breviarul lor nu valorează nimic”. În acest sens, adaugă scriitorul francez, istoria drept cunoaștere științifică nu a abandonat încă scutecele copilăriei. De ce? Răspunsul este simplu: „această ramură importantă a cunoștințelor noastre nu este alcătuită deocamdată decât dintr-o colecție de fapte mai mult sau mai puțin bine stabilite” și mai mult sau mai puțin bine articulate după epocă și secvențe [2, p. 195-196]. Dar cunoaștem, astăzi chiar mai bine decât ieri, că faptele fără cadrul teoretic nu constituie știință. Revenind la afirmația lui Comte (și fără a ne referi la ceea ce vom specifica mai târziu în această privință), adevărata știință, în virtutea superiorității ei față de pura erudiție, „este compusă în esență din legi, și nu din fapte, deși acestea sunt indispensabile pentru stabilirea și sancționarea acestora” [9, p. 447], unde „stabilirea” indică capacitatea faptelor de a promova generarea de ipoteze teoretice, iar „sancțiunea” înseamnă coroborare sau infirmare. Transpunând discuția în limbajul și interpretările contemporane de ordin epistemologic, este legitim de a vorbi despre știință ca despre un ansamblu de sisteme teoretice care selectează faptele (abandonând nenumăratele fapte irelevante, atât de dragi celor docti), și care includ regularități constante și/sau probabile, adică „legile” la care se referă Saint-Simon, Comte și Mosca. Și, oricum, rolul istoriei rămâne central: „oricare ar fi eficiența practică a științei politice în viitor, este incontestabil că progresul acestei discipline se bazează în totalitate pe studiul faptelor sociale și că aceste fapte nu pot fi extrase decât din istoria diferitelor națiuni” [1, p. 597]. Istoria, așadar, ca „politică experimentală”, pentru a folosi expresia savoiardului Joseph de Maistre (1753-1821) [10, p. 23], care în măsura în care este istorie ieșită din prima epocă, admite ca studiul ei să fie în măsură să dezvăluie regularitățile subiacente din cadrul proceselor sociale și politice, cu mult dincolo de eve-

nimentele și intențiile biografice ale conducătorilor militari și liderilor civili.

Rolul naturii umane

Istoria este terenul de germinare a științei politice. Dar ce așteaptă știința, ca tip specific de cunoaștere? Iată răspunsul lui Mosca: „O știință rezultă întotdeauna dintr-un sistem de observații făcute pe o anumită ordine de fenomene cu o grijă deosebită, cu metode și coordonate adecvate, astfel încât să se ajungă la descoperirea unor adevăruri incontestabile care, în cazul unei observații vulgare și comune, ar rămâne necunoscute” [1, p. 553]. Succesiv, reluăm ideea „adevărurilor incontestabile”, recunoscute de toți cei implicați în aceeași arie disciplinară [1, p. 555]. Această abordare este de fapt destul de perimată și în prezent depășită. Ideea că cercetarea științifică conduce la adevăruri incontestabile, interpretate ca definitive, evidențiază o apartenență pozitivistă specifică, în consens cu care suntem astăzi conștienți că viziunile teoretice, chiar și atunci când includ formulări universale (sau tocmai pentru că sunt astfel structurate) rămân susceptibile de falsificare și deci de depășire, fie într-o logică a revoluției științifice recurente (perspectivă favorizată de austro-englezul Karl R. Popper (1902-1994), fie în contextul unei creșteri cumulative a cunoștințelor și al dominației îndelungate a unei „paradigme” (o perspectiva privilegiată de americanul Thomas S. Kuhn (1922-1996). Pe de altă parte, exemplele pe care le oferă Mosca pentru a ilustra modul în care știința ajunge la „adevăruri incontestabile”, evidențiază o anumită confuzie conceptuală. Mai întâi, de fapt, este vorba de științele matematice, care „oferă cel mai simplu și mai lesne exemplu pentru a pune în lumină modul în care se desfășoară procesul științific”. Aici axioma este rodul unei observații accesibile tuturor; prin evocarea și coordonarea diferitelor axiome se ajunge la demonstrarea celor mai ușoare teoreme și apoi, coroborând din nou adevărurile obținute din aceste

teoreme cu cele ale axiomelor, ajungem la demonstrarea unor noi teoreme care sunt și mai dificile, și al căror adevăr nu poate fi intuit sau dovedit de cei ce nu sunt inițiați în acele științe. Mosca face apel și la fizică și la celelalte științe ale naturii, susținând că în ele se procedează ca și în cazul matematicii, cu excepția faptului că metoda începe să se complice, implicând elemente noi. Astfel, „de multe ori nu este suficientă coordonarea mai multor observații simple pentru a obține demonstrarea unui adevăr (pe care îl vom numi complex, adică imperceptibil la prima vedere), dar, în majoritatea cazurilor, ceea ce este axiomă în matematică se realizează prin intermediul unui experiment sau prin experiențe îndelungate” [1, p. 553].

Cu alte cuvinte, nu este clar dacă Mosca face distincție în mod adecvat între matematică, care nu este cunoaștere empirică, și științele fizice/ale naturii, care sunt cunoaștere empirică (deși nu întotdeauna și nu neapărat cunoaștere experimentală: un aspect distinctiv pe care, dimpotrivă, Mosca îl surprinde bine, atunci când face distincția între experiment și experiență, chiar dacă crede apoi în privința caracterului experimental, adică reproductibilității fenomenului, că s-ar referi la toate științele naturii, în timp ce nu este cazul și, în plus, crede că controlul experimental nu este niciodată posibil în științele sociale, în timp ce iarăși nu este așa, întrucât tehnica comparării grupului experimental și grupului de control este uneori aplicabilă și în domeniul științelor sociale) [11, p. 199].

Faptul că Mosca, dorind să stabilească o comparație între știința politică și alte domenii ale cunoașterii, citează împasibil matematica și științele fizice/ale naturii, sugerează că imaginea științei politice ca o cunoaștere empirică îi este străină, din motive lexicale și culturale (el folosește de altfel cuvântul „empirism” ca sinonim al observațiilor comune, greșite, efectuate fără a avea la bază o teorie științifică), chiar dacă în termeni concreți modelul

său al științei este acela al unui set de abordări legitime, construite în temeiul criteriului acordului cu faptele, și, chiar dacă constată că uneori empirismul poate întârzia o criză [1, pp. 553, 1081]. Oricum, indiferent de acest set de limite, indiferent de optimismul naiv de a considera disciplinele naturaliste drept „științe în stare perfectă” [1, p. 198], o serie întreagă de indicații merită să fie luate în considerare.

Să începem prin a observa că Mosca aderă la viziunea antropologică bazată pe paradigma, definită sumar în volumul meu epistemologic drept „paradigmă a naturii umane invariante”, adică idee a unei naturi umane care rămâne în esența sa cea mai profundă, constantă în timp și spațiu, alcătuită așa cum este din pasiuni persistente, negative (după Mosca, în general cele mai numeroase, intense, răspândite) și pozitive [11, pp. 80-82]. În acest sens, autorul nostru este explicit. După ce a remarcat „marele fond uman, care se găsește în toate popoarele și în toate timpurile”, adaugă: „Cei care au călătorit mult, ajung de obicei la părerea că oamenii, în ciuda aparentelor diferențe de cutume și deprinderi, în fond, din punct de vedere psihologic sunt foarte asemănători; cei care au lecturi bogate cu privire la istorie dobândesc o convingere analogică privind diferitele epoci ale civilizației umane: derulând documentele care ne informează cum au simțit, gândit, trăit oamenii din alte vremuri, concluzia la care se ajunge este întotdeauna identică: că ei erau foarte asemănători cu noi” [1, pp. 579, 595].

Este evident că această „asemănare psihologică” – astfel se explică insistența asupra tendințelor „psihologice” – constituie fundalul posibilității identificării „legilor” constanței cu valabilitate spațio-temporală universală. Dacă nu ar fi așa, dacă ar fi prevalat necontestat ceea ce am definit ca fiind „paradigma pluralității antropologice”, adică viziunea unui om care își variază structura psihologică de bază în variațiile spațiale și temporale ale culturilor și mediilor (naturale și sociale), ar dispărea posibi-

litatea expunerii judecăților universale, cu excepția enunțării unei „legi” de principiu care stabilește imposibilitatea enunțării judecăților universale [12].

Faptul că aceleași mari pasiuni persistă și operează în structura psihologică de bază a oamenilor atât de mult, încât se confirmă paradigma naturii umane invariante, nu înseamnă, însă, că pasiunile sunt toate combinate în aceleași proporții, au aceleași intensități și modalități comportamentale similare la toți oamenii. Mai mult, interacțiunea dintre pasiuni și tipuri de organizare socială și politică, dintre pasiuni și instituții își joacă rolul în generarea diferențelor, astfel încât „fiecare națiune, fiecare regiune, fiecare oraș are un anumit tip aparte, nu pretutindeni la fel de determinat și precis, care constă dintr-un complex de idei, credințe, opinii, sentimente, obiceiuri și prejudecăți, care reprezintă pentru fiecare grup al umanității ceea ce trăsăturile feței sunt pentru fiecare individ” [1, p. 579]. Cu alte cuvinte, dacă aderă la paradigma naturii umane invariante, Mosca tinde atunci s-o împace cu paradigma pluralității antropologice. Și concilierea nu este imposibilă, așa cum am subliniat în „Lineamenti di scienza politica. Concepte, probleme, teorii”, în sensul că raportată la viziunea asupra omului, flexibilitatea epistemologiei contemporane permite identificarea diferitelor grade de universalitate antropologică, de la cele mai „determinate” istoric și deci mai reduse (atribuibile unor zone culturale specifice) la cele mai „nedeterminate” istoric și deci mai generale. În condiții de congruență, în această cheie, antropologiile pluralizate ar fi poziționate și explicate ca forme de manifestare, ca modalități plastice de prezentare (în raport cu mediul și timpul) a unei naturi umane profunde, care este universal identificabilă și durabilă. În consecință, antropologiile pluralizate nu ar intra în conflict iremediabil cu efortul de a construi teorii universale: acestea din urmă devin cu atât mai posibile cu cât analiza tinde mai mult să treacă de la formule și modurile (istoricizate) în care sunt exprimate

pasiunile, la structura intrinsecă a bazei pasiunilor înseși [13, p. 36].

În acest joc delicat al echilibrului între universal și particular, între pasiuni și instituții, între diferite combinații de pasiuni la oameni aparte și în raport cu impactul factorilor structurali și culturali, angajamentul științei politice este de a dezvolta cercetarea în parametrii gradelor de generalitate crescândă, cu studiul cazului unic, cu abordarea teoriilor de rază medie, a sistemelor teoretice universale. Și Mosca nu scapă să noteze anumite elemente care contribuie la creșterea posibilităților de a produce judecăți generalizatoare. Unul din elemente se referă la atribuția rolurilor sociale. Cunoaștem că cei care neagă cunoșterea politologică (și în general științele sociale), în definitiv, ajung să nege caracterul poliedric al realității. În fond, orice oportunitate realistă de a exprima reflecții și formula teorii generale se referă în esență și în primul rând la acțiunea intenționată: întrucât „faptul” care constituie obiectul de studiu al cercetării sociale este acțiunea umană, adică un fapt considerat întotdeauna și în orice caz intenționat, având ca rezultat imposibilitatea dezvoltării reflecțiilor sau sistemelor teoretice universale, deoarece există intenții multiple care pot governa fiecare fapt uman. Fără a putea relua aici discuția, desfășurată în altă parte, cu privire la această întrebare [13], mă voi limita să subliniez că Mosca evidențiază pe bună dreptate modul în care, de exemplu, cei care ocupă un anumit rol social tind să aibă comportamente asupra cărora se pot stabili generalizări și previziuni, dincolo de orice diversitate vizând cultura și personalitatea. Prin urmare, „unitatea morală și intelectuală se găsește foarte puternică în comunitățile de oameni, printre care nu există o comunitate specială de sânge și rasă. Să luăm, de exemplu, clerul catolic, care, împrăștiat peste tot, păstrează întotdeauna o uniformitate singulară în credințele sale, în obiceiurile sale intelectuale și morale și, de asemenea, în obișnuințele sale. Fenomenul se observă mai clar în diferite ordine religioase: este cunoscută foarte bine asemănarea de

minune a unui iezuit italian cu un iezuit francez, german sau englez. Multă asemănare se găsește și în tipul militar comun aproape tuturor marilor armate europene” [1, p. 579-580].

Chiar și presiunea circumstanțelor este un factor care depășește cu mult sensul și ponderea simplei intenționalități. Este o temă deosebit de dragă lui Joseph de Maistre (care neagă posibilitatea de a readuce constituțiile politice la intențiile umane), reluată apoi de Saint-Simon, pentru care oamenii, chiar și cei mai puternici, sunt „produsul circumstanțelor” mult mai mult decât al intențiilor lor [2, p. 188], recuperată ulterior de spaniolul José Ortega y Gasset (1883-1955), cu definiția sa concisă, dar efectivă, „eu sunt eu însumi și circumstanța mea” [14, p. 23], reflecția asupra rolului circumstanțelor este prezentă și în opera lui Mosca. Respectiv, „morală rezultă din calități atât de complexe ale sufletului și minții, iar circumstanțele exterioare în care se desfășoară viața umană joacă un atât de mare rol în manifestările sale pozitive și negative, încât este deja un proces destul de dificil pentru a determina dacă un un singur individ ar fi potențial mai moral decât altul; și aceeași judecată devine foarte dificilă atunci când se dorește să o facă față de două societăți, două mase umane compuse din indivizi foarte numeroși” [1, p. 561]. Fără îndoială, circumstanțele pot diferenția, dar pot și omogeniza indivizii și ansamblurile, tot în virtutea logicii puternice a imitației: în ambele cazuri, impactul lor asupra intenționalităților individuale nu poate fi subestimat.

Alte situații care nu se referă la intenții, și într-adevăr adesea antitetice cu acestea, sunt cele care subliniază imposibilitățile.

Alte situații care nu se referă la intenții și de fapt, fiind adesea antitetice cu acestea, sunt cele care subliniază imposibilitățile. După cum scria germanul Max Weber (1864-1920), „o știință empirică nu poate niciodată învăța pe nimeni ceea ce trebuie” (în sens moral), „ci doar ceea ce poate” [15, p. 61]. Cu o notă suplimentară de precauție, Popper rezo-

nează cu acest avertisment, argumentând că tocmai căutarea consecințelor neintenționate ale acțiunilor noastre apropie considerabil științele sociale de științele experimentale ale naturii, deoarece ambele „conduc la formularea unor reguli tehnico-practice cu referință la ceea ce nu putem face” [16, p. 582]. Această afirmație pare a fi o transpunere la nivel aplicativ și existențial a reflecției epistemologice conform căreia „orice teorie științifică „validă” este o interdicție: ea exclude producerea unor lucruri” [16, p. 66]. Ei bine, sunt nenumărate acțiunile pe care oamenii, în ciuda intențiilor lor, sunt incapabili să le ducă la îndeplinire, fie pentru că timpul nu este potrivit, fie din lipsă de mijloace materiale și instrumentale sau din alte motive. Iar considerentele care exprimă astfel de imposibilități (relative sau absolute) au, cu siguranță, un grad însemnat de universalitate, cu mult peste intențiile indivizilor aparte [13, p. 32-33]. În acest punct, indicația lui Mosca este clară. Ea invocă „cunoașterea exactă a legilor care reglementează natura socială a omului; această cunoaștere ne-ar învăța măcar să distingem ceea ce se poate întâmpla de ceea ce nu se poate și nu se va întâmpla niciodată, prevenind astfel irosirea în mod neprofitabil, și chiar dăunător, a multor intenții generoase și a multor voințe bune, în dorința de a atinge grade de perfecțiune socială care nu sunt de atins, și va face, de asemenea, posibilă aplicarea în viața politică a aceleiași metode pe care mintea umană o pune în practică atunci când vrea să stăpânească alte forțe naturale. O metodă care, așa cum s-a menționat deja, constă expres în înțelegerea mecanismului în urma unei observații atente și operarea acțiunii fără a o încălca cu brutalitate vreodată” [1, p. 1081].

Și nu numai. Autorul italian distinge de fapt între imposibilitatea absolută, de nedepășit întotdeauna și pretutindeni, și imposibilitatea relativă, așa cum este adesea cea legată de disponibilitatea mijloacelor, materiale sau instrumentale: dacă ieri nu am avut banii sau cunoștințele necesare pentru a obține rezul-

tatul sigur, mâine voi putea dispune de ceea ce este necesar [1, p. 1081-1082].

Problema și semnificația complexității

După cum se poate observa, gândirea politică a lui Mosca este caracterizată de o epistemologie complexă. Și întrucât complexitatea teoriei și complexitatea realității sunt speculare [13, p. 27], rezultă că însăși noțiunea de complexitate capătă o importanță în drumul reflecțiilor speculative ale autorului nostru. Contrar opiniilor unor colegi ai noștri care sunt mai atenți la știri decât la istorie, conceptul de complexitate socială și societate complexă a apărut nu astăzi. Are, practic, aceeași dată de naștere ca și Revoluția Franceză, așa cum a fost teoretizată explicit și folosită polemic în „Riflessioni sulla rivoluzione francese” de Edmund Burke (1729-1797), publicate în 1790. În această lucrare, eminentul conservator anglo-irlandez deplânge „abstracțiile revoluționare” ale intelectualilor anarhiști, ghidați de o logică de *reductio ad unum*, care tinde să atingă o pretinsă „exelență în simplitate”. Burke, a cărui contribuție la delimitarea epistemologică a științei politice moderne este semnificativă, contrapune acestor teribili simplificali „exelența în complexitate”, dat fiind faptul că societățile umane sunt societăți complexe, Franța este o societate complexă, și cu cât ele obțin amploare, cu atât mai mult dinamica socială se dezvoltă [17, pp. 29-32].

Este clar că o personalitate științifică de talia lui Comte nu putea ignora problema complexității. De fapt, fondatorul sociologiei se concentrează pe subiect, observând în primul rând că fenomenele sociale se deosebesc de fenomenele naturale doar în virtutea complexității lor mai mari, raportate la obiectul studiilor politice, adică umanitatea, cu pasiunile și pulsunile ei. Și această complexitate superioară, dacă îngreunează cunoașterea legilor care reglementează evenimentele sociale, nu poate constitui deloc o dovadă a absenței lor. Cu certitudine,

odată cu extinderea progresivă a complexității fenomenelor, științele demonstrează din ce în ce mai mult o imperfecțiune în creștere. Totuși, tocmai această complexitate mai mare prezintă un avantaj incontestabil, deoarece „fenomenele diferite, cu cât sunt mai complexe, cu atât devin, în general, mai modificabile” [18, p. 160], chiar dacă nu ar trebui să considerăm că manipulabilitatea discreționară și nelimitată ar putea fi exercitată asupra societății, întrucât până la urmă chiar și în domeniul social ordinea artificială derivată din intervenția noastră se sprijină pe ordinea naturală pe care nu o putem schimba [17, p. 87]: acolo, unde este clar că teoreticianul progresului știe să înțeleagă și să indice limitele dezvoltării, asumându-și și el, printre altele, problema imposibilității.

În ceea ce-l privește pe Mosca - care într-o notă îl citează pe englezul Herbert Spencer (1820-1903), tributar, de altfel, lui Comte pe aceasta și alte filiere – alnierea la maestrul francez este evidentă. „Omul nu creează și nici nu distruge niciuna dintre forțele naturii, dar le poate studia jocul și mișcarea și le poate îndrepta spre folosul său. Așa se întâmplă în agricultură, navigație, mecanică; și tocmai în aceste ramuri de activitate știința modernă a reușit să obțină rezultate aproape miraculoase. Metoda, cu siguranță, nu poate fi diferită când vine vorba de științe sociale; și, de fapt, este aceeași, care a dat până acum rezultate meritorii în economia politică. Cu toate acestea, nu trebuie ascuns că în științele sociale, în general, dificultățile care urmează să fie depășite sunt infinite mai mari, deoarece nu numai complexitatea mai mare a legilor psihologice sau tendințele constante comune ale maselor umane fac anevoioasă determinarea acțiunii acestora, dar este incontestabil și faptul că ar fi mai ușor să observăm ceea ce se desfășoară în jurul nostru, decât faptele, care sunt propria noastră opera. Omul poate studia fenomenele fizicii, chimiei și botanicii mult mai ușor decât propriile sale instincte și pasiuni” [1, pp. 596-597].

Așadar, mai departe, autorul nostru va reitera „complexitatea mai mare a fenomenelor politice” [1, p. 555], pentru a critica, în definitiv, „formulele simpliste, care pretind să explice, printr-o singură cauză, fenomenele foarte complexe” [1, p. 559].

Pasajele citate sunt semnificative din mai multe motive. Voi începe prin a invoca avertismentul englezului John Stuart Mill (1806-1873), potrivit căruia „în cazul fenomenelor politice presupunerea unicității cauzei nu este doar îndepărtată de adevăr, ci este [depărtată] într-o măsură incomensurabilă” [19, p. 875]. Este binecunoscută relația intelectuală dintre Comte și Mill, marcată printr-o puternică influență a primului asupra celui din urmă, chiar dacă și încheiată printr-o ruptură. Și se știe că A. Comte respingea însăși noțiunea de cauză [17, pp. 75-84]. În consecință, Mosca nu pare insensibil la astfel de sugestii. Și încă. În reflecțiile menționate se întrevăde ecoul distincției adoptate de italianul Giambattista Vico (1668-1744) referitor la *certum* și *verum*, dar într-un sens distorsionat față de original, deoarece la Mosca pare mai ușor să se realizeze *verum* cu privire la fenomene naturale, în timp ce, în raport cu fenomenele istorico-sociale, cunoașterea nu ar putea să se bazeze decât pe un *certum* incert, nu atât (sau nu numai) din cauza întârzierii cunoașterii socio-politice, și, mai ales, datorită amintitei complexități superioare a „obiectelor” observate. În sfârșit, al treilea motiv important al problemei în cauză - atât Comte, Mill, dar și Mosca, merg prea departe în plasarea problemei complexității în principal pe arena fenomenelor sociale.

Astăzi, dimpotrivă, știm că tema complexității vizează în mod concret, și la aceleași niveluri cantitative și calitative, și științele fizice, căci de la microbiologie la astrofizică, de la extraordinar de mic la enorm de mare, complexitatea fenomenelor naturale nu este mai puțin pronunțată decât complexitatea fenomenelor sociale [11, p. 76]. Fără îndoială, problema conștiinței de sine rămâne deschisă și, prin urmare, a

istoriei umane, care este și (nu numai) conștiință de sine. În acest sens, se menține dilema pe care o pune distincția lui Vico între *certum* (cunoașterea a ceea ce este în afară de noi, a ceea ce se întâmplă în jurul nostru, cum ar spune Mosca) și *verum* (cunoașterea a ceea ce este opera, expresia, producția și proiecția noastră). Și dacă A. Comte conștientizează acest lucru atât de mult, încât vorbește despre competiția dintre metoda obiectivă și metoda subiectivă, ajungând să stabilească primatul teoretic și practic al moralității ca loc al conștiinței de sine a omului și să considere conștientizarea propriei ființe drept unitate de conștiință [11, p. 104], la Mosca miezul relației dintre subiect și realitatea observată, precum și dintre teorie și fapte, prezintă caracteristici care necesită o aprofundare suplimentară.

Toată lumea va fi observat (iar unora poate și să nu le convină), insistența mea de a compara reflecția epistemologică a profesorului italian cu învățătura lui Saint-Simon și, în primul rând, a lui Comte. Tocmai pentru că Mosca se lasă în mod substanțial și complet absorbit de cultura pozitivistă și, dacă pe de o parte această împrejurare face inevitabilă comparația la care m-am referit, pe de altă parte, matricea pozitivistă a lui Mosca ar putea genera echivocuri și neînțelegeri, conducând la confundarea, de exemplu, a concepțiilor lui Comte cu gândirea multor pozitiviști, a ideilor fondatorului cu (deseori) judecățile banale și deformate rău ale epigonilor neciopliți și adepților superficiali și retardați.

Acum, a venit momentul să relevăm că A. Comte nu participă, dacă se poate de spus așa, la pozitivismul pozitiviștilor, el nu este un pozitivist în maniera multor pozitiviști care au urmat acest făgaș, așa cum i-am cunoscut în perioada respectivă, antrenați în măsurarea craniului pentru a explica în acest temei bunătatea și răul uman, susținători ai preeminenței rolului mediului (natural și social) în calitate de factor determinist necritic, empiriști, la nivelul solului, care nu au reușit să ajungă la dobândirea celei mai

cuprinzătoare epistemologii, postulând, dimpotrivă, o știință, chiar și bazată pe cunoaștere empirică, dar care este - iată distincția - „cunoaștere empirică fără a fi empirică” [11, p. 44], neînchegată în cadrul empirismului ca doctrină filosofică și ca practică investigativă.

Indiscutabil, sugestia „metafizicii” deterministe este prezentă în gândirea comtiană, ar fi de ajuns a invoca aici „marea” lege a progresului uman continuu. Și totuși maestrul francez arată într-una dintre paginile sale importante că îi pasă mai mult de metoda cercetării științifice decât de conținutul specific a ceea ce este încă „legea” centrală a construcției sale sociologice: chiar dacă m-aș fi înșelat în privința „adevăratei legi a marii evoluții umane”, în privința „legei progresului” (și înșelarea s-a produs, ca la toți progresiștii), acest lucru nu ar afecta nicidecum puterea metodei mele pentru „cunoașterea pozitivă a spiritului uman, considerat acum în toate circumstanțele sale necesare” [9, p. 442].

Aceasta-i poziția lui Comte. Și cea a lui Mosca? Să, clarificăm instantaneu câmpul ipotezei „progrese”, de care gânditorul sicilian este străin: progresul pentru el reprezintă o eventualitate, nu o dezvoltare necesară, iar degradarea și dezintegrarea sunt la fel posibile. Să ne întoarcem mai curând la fâgașul epistemologic. Există, fără îndoială, un viciu de „pozitivism al definitivității”, care-l apasă pe Mosca atunci când vorbește, după cum am văzut, de „adevăruri incontestabile”, și există și o suspiciune de obiectiv în cazul evocării „legilor” care trebuie „descoperite” în urma scrutării experienței [1, p. 603], aproape ca și cum „legile” ar fi mai degrabă intrinseci obiectivității existenței și nu un rezultat al muncii teoretice. Dar, cu aceste rezerve, rămâne că proiectarea de ansamblu a scenariului epistemologic al lui Mosca să evite acele abordări care, preluate sau alimentate de pozitivității primitivi, ar constitui în multe privințe niște impedimente. Tipică, în această ordine de idei, este tema impactului climatei și a rasei asupra simțului moral și

ordinii politice a națiunilor. Subiect recurent în istoria gândirii politice, mai târziu repropus „poate mai decisiv decât oricare altul” (deci, și de Mosca) [1, p. 557], de francezul Charles-Louis de Montesquieu (1689-1755), motivul climatic devine determinist în cazul mai multor adepți păguboși ai pozitivismului. Să facem claritate. După cum a arătat Sergio Cotta (1920-2007), la Montesquieu clima este doar unul dintre numeroșii factori, fizici și morali, de influență asupra vieții sociale [21, pp. 102-103; 22, pp. 15-18]. Prin urmare, accentul critic, exprimat de Mosca asupra acestei chestiuni este excesiv. Dar aici nu este vorba atât de examinarea pertinentei filologice a obiectivelor lui Mosca în privința lui Montesquieu, cât de înțelegerea faptului că prin astfel de critici iese la iveală o viziune epistemologică care respinge căderile în pozitivismul determinist și materialist. Și atunci va fi de subliniat, pentru început, că cei doi părinți nobili ai pozitivismului social, Saint-Simon și Comte, resping abordarea climatică.

Să-l ascultăm pe primul: „Montesquieu spunea că caracterul popoarelor era, în mare parte, un rezultat, un efect al climatei în care trăiau. Montesquieu a greșit, pentru că seriozitatea, severitatea în obiceiuri și forme, a configurat, în toate epocile, caracterul oamenilor cărora le-a revenit rolul de protagonist, și acest caracter s-a manifestat ulterior în Egipt, în Grecia, în Italia ș.a.m.d. S-a mutat de la tropice la gradul cincizeci de latitudine nordică” [2, p. 117].

La rândul său, Comte, a cărui capacitate speculativă și sistematică este mult mai robustă, merge mai departe. De fapt, după ce a reiterat o critică similară la adresa lui Montesquieu [18, p. 130], un gânditor admirat atât de Saint-Simon, cât și de Comte însuși, a mers până acolo încât să schițeze în această direcție, ce anume ar trebui să se înțeleagă prin materialism gnoseologic (și, extins, prin materialism *tout court*). Acesta, explică, cu o puternică intuiție, maestrul constă în elucidarea a ceea ce este superior, în baza a ceea ce este inferior. Este de la

sine înțeles că o atare abordare presupune o ierarhie a științelor, fondată pe un principiu al generalității progresive: biologia este mai generală decât chimia, sociologia este mai generală decât biologia. Dar chiar dacă s-ar presupune că această rigiditate ierarhică este astăzi insolentă din punct de vedere epistemologic și, în orice caz, are o presupuziție antropocentrică, este o evidență că pozitivistul Comte respinge în mod explicit tratarea de tip materialist, astfel încât acei biologi, care „pretind, de exemplu, să explice totul în sociologie prin influențe strict secundare de climă sau rasă” [9, p. 51], merită tocmai dezaprobarea materialismului, în timp ce, dimpotrivă, istoria ar fi testul de turnesol autentic al cunoașterii sociologice și politologice.

Virajele parcursului nostru ne aduc acum înapoi la Mosca. Dezaprobarea pe care o manifestă față de tezele din antropologie organică, politologie și sociologie, înclină spre preeminența datelor rasiale și/sau climatice, a mediului ca factor natural cu prevalență asupra realității istorico-culturale și istorico-instituționale, este continuă, pătrunzătoare, insistență, din acest motiv, printre altele, fiindu-i dedicată o mare parte a capitolului metodologic al lucrării „*Elementi di scienza politica*”. În acest context, este important refuzul lui Mosca de a extinde aplicabilitatea teoriei darwiniste a selecției naturale la istoria umană, menționând că „celebra luptă pentru existență și selecția naturală, care este o consecință a acesteia, așa cum a fost descrisă referitor la plante, animale și oameni sălbatici, nu există în societățile umane, ajunse chiar și într-un stadiu foarte mediocru de civilizație”, pe când în cazul istoriei omenirii trebuie să vorbim nu despre lupta pentru existență, ci despre lupta pentru preeminență, „care este cu adevărat un fapt constant, ce se întâmplă în toate societățile umane, de la cele mai civilizate până la cele abia ieșite din starea sălbatică” [1, pp. 582-583].

Acestea fiind spuse, după ce am invocat [1, p. 595] rolul pe care hazardul îl poate avea și îl are în

evenimentele istorice (dar din perspectivă epistemologică, cazul întâmplător poate să nu nege neapărat modulul determinist, ar putea rămâne în cadrul determinismului, să constituie un accident), alte aspecte sunt oarecum de semnalat. În primul rând, cu cât realitatea este mai complexă, cu atât ea devine mai susceptibilă la intervenția de modificare, rezultând în egală măsură că posibilele „date” inițiale ale ei să se atenueze, iar acest lucru amplifică rolul teoriei ca loc cognitiv în care „legea” este elaborată, sporind, prin urmare, valența „legii”, înțelese mai degrabă ca teoretizare decât ca o abordare pur constatatoare. Pentru Comte acest aspect este foarte clar și, de fapt, conștientizarea complexității realității, potențialul de creștere (în limite) a intervenției modificatoare și extinderea spațiului deducției (procedura de la general la particular) față de momentul inductiv (procedură de la particular la general) manifestă un itinerar constant.

În cazul lui Mosca, el pornește de la această premisă: „un observator calm și echilibrat, care studiază istoria, pricepe imediat că faptele care au importanță socială sunt determinate în parte de pasiuni, instincte și prejudecăți, aproape întotdeauna inconștiente, ale oamenilor, care aproape niciodată nu-și dau seama de urmările practice pe care le vor avea acțiunile lor, parțial datorită intereselor, ce au de obicei un obiectiv imediat și, în definitiv, parțial din cauza a ceea ce oamenii numesc întâmplare” [1, p. 1082].

Din perspectiva acestui avertisment, este o misiune a științei să facă posibilă pentru generația prezentă și pentru cele imediat următoare ceea ce a fost imposibil pentru cele din trecut, adică, crearea unei „adevărate politici științifice”, deși trebuie de adăugat imediat că nu este ușor de a indica, cam când o astfel de politică se va putea impune în calitate de factor activ, capabil să integreze și să modifice ceilalți factori care au determinat până acum cursul evenimentelor umane (pasiuni, interese, șanse). „De fapt, pentru ca un sistem de idei să devină o forță

politică activă el trebuie să modeleze conștiința majorității, cel puțin a clasei conducătoare, și să devină preponderent în determinarea modului lor de a gândi și deci de a simți; or, ideile cu adevărat științifice sunt cele mai puțin potrivite pentru aceasta, pentru că sunt cele mai puțin adaptabile și, prin urmare, se pretează puțin sau deloc pentru stârnirea pasiunilor zilei și satisfacerea imediată a intereselor momentului” [1, pp. 1081-1082].

Nu este deloc sigur că Mosca s-a gândit la regenerarea „vechiului vis” [23, p. XIV], întruchipat în guvernarea înțelepților, filosofilor de ieri, oamenilor de știință de astăzi: este cert că Saint-Simon nu s-a gândit la acest lucru, și nici Comte, etichetând tranșant „pedantocrație” (preluând neologismul sugerat de John Stuart Mill) ipoteza guvernării celor docti, conformă cu „utopia greacă” [6, p. 218], în timp ce invers „adevărata putere teoretică se limitează întotdeauna la a consilia, fără a porunci vreodată» [9, p. 168]. În orice caz, este clar că pentru Mosca dezvoltarea științei politice nu poate decât să reducă spațiul operațional sau oricum credibilitatea demagogilor și diletanților în procesele politice și sociale, contribuind astfel, printre altele, la abordarea mai conștientă a crizelor care afectează societatea.

Avantajele metodei istorice

Am ajuns astfel la rezultatul logic al întregului construct epistemologic moschian, adică la metoda istorică, cea în care trebuie să se producă convergența tuturor contribuțiilor metodologice menționate până acum, în scopul de a asigura depășirea condiției infantile a științelor sociale, în particular, vizând politologia. „Dacă știința politică trebuie să se întemeieze pe studiul și observarea faptelor politice, este necesară întoarcerea la metoda istorică antică” [1, p. 597], dacă știința politică își propune să ajungă la nivelul și dimensiunea pozitivității, dacă dorește să valorifice deplina demnitate a „metodei pozitive” [1,

p. 598], calea nu poate trece decât prin recunoașterea „beneficiilor metodei istorice, preferate de noi” [1, p. 607].

Dar ce înțelegem prin metoda istorică? În 1961, politologul nord-american Robert A. Dahl (1915-2014) a formulat următoarea constatare: „în interesul său de a analiza ceea ce este, politologului behaviorist i-a fost dificil să recurgă în mod sistematic la ceea ce a fost; adică la istorie [...]. În ciuda negărilor și a intențiilor contrare, în această privință mi se pare că nu există nicio îndoială referitor la faptul că actualul conținut al aproape tuturor studiilor care reflectă curentul comportamentist este de natură aistorică. Cu toate acestea, imperfecțiunile unei teorii a fundamentelor politice care nu s-ar baza pe istorie sunt evidente” [24, pp. 71-72]. Dacă cel mai conștient behaviorism a încercat deja să atenueze această deficiență, alte filiere de studiu în domeniul politologic au mers până la repropunerea explicită a unei „metode istorice” sau, așa cum se mai numește, o „metodă istorico-sociologică”. Reperele acestei metode sunt însă controversate și există o dezbatere asupra modului de utilizare a materialului istoric în cadrul acesteia, asupra modului de includere a comparației sincronice și diacronice în acest tip de metodologie, asupra semnificației variabilei „timp”. Nu este necesar să reiterăm aici diferiți pași în care se desfășoară disputa. Ne interesează punctul de vedere al lui Mosca, iar pentru el fundamentul metodei istorice, „justificarea” ei profundă rezidă în depășirea determinismului materialist și, prin urmare, în afirmarea imposibilității de a explica ceea ce este superior în cazul când se recurge la observație și la studiul a ceea ce este inferior. Din această perspectivă, dacă Mosca susține necesitatea revenirii la metoda istorică antică, pentru a căta oară, referința este la Comte.

Acestea - după ce am distins trei moduri în arta generală a observării, și anume, observația pură, experimentarea propriu-zisă, metoda comparativă, care

atestă că metoda dată se dezvoltă în interiorul metodei istorice, tipice pentru științe sociale, stabilind investigația prin filiație și luând în considerare faptul influenței treptate și continue a generațiilor umane una asupra celeilalte. Dar, atenție! În timp ce în domeniul biologic influența părintelui asupra progeneriturii sale se manifestă ca ereditate organică și animală, în domeniul social influența generațiilor una asupra alteia se exprimă în educație morală, tradiție (*traditio*, transmitere) spirituală și culturală. Iată, deci, istoria umană în calitate de diferențiator logic și metodologic al cercetării sociale, în distincția sa precisă față de cercetarea biologică [17, pp. 84-85].

Mosca rămâne pe linia coerenței acestei poziții. În primul rând, el subliniază importanța comparației pentru a extrage din istorie și prin intermediul istoriei afinitățile și diferențele, și apoi nu numai că dezaproabă ideea studiului societăților animale considerat ca fiind propedeutic în cadrul studiului societăților umane, dar și consideră că tendința de a se concentra cu atenție aparte asupra celor mai simple și primitive organisme politice, adică celor ale triburilor sălbatice, nu pare a fi cea mai potrivită pentru a furniza materiale solide științelor sociale și politologiei în special.

Firește, este posibilă discuția asupra faptului, dacă, într-adevăr, „într-un grup primitiv, într-un trib de cincizeci sau o sută de indivizi, problema politicii aproape că n-ar exista și deci n-ar putea fi studiată” [1, p. 605]. Poate că politicul în calitate de categorie ar fi deja în inițiere, chiar dacă anumite modalități structurale și funcționale ale politicii lipsesc în mod evident sau sunt drastic elementare. Dar adevărul e că Mosca are printre țintele sale polemice ideea că inferiorul îl poate explica pe superiorul său, mai ales când această idee se conjugă cu alta, care postulează elucidarea de ordin biologic-naturalist a realității istorico-sociale. De exemplu, este foarte ușor de explicat monarhia într-un trib primitiv, în care cel mai puternic și mai viclean bărbat se impune cu ușurință în fața puținilor

săi acoliți. Dar în realitate, nu putem înțelege prin societate o aglomerare de câteva familii, ci, dimpotrivă, ceea ce se numește în mod obișnuit o națiune, un popor, un stat. Acum, acestea fiind spuse, sunt necesare multe alte elemente pentru a ne putea da seama de instaurarea instituției monarhice în societățile de milioane de indivizi. În același timp, este ușor de înțeles, cum câteva zeci și chiar câteva sute de indivizi, care locuiesc împreună, rămânând izolați moral, dacă nu material, de restul lumii, reprezentând o anumită singularitate morală și având un sentiment vivace al tribului și al familiei. Dar înțelegerea acestui lucru ne ajută foarte puțin atunci când vine vorba de a explica de ce o identitate morală, un intens sentiment național, există în aglomerările umane de zeci și uneori sute de milioane de oameni.

Să tragem concluziile. „Se spune că studiul unor entități politice minuscule este foarte util, pentru că în ele se găsesc în embrion toate acele organe sociale care apoi se dezvoltă treptat în societăți mai mari și mai avansate și se consideră că este mult mai ușor de examinat mecanismul lor atunci, când respectivele organe sunt rudimentare, mai degrabă decât atunci când devin complexe. Dar comparația, acum atât de frecventă, între organizarea societăților umane și cea a ființelor din regnul animal nu credem să fi fost niciodată mai puțin potrivită și mai puțin oportună decât în acest caz” [1, p. 606].

Metoda istorică, de fapt, este altceva. În această ordine de idei, dacă la Comte există o antinomie între lectura istoriei umane în cheia privilegierii metodologice a influenței superiorului asupra celui inferior și presupunerea progresivă (evoluționistă), care afirmă în schimb prezența în embrion a tuturor elementelor constitutive ale organismului social uman deja în etapa inițială [6, pp. 110-112], la Mosca recurgerea la fapte istorice ca dovadă a coroborării și infirmării presupunerilor teoretice ale științei politice este mai puțin legată de o presupunere „metafizică” și, prin urmare, se poate desfășura mai liber.

Referințe bibliografice

1. MOSCA, G. *Scritti politici* / a cura di G. Sola. Torino: UTET, 1982.
2. De SAINT-SIMON, C. H. *Oeuvres Choisies*. Vol. II. Bruxelles: Van Meenen, 1859.
3. DUVERGER, M. *Méthodes de la science politique*. Paris: PUF, 1959.
4. YOUNG, O. R. *Prospettive d'analisi in scienza politica*. Bologna: Il Mulino, 1972.
5. De SAINT-SIMON, C. H. *L'industrie* (1816-1818). In: *Oeuvres de Saint-Simon et d'Enfantin*. Vol. XVIII. Paris: Dentu et Leroux, 1865-1878.
6. FISICHELLA, D. *Crisi della politica e governo dei produttori*. Roma: Carocci, 2007.
7. De BONALD, L. *La costituzione come esistenza. Osservazioni sull'opera di Madame de Staël sulla Rivoluzione*. Roma: Settimo Sigillo, 1985.
8. MOSCA, G. *Storia delle dottrine politiche*. Bari: Laterza, 1964.
9. COMTE, A. *Système de politique positive*. Vol. I. Paris: Crès, 1912.
10. De MAISTRE, J. *Saggio sul principio generatore delle costituzioni politiche e delle altre istituzioni umane*. Milano: Scheiwiller, 1975.
11. FISICHELLA, D. *Epistemologia e scienza politica*. Roma: Nuova Italia Scientifica, 1994.
12. FISICHELLA, D. *Știința politică. Probleme, con-*
cepte, teorii / Trad. din limba italiană în limba română de Victor Moraru. Iași: Polirom, 2007.
13. FISICHELLA, D. *Lineamenti di scienza politica. Concetti, problemi, teorie*. Roma: Carocci, 2012.
14. ORTEGA y GASSET, J. *Scritti politici* / a cura di L. Pellicani e A. Cavicchia Scalamonti. Torino: UTET, 1979.
15. WEBER, M. *Il metodo delle scienze storico-soci-ali*. Trad. it. Torino: Einaudi, 1966.
16. POPPER, K. R. *Congetture e confutazioni*. Trad. it. Bologna: Il Mulino, 1972.
17. FISICHELLA, D. *Autorità e libertà. Momenti di storia delle idee*. Roma: Carocci, 2012.
18. COMTE, A. *Cours de philosophie positive*. Vol. IV. Paris: Schleicher Frères, 1908.
19. MILL, J. S. *Sistema di logica*. Trad. it. Roma: Ubaldini, 1968.
20. THOMAS, D. *Naturalismo e scienza sociale*. Trad. it. Bologna: Il Mulino, 1982.
21. COTTA, S. *Montesquieu e la scienza della società*. Torino: Giappichelli, 1953.
22. FISICHELLA, D. *Montesquieu e il governo moderato*. Roma: Carocci, 2010.
23. BOBBIO, N. *Introduzione*. In: G. Mosca. *La classe politica*. Bari: Laterza, 1966.
24. DAHL, R. A. *L'approccio comportamentista nella scienza politica*. Trad. it. In: G. Sartori (a cura di). *Antologia di scienza politica*. Bologna: Il Mulino, 1970.

MOLDOSCOPIE

Publicație periodică științifico-practică

Tipul B

Anul 28 (2024), nr. 1 (100)

Bun de tipar 22.08.2024. Formatul 60x80 $\frac{1}{12}$.
Coli de tipar 20,0. Coli editoriale 16,6.
Tirajul 200 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009